

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

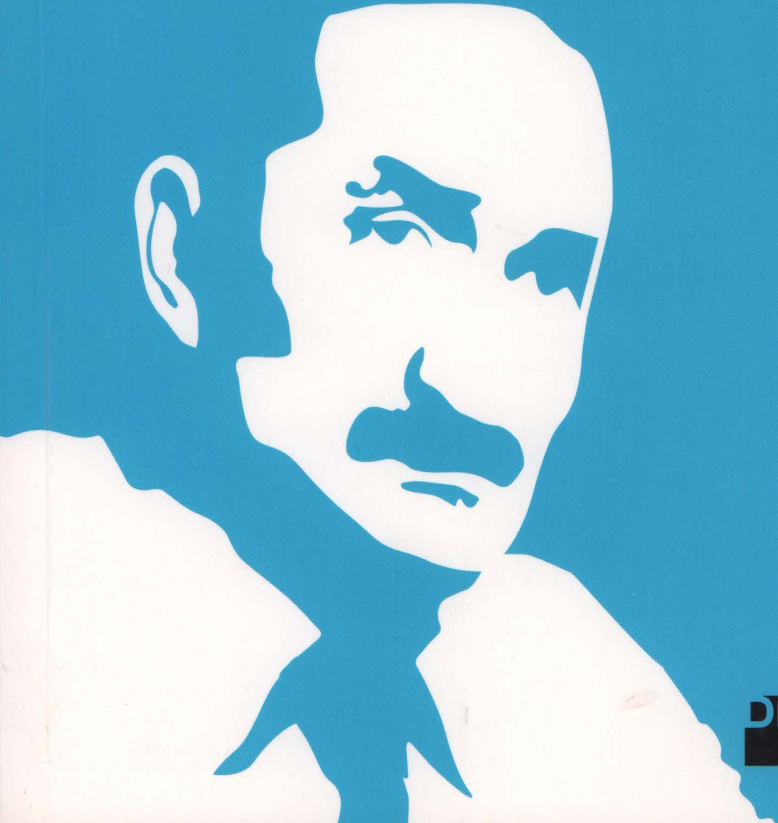
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MEHMET ÇETİNGÜLEÇ

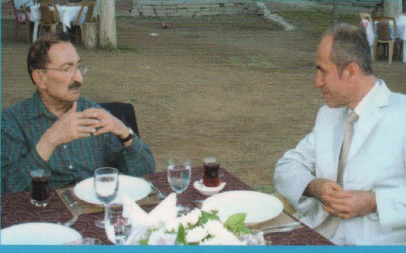
ECEVİT'İN ANILARI

Anı

12 Yıl Saklı Tutulan “Veda” Sohbetleri

DK

Ecevit'in Anıları, gazeteci Mehmet Çetingüleç'in Bülent Ecevit'le vefatından önceki son 3 yılda yaptığı söyleşilerden oluşmaktadır.

"Sayın Çetingüleç, her şeyi size anlattım. Artık anılarımı yazmama gerek kalmadı." **Bülent Ecevit**

- *DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetini ABD mi yıktı?*
- *ABD Kürt gruplarını neden Türkiye'ye tercih ediyor?*
- *Amerikalı ve İngiliz istihbaratçılar Ecevit'i nerede, nasıl sorguladı?*
- *ABD neden Türkiye'yi bombalayıp NATO'dan çıkarmakla tehdit etti?*
- *12 Eylül darbesinin arkasında ABD mi vardı?*
- *Atatürk'ün Musul vasiyeti Ecevit'e nasıl ulaştı?*
- *Kuzey Irak için ne önerdi?*
- *Anayasa kitapçığı ikinci kez nasıl fırlatıldı? Ecevit ve Sezer nasıl barıştı?*
- *Ecevit, kontrgerillayı deşifre edince başına neler geldi?*
- *Kıbrıs Barış Harekâtı'nda hangi taktiği uyguladı?*
- *Arafat, Ecevit'i neden kaçırmak istedi?*
- *Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı kurtarmak için ne yaptı?*
- *Kürt asıllı olduğunu ne zaman, nerede öğrendi?*
- *Tarikatlar, din ve sol siyaset konusundaki yorumu neydi?*
- *MHP hakkında ne düşünüyordu?*
- *Erbakan, Demirel ve Evren hakkında ne söyledi?*
- *Kendisine âşık olan kadına ne dedi?*
- *Rahşan Ecevit'e nasıl klif etti?*

Mehmet Çetingüleç, 37 yıldır gazeteci. Ekonomi, başbakanlık, cumhurbaşkanlığı dahil çeşitli alanlarda muhabirlik, büro şefliği, temsilcilik ve yazarlık yaptı. En uzun çalışma süresini 23 yılla *Sabah* grubunda geçirdi. Halen gazeteciliğe “serbest” olarak devam ediyor. Ecevitleri uzun yıllar aile dostu ve gazeteci olarak yakından izledi. *Ferman Padişahın Vurgun Bizimdir* ve *Rahşan* isimli iki kitabı var.

Ecevit'in Anıları

12 Yıl Saklı Tutulan “Veda” Sohbetleri

ECEVİT'İN ANILARI

12 Yıl Saklı Tutulan “Veda” Sohbetleri

Yazan: Mehmet Çetingöleç

Editör: Neclâ Feroğlu

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

1. baskı / Mart 2018 / ISBN 978-605-09-5096-0

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Erbil Kargı

Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kâğıt San. Tic. Ltd. Şti.

Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62 / C Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 11965

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Ecevit'in Anıları

12 Yıl Saklı Tutulan “Veda” Sohbetleri

Mehmet Çetingüleç

Anne ve babama...

İçindekiler

Sunuş / “Veda” sohbetleri!	13
1. Türkiye-Amerika satrancı	15
2. Siyasi mühendislik	28
3. Yeni hayat... Türk-Kürt ayrımcılığı.....	38
4. Din ve tarikatlar.....	47
5. Atatürk, İnönü, Musul vasiyeti.....	52
6. Anayasa fırlatma krizi neden çıktı?	56
7. Beyin fırtınası.....	63
8. Arafat, Filistin, İsrail	68
9. Aileler, evlilik, ayrılık.....	73
10. İngiltere notları.....	79
11. Askerlik, gazetecilik, ABD bursu.....	85
12. Yıldızının parladığı yıllar	96
13. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan için savunma	115
14. Kıbrıs satrancı.....	123
15. Olaylar, suikastlar, kontrgerilla.....	138
16. AB'ye üyelik fırsatı doğdu mu?	150
17. Darbe, cezaevi, yasaklar	152
18. Öcalan'ın yakalanması, MHP'yle koalisyon	168
19. Yolsuzluklar.....	184
20. Hayvan sevgisi	187
21. Aşk, sevgi, kadın hayranlar ve özel yaşam	191
22. Yaşamın muhasebesi	199
23. Son mesaj	202
24. Veda.....	204
Albüm	207

Sunuş

“Veda” sohbetleri!

Bülent Ecevit, vefatından önceki son üç yılda gerçekleştirdiğimiz röportaj ve sohbetlerin ardından şunu söylemişti:

“Sayın Çetingüleç, her şeyi size anlattım.
Artık anılarımı yazmama gerek kalmadı.”

Aynı zamanda Rahşan Hanım’ın anılarını da içeren bu kitap, Ecevitlerin Türkiye’ye bıraktığı “siyasi miras” niteliğindedir.

Kitabın neden bu kadar geç yayınlandığını açıklamak gerekir. Sohbetlerin büyük bölümünü, belgesel hazırlamak üzere kayda almıştık. Çekimler bittiğinde Bülent Ecevit sordu:

“Nerede yayınlanacak?”

“Önce sponsor bulmamız gerekiyor” dedim, “sonra anlaşacağımız bir kanalda yayınlanacak.”

Umutsuzca tebessüm etti, “İşiniz zor. Kimse sponsor olmaz. Çünkü benim etrafımda işadamları yok!” dedi.

Ne yazık ki öyle oldu. Aradan 12 yılı aşkın süre geçtiği halde sponsor bulamadık.

Bu kayıtların muhafaza edilmesi, öncelikle “devlet kanalı” TRT’nin görevi olmalıydı. Görüştük, ama olumlu sonuç alamadık.

Oysa başbakanların anıları “devletin devamlılığına” katkı sağlayacak bir hazinedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin dört kez başbakanlığını yapmış ve büyük olaylara imza atıp efsaneleşmiş bir siyasetçinin özellikle dış politikadaki olayların perde arkasına ilişkin anlattıkları devlet hafızasını güçlendirecektir.

Uzatmayayım; vefatından önce çekilen son belgesel olduğu

için “veda” sohbetlerine dönüşen anılar yayınlanamayınca onu esas alan kitap da gecikti. Çünkü kitabı belgeselden sonra yayınlamayı planlamıştık. Olmadı. Ancak daha fazla bekletmeye ne sabrım kaldı, ne vicdanım elveriyor. O nedenle Türkiye’nin yakın siyasi tarihini çarpıcı olaylar üzerinden anlatan, ABD’yle ilişkiler dahil birçok olaya ilişkin sarsıcı ve yol gösterici açıklamalar içeren kitabı şimdi yayınlamaya karar verdik.

Soruların hazırlanması, röportajlar, sohbetler, kitabın son kez gözden geçirilmesi dahil her aşamadaki katkılarından ve teşvi-kindenden ötürü sevgili eşim Tülay Çetingüleç’e minnettarım. Açıkça söylemeliyim ki, kitap ve belgesel ikimizin ortak ürünüdür.

Konuların sınıflandırılmasına ve redaksiyona destek veren gazeteci arkadaşımız Ayla Ganioglu’na da teşekkürü borç bilirim.

Mehmet Çetingüleç

Ankara, 2018

Türkiye-Amerika satrancı

“Rahşan, kolumu sıkıca tut!”

Bülent Ecevit aktif siyaseti bıraktıktan sonra Temmuz 2005'te Rahşan Hanım'la birlikte İskandinav ülkeleri gezisine çıktı. İsveç ve Danimarka'da sıradan insanlar gibi müzeleri, sergileri dolaşıp kafeteryalarda, parklarda oturarak zaman geçirdiler.

Türkiye'ye döndüklerinde Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin Eymir Gölü'ndeki bağ evinde buluşmak üzere sözleştik. Ecevitler bahçe kapısından girip gölün kenarındaki masaya doğru ağır adımlarla ilerlerken onları fark edenler ayağa kalkıp saygı gösterisinde bulunmaya başladı. Bozuk toprak zeminde yürümekte güçlük çeken Ecevit eşinin kulağına eğildi ve “Rahşan, kolumu sıkıca tut da aşkıımızdan böyle yürüyoruz zannetsinler!” dedi.

Masaya oturduk, gözleme ve çaylar söylendi, Stockholm ve Kopenhag'dan getirilen hediye paketlerini açtık...

“Sizi göresimiz gelmişti” dedi Bülent Ecevit, sonra gezdikleri yerleri anlatmaya başladılar. Sokaklarda destek almadan yürürken çekilmiş fotoğraflarına baktık. Başbakanlık döneminde ayakta duramaz hale gelen Ecevit, aradan üç yıl geçmiş olmasına rağmen daha iyi görünüyordu.

Rahşan Ecevit: Gençleşiyor...

Rahşan Hanım eşinin her gün hareket halinde olmasını istiyor, böylece kas ve kemiklerinin erimekten kurtulacağını düşünüyor. Hastalanıp evde istirahate çekildiği günlerde doktorların “yaktaktan kalkmasın” uyarısına rağmen Bülent Bey'i gizlice ayağa kaldırıp yürütmüştü.

Rahşan Ecevit: O düşünceyi, yani yatma düşüncesini bırakıp kalksın diye yaptık. Aslında gücü vardı ve sağlığı yerindeydi.

Doktorların başbakanı yatağa bağladıkları ve yanlış tedavi uyguladıkları öne sürülüyordu. O arada yeni hükümet formülleri gündeme getirilince Ecevit daha fazla yatmak istemedi.

Bülent Ecevit: Bu konuda bir şey söylemek çok zor. Doktorların öyle bir şey yapacaklarına ihtimal vermiyorum. İhtiyat olsun diye benim yatak durumuna devam etmemi, hastanede kalmamı istemiş olabilirler. Basın sürekli bu konuyu irdelediği ve şüpheler yarattığı için rahatsız oluyordum. Bir müddet sonra, "Ben iyiyim, ben iyileştim, bundan sonra çalışmalarına devam edeceğim" dedim.

Verilen ilaçlar da eleştiri konusuydu.

Rahşan Ecevit: O sırada şu ilaç verilmeliydi, şu ilaç verilmeliydi diye tartışmalar oldu doktorlar arasında.

Bülent Ecevit: Bu konular spekülasyon dolu... Nitekim hastalığım sırasında benimle hiç görüşmemiş bazı kimseler basına demeçler verip Ecevit'in hastalığı herhalde şöyledir, böyledir, iyileşir veya iyileşemez şeklinde spekülasyonlarda bulundular.

Ecevit'in aniden rahatsızlanması, DSP'nin parçalanması, erken seçim ve Türk siyasetinin yeniden yapılandırılması... Bu olayların hepsi 15 Ocak 2002'de Washington'a yapılan ziyaretten birkaç ay sonra meydana gelmişti.

Peki o ziyarette ne oldu? Başkan George Bush'la görüşen Başbakan Ecevit, Irak'a yapılması planlanan operasyonu uygun bulmadıklarını söyledi. Bunun bölgede parçalanma ve istikrarsızlığa yol açacağını düşünüyordu. Aslında bu görüşü ABD gezisinden önce Türkiye'de yaptığı açıklamalarda da dile getirmişti.

Ecevit'in Irak politikasını iyi bilen gazeteci Cengiz Çandar, ziyaretten önce *Yeni Şafak*'taki köşesinde ABD'nin hükümeti devireceğini öne sürdü:

Bülent Ecevit başbakan kaldığı sürece Türkiye'nin Amerikalıların girişmek istediği Saddam Hüseyin'i devirme operasyonuna dahil

olması pek zayıf bir ihtimal. ...Eğer Afganistan'daki Taliban rejimine yönelik kampanyanın içine Irak'ı alarak genişlemesi bir Amerikan politikası halini alırsa, o gün geldiğinde Bülent Ecevit Türkiye'de başbakan olarak bırakılmayacaktır.

“ABD Ecevit'ten kurtuldu!”

Sonuç tam da Çandar'ın yazdığı gibi oldu.

Rahşan Ecevit: DSP'den kopmalar başladı. Parti bölündü. Böylece ABD Ecevit'ten kurtulmuş oldu. Daha sonra da Irak'la ilgili çalışmalara başladılar. Bence Irak politikamızın bunda etkisi var.

Bülent Ecevit: Irak'ta Türkiye Amerika'nın istediği adımları atmadı. Amerika bizimle ipleri koparma noktasına geldi. Bunu açıkça bize ifade ettiler, “Artık kapılarımız size kapalı” dediler. O sırada verdiğim demeçlerde, “İstedikleri kadar böyle konuşsunlar, Amerikalılar bize mecburdur. Yeter ki biz olanaklarımızı, gücümüzü sorumlucu kullanalım” dedim.

Oysa Amerika'nın Irak politikasına destek verilse her şey farklı olabilirdi.

Bülent Ecevit: O vakitteki savaşa, yani işgale Amerika'nın istediği gibi katkıda bulunmuş olsaydık, tabii Amerika bizi hoş tutardı. Hem Demokratik Sol Parti daha güçlü olurdu hem de Amerika Türkiye'ye daha çok yardımda bulunurdu. Ama öte yanda biz, bölgede ve dünyada saygınlığımızı büyük ölçüde kaybetmiş olurduk. Fakat şuna kesinlikle inanıyorum ki, Amerika, kısa sürede Türkiye'yle ilişkilerini geliştirme ihtiyacını duyacaktır. Bunun işaretleri şimdiden başlanmıştır.

Ecevit Beyaz Saray'a gittiğinde ABD yönetiminin zemin yokladığını fark etmişti.

Bülent Ecevit: Washington'da Bush'la görüştüğümde, “Gel, bizimle birlikte savaşa katıl!” demedi ama bunun zeminini, ortamını hazırlamaya çalıştı. O sırada henüz savaş kararı verilmemişti.

“Bir devlet tüm dünyada her şeye hâkim olamayacak”

ABD’nin Irak’ı işgalinden sonra bütün dünyada “adalet” ve “hukuk” kavramları yıpranmaya başlanıştı.

Bülent Ecevit: ABD’nin, “Artık dünyada benden başka büyük devlet yok, ben istediğim gibi davranabilirim” havasına girmesi bunda çok önemli bir rol oynadı. Böylelikle uluslararası alanda ürkeklik ortaya çıktı. O bakımdan bir değişim sürecindeyiz. ABD’nin, “Ben her istediğimi yaparım” demesi moral bozucu. Bir yandan da bunun tepkileri ortaya çıkmaya başladı. Nitekim Irak’ı birkaç gün içinde işgal edebildi. Ama ondan sonra iş bitmedi Irak’ta. Sorunlar büsbütün arttı, toplum içinde Saddam Hüseyin’i arayanlar artmaya başladı. ABD’nin bütün maddi gücüne ve Irak’ta yaptığı her türlü harcamaya rağmen, karşısında günden güne artan bir toplumsal muhalefet oluşmaya başladı. Görüldü ki, bir devlet [ABD] tüm dünyada, her şeye hâkim olamayacak. O arada Türkiye’ye de hâkim olamayacak.

ABD, bizden sonra da Türkiye’den işgale katılım istedi. Fakat ilk olarak iktidar ve iktidarı destekleyen halk kesimleri bunu istemedi. İsteddiği sonucu alamadı ABD. Türkiye’yi karşısına alma havasına girdi. Fakat onun da etkili olamayacağını gördü. Türkiye bulunduğu bölgede, aslında birçok ülkeden daha etkili. Henüz bizdeki hükümet bunun bilincine varmış değil. Varmış olsa çok daha rahatlıkla ABD’nin bazı isteklerine karşı durabilir, ABD’yle ilişkileri fazla zedelemeksizin...

Rahşan Ecevit: Amerika’nın oraya gidiş nedeni, halkı kurtarmak değil. Kendi çıkarları için ve petrol için gitti diye düşünüyorum.

Bülent Ecevit: ABD, “Irak’ta demokrasi yok” diyordu. Evet, yoktu demokrasi Saddam yönetiminde ama ABD’nin desteklediği diğer bazı ülkeler Ortadoğu’da demokrasiden çok daha uzak durumdalar ve ABD onlara şimdilik gözünü yumuyor. Sadece petrolden ibaret ve basit niyetlerle Ortadoğu’ya gelmiş değil Amerika Birleşik Devletleri.

ABD’yle ilişkilerin “karşılıklı çıkar” esasına göre yürütülmesi gerektiğini düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Devletler arasındaki ilişkiler duygusallığa değil çıkara dayanır. Bunun istisnaları vardır; ABD-İngiltere ilişkileri, ABD ile Fransa'dan veya Almanya'dan daha farklıdır. Bunun tarihsel nedenleri var.

Türkiye'nin de Pakistan'la ilişkileri menfaate dayalı değildir. Türk cumhuriyetleriyle ilişkilerimiz tarihsel nedenlere, kültürel yakınlıklara dayanır. Bu yüzden parti olarak bölgesel ilişkilere büyük önem verdik. Bölge ülkeleriyle dayanışma içine girdiğiniz vakit daha geniş çevrelere rahatlıkla ulaşabiliyorsunuz. Aslında ABD'den ibaret değil dünya, AB'den de ibaret değil.

Türkiye'nin haklı olduğu konularda ABD'ye karşı rahatlıkla direnebileceğine dikkat çekiyordu.

Bülent Ecevit: Rahmetli İnönü, “Büyük devletlerle ilişkiler, kaplanla aynı yatakla yatmak kadar tehlikelidir, güçtür ama kaçınılmazdır” demişti. Şimdi biz bir bakıma şunu gösterdik: Türkiye karşılaştığı bütün engellere karşı, hatta düşmanlıklara karşı gitgide gücünü artırıyor. Haklı olduğu konularda, dünyaya sorun yaratmayacak bir şekilde davranarak ABD'nin birçok isteğine karşı direnebiliyor. 1974'te ABD'den gelen çok ağır tehditlere karşı biz ABD'nin dayattığı haşhaş ekimi yasağını kaldırdık. Başlangıçta biraz sıkıntı oldu ama ondan sonra ilişkilerimiz çok gelişti. Kıbrıs Harekâtımıza karşı da ABD çok sert tepki gösterdi. Fakat biz akılcıca ve sorumluca davranarak yolumuza devam edebildik. Aslında ABD karşı çıkılamaz bir engel değildir. Eğer bir ülke kendi olanaklarını iyi değerlendirebilirse, dünyayla sorun yaratmayacak şekilde değerlendirebilirse birçok hakkını elde edebilir.

Eğer müttefikiniz kapıları kapatırsa...

Ecevit, Türkiye'yi yalnızlaştırılma girişimlerine, “Gerekirse yeni bir dünya kurulur ve Türkiye orada yerini alır” diyen İsmet İnönü gibi tepki veriyor, kültürel bağlarımızın güçlü olduğu ülkeler ve yeni coğrafyalar üzerinden yeni ufuklara açılmayı öneriyordu.

Bülent Ecevit: Tabii, bu söz geçerliliğini koruyor. Türkiye bunu kanıtlamıştır bazı meselelerde. Eğer müttefiklerimiz kapılarını Türkiye'ye kapatırsa başka kapılar açılıyor, onu ben de söylemiştim. Bizim karşımızda birtakım duvarlar var. Bu duvarları aşabiliriz ama sorumluluk duygularıyla dikkatli davranıyoruz.

Amerika'nın Türkiye'de iktidarları değiştirecek kadar büyük güce erişmesi uzun yıllardır tartışılan bir konu.

Bülent Ecevit: ABD pek çok ülkede birtakım tertiplerle, telkinlerle bunu yapabilir. Irak'ta bunu açıktan istediler ve kendileri gerçekleştirme yoluna giriştiler. Demek istediğim, Amerika Birleşik Devletleri bütün dünyada siyaseti büyük ölçüde etkileyebilecek güçtedir. İlişkide bulunduğu ülkelerin içişlerine çok açık bir şekilde karışmaya alışmıştır.

Ama elimde somut kanıtlar olmadan Amerika şu adımları atmıştır Türkiye'de ve hükümet değişikliğinin ortamını hazırlamıştır diyemem. Fakat bu sonuçları çıkaran çok Türkiye'de...

Türkiye'nin sigortası!

Ecevit Hükümeti erken seçim yoluyla devrildikten sonra AK Parti işbaşına geldi. Amerika Türkiye üzerinden Irak'a operasyon yapma konusunda ümitlenmişti. Ama iktidar değişikliğine rağmen ABD'nin talebi karşılanamadı. ABD'ye Türkiye yolunu açacak tezkere 1 Mart 2003 tarihinde Meclis'te oylandı ve iktidar partisinden çok sayıda milletvekilinin de katılımıyla reddedildi. Amerika büyük hayal kırıklığına uğramıştı.

Bülent Ecevit: Biz Washington'da Sayın Bush'la görüşürken herhangi bir tartışma ortamına girmemiştik. Bush, Saddam Hüseyin'den çok rahatsız, çok şikâyetçi olduğunu söyledi açıkça. Ama biz her vesileyle Irak'a karşı bir askeri harekâtın doğru olmayacağını söyledik. Irak'ın aşırı silahlanmasını önleyici tedbirlerden yana olduğumuzu, ama askeri harekâtı hiçbir zaman içimize sindiremeyeceğimizi söyledik. Belli ki Amerika bizim hükümetimizdeki eğilimleri görmüştü. Sonra hesaplanmayan şeyler de

oldu. Bugünkü iktidar, Amerika'nın bütün isteklerini kabul etmek istediği halde, kendi partisinden gelenlerin katkısıyla 1 Mart tezeresinde bunu yapamadı. Yani Amerika Birleşik Devletleri her istediğini yaptırabilir denilemez. Çünkü Türkiye'de demokratik bir ortam var. Bu yüzden başka bir ülke Türkiye'ye her istediğini kabul ettiremez.

“ABD genellikle silahlı kuvvetleri kullanır”

Ancak “demokrasi” ortadan kalktığında, Türkiye “direnme” gücünü de yitirmiş oluyordu. Bu yüzden ABD geçmişte Türkiye'ye yönelik müdahalelerinde başarılı olabilmek için orduyu kullanma yolunu seçmişti.

Bülent Ecevit: Amerika Birleşik Devletleri gücünün yettiği her yerde, başka ülkelerin içişlerine, büyük ölçüde karışır. Kendi işine geldiği şekilde karışır. Karıştığı ülkeler arasında Türkiye de zaman zaman yer almıştır ve genellikle Silahlı Kuvvetleri istediği şekilde kullanma yoluna gitmiştir.

İngiltere’de Ecevit’i nasıl sorguya çektiler?

1980 darbesinden sonra “siyasi yasaklı” olduğu dönemde Ecevit’in İngiltere’de katıldığı esrarengiz bir toplantı, ABD ve İngiltere’nin Türkiye'ye nasıl baktığını, nasıl müdahale ettiğini açıkça ortaya koyuyordu. “Varsayımlar” üzerine oturtulan toplantı, aslında gerçek projelere yönelik “zemin yoklaması” niteliğindeydi.

Bülent Ecevit: Benim başımdan ilginç bir olay geçti bu konuyla ilgili olarak... 12 Eylül darbesinden sonra 1983'te beni İngiltere'deki Grenada adlı televizyondan çağırdılar, Amerikan CBS televizyonuyla ortaklaşa bir program yapıyorlar. Bu televizyonlar belli aralıklarla, “Varsayımsal Durumlar” adı altında programlar düzenliyormuş. Yani var olmayan ama gerçekteki varlıklara uygun birtakım kuruluşları hayal ederlermiş ve onların üzerlerine birtakım varsayımlar bina ederlermiş.

Benim gittiğim sırada bu televizyonda tartışılan başlıca konu

şuydu: Bir ada devleti varsayılıyor. Bu ada devletinde çok baskıcı, zalim bir lider var yönetimin başında. Halkı eziyor fakat Amerika ve İngiltere'nin de hizmetinde, onlara katkıda bulunuyor. Onun için Amerika ve İngiltere bu kimseyi bir süre işbaşında tutmuşlar, fakat halktan büyük tepkiler gelmeye başlayınca, onu indirtmişler ve yerine bir başka politikacıyı getirtmişler. Bunun düzenini kurmuşlar, ama bir süre sonra o yeni lider de komünist eğilimler göstermeye başlamış...

Programı düzenleyen Amerikalı bilim adamı diyor ki, bu durumda yapılması gereken şey, belki bir sosyal demokrat yönetici bulmak. Şimdilik geri planda oturan, aktif olmayan bir sosyal demokrat lider var; halkın beğendiği, sevdiği biri ama köşesine çekilmiş duruyor. "Onu başa getirelim" diyorlar toplantıda.

Bu aşamaya kadar ben dinliyorum henüz... "Bu iyi bir fikir" diyorlar. "Peki, kim olabilir?" diye soruyorlar. O sırada toplantıyı yöneten bilim adamı bana döndü ve "Ecevit, sosyal demokrat lideri olarak seni öneriyoruz..." dedi. "Yani, senin gelmeni öngörüyoruz. Ne dersiniz?" diye sordu.

Toplantıdaki diğer İngilizler ve Amerikalılar da bu çözümü hemen benimsediler; "Diyelim ki bu sosyal demokrat lider sizsiniz. Amerikalıların önerdiği çözümü kabul eder misiniz?" diye sordular.

Hiç duraksamadan şu yanıtı verdim: "Dostumuz, müttefikimiz de olsalar bazı yabancı devletlerin içişlerimize böylesine karışmalarını ve silahlı kuvvetlerimizle böylesine içli dışlı olmalarını içime sindiremem. Onun için bu çözümü kesinlikle kabul edemem. Kendi girişimimle ve serbest seçimlerle halkın desteğini alarak iktidara gelebilsem, gelirim. Başka türlüünü düşünemem bile..."

"Eee, sen kabul edemezsen, nasıl olacak?" dedi Amerikalılardan biri... Orada CIA, FBI Başkanlığı yapmış olanlar, General Haig gibi komutanlar da vardı...

"Kolayı var, bizim o ülkenin silahlı kuvvetleriyle iyi ilişkilerimiz var. Onlara söyleriz bu isteğimizi onlar yerine getirir" dediler.

Müthiş bir tartışma çıktı aramızda, "İlla bunu kabul edeceksin" dediler yani ciddi bir şey gibi... Sonunda bana kızdı Amerikalılar, "Bak senin direnmen yüzünden bir çözüm bulamıyoruz" dediler.

Bu olay beni çok etkiledi... Amerika Birleşik Devletleri'nin elinde imkân olduğu zaman, orduyu nasıl kullandığını görmüş oldum.

Toplantıda şu an ismini hatırlamadığım birçok ünlü Amerikalı politikacı, devlet adamı, birkaç İngiliz ve onların dışında da bir tek ben... Bayağı ciddiye alıyorlar çünkü kendi ülkelerinde çok etkili durumda bulunan kimseler.. Bir başka ülkenin, Türkiye'nin bir lideri nasıl bu taleplerine karşı çıkar? Varsayımsal olarak bile, bunu içlerine sindiremediler ve bana kızdılar.

Son olarak tartışmacılardan biri, "Ecevit kabul etmemekte direniyor, ne yapacaksınız?" diye sordu. Cevap: "Bizim bu gibi konularda deneyimimiz var. Ecevit istemese de biz uygun gördüğümüz bir çözümü uygulatmanın yolunu buluruz!"

Irak tezkeresinden sonra ABD-TSK ilişkisi

Türk Silahlı Kuvvetleri de Irak'a operasyon yapılmasına sıcak bakmıyordu. Ülkenin parçalanacağı, Kürt devletine zemin hazırlanacağı ve Türkiye'nin bu gelişmelerden zarar göreceği düşünülüyordu. O yüzden 1 Mart tezkeresinin oylaması sırasında askerler ABD'ye umulan desteği vermedi. Tezkerenin reddi ABD ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin arasını açtı.

Bülent Ecevit: Barışlılar tekrar ama daha sağlıklı bir ilişki düzeni içerisinde barışırlar. Çünkü Türkiye çok önemli bir ülke... Şimdi Amerika Birleşik Devletleri de bir Ortadoğu devleti durumuna geldi fiilen... Binlerce kilometre uzakta olmasına rağmen Ortadoğu'yu da yönetmek istiyor. Türkiye de Ortadoğu'nun en önemli ülkesi, en çağdaş ülkesi. Onun için ilelebet veya uzun bir süre Türkiye'yi karşısına alarak Ortadoğu'yu yönetemez. Nitekim şimdiden ağız değiştirmeye başladı, olumlu yönde. Türkiye aslında ilişkilerimizi iyi bir düzeye getirebilir Amerika'yla fakat bunda çok dikkatli davranmak gerekir.

Bir kere Türkiye çok boyutlu dış ilişkiler kurmak zorunda, çünkü Avrupa ile Asya gitgide birbirine yaklaşıyor ve Avrasya süreci ortaya çıkıyor. Avrasya'da da en önemli ülke Türkiye, Avrasya'nın anahtarı durumunda... Avrasya, Amerika Birleşik Devletleri için de son derece önemli bir yer, onun için Avrasya'da etkili olan bir devlet, Amerika için büyük önem taşır.

Türkiye bir yandan Avrupa Birliği'yle ilişkilerini fazla üstü-

ne düşmeden, yani yalvar yakar durumlara girmeden sürdürmeli. Amerika Birleşik Devletleri'yle de teslim olmadan ilişkileri sürdürmeli ama bununla yetinmemeli. Bunun dışında koskoca bir Asya var, Orta Asya cumhuriyetleri, Kafkasya cumhuriyetleri, ayrıca Japonya, Çin, Hindistan, Rusya var. Bunlar bizim kolaylıkla ilişki kurabileceğimiz, hatta ilişki kurmaya başladığımız çok önemli ülkeler; hem ekonomik bakımdan hem siyasal bakımdan hem kültürel bakımdan...

Onun için biz bir yandan Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'yle ilişkimizi sürdürürken bir yandan da bu saydığım ülkelerle ilişkilerimizi daha sıkı, daha etkili hale getirmek zorundayız. Son birkaç yılda epey adım attık aslında ve kolaylıkla bu adımları daha da ileri götürme olanağımız bulunduğu görülüyor. O bakımdan eğer dünyadaki jeopolitik konumunu Türkiye iyi ve sorumluca yönetebilirse, çok kısa sürede çok güçlü bir ülke durumuna gelebilir. O zaman Avrupa Birliği'nde ve NATO'da Amerika Birleşik Devletleri'nden çok daha etkili duruma gelebilir.

“ABD Irak'taki Kürtlere fazla yakınlık gösteriyor”

Reddedilen 1 Mart tezkeresi nedeniyle Amerikalıların uğradığı hayal kırıklığının Türk Silahlı Kuvvetleri'ne çok ağır yansımaları oldu! Onlardan biri de, tezkereden yaklaşık 4 ay sonra, 4 Temmuz 2003'te Kuzey Irak'ta Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi idi.

Bülent Ecevit: Bu tür sorunlar aşılr. İlişkilerin düzelmesi mümkün, fakat haklarımızdan, haklı isteklerimizden herhangisi bir ödün vermemek şartıyla... Mesela, Irak'ın kuzey kesiminin Türkiye için bir tehdit unsuru olarak devam ettiği belli. Orada Türkiye'ye yönelik amaçları olan kesimler bizim için ciddi bir sorun. PKK ve çevresi, bunun şimdiki devamcılarını Türkiye için ciddi bir tehlike. Onun için bizim Kuzey Irak'ta belli bir ölçüde bulunmamız gerekiyor. Ama Amerika buna razı olmuyor, çünkü kendisi Ortadoğu'da tamamen egemen olmak ve Irak'taki Kürtlere de fazlasıyla yakınlık göstermek istiyor.

Amerika, eğer bizden şimdi Irak'a bir katkı isteyecek olursa, Türkiye olarak biz bunu kabul edebiliriz ama kendi koşullarımız-

la... Ödün vermemek koşuluyla ilişkilerimizi zaman içinde düzeltebiliriz. Ancak kendi askerlerimizi orda anlamsız bir şekilde tehlikeye atacak girişimleri olursa Amerikalılara karşı da direncimizi devam ettirmemiz gerekir.

Başı eğik, boynu eğik bir şekilde değil, kendi haklarımızın bilincinde ve Amerika'ya herhangi bir borcu olmayan bir ülke olarak, aslında çok etkili bir politika yönetebilirdik. Çünkü Türkiye, bölgemizde çok önemli bir ülkedir.

“ABD Türkiye’siz yapamayacağını öğrenecek”

Türkiye’nin desteği ve işbirliği olmadan Amerika’nın Ortadoğu’da etkinliğini kalıcı hale getirmesini mümkün görmüyordu.

Bülent Ecevit: Amerika, Ortadoğu’nun bir parçası haline gelmiştir. Bu durum Türkiye’nin önemi artmaktadır, devam etmektedir. Amerika, bu bölgede etkili olmak istiyorsa, Türkiye’yle iyi geçinmek zorundadır ve bunu sağlamak da Türkiye’nin elindedir. Eğer şu aşamada biz olsaydık bu konuda dengeli ve etkili bir politika izlemekte güçlük çekmezdik.

ABD, Türkiye’yi, Türk ulusunu her konuda istediği gibi kullanamaz. Türkiye, tutarlı ve kararlı bir tutum izleyecek olsa, Amerika’yla bölgemize ilişkin diyalogda ilişkilerimizi sağlam zeminlere oturtabilirdik, buna inanıyorum. Amerika’yla çok dikkatli bir şekilde ilişkilerimizi düzenlememiz, kendi haklarımızdan hiçbir ödün vermeksizin devam ettirmemiz gerekir. Amerika, bir noktaya geldikten sonra Türkiye’siz yapamayacağını öğrenecektir, şimdiden öğrenmeye başlamıştır.

“Ben iktidarda olsaydım...”

Irak operasyonu sırasında yaşanan olayların arkasındaki asıl sorunun güven bunalımı olduğunu düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Bizim Irak’taki yönetimle bir kavgamız, bir sorumuz yoktu. Irak’ın başka ülkelerle sorunu vardı. Biz Amerika’nın isteğini kabul edemezdik.

Amerika'nın Irak'a saldırısı sırasında Türkiye çok ciddi sıkıntıları, zorluklar ve çelişkilerle karşılaştı. Bugünkü hükümet de saldırıya izin vermek istemedi ama çok karmaşık tavır içine girdiler. ABD'yle ilişkilerimizi iyice bozdu.

Ben o sırada iktidarda bulunsaydım daha başlangıçta, "Kusura bakmayın, biz bu askeri harekâta giremeyiz, bizim Irak'la bir sorunumuz yok, ama bir NATO devleti olarak bazı gereksinimleriniz olabilir, onları sağlamaya çalışırız" derdim.

Amerikalılar bu konuda bize fazla ısrarlı olamamışlardı ama ilişkilerimiz bir ölçüde zayıflamıştı. Fakat bizden sonraki iktidar döneminde büsbütün zayıfladı. Çünkü çok çelişkili, karmaşık, içtenlikten uzak bir tutum izlediler.

Biz çok dürüst, açık davranırdık ve ABD'yle ilişkilerimizi fazla sarsmadan sürdürebilirdik. Geçmişte de haşhaş ekim yasağı ve Kıbrıs Harekâtında böyle davranmanın faydalarını görmüştük. Ölçülü fakat kararlı bir tutumla ilişkilerimizi sürdürdük, araya bir soğukluk girdi ama bunu çabuk atlatma olanağını da bulduk.

Aslında Amerika Birleşik Devletleri çok güçlü bir ülke ama biz de oldukça güçlü bir ülke sayılırız. Özellikle bölgemizde ve Orta Avrupa ile Orta Asya arasında en önemli ülkeyiz. Avrasyalaşma sürecinde Batı ile Doğu'nun birbirine yakınlığı döneminde Türkiye'nin önemi büsbütün arttı. Eğer biz bunu iyi değerlendirebilirsek, dünyadaki yerimiz çok daha güçlenir ve Amerika'yla bozulan ilişkilerimiz de aslında zaman içerisinde düzeler.

Dediğim gibi Amerika'ya karşı haklarımızı savunurken başı eğik olmamızın hiç gereği yok ama ilişkilerimizi dünyada sorun yaratmayacak bir tutum içinde sürdürmeliyiz.

Avrupa mı, ABD mi?

Her şeye rağmen ABD'nin Avrupa'ya göre daha kompleksiz olduğunu düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Özellikle Türk ulusuna karşı bir soğukluk var Avrupa ülkelerinde. Fakat ABD deyim yerindeyse daha taze bir ulus. Geçmişten kaynaklanan birtakım kompleksleri yok. Onun için Türkiye ABD'yle daha rahat ilişkiler kurabilir Avrupa ülkelerine göre...

Düşünün, Avrupa Birliği kendi silahlı kuvvetlerini oluşturmak ve Türkiye'yi bunun dışında bırakmak istedi. Biz tek başımıza iki yıl direndik ve önledik bunu...

Aslında Türkiye'yi hem hor görüyorlar hem Türkiye'den ürüyorlar; nüfusu yüksek olduğu, ekonomik potansiyeli büyük olduğu için vs. Türkiye'den korkuyor ve uzak tutmak istiyorlar. Onun için bir-iki yıl Avrupa ordusuna karşı çıktık tek başımıza. Bir ölçüde Amerika bize destek oldu fakat tek başımızaydık.

Ama sonunda bir yandan bakıyorsunuz Bosna Hersek'te işler karışıyor Türkiye'den asker isteniyor, Kosova'da işler karışıyor Türkiye'den asker isteniyor, bazı Afrika ülkelerinin ordularını Türkiye'nin eğitmesi sağlanıyor. Azerbaycan ordusunu Türkiye kurdu. Arnavutluk'ta Türk donanmasının kurduğu tesisler var. Yani Türkiye'siz yapabilmeleri mümkün değil. Türkiye'nin küçük bir ordusunun olması da dünyanın işine gelmez aslında.

Kısacası elimizde önemli o kadar çok olanak var ki, bunları iyi değerlendirirsek, sorumlucu değerlendirirsek, dünyaya sorun yaratmaksızın değerlendirirsek, çok kısa sürede büyük bir "dünya devleti" olabiliriz. Kendisine bir dünya devleti havası vermeksizin...

Siyasi mühendislik

Ecevit'in yerine düşünölen isim Derviş miydi?

Türk-Amerikan ilişkilerinde sahip olduğu deneyim ve birikime rağmen Ecevit için Irak operasyonuna karşı çıkmanın bedeli ağır olmuştı. O görevinin başındayken ABD yeni bir lider arayışına girdi.

Washington ziyaretinden 4,5 ay sonra 31 Mayıs 2002 tarihinde *Hürriyet* gazetesi Washington Temsilcisi Serdar Turgut, "Washington Ecevit sonrası planlıyor" başlıklı bir yazı kaleme aldı.

Kemal Derviş'in Bilderberg toplantısı için Washington'a davet edildiğini belirten Turgut, şu değerlendirmeyi yapıyordu:

Türkiye'nin yakın geleceğinde Kemal Derviş'in çok daha etkili bir rol oynayacağı Bilderberg toplantısını düzenleyenlerin davetiyle daha net ortaya çıktı.

Serdar Turgut, yazısında Mesut Yılmaz'ın da ABD'de Başkan Bush'la görüşme arayışında olduğunu öne sürdü.

Türkiye'deki siyasi gelişmeler Çandar ve Turgut'un yazdıklarını doğruluyordu: Ecevit'in ABD gezisinden sonra siyaset dünyası bir anda karıştı ve birkaç ay içerisinde DSP milletvekilleri gruplar halinde istifa etmeye başladı. Parti adeta ortadan ikiye bölünmüştü. Gidenler Hüsamettin Özkan ve İsmail Cem önderliğinde Yeni Türkiye Partisi'ni kurdular. Partinin itici güçlerinden biri de ABD'den getirilip ekonominin başına geçirilen Devlet Bakanı Kemal Derviş'ti. Ancak Derviş'in ne yapmak istediğı tam olarak anlaşılamamıştı. Bir yandan İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan'la top-

lantılar yapıp yeni harekete ivme kazandırıyor, diğer yandan ülkenin erken seçime gitmesini sağlamaya çalışıyordu. Oysa erken seçim, iktidardaki DSP-MHP-ANAP için intihar demektir. Çünkü ekonomik krizden çıkmayı hedefleyen acı reçete yeni uygulamaya sokulmuştu. Reçetenin iyileştirici sonuçlarını beklemek gerekiyordu. Hükümetin görev süresini tamamlamasına daha 1,5 yıl vardı. Ancak krizden bunalan toplumun tepkisi zirvedeyken Derviş'in açıklamalarına koalisyon ortakları MHP ve ANAP liderleri arasındaki erken seçim restleşmesi eklendi. Bahçeli meydan okuyup seçim tarihini açıkladı. Böylece ok yaydan çıkmış oldu.

Koalisyon hükümeti döneminde ekonomiyi yatıştırırken siyaseti karıştıran Kemal Derviş'i Türkiye'ye davet eden Bülent Ecevit'ti. Çünkü onu gençliğinden tanıyordu. Derviş, 1970'li yıllarda Raşan Ecevit'in kurduğu Köylü Derneklerinde çalışmış, daha sonra ABD'de başarılı olup Dünya Bankası Başkan Yardımcılığına kadar yükselmişti. Ekonomide kriz yaşanınca Ecevit'in aklına o geldi.

Bülent Ecevit: Derviş konusunda ABD bir dayatmada bulunmadı ya da Amerikan kuruluşları benim aklıma getirmedir. Böyle bir konuda iddiada bulunmak doğru değil. O kuruluşlarla en iyi ilişkiyi kurabilecek birini arıyorduk. Önce Merkez Bankası başkanlığını önerdik, kabul etmedi ancak Hazine Müsteşarlığı veya Devlet Bakanlığını kabul edebileceğini söyledi. "Peki" dedim. Çünkü Uluslararası Para Fonu'yla (IMF), Dünya Bankası'yla ilişkilerimiz çok büyük önem taşıyordu. O çevrelerle iyi ilişkisi olan bir arkadaşımızı bulmak istedim. Gençlik döneminde kendisiyle yakın ilişkilerimiz olmuştu, Demokratik Sol hareket sürecinde. Bakanlar Kurulu'na ben teklif ettim Kemal Derviş'i. Bir süre iyi idare etti; birkaç ay, fakat ondan sonra kendini siyasete verdi fazlasıyla, iş çıkırından çıktı ve erken seçim gündeme geldi. Büyük sarsıntılar ortaya çıktı siyasal anlamda... Biz tam uyguladığımız ekonomik programın semerelerini alacak noktaya gelmiştik. Seçime bir buçuk yıl daha vardı. Ekonomide elde etmeye başladığımız olumlu sonuçlar bu bir buçuk yıl içinde halka anlatılırsa, bundan DSP ve diğer ortaklarımız yarar sağlayacaklardı. Fakat maalesef olmadı.

Bahçeli'nin MHP'ye tertip korkusu

Koalisyon ortaklarının “erken seçim kararı” alarak büyük hata yaptığını düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Hükümetin 3,5 yıllık döneminde çok iyi ilişkimiz oldu koalisyon ortakları arasında. İlk defa Türk siyasal yaşamında bir uzlaşma ortamı oluşturuldu. Bunu kamuoyu da takdir etti. Tabii çok ağır ekonomik sorunlar devralmıştık. O sorunları ne pahasına olursa olsun mutlaka çözmemiz gerektiğine inanıyorduk. Bunun kamuoyunda bir süre tepki uyandıracak göze alıyorduk. Hükümetin daha bir buçuk yılı vardı ve bu süre içinde kamuoyuna iyi mesajlar verebilecek duruma gelmiştik. Ağır ekonomik sorunları göğüslemek pahasına çok cesur adımlar attık. Ekonominin yapısını ve temellerini düzeltecek şekilde adımlar attık. Tam bunların sonuçlarını alacak duruma geldiğimizde erken seçim gündeme getirildi. Nasıl oldu bu? MHP Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli Ankara dışındayken bir demeç verdi: “Kasım ayı sonunda seçim yapılmalı” dedi. Halbuki kısa bir süre önce bütün koalisyon ortağı partiler “erken seçime gerek yok” demişlerdi. Ama birdenbire bir karar değişikliği oldu. Bunun nedenini anlayamadık. Öyle tahmin ediliyor ki, Sayın Devlet Bahçeli kendi partisine yönelik birtakım tertipler düzenlendiği izlenimi edinmiş ve o karara varmış. Kimse içyüzünü bilmiyor tam olarak. Öyle bir nedenden veya başka bir nedenden bilemiyorum, erken seçim istedi ısrarla... Ne tertibi olduğunu ben bilmiyorum, kimse de bilmiyor... Bu türlü dedikodular dolaşıyordu o sırada... Sayın Mesut Yılmaz da, Sayın Devlet Bahçeli'den yana oldu ve erken seçim tekliflerini kabul etti. Ben de, “İçimize sindiremiyoruz ama madem ısrar ediyorsunuz parti meclisimizi toplayıp görüşünü alalım” dedim. Parti meclisi erken seçime karşı çıktı. Ama ona rağmen, koalisyon içindeki uyum ortamı dağılmıştı.

Erken seçimde Derviş'in rolü!

Erken seçime gidilmesinde Kemal Derviş'in de rolü olduğunu düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Bu arada Kemal Derviş de erken seçimi kamuoyunda gündeme getirdi. Tabii bu, içerde ve dışardaki ekonomi çevrelerini hükümetin gidici olduğu noktasına getirdi. Oysa enflasyon düşmüş, ekonomi canlanmıştı. Çok büyük bir fırsat kaçırıldı.

Bir noktadan sonra koalisyon fiilen dağılmıştı. Artık yaptıklarımızın ne kadar önemli olduğunu anlatabileceğimiz bir durum ortadan kalkmıştı. DSP'yi bölme hareketi başlamış, erken seçim kaçınılmaz hale gelmişti. İş işten geçmişti. Karmakarışık olmuştu ortam. O aşamaya geldikten sonra artık bizim hükümeti sürdürerek verimli çalışma yapma imkânımız ortadan kalkmıştı. Hükümet içinde ipler kopmuştu. Kamuoyunun desteğini sağlamak için inandırıcı atılımlar yapacak durumumuz kalmamıştı.

“Oyunlar çevrildi, içeriden-dışarıdan”

DSP'nin parçalanmasını ve yıllarca beraber siyaset yaptığı arkadaşlarının ayrılmasını iç ve dış telkinlere bağlıyordu.

Bülent Ecevit: Benim yorumum, bizden ayrılmaya ikna edilen arkadaşlarımız hastalığım dolayısıyla artık benim kalmayacağını düşünüyorlardı. Daha doğrusu o yönde düşünceler telkin ediliyordu bazı çevrelerden. Ayrıca oyunlar çevrildi içeriden ve dışarıdan, ama kesin bir şey söylemek mümkün değil. Fakat ayrılmalardan hemen sonra aralarında değişik düşünceler ortaya çıktı. Kemal Derviş tahrik etti. Onun arkasından işte YTP denen bir partinin kuruluşuna katkıda bulundu. Sonra onları da bıraktı. CHP'ye girdi ve bu şekilde değişik oyunlar tertipler meydana gelmişti.

Rahşan Ecevit: Ben şimdi biraz daha başa döneceğim: O zamanlar Hüsamettin Özkan (Başbakan Yardımcısı), Başbakan olmak için uğraşıyordu ve bu birkaç gün üst üste basında çıktı. Daha sonra DSP'den kopmada başrolü oynayan yine Özkan oldu. YTP'nin içinde, Hüsamettin Özkan genel başkan olacak gibiydi ama olamadı. Bu sefer İsmail Cem oldu ve sonra aralarında kapaştılar.

Bülent Ecevit: Ben o konulara girmek istemiyorum. Türkiye'de o sırada içeriden ve dışarıdan çok yoğun tertipler düzenlendi. Bunun için şu veya bu kişi demiyorum...

Partiden ayrılanlar içerisinde Ecevit'in ummadığı, onu şaşırtan isimler de vardı.

Bülent Ecevit: Bunların ismini açıktan söylemem doğru değil. Onlara kötülük etmiş olurum. Ee, tabii, benimsemiş, bakan yapmışım bazılarını. Onun için bu tür değerlendirme yapmam doğru değil.

Yaşadıkları en üzüntü verici olayın DSP'deki parçalanma olduğunu söylüyorlardı.

Bülent Ecevit: Partideki bölünmeler acı gelmişti bana. CHP döneminde de bölünmeler olmuştu, fakat o bölünmeler DSP'den daha farklıydı. CHP'deki bölünmelerden dolayı hiçbir zaman hiç kimseyi itham etmemiştim. Doğal süreç içinde ideolojik ayrılıklar sonucu gerçekleşen ayrılıklardı. Fakat DSP'den ayrılanlar neden böyle bir ayrılık içine girdiler, anlayabilmiş değilim ve üzül-
dük tabii.

Rahşan Ecevit: Birlikte çalıştığınız insanlara ister istemez bağlanıyorsunuz. Sonradan onların kopması insanı üzüyor tabii. Ben duygularıyla değil de içgüdüleriyle hareket ederim. Ee tabii seksen yaşına gelmişim, birçok şey görmüş geçirmişim, birçok şeye üzülmüşüm, birçok şeye sevinmişim. Ama artık rahatça kabul ediyorum, o bakımdan fazla üzülmüyorum. Bekleyebiliyorum böyle bir şeyi, ama o kopmaların çok da önemli birtakım düşüncelere bağlı olduğunu sanıyorum.

Ecevit, acı reçetenin uygulandığı bir dönemde erken seçime giderek büyük bir yenilgi almalarını doğal karşılıyordu.

Bülent Ecevit: Eğer erken seçimle karşı karşıya kalmasaydık çok daha olumlu sonuçlar alabilecektik, bundan kesinlikle eminim.

Rahşan Ecevit: Acı reçeteler yazıldı, acı ilaçları aldı hastamız, tam iyi oluyordu ki, bu seçim geldi.

Bülent Ecevit: Onun için uğradığımız o yenilgiyi yadırgamıyorum ama o yenilgiden rahatlıkla kurtulabilecek duruma gelmiştik. Çok ağır, çok değişik etkiler altında kaldı partinin yandaşları, birçoğu seçimlerde oy kullanmadı.

İçeriden ve dışarıdan gelen çok değişik etkiler, köşe yazarlarından birçoğunun sistematik bir şekilde bizi halkın gözünde yıpratmaları, büyük basın bu konuda adeta öncülük yapması... Bunu gördük, yani olağanüstü olaylar, baskılar ve tertipler karşısında kaldık DSP olarak. Belki hiçbir parti siyasal yaşamımızda bu kadar ağır ve haksız hücumlarla karşılaşmamıştır.

Başbakanın 12 gün ulaşamadığı bakan Ecevit'e ne dedi?!

Ekonominin bıçak sırtında olduğu günlerde Kemal Derviş Amerika'ya gitmiş ve uzun süre kendisinden haber alınamamıştı.

Bülent Ecevit: Nerede olduğunu dahi bilmiyorduk. Görüşmek istedim. Arkadaşlarımız defalarca aradı ama ulaşamadılar. Olacak iş değildi; 12 gün hiç yanıt vermedi arayışlarımıza. Herkesin zihninde kuşku uyandırıyordu.

Türkiye'nin geleceğinde önemli roller üstlenmeye hazırlanan Kemal Derviş, ABD gezisinden sonra hem erken seçimi gündeme getirmeye başladı hem de Başbakan Ecevit'le yaptığı ikili görüşmede görevden çekilmesinin ekonomi için faydalı olacağını söyleyecek kadar ileri gitti. Ecevit'i kızdıran bir konuşmadı ve Ecevit, onunla tartışmadığını, birebir görüşmede sözünü kestiğini söyledi.

Sonra kamuoyuna da açıkladı görüşlerini.

"Bırakmamı istiyorlarsa düşürsünler"

Ecevit, Ocak 2002'deki ABD ziyaretinden 6 ay sonra, Haziran 2002'de aniden rahatsızlanarak Başkent Hastanesi'ne kaldırıldı. Kapsamlı tetkikler ve kısa süreli bir tedaviden sonra temmuz başında evde yatak istirahatine çekildi. O sırada bazı çevreler ve fat ettiği yolunda spekülasyonlarla piyasayı bozmaya çalışıyordu. Dedikodular yayılınca 2 Temmuz 2002'de Oran'daki eve gittim. Cumhurbaşkanı Sezer'den sonra eve giren ikinci kişiydim. Herkes Ecevit'in durumunu ve ne söyleyeceğini merak ediyordu.

Yatak odasında röportaj yaptık. İlk kez üzerinde robdöşambıyla fotoğraflarını çektim. Daha sonra yatağın ayakucundaki sandalyelere oturup konuşmaya başladık. Rahşan Hanım birlikte fotoğraflarımızı çekti. *Sabah* gazetesinde üç gün süreyle birinci sayfada manşetten yayınlanan geniş bir röportajdı. Görevden çekilmesi yolundaki çağrılarını hatırlattım. O aşamada ayrılırsa siyasi kriz çıkmasından, ülkenin erken seçime sürüklenmesinden ve düzelmeye başlayan ekonominin bozulmasından endişe ediyordu. Çünkü 2001 krizi gözünü çok korkutmuştu. Partisi henüz dağılmamıştı. Hastalığı pahasına görevini sürdürmek istiyordu. Ayrılmasını isteyenlere meydan okudu.

Bülent Ecevit: Gerçekten bırakmamı istiyorlarsa düşürsünler. Benim topum tüfeğim yok. Çekil kampanyası sürdürenler beni görevden uzaklaştırabilirler. Meclis'te 538 milletvekili var. Partimin milletvekili sayısı 128. Bunu yapnıyor veya yapanıyorlarsa sorumlusu ben değilim. Benim düşürülmem büyük olasılıkla hükümet değişikliğine ve erken seçime yol açar. Çekilmem için ısrar edenler bir çözüm, bir başka hükümet seçeneği öneremiyor. Erken seçim isteyenler de sonra neler olabileceğini düşünmüyor. İş dünyası bana destek veriyor. Çekil kampanyası yürütenlerin arkasında başka çevreler bulunduğunu söylediler. Bu çevreler siyasi, dış ve iç olabilir. İş dünyasının büyük bölümünün bu senaryolarda etkisi yok. İş kesiminde erken seçim veya hükümet değişikliğini sakıncalı bulanlar var.

Partiyi genç birine bırakmayı düşünüyor muydu?

Bülent Ecevit: Şimdi çekilirsem yerime gelecek kişinin Başbakanlığına MHP razı olmaz. Ayrıca başbakanlık MHP'ye geçer. Koalisyonu kurarken öyle anlaştık. Ama şartlar oluştuğunda yerimi elbette birine bırakacağım.

Bahçeli'nin Başbakan Ecevit'e son sözü

Ecevit, "Beni düşürsünler" derken MHP'nin kendisini yalnız bırakmayacağını biliyordu. Zaten Devlet Bahçeli de açıklamaların-

da Ecevit kaldığı sürece onu desteklemeye devam edeceklerini söylüyordu.

Koalisyon kurulurken DSP ile MHP arasında geçmişin etkisiyle sancılı açıklamalar yapılmış, ancak daha sonra iki lider arasında saygıya dayalı güçlü bir ilişki tesis edilmişti. Olaylara “devlet adamı” ciddiyetiyle yaklaşma tarzları birbirine benziyordu. Başbakan Yardımcısı Bahçeli, Ecevit’ten etkilenmişti. Koalisyon hükümetinin son Bakanlar Kurulu’nda şunu söyledi:

“Sayın başbakan, sizden çok şey öğrendik.”

Bu konuşmayı Ecevit’ten öğrenmiştim. Daha sonra Çankaya Köşkü’ndeki resepsiyonda Devlet Bey’e sordum, “Evet” dedi, “Sayın Ecevit’ten çok şey öğrendik. Örnek bir devlet adamıdır.”

Siyasi tablonun yeniden şekillendirilmesi

Ecevit’in istifa etmesine ya da düşürülmesine gerek kalmadı. “Siyasi mühendislik” harikası sayılabilecek operasyonlarla parti parçalandı ve 3 Kasım 2002’deki erken genel seçimde DSP’yle birlikte koalisyon ortakları MHP ve ANAP da barajın altında kaldı. Meclis’e sadece AK Parti ile CHP girebildi.

Siyaset dünyasına yeni adım atan AK Parti yüzde 34 oyla Meclis’in yüzde 66’lık çoğunluğunu ve tek başına iktidarı elde etti.

Seçimden önce Kemal Derviş, DSP’den ayrılanların kurduğu Yeni Türkiye Partisi’nden desteğini çekerek CHP’ye geçmişti. Böylece İsmail Cem, Hüsamettin Özkan ve arkadaşlarının Yeni Türkiye Partisi ölü doğmuş oldu ve basındaki güçlü desteğe rağmen seçimde ancak yüzde 1,15 oranında oy elde edebildi.

“İntihar ettik ama...”

Seçim gecesi DSP Genel Merkezinde Ecevit’in odasındaydım. Partiyeye derin bir sessizlik çökmüştü.

Bülent Ecevit: Böyle olacağı belliydi! Kendi kuyumuzu kazdık...

Tek tesellisi ekonomideki toparlanmaydı.

Bülent Ecevit: Geçmiş hükümetler döneminden süregelen ekonomik sorunlar vardı. Bizim dönemimizde patlama noktasına ulaştı. Her türlü tedbiri aldık. Ne yazık ki, komplolar sonucu partimiz bölününce, o arada ortaklarımızdan biri erken seçim kararı açıklayınca, aldığımız tedbirlerin nemasını toplayamadan seçime gittik. Hepimiz için intihar oldu. Bedelini seçimde ödedik, ama Türk ekonomisini ayağa kaldırdık. Bugün enflasyondaki düşüş, büyümedeki artış, döviz kurundaki ve piyasadaki istikrar hep bizim aldığımız tedbirlerin sonucudur.

Emekli zamlarını uygulamaya fırsat bulamadılar

Gerçekten de koalisyon hükümeti AK Parti iktidarına müthiş bir zemin bırakmıştı. Ekonomide işler düzelmeye başlamış, döviz kuru stabil hale gelmişti.

Erken seçimin tarihi öyle hatalıydı ki, koalisyon hükümeti tarafından alınan “Emekli maaşlarına 100'er lira zam” kararının uygulaması ve dolayısıyla neması bile AK Parti'ye bırakıldı. Oysa birkaç ay bekledikten sonra seçim yapılsa, milyonlarca emekli zamlı maaşlarını alacak, piyasalar iyice sakinleşecek ve sonuç daha farklı olabilecekti. DSP yüzde 1,22, ANAP yüzde 5,12 oy almıştı. Ama en azından yüzde 8,35 oy alan MHP barajın üstüne çıkabilir, bu da milletvekili dağılımını ve iktidar dengelerini tamamen değiştirebilirdi.

Derviş için ne dedi?

Seçim hezimetinden sonra bu kez Ecevitlerin evinde ailece oturduğumuz bir yemekte geçmişin muhasebesi yapılıyordu. Söz Kemal Derviş'ten açıldı.

Bülent Ecevit: En büyük pişmanlıklarımın birisidir.

Ardından hepimizi şok eden bir benzetme yaptı.

Bülent Ecevit: O, şeytani hesaplar içerisindeydi!

Şaşırdık, çünkü Ecevit'in bilinen üslubuna uymayan bir tepkiydi. Ama bu cümlede ne kadar ağır bir hayal kırıklığının yüklü olduğunu tahmin edebiliyorduk.

“Saddam Irak'ı bir arada tutuyordu”

Ecevit gitti, ABD operasyonları başladı, Saddam idam edildi, Irak parçalandı. Kuzey Irak'ta Kürt Devleti kurulmak üzere. Ülke genelinde Şii-Sünni gerilimi yaşanıyor. Saddam dönemi aranır hale geldi.

Bülent Ecevit: Biliyorsunuz, Derya Sazak'la birlikte gazeteci olarak Bağdat'a gidip Saddam Hüseyin'le röportaj yapmıştık. Onun yönetim anlayışını desteklemiyordum. Ancak orada Araplar, Kürtler ve Türkmenlerin yanında çok sayıda aşiret var. Mezhepler var. Saddam onların hepsini bir arada tutuyordu. Türkiye için Saddam'ın başta kalıp kalmamasından çok Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması önemliydi. Körfez savaşları ve Amerika'nın fiili işgalinden sonra Irak parçalanma sürecine girerken, dünya da ideolojik kutuplaşmadan daha tehlikeli olan dinsel kutuplaşmaya sürüklendi.

Yeni hayat... Türk-Kürt ayrımcılığı...

Aktif siyasete veda

Ecevit, 18 Kasım 2002 tarihinde başbakanlık görevini Abdullah Gül'e devretti. Ardından DSP Genel Başkanlığını Zeki Sezer'e bırakarak aktif siyasete veda etti.

Yarım kalan şiirleri ve kitapları tamamlamak istiyordu. Oran'da kütüphane haline getirdikleri evde geniş bir arşiv vardı. Orada bulunan gençlik şiirlerini gözden geçirmeye başladı. Ayrıca *Mithatpaşa ve Türk Ekonomisinin Tarihsel Süreci* isimli kitabının genişletilmiş baskısını yapmak üzere notlar çıkarıyordu. Avrupa'daki üniversitelerde verdiği konferansları da kitaba dönüştürme niyetindeydi.

Bu arada 60 yılı aşkın süredir kendisine eşlik eden Erika marka daktilo da emekliye ayrılıp yerine Toshiba marka laptop getirildi. DSP'nin yazılımcı milletvekili ve Türk Zekâ Vakfı Başkanı Emrehan Halıcı, Ecevit çiftine bilgisayar kullanmayı öğretiyordu. Daktilodan bilgisayara geçişin konforu Ecevitleri ilk başta cebetmiş ve yazma isteklerini artırmıştı. Bazen Bülent Bey söylüyor Rahşan Hanım yazıyor, bazen de Bülent Bey bilgisayarın başına geçiyordu. Denediler, ama alışamadılar. Bir süre sonra Bülent Bey daktilosunu tekrar çalışma masasının üzerine koydu...

Kitap yazma isteği Ecevit'i öyle bir sarmıştı ki, bazen gece uyanıp aklına gelenleri başucuna koyduğu deftere not ediyordu.

Pülümür'de Aşk isimli piyesini tamamlayan Rahşan Hanım ise "Küçük hırsızlar ile büyük hırsızları yazıyorum" dediği yeni piyesiyle meşguldü. Heyecanları gece yarısına kadar onları uykusuz bırakıyordu. En erken yattıkları saat 22.00 civarıydı. Bu arada vakit buldukça televizyonda yerli dizileri seyrediyorlardı.

Erdoğan'dan ne istedi?

Mayıs 2003'te Rahşan Hanım hastalandı. Önce özel bir hastanede muayene edildi. Kanser kuşkusuyla sevk edildiği Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde (GATA) yapılan tetkikler sonucu tüberküloz olduğu anlaşıldı. Bünyesini güçlendirmek gerekiyordu. Yaklaşık bir ay hastanede tedavi altında tutulmasına karar verildi. Generaller katında iki odalı bir bölümde kalıyorlardı.

Başbakan Tayyip Erdoğan ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül 14 Mayıs 2003'te geçmiş olsun ziyaretine geldiler.

Bülent Ecevit: Sohbet ettik. Sayın Erdoğan bir isteğimiz olup olmadığını sordu. Köy Kent projesini yarım bırakmamalarını rica ettim. “Bütün milletin hayrına olacak bir şeydir, sizin de hayrınıza olacaktır. Bu iyi şeyi tekrar gündeme getirmenizi tavsiye ederim” dedim. Not aldı. İlgileneceğini söyledi. “Ben bu konuyu düşüneceğinizi kamuoyuna açıklayabilir miyim?” dedim, “Evet, açıklayabilirsiniz” dedi.

Görüşmenin üzerinden bir yılı aşkın süre geçti. Hükümet Köy Kent uygulamasını kaldırıp onun yerine kendi alternatif projeleri olan Köy-Des'i devreye soktu. Oysa Dünya Bankası'nın 900 milyon dolar kredi açtığı Ordu-Mesudiye'deki Köy Kent projesinde büyük mesafe kat edilmişti. Birbirine yakın 9 köyün birleştirilmesiyle kurulan Köy Kent'in tamamlanması için Dünya Bankası 300 milyon dolar daha kredi vaadinde bulunmuştu. Proje yarım kaldı, Dünya Bankası kredisi kullanılmadı.

Bülent Ecevit: Çok yazık ettiler. Bu projenin devamı kırsal kesimin kalkınması için çok önemliydi. Nüfusumuzun yarıya yakını köylüdür ama hâlâ köylü için bir şey yapmak istediğimiz zaman bu memlekette karşınıza aşılmaz engeller çıkıyor. Koalisyon hükümetimiz döneminde, ortaklarımızın da onayını aldık. Köy Kent projesini gerçekleştirme yolunda adım atmaya başladık. Bunun ilk örneği Mesudiye'de yapıldı biliyorsunuz. Dünya Bankası'ndan çok büyük destek geldi. Devlete hiçbir yük olmadan köylüler, kentli haline gelebilecekti. Fakat bugünkü hükümetin ilk icraatı projeyi rafa kaldırmak oldu.

Ecevit Üniversitesi

GATA'da günleri kitap, gazete okuyup televizyon izleyerek geçiyordu. O arada sık sık ziyaretlerine gidiyorduk. Genellikle gündemdeki konulara ilişkin sorular yöneltip yorum almak istiyorlardı. Bir taraftan da ileride yazılmak üzere anılarını paylaşıyorlardı.

Geleceği konuştuğumuz bir sohbette Ecevit'e şu öneriyi götürdüm:

“Ankara'da sosyal bilimler alanında faaliyet göstermek, gazeteciler, felsefeciler, hukukçular, sosyologlar yetiştirmek üzere güçlü bir akademik kadroya sahip Ecevit Üniversitesi kurulsun. Evinizi, kitaplarınızı, arşivinizdeki belgeleri de oraya bağışlarsınız.”

Bir süre fikir jimnastiği yaptık. Ecevit Eskişehir Belediye Başkanı ve Anadolu Üniversitesi eski Rektörü Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen'le konuşulabileceğini, onun bu konularda çok deneyimli olduğunu söyledi. Ama daha sonra vazgeçti.

Bülent Ecevit: “Ben böyle bir talepte bulunursam kendimi aşırn önemsemiş olurum!”

Oysa sohbet sırasında bu öneriden hoşlandıklarını görmüştüm. O nedenle evdeki kitapların bağışına kadar birçok detayı ele almıştık. Prestijli bir üniversite olacak, sosyal bilimler alanında çok iyi yetiştirilmiş öğrenciler Türkiye'nin beyin kadrosunu güçlendirecekti. Ama Ecevit'in mütevazı yaklaşımı yüzünden öneri bir daha konuşulmadı ve üniversite kurulamadı.

(NOT: Bu anı, Prof. Yılmaz Büyükerşen ve Ecevit dostlarını, üniversite fikrini gerçekleştirmek için harekete geçirebilir, diye ümit ediyorum.)

Hastanede doğum günü

28 Mayıs 2003. Ecevit 78. yaşına basmıştı. Telefon açıp doğum gününü kutladık. İlk tepkisi, “Aaa, biz unutmuştuk” oldu.

Gerçekten de o günlerde Bülent Bey'in aklı eşindeydi. Çünkü Rahşan Hanım aldığı ilaçların etkisiyle fazla yemek yiyemiyordu. Ecevit belli etmemeye çalışsa da bu duruma çok üzülüyordu.

Öğleden sonra küçük bir pasta alıp hastaneye gittik. Üzerinde “Nice yıllara” yazıyordu. Telefonla kutladığımız için, geleceğimizi ummuyorlardı sanırım, çok şaşırdılar. Hemen servis tabakları getirildi. Kendi aramızda küçük bir doğum günü partisi yaptık. Ecevit çifti mumları da birlikte üflledi.

“Hiçbirimiz safkan değiliz”

Rahşan Hanım'ın iyi beslenmesi gerekiyordu. GATA'dan çıktıktan bir gün sonra Gölbaşı'ndaki Belçikalı'nın Yeri isimli et lokantasına akşam yemeğine gittik. O yemekte Türk-Kürt ayrımcılığı üzerine uzun süre sohbet etme imkânımız oldu.

Gündemde hükümetin Kürt açılımı vardı. Başbakan Tayyip Erdoğan Diyarbakır konuşmasında “Kürt sorunu”, “Kürt realitesi” gibi ifadeler kullanmış, daha çok demokrasi vaat etmişti. MHP, PKK'nın da bu ifadeleri kullandığını hatırlatarak tepki gösteriyordu. Ancak Erdoğan kelimelere takılmadan sorunun çözülmesi gerektiğine dikkat çekiyordu.

Ecevit ise tartışmalara farklı bir boyuttan yaklaşıyordu. Kendi ailesinden örnek vererek anlatmaya başladı.

Bülent Ecevit: Benim büyükbabam Kastamonu-Dadaylı din bilgini Mustafa Şükrü Efendi'dir. Dedem Kürt asıllıydı. Kastamonu'nun Daday ilçesi o dönem Kürtlerin yaşadığı bir bölgeymiş. Anne tarafım ise Osmanlı Sarayına dayanıyor. Büyükannemin kocası Suudi Arabistan'da kutsal toprakları muhafaza etmekle görevlendirilen Şeyh-ül Haremeyn Hacı Emin Paşa. Annemin büyük babası ise Salih Paşa'dır. Şimdi bizler ne oluyoruz? Kürt mü, Türk mü? İki toplum öylesine iç içe geçmiştir ki, Kürt-Türk diye ayrım yapmak imkânsız. Böyle bir ayrımın hiç kimseye ve ülkeye faydası olmaz. Kurtuluş Savaşı'nı birlikte vermişiz. Gelibolu'da birlikte savaşmışız...

Babası, ayrımcılık olmasın diye kendi babasının Kürt olduğunu söyleme gereği duymamış. Ecevit, uzun yıllar sonra bir mezarlık ziyareti sırasında, mezar taşındaki yazıdan dedesinin Kürt olduğunu öğrenmiş.

Sohbete katılan Rahşan Ecevit ise anne tarafının Saraybosna'dan geldiğini, baba tarafının ise Karadenizli olduğunu belirterek, "Belki onların büyükleri de Saraybosna'ya ve Karadeniz'e başka yerlerden gelmiştir. Şimdi biz neyiz?" diye sordu.

Türklerin Orta Asya'dan göç ettiğini hatırlatan Rahşan Hanım, bu göç sırasında soyların karıştığına dikkat çekerek "Hiçbirimiz safkan değiliz" dedi.

"Ölümü düşünüyorum"

2003'ü 2004'e bağlayan yılbaşı gecesinde Ecevit çifti ve Rahşan Hanım'ın kız kardeşi Asude Hanım, evimize konuk oldu. Bülent Bey, yatağa bağlı kaldığı, yürüme ve konuşma güçlüğü yaşadığı dönemlerin ardından moral bulmaya çalışıyordu. Hep birlikte yemeğe oturduk. Bir ara Tülay piyanonun başına geçti, Rahşan Hanım da yemek masasından kalkıp aynı taburede yanı başına oturdu. Piyanoda eşliğinde Ecevitlerin çok sevdiği "Sarı Gelin" türküsünü söyledik. Ancak Bülent Bey durgundu. İlk kez o gece duyduk ölümünden söz ettiğini.

Bülent Ecevit: Son zamanlarda ölümü daha çok düşünür oldum. Ölüm üzerine bir şeyler yazmak istiyorum.

Karamsarlığa anında müdahale geldi:

Rahşan Ecevit: Aman Bülent, ölümü düşünmenin zamanı mı? Yapmamız gereken daha çok şey var...

Rahşan Hanım'ın, özellikle hastalık döneminde eşini yaşama bağlamak için gösterdiği fiziki ve motivasyon amaçlı çabalar unutulacak gibi değildi. Şimdi de kitap yazmasını teşvik ediyordu. Asude Hanım'la birlikte evdeki arşivi altüst ederek, Bülent Bey'e belge topluyorlardı.

"Daha çok alacağım var hayattan"

O gece Bülent Ecevit "Hayatımda ilk kez yılbaşı kutladım" dedi. Tülay, "Her zaman bekleriz" deyince, "Olur, tabii. Şimdiye ka-

dar kutlamadığım için daha çok alacağım var hayattan...” karşılığını verdi.

Yılbaşı gecesi, saat 23.00’te eve gitmek istediklerini söylediler. Kalmaları için ısrar ettik. “Biz kalırsak, korumalar eve gitmez. Onlar da aileleriyle yeni yıla girsinler” diyerek teklifimizi geri çevirdiler. “İnşallah bir sonraki yılbaşında yine buluşuruz” dileğiyle Ecevitleri uğurladık.

Genelkurmay’ın şarapları nasıl bozuldu?

Dileğimiz gerçekleşti; 2004’ü 2005’e bağlayan gece yine evimizin onur konukları onlardı. Birbirimize hediyelerimizi verdik. Paketler karışmasın diye üzerlerine isimler yazılmıştı. Herkes heyecan ve merak içinde hediyelerini açtı. Sonra yemeğe geçtik.

Ecevitler yıllanmış bir Bulgar şarabı getirmişlerdi. Onu açtık. Bülent Bey, masadakilere eşlik etmek için sadece bir yudumla yetindi. O arada askerlik döneminden bir şarap anısı paylaştı.

Bülent Ecevit: Genelkurmay Protokol Dairesi’nde yedek subaydım. Yabancı konukların ağırlanmasıyla ilgileniyordum. Bir keresinde konuklarımıza ikram etmek için depodaki kırmızı şaraplardan açtık. Tadınca fark edildi ki, şarapların hepsi bozulmuş. Sonra nedeni anlaşıldı. Yatık olarak korunması gerekirken, hepsi dik olarak saklanmış. O da bozulmalarına neden olmuş.

Rahşan Hanım’ın enstrümanı

Konu müzikten açıldı. Bülent Bey, türkülerin yanı sıra, klasik müziğe de ilgi duyduğunu söyledi.

Peki geçmişte herhangi bir müzik aleti çalmış ya da çalma isteği duymuşlar mıydı?

Bülent Ecevit: Hayır, dinlemekten zevk alırım, ama hiçbir enstrümanı çalma isteğim olmadı.

Rahşan Ecevit: Küçük bir kızken tenekeden çikolata kutuları üzerine her notanın sesini verecek biçimde lastik gerip daha sonra bu lastiklere dokunarak kulağa hoş gelen sesler çıkarırdık.

Rahşan Hanım'ın bu ilgisi Cumhuriyetin ilk dönemindeki ekonomik ve sosyal koşulların ağırlığı nedeniyle bir müzik aleti edinme noktasına ulaşamamıştı. Konudan konuya atladığımız bol sohbetli yılbaşında Ecevitler bu kez saat 22.30'da evden ayrıldılar. Gerekçeleri aynıydı. Kendilerini bekleyen korumaların da yeni yılı evlerinde kutlamasını istiyorlardı.

Bülent Bey, Tülay'ın elini sıkarken, "Hiç bu kadar güzel bir yılbaşı geçirmemiştim" dedi.

Ecevitlerin sofrası

16 Kasım 2005'te, Ecevitlere akşam yemeğine davetliydik. Bizi kapıda karşıladılar.

Mutfağın yanındaki küçük kitaplığın ortasında büyük bir yemek masası vardı. Üzeri genellikle evrak dolu olurdu. O masayı hazırlamışlardı. Doğruca yemeğe oturduk. Rahşan Hanım'ın daha çok sandviç türü yemekler yaptığını düşünürdüm ama o gün tencere yemekleri konusundaki maharetine tanıklık etmiş olduk. Rahşan ve Asude Hanımlar'ın beş çeşit yemek (haşlanmış ıspanak, yerelması, et sote, barbunya pilaki, pilav) ile ıspanak salatası, havuç-marul salatası, erik hoşafı ve kabak tatlısından oluşan nefis bir münüsü vardı.

Yemekten sonra bir ara balkona çıktık. "Size bir sürprizimiz var" diyerek bahçe duvarına astıkları "Ormanda Kış" tablosunu gösterdiler. Akşamları da görebilmek için ışıklandırmışlardı. Bahçe manzarasıyla bütünleşen tablo belli ki Ecevitlere büyük keyif veriyordu. O kadar mütevazı bir yaşama sahiplerdi ki, evdeki küçük değişiklik, bir reproduksiyon tablo bile onları mutlu etmeye yetiyordu.

"Bülent, bu pullardan çok para kazanabiliriz"

Daha sonra salona geçtik. Rahşan Ecevit, 82 yaşında olmasına rağmen hayatla bağlarını sımsıkı tutuyor, ondaki bu enerji ister istemez eşine yansıyor. Evlerinde 30-40 yıl öncesine ait albümler dolusu pul vardı; belki de binden fazla. Rahşan Hanım albümleri çıkarıp yeniden gruplandırma yapmaya başlamıştı. "Bülent, bu pullardan 10-15 yıl sonra belki çok para kazanabiliriz" derken, yaşama ilişkin güçlü bağrı da ifade etmiş oluyordu.

Dünyanın her yanından toplanmış o kadar çok, o kadar güzel pul vardı ki, iyi bir koleksiyoncuya rastlasa, belki 10 yıl bekleme-ye gerek kalmazdı!

“Benim de basın kartım var”

Ecevitler ayda 1-2 kez evimize kahvaltıya geliyorlardı. Masada saatlerce sohbet etme imkânı buluyorduk. Türkiye ve dünya gündemi ana konuları oluşturuyordu. Bu arada gazeteler, televizyonlar, yayın politikaları ve köşe yazılarının kritiğini de yapıyorduk.

Bülent Bey her fırsatta gazeteci olmakla övünür, “Biliyor musunuz, benim de Sarı Basın Kartım var” derdi. Siyasi yaşamı boyunca gazetecilerle iyi ilişkiler kurmuş, dayanışma sergilemişti.

Arayış dergisinde birlikte çalıştıkları Ertuğrul Özkök’ten de övgüyle söz ediyor, kaleminin çok güçlü olduğunu vurguluyordu. Ancak siyasi yazıları azaltıp şarap, yemek, müzik, magazin konularına girmeye başlamasını yadırgıyordu.

İster sağ görüşlü ister sol, gazetecilere genellikle olumlu yaklaşır, “meslektaş” olarak gördüğü için pozitif ayrımcılık yapardı. Hastalandığı dönemde hakkında çok ağır yazılar kaleme alındığı halde hiçbir gazeteci hakkında dava açmadı. Siyasi yaşamı boyunca hiçbir gazeteciyi mahkeme koridorlarında süründürmedi.

Rahşan Ecevit Sabetaycı mı?

Prof. Yalçın Küçük dahil birçok yazar, Türkiye’nin meşhur Sabetaycıları arasında Rahşan Ecevit’in ismini de sayıyordu. Peki, Rahşan Ecevit gerçekten Sabetaycı, yani Musevi asıllı mıydı?

Yemek sohbetlerinde bu konuya açıklık getirdik. Küçük’ün iddiasını hatırlatınca Rahşan Hanım gülererek, “Öyle miymişim?” diye sordu. Sonra, “Bak Bülent, ben Sabetaycıyım” dedi. Yanı başında oturan kız kardeşi Asude Aral sohbete katılarak, “Biz Bosna kökenliyiz. Saraybosna’dan gelmiş anne tarafımız. Annemin babası Rüştü Bey, deniz subayıymış. Trabzon’da oturuyorlarmış. Oradan İstanbul’a taşınmışlar” dedi.

Baba tarafına da Rahşan Ecevit açıklık getirdi: “Büyükbabam Şebinkarahisarlı. Çalışmak için İstanbul’a göç etmiş.”

Bir Şeyler Olacak Yarın!

Rahşan Ecevit, eşinin üzerindeki etkisi nedeniyle çok eleştirildi ama o Bülent Ecevit'in yaşam kaynağıydı.

Siyasetten ayrılma kararından sonra kendini boşlukta hissetmemesi için Ecevit'e özel bir çalışma temposu oluşturmuştu. Televizyon programları, gazetelere demeçler, üniversitelerde ve çeşitli sivil toplum örgütlerinde konuşmalar, kitap yazması için evde altyapının hazırlanması ve ziyaretçi trafiği...

Rahşan Hanım'ın organizasyonları Bülent Bey'in gündemini dolduruyordu. Yürüyüş imkânı yarattığı için sergi, resepsiyon gibi programlara özellikle katılıyorlardı.

Bu arada Bülent Ecevit şiirlerini yeniden gözden geçirerek, *Bir Şeyler Olacak Yarın* isimli kitabını 2005 yılı başında yayınladı. Kitaba adını veren şiir özellikle "Başkanlık sistemine geçişi" içeren 16 Nisan referandumu öncesinde sosyal medyada paylaşım rekoru kırdı:

Bir şeyler olacak yarın
duruşundan belli
kırdaki atların
bulutların koşuşundan belli
kazışından köstebeklerin toprağı
karıncaların telaşından belli
bir şeyler olacak yarın
belki bir tomurcuk
belki bir ağacın düşen yaprağı
belki de bir çocuk pek o kadar
göremesek de uzağı
kuşların uçuşundan belli
bir şeyler olacak yarın
öbür günden önemsiz
yarından önemli

İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'da imza günlerine, televizyon programlarına katıldılar. Gezilerden dönüşte Bülent Ecevit'in daha rahat yürümeye başladığı dikkat çekiyordu.

Din ve tarikatlar

Allah'ın varlığını hissetmek!

Hafta sonu sohbetlerinden birinde tasavvuf ve din konusu açıldı.

Bülent Ecevit: Çocukluk yaşlarımdan itibaren Türk tasavvufuyla ilgilenirdim. Türk tasavvufu deyince Türk halk şiirini kastediyorum. O nedenle zaten Hint edebiyatına ve kültürüne de ilgi duymaya başladım. Ailem çok geniş, açık görüşlüydü. Yobazlıkla hiç ilgileri yoktu. Laikliğe bilinçli olarak bağlı, fakat dine de saygılı idiler.

Evrendeki mükemmel düzenin Allah'ın varlığına kanıt olduğunu düşünüyordu.

Bülent Ecevit: İnsan Allah'ın varlığı ve gücü karşısında acz içinde kalıyor. Her sabah evden çıkarken gökyüzüne bakınca Allah'ın varlığını hissederim.

“Her vesileyle dua ederim”

Dinin siyasete alet edilmesine tepkiliydi.

Bülent Ecevit: Din ile siyasetin birbirine karıştırılmaması gerektiğine inanırım. Kendi hayatımda hiçbir zaman inançlarım ile siyaseti karıştırmadım. Osmanlı kökeninden gelen özelliklerine karşın ailemde laikliğe çok büyük bağlılık vardı. Ondan çok etkilendiğim tabii. Öte yandan inançlı biri olarak yalnız gece yatar-

ken değil, her vesileyle dua ederim. Herhangi bir şey yapacağım ya da bir işe başlayacağım vakit, dua ederim. Dua, insanın inancını tazelemiş oluyor. İkimiz de Allah'a inanıyoruz. Allah'a inanmak aslında olacak şey değil çünkü dünya öylesine mucize sayılabilecek şeylerle dolu ki, inanmamak mümkün mü?

CHP'nin çizgisini nasıl değiştirdi?

CHP genel sekreteryken, partisinin “din karşıtı” gibi gösterilmesinden rahatsızlık duyduğunu İnönü'ye bildirip dindar kesimi kucaklayacak yeni bir politika oluşturulmasını sağlamıştı.

Bülent Ecevit: Her seçim kampanyasında partinin bir kesimi din ve laiklik konusuna yoğunlaşırlardı. Ama bu bize çok pahalıya mal oluyordu. Rahmetli İsmet İnönü'nün de seçim çalışmalarında tarikatlar konusuna ağırlık vermesi bizim aleyhimize olurdu. Ben bunu doğru bulmazdım. Yine de partide bu konuda en duyarlı olan İnönü idi. Bir gün parti meclisi toplantısında o konuyu açtı. Ben de dedim ki, “Bütün seçim çalışmalarında, kongrelerde hep tarikatlara hücum ediyoruz ve bu yüzden halkla da ters düşüyoruz. Aslında halkta gerici eğilimler öyle çok fazla değil ama CHP'nin bu konuyu sürekli işlemesi toplumda bölünmeler ortaya çıkarıyor. Bir süre bir deneme yapsanız; önümüzdeki seçim kampanyasında bu konulara hiç girmesiniz, bakalım nasıl olacak?”

Benim bu sözlerim parti meclisinde çok yadırgandı ama çok; İsmet İnönü, böyle düşüncelere açık bir insandı. “Peki, deneyselim” dedi. O bize büyük bir avantaj kazandırdı. Ondan sonra biz “inançlara saygılı laiklik” kavramını oluşturmaya başladık. Din konusundaki yeni tavrımızla birlikte gücümüz gelişmeye, CHP'nin oy tabanı olumlu yönde değişmeye başladı ve bildiğiniz gibi ilk defa 1973 yılında iktidar olabildik.

Müslüman ülkede sola yüzde 41 oy

Türkiye'de solun dinsizlik gibi gösterilmesinin maddi bir dayanağı olmadığına dikkat çekiyordu.

Bülent Ecevit: Sol “inançsızlık” olamaz. Öyle olsa, yüzde 99’u Müslüman olan bir ülkede sol yaşayamaz ve CHP yüzde 41,4'lere varan oy oranına ulaşamazdı.

Peki Ecevit genel olarak tarikatlara nasıl bakıyordu?

Bülent Ecevit: Benim bir kere hiçbir tarikatla ilgim yoktu, hiçbir zaman da olmadı ama ben her zaman bütün tarikatları kötülemenin gerçekçi olmadığını düşünürüm. Bütün Müslüman ülkelerde tarikatlar var. Bunlar genellikle asıl niteliklerinden uzaklaşmış olsalar da etkileri devam eder. Onun için çağdaş yaşama yatkın olanlar, laikliğe karşı tavır almayanlar incitilmemeli diye düşünüyorum.

Türk toplumu dine bağlıdır ve hayatında dinin önemli bir yeri vardır. Bu bağlılık ile laikliği uzlaştırmak çok önemli... Laiklikten ödün vermedim hiçbir zaman ama dediğim gibi, dine doğal bağlılığı olan ve bunu laiklik anlamında istismar etmeyen kimse-lerin yanında olabileceğini söyledim. Laiklikten hiçbir ödün vermemek koşuluyla uzlaşıcı bir tutum izlemenin zorunlu olduğunu düşündüm hep.

İslam ve şiddet

Ecevit, Müslüman ülkelerde şiddetin yayılması ve İslam dininin dünyada “terör”le birlikte anılmasından büyük rahatsızlık duyuyordu.

Bülent Ecevit: İslam âlemindeki liderler, yönetici kadrolar insanları kendi elleri altında tutabilmek için İslam’a farklı bir görüntü vermişler. Oysa “İslam” adı bile “barış” demektir. Barışa çok önem veren bir dindir. Fakat bazı yöneticiler devletlerini bir zulüm rejimi haline getirmiştir.

Türk hacılara bağışladığı arazi ne oldu?

Osmanlı döneminde Suudi Arabistan’da kutsal toprakların koruyucusu olarak görev yapan Mekke Şeyhülislamı Hacı Emin Pa-

şa, Bülent Ecevit'in, anne tarafından büyük dedesiydi.

Görev yaptığı sürede 5 vakıf, 2 medrese ve çok sayıda kütüphaneden oluşan büyük bir külliye kuran Hacı Emin Paşa'nın koruması altındaki bölge, Hicaz'da ihrama girilen yerden Kâbe'ye kadar uzanıyordu.

Toplam 110 bin metrekairelik alana yayılan külliye için Bülent Ecevit ve yakınları İstanbul Şişli 3. Sulh Hukuk Hâkimliğinde 1992 yılında açılan davayı 2005 yılında kazandı. Mahkeme, Hacı Emin Paşa'dan kalan mirası 47 mirasçı arasında paylaştırdı. Hacı Emin Paşa'nın mirası, vefatından sonra karısı emine Şerife, çocukları Vehbi Paşa, Saliha Şadiye, Fatma Nazire, Havva Seher, Ayşe, Hilmiye, Medeniye ve Hasene'ye geçti. Hasene'nin vefatıyla mirası kızları Ferhande Okday, Fatma Zehra Öztan ve Adeviye'ye kaldı. Adeviye'nin ölümüyle hissesi kızı Nazlı Ecevit'e, oradan da Bülent Ecevit'e geçti.

Tek mirasçısı olduğu için diğer mirasçılara göre daha yüksek pay alan Ecevit kararı öğrenince dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i ziyaret ederek mirastan kendi payına düşen kısmı devlete bağışlamak istediğini söyledi. Tek şartı vardı; arazi Türk hacılarının hizmetinde kullanılacaktı.

Cumhurbaşkanı Sezer, görüşmeden sonra dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu'nu arayarak konuyu ilettili. Bardakoğlu, Ecevit'le görüşmek üzere yardımcısı Mehmet Görmez'i görevlendirdi. Görmez başkanlığında bir heyet Ecevit'in evine gitti. Yol haritası oluşturuldu. Buna göre Suudi yetkililerle görüşülecek ve arazi Türk hacıların konaklayacağı yer haline getirilecekti.

Bülent Ecevit: Bu mirasın Türkiye'ye, Türk hacılarına yararlı olması sağlanırsa çok mutlu olacağım.

Bağışın üzerinden 12 yıl geçti. Bu arada Ecevit'le görüşen Mehmet Görmez Diyanet İşleri Başkanı oldu. Ama ne Diyanet, ne de Dışişleri, mirasa konu araziyi Türk hacılara faydalı bir yer haline getirmek için adım atmadı. Mehmet Görmez'e telefonda arazinin akıbetini sordum. Riyad'daki bürokratların Suudi yetkililerle konuştuğunu ama bir ilerleme sağlanamadığını söyledi.

Oysa ortada hukuken elde edilmiş, değeri 2 milyar dolar ola-

rak ifade edilen büyük bir arazi ve külliye var. Bağış yapıldığı için burası artık Türkiye Cumhuriyeti devletinin malı sayılır. Ama kutsal miras adeta unutturulmuş durumda. Anlaşılan hâlâ “sol”u dinsizlik gibi göstermeye çalışanlar, bir sol parti liderinin dindar kesimde sıcak duygular uyandıracak bağışını sümen altı etmeyi tercih ediyorlar.

Atatürk, İnönü, Musul vasiyeti...

“Musul’u alın!”

Prof. Dr. Yalçın Küçük, 2005 yılının Ocak ayında müthiş bir iddia ortaya attı. Küçük, Atatürk’ün İnönü’ye, onun da Ecevit’e “şartlar elverdiğinde Musul’u alın, bu hakkımızdır” vasiyetinde bulunduğunu söyledi. Ecevit’e bu açıklamayı sorduk.

Bülent Ecevit: Evet, rahmetli İnönü bana Musul’un hakkımız olduğunu söylemişti. Atatürk de aynı düşüncedeymiş.

Musul’un gündeme taşınmasını ve halkın bilgilendirilmesini Türkiye’nin milli çıkarları bakımından faydalı buluyordu.

Bülent Ecevit: Biliyorsunuz, gazetelere açıklama yapmaya başladım. Musul bizim Misak-ı Milli sınırlarımız içerisindeydi. Kıbrıs kadar haklı bir dava. Türkiye’nin geleceği ve çıkarları söz konusu. O yüzden Kuzey Irak’a girmeliyiz. Bu bir macera değil. Biz girmezsek onlar Güneydoğu’ya gelecek. Hedefleri Güneydoğu’yu kapsayacak şekilde tek çatı altında toplanıp bağımsız bir devlet kurmak. Türkiye’nin parçalanmaması için önlem almalıyız. ABD’yi ikna edebilirsek iyi olur ama ABD Kürt grupları açıkça destekliyor. ABD’ye rağmen bunu yapabilmeliyiz. Unutmayalım, 1974’te Kıbrıs Harekâtı’nı ABD’ye rağmen yapmıştık.

Ecevit, kamuoyu oluşturmak için ilk açıklamayı çok güvendiği bir gazeteciye, *Milliyet* yazarı (şimdi *Hürriyet* Genel Yayın Müdürü) Fikret Bila’ya yaptı. Musul davasının dayanağını anlattığı o röportajda önemli bir detay vardı. Saddam Hüseyin, kendi döne-

minde Türk askerinin Kuzey Irak'a girmesine bilinçli olarak göz yummuştu.

Bülent Ecevit: Kanuni'den itibaren 1. Dünya Savaşı'na kadar Musul'u Osmanlı yönetmiştir. Özellikle Mithat Paşa'nın Irak Valiliği zamanında çok büyük yatırımlar, reformlar yapılmıştır. Anadolu'dan çok oraya yatırım aktarılmıştır. Sonrasında Musul'u İngilizler işgal etti ve o günün koşullarından yararlanıp Irak'a verildi. Türkiye'ye önemsiz bir petrol geliri vaat edildi. 1970'lerde ve sonraları Kuzey Irak'la güvenlik problemlerimiz olduğu zaman askerlerimizi gönderirdik ve Saddam Hüseyin buna ses çıkarmazdı. Başka ülkenin askerleri kendi topraklarında bilinsin istemediği için pek tepki vermezdi. O zaman Irak'la ilişkilerimiz çok iyiydi. Müdahaleye gerek yoktu. Fakat bugün şartlar oluşmuştur. Kuzey Irak'ı işgal edelim, anlamında değil, Türkiye'nin bekası bakımından, güvenlik önlemi alınması gerektiği için söylüyorum. O yapıldıktan sonra şartlar nasıl gelişir bilinmez, ona göre hareket edilir.

Bülent Bey, *Akşam* gazetesinden Ercan Yavuz'a da Musul'a girmek gerektiğini söyledi.

Bülent Ecevit: Musul'da Türkmenlerin güvenliğini sağlamak için oraya girmemiz gerekiyor. Bu, işgal anlamına gelmez. Ama bildiğim kadarıyla bir devlet politikası oluşturulmuş değil. Öncelikle Irak olayının devlet politikasına dönüştürülmesi gerekiyor. Şartlar o kadar ilginç hale geldi ki, ABD ne der, İngiltere ne der, diye düşünmeden, bölge ülkesi olarak Türkiye'nin üzerine düşen görevleri vardır. Biz Kıbrıs'ta İngiltere ve ABD'ye rağmen, Kurtuluş Savaşı'nda ise bütün emperyalist ülkelere rağmen neyi başara bildiğimizi gösterdik. Şimdi çok daha güçlü ve haklı durumdayız.

Atatürk ve İnönü arasındaki en büyük fark!

Atatürk ve İnönü arasındaki farkı sorunca, İnönü'nün bir konuşmasından yararlanarak yanıt verdi.

Bülent Ecevit: 1960'lı yılların sonuydu. Türk Tarih Kurumu'nda toplantı vardı. İnönü kürsüdeydi. Kendisi ile Atatürk'ü kıyaslıyordu: "Benimle Atatürk arasında çok önemli bir fark var. Ben bir konuda karar vermek için yüzde 90 emin olmak isterim. Ancak Atatürk, yüzde 10 olasılık dahi görse, o olayın üzerine yürür, gerçekleştirmeye çalışırdı" dedi.

Ecevit, gazeteci Metin Toker tarafından yazılan İnönü'nün hayatına ilişkin kitapta bu sözlerle yer verilmediğini vurguladıktan sonra şöyle devam etti.

Bülent Ecevit: Aslında iki yakın arkadaşın birbirinden bu kadar farklı düşünmeleri ülke için yararlı olmuş. İki zıt yaklaşımdan iyi bir denge oluşmasını sağlamışlar.

"Atatürk olsa ne yapardı, diye düşünüp karar verdim"

Peki, Ecevit hangisini örnek almıştı?

Bülent Ecevit: Ben hep Atatürk'ü örnek aldım. O olsa ne yapardı, diye düşünüp karar verdim. Yüzde 10 olasılık dahi görsem, olayların üzerine gittim. Ancak karar vermeden önce iyice tetkik ettim. Konunun uzmanlarıyla görüştüğümde sonra harekete geçtim.

Atatürk, Stalin, Hitler, Mussolini, Franco kıyaslaması...

Atatürk'ü anlatırken, onu döneminin dünya liderleriyle "üniforma" üzerinden karşılaştırdı.

Bülent Ecevit: Atatürk döneminde Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini, İspanya'da Franco, Rusya'da Stalin vardı. Hitler asker değildi, Mussolini askerlikten kaçmak için ülkesini terk etmiş, uzun süre Lozan'da bulunduktan sonra er olarak askerlik yapmıştı. Stalin ise başçavuştu. O dönemde büyük zaferler kazanmış gerçek asker sadece Mustafa Kemal'di. Asker olmayan diktatörlerin hepsi askeri üniforma kullanırken, Mustafa Kemal "mareşal" üniformasını çıkarıp parlamenter sisteme hayat kazandırdı.

Bu, Atatürk ile döneminin diğer liderleri arasındaki en büyük farkı gösterir. Atatürk cepheden gelip sivil bir rejimi, bir demokrasiyi kuruyor. Savaşmaktan çok diplomasiye önem veriyor. Bu onun ne müthiş bir devlet adamı olduğunu gösteriyor...

Siyasi stratejinin üç temeli

Dış politikada Atatürk gibi davranmaya çalışırken, iç politika-da stratejisini üçayak üzerine oturttu.

Bülent Ecevit: Siyaset yaparken taktik uygulamıyorduk. Çünkü taktik ancak düşmana karşı uygulanabilir. Ama stratejimiz hep olmuştur. Siyasi stratejimizi halkın çıkarları, eşitlik ve adalet üzerine oturttuk. Bu siyaset anlayışı devam ettirilirse halktan mutlaka karşılık görecektir.

Anayasa fırlatma krizi neden çıktı?

Anayasa krizinin perde arkası!

Milli Güvenlik Kurulu'nun 19 Şubat 2001 tarihindeki toplantısında cumhurbaşkanı tarafından başbakanın önüne anayasa kitapçığının fırlatılmasıyla patlak veren “devlet krizinin” perde arkası bugüne kadar tam olarak aydınlatılamadı.

Olaydan 16 yıl sonra dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, eski Kültür Bakanı Fikri Sağlar'la yaptığı özel sohbette krizin kaynağı hakkında şimdiye kadar duyulmamış bir açıklama yaptı. *Sözcü* gazetesinden Emin Özgönül'ün 5 Kasım 2017 tarihinde yayınlanan haberine göre Sezer, Fikri Sağlar'a şunları söyledi:

Ecevit'le aramızdaki gerginlik Fazilet Partisinin (FP) kapatılma davası nedeniyle başladı. Ecevit iki kez bana gelip Fazilet'in kapatılmamasını, bunun için arkadaşlarım olan Anayasa Mahkemesi üyelerine telkinde bulunmamı istedi. Hukukun üstünlüğüne inanan ve yıllarca Anayasa Mahkemesi'nde görev yapan bir kişiye söylediği bu sözlerle kırıldım ve reddettim. Bir süre sonra yeniden gelip aynı istekte bulundu. Yine reddettim ve o görüşmede aramızdaki gerginlik arttı. Bu durum sürerken 19 Şubat'taki anayasa kitapçığı olayı yaşandı. Gerginliğin asıl nedeni Ecevit'in FP konusundaki isteğiydi. Milli Güvenlik Kurulu'nda yaşananlar bu gerginlikten kaynaklandı.

Oysa o gün MGK'da bulunan bir kişi Fazilet Partisi'nin hiçbir şekilde gündeme gelmediğini söyledi. FP konusunda Ecevit ile Sezer arasında daha önce konuşma geçmiş olabilirdi. Ama o gün bu konu ele alınmamıştı.

Krizin gerçek nedeni enerji soruşturmasıydı.

Türkiye 2001 yılına Beyaz Enerji Operasyonu ile girmişti. Enerji ihalelerindeki yolsuzluk iddialarını soruşturmak üzere başlatılan operasyonun arkasında askerler vardı. *Hürriyet*'ten Kadir Ercan'a konuşan üst düzey bir jandarma komutanı, isim vermeden, "Düğüme biz bastık" diye açıklama yaptı. Jandarma Genel Komutanlığı ve Devlet Güvenlik Mahkemesi iki koldan soruşturma yürütüyordu. Devlet eski Bakanı Birsal Sönmez ve çok sayıda üst düzey bürokrat gözaltına alındı. Dönemin Enerji Bakanı Cümhur Ersümer önce ihalelere adı karıştığı gerekçesiyle bazı bürokratları görevden uzaklaştırdı, sonra operasyonun partisi ANAP'ı hedef almasından rahatsızlık duyarak istifa etti. Başbakan Ecevit jandarmanın operasyonu sahiplenmesine "Hükümet devre dışı bırakılmak isteniyor" diye tepki göstermişti.

Soruşturmanın diğer ayağındaki Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı Talat Şalk IMF, Dünya Bankası ve AB'den enerji ihaleleri konusunda bilgi isteyince olay yeni bir boyut kazandı. Başbakan Bülent Ecevit 1 Şubat 2001 tarihli açıklamasında savcının yetkilerini aştığını ve Türkiye'nin yurtdışındaki saygınlığına gölge düşürdüğünü söyledi. Adalet Bakanı Prof. Dr. Hikmet Sami Türk ise DGM savcısı hakkında inceleme başlatılacağını bildirdi.

Bu olay Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından Milli Güvenlik Kurulu'nun 19 Şubat 2001 tarihli toplantısına taşındı. Toplantıdan önce cumhurbaşkanı ve başbakan baş başa kısa bir görüşme yapmış ama bu konu ele alınmamıştı.

Daha sonra MGK toplantısına geçildi. Cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, komutanlar, üst düzey bürokratlar yerlerini almıştı. Ana gündeme geçilmeden önce Cumhurbaşkanı Sezer konuşmaya başladı. Başbakan Ecevit'e dönerek, "Yürütme organı olarak yaşamayı tamamen emrinize aldınız. Başbakan olarak yargıya müdahale edemezsiniz" dedi. Beyaz enerji soruşturmasını yürüten savcıya tepki gösterilmesini eleştiren Sezer, "Hangi hakla devletin savcısına müdahale ediyor, soruşturma açmaya kalkıyorsunuz" diye sordu. Savcının yetkilerini aştığı iddialarına da değinen cumhurbaşkanı, yetkinin aşılmadığını, bilakis anayasadan kaynaklandığını belirterek elindeki anayasa kitapçığını başbakanın önüne doğru fırlattı.

Ecevit şoke olmuştu. “Bitti mi?” diye sordu. Sezer, “Hayır bitmedi!” dedi. Bunun üzerine Ecevit salonu terk etmeye karar verdi.

Anayasa kitapçığı iki kez fırlatıldı!

Ecevit’le birlikte ayağa kalkan Başbakan Yardımcısı Hüsamet-tin Özkan, anayasa kitapçığını alıp cumhurbaşkanının önüne fırlatarak şunları söyledi:

“Toplantıya girmeden önce sayın başbakanla ikili görüşme yaptınız. Bu konuyu orada ele alabilirdiniz. Sizden 17 yaş büyük birine hepimizin önünde yüksek sesle bunları söyleyemezsiniz. Sizi o makama getiren Sayın Ecevit’tir.”

Özkan salondan ayrılırken “Nankör kedi!” diye bağırdı.

Tartışma sırasında Cumhurbaşkanlığı yaveri dahil salonda bulunan birçok kişinin, kavga çıkacağı endişesiyle hareketlendiği dikkat çekti.

Toplantıda bulunan bir isimle konuştuk. “Anayasa kitapçığı havadan atılarak mı yoksa masa üzerinden itilerek mi geri gönderildi?” sorusuna, “Kitapçık geldiği şekilde gitti” yanıtını verdi. Kitapçık ilk elden çıktığında hafif havalanıp daha sonra masa üzerinde sürüklenerek gelip gitmişti.

Çankaya Köşkü’nden doğruca başbakanlığa geçen Ecevit, bazı bakanlar ve koalisyon ortaklarıyla kısa bir görüşme yaptı, ardından muhabirlerin karşısına geçti: “MGK toplantısının açılışında gündeme geçilmeden önce cumhurbaşkanı söz alarak kamu görevlileri önünde son derece terbiye dışı bir üslupla bana ağır ithamlarda bulundu. Devlet geleneklerimizde yeri olmayan, eşi görülmedik bir davranışta bulundu. Sezer’e aynı üslupla cevap vermemek için toplantıdan ayrıldım.”

Daha sonra Bakanlar Kurulu toplandı. Toplantı bitiminde başbakan bir açıklama daha yaptı: “Sayın cumhurbaşkanının neden olduğu olay çok üzücüdür. Devlet geleneğinde yeri olmayan bir olaydır. Sezer’in bana gösterdiği saygısızlık aslında hükümeti hedef almaktadır.”

Aynı gün Bakanlar Kurulu bildiri yayınlayarak Cumhurbaşkanı Sezer’i Başbakan Ecevit’ten özür dilemeye davet etti.

Bugünkü MGK toplantısı başlangıcında Sayın Cumhurbaşkanı tarafından Sayın Başbakanımıza yapılan ve anayasa kitabı fırlatılmasına varacak dereceye ulaşan çirkin muamele, devlet geleneğimiz ve terbiye sınırlarıyla bağdaşmamakta olup, Bakanlar Kurulumuz tarafından esefle karşılanmıştır. İşgal ettiği makam ne olursa olsun, hiç kimsenin Sayın Başbakanımıza saygısızlık yapmaya hakkı yoktur. Bu saygısızlık Bakanlar Kurulumuza yapılmış demektir: Anayasamıza göre devlet kurumlarının uyumlu çalışmasını gözetmekle yükümlü olan Sayın Cumhurbaşkanımızdan beklenen, neden olduğu bu vahim olaydan ötürü kamuoyu önünde özür dilemesidir.

Olay kısa sürede piyasayı altüst edince, Ecevit iki gün sonra DSP meclis grup toplantısında krize yol açan diyalogun ayrıntılarını aktarma ihtiyacı hissetti: "Cumhurbaşkanı bana, 'Yürütme organı olarak yasamayı tamamen emrinize aldınız. Yargıya müdahale ediyorsunuz. Buna ne hakkınız var? Başbakan olarak yargıya müdahale edemezsiniz' dedi. Bu temayı daha ayrıntılı işledi. Daha sonra 'Sizin etrafınızdakiler size yanlış akıl veriyorlar' dedi. Yani sadece beni değil, başında bulunduğum hükümeti ve DSP'yi itham etti. Bu gibi çıkışlar devam edince, 'Bitti mi efendim?' dedim. Çünkü uzayıp gidiyordu konuşması. 'Bitmedi' dedi. Bunun üzerine ya orada kalıp askerlerin ve kamu görevlilerinin önünde tatsız bir tartışmaya girecektim veya çekilecektim. Bunu benimsemek zorunda kaldım. Anayasadan söz ettiğimizde, kendisini anayasanın tek hamisi, anayasa konusunda tek ve en bilgili insan olarak gördüğü belliydi. Anayasa hakkında birtakım iddialarda bulununca, anayasanın böyle ifadeler taşımadığını söyledik. Bunun üzerine anayasa kitabını da üzerimize attı."

O dönemde ekonomi iyi durumda değildi. Piyasa diken üzerindeydi. Aranan bahane anayasa kriziyle bulundu ve piyasada ağır hasarlara yol açan büyük bir deprem yaşandı.

Birkaç yıl sonra olayı konuştuk. Ecevit yaşananları unutmak istiyordu.

Bülent Ecevit: Benim için çok tatsız bir olaydı. Daha önce eşî görölmedik bir olaydı. Beni çok rahatsız etmişti, ama ondan son-

ra sayın cumhurbaşkanıyla çok kısa sürede iyi ilişkiler kurduk. O bakımdan artık eski defteri kapatmış bulunuyorum kendi zihnimde. Onun üzerinde daha fazla durmak istemiyorum.

Rahşan Hanım konuşabilseydi...

O gün Ecevit toplantıyı yarıda kesip Çankaya Köşkü'nden Başbakanlığa geçerken Rahşan Hanım beni aradı. Acil bir durum olduğunu anladım ve hızla DSP Genel Merkezi'ne gittim. "Olanlara ne diyorsunuz?" diye sordu. Bülent Bey'in açıklama yapmamasını, aksi halde piyasanın bunu çok kötü algılayacağını söyledim. Rahşan Hanım hemen Başbakanlığı aradı ama ulaşamadı. Bülent Bey, bakanlarla toplantı halindeydi ve ardından basının karşısına çıkıp o sert açıklamayı yaptı. Rahşan Hanım Bülent Bey'e ulaşsa, belki açıklama aynı sertlikte olmayacak ve yine belki piyasanın aradığı bahanenin dozu düşecekti.

Bülent Ecevit: Piyasadaki sıkıntıyla bunun pek ilgisi yok. Çünkü birçok ülkede böyle birtakım şeyler; siyasi çekişmeler, çatışmalar olur, ama bunların ekonomi üzerinde etkisi ya hiç olmaz ya çok azdır. Fakat o sırada Türkiye bir ekonomik bunalımdan geçiyordu. Uluslararası Para Fonu'yla (IMF) görüşmeler başlamıştı. Enflasyon hızla yükseliyordu. Zaten ekonomide ciddi bir sıkıntı ortaya çıkmıştı. Bunu körüklemek ve kolay yoldan büyük kazanç sağlamak için fırsat kollayan iç ve dış çevreler zaten tetikte bekliyorlardı. Hatta harekete geçmişlerdi. Dövizle ya da faize nasıl darbe vururuz, diye düşünüyorlardı. O süreç zaten işliyordu Türkiye'de. Ama o olaydan sonra aslında biz daha büyük bir hızla ekonomideki yapısal sorunları aşmak için atılımlar yaptık ve sonuçlarını da aldık. Bugünkü iktidar döneminde enflasyon düşüşü aslında o dönemde başladı. Bizim 57. Hükümetimiz döneminin son 6-7 ayından itibaren ekonomide isabetli bir değişim başladı. Bugünkü hükümet onun sonuçlarını elde etti.

Acaba Ecevit, "Keşke o açıklamayı yapmasaydım" diye düşünmüş müydü?

Bülent Ecevit: İstemeseniz de kaçınılmaz olabilir birtakım şeyler. Çok hassas bir dönemde o olaylar oldu. Tartışmayı geride bırakmak lazım. Önemli olan Türkiye’de ekonominin yapısal sorunlarını aşmaktı. Biz onu başardık.

Sezer’le nasıl barıştılar?

Ecevit ve Sezer’in bir daha hiç konuşmayacağı düşünülüyordu. Öyle olmadı. Çünkü olayın ekonomide böylesine büyük bir yıkıma yol açacağını ikisi de tahmin etmemişti.

Bülent Ecevit: Sayın cumhurbaşkanıyla konuştuk ve olay tatlıya bağlandı. Cumhurbaşkanı yaşananlardan dolayı üzüldüğünü söyledi. Ben de “O konu geçmişte kaldı. Tekrar açılmasında yarar görmüyorum” dedim. Böylece tatlıya bağlamış olduk.

“Cumhurbaşkanı Çankaya’da çok sıkılıyor”

Ecevit, aktif siyaseti bıraktıktan sonra Sezer’le arasında hiçbir zaman olmadığı kadar sıcak bir diyalog dönemi başladı. Ayda 1-2 kez Çankaya Köşkü’ne çıkıp uzun süreli görüşmeler yapıyordu.

Bülent Ecevit: Cumhurbaşkanı orada çok sıkılıyor. Bana, ne zaman istersem gelmemi söyledi.

Cumhurbaşkanının bütün davetlerine katılmaya başlamışlardı. Sezer ailesi Çankaya Köşkü’nde Ecevitlere özel ilgi gösteriyordu. Cumhurbaşkanı, oğlunun düğün törenine de yakın akraba çevresinden az sayıda konukla birlikte siyaset dünyasından sadece Ecevit çiftini davet etmişti.

Ecevit, ziyaret için ne zaman telefon açsa, hiç bekletilmeden randevu veriliyor, ülke için yararlı gördüğü fikirleri, politikaları cumhurbaşkanına iletme imkânı buluyordu.

Sezer, Ecevit’e, isterse görüşmelerden sonra Çankaya Köşkü’nün içerisinde basına bilgi verebileceğini söylemiş, bu imkânın sağlanması Ecevit’i mutlu etmişti.

KKTC için başkanlık önerisi

Ecevit, 2004 yılının Ekim ayında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde patlak veren hükümet krizi ve Denktaş'ın siyaseti bırakma kararının ardından Cumhurbaşkanı Sezer'e ani bir ziyaret yaptı. Denktaş'ın bu kritik dönemde görevden ayrılmasını doğru bulmadığını, KKTC'de hem hükümet, hem de cumhurbaşkanlığının gereksiz olduğunu belirterek önerisini açıkladı: "KKTC'de başkanlık sistemine geçilmesinde yarar var. Sayın Denktaş başkanlığa aday olmalı. Onun dışarıda bırakılması, ulusal davanıza zarar verir..."

Sezer, öneriyi uygun buldu. Böylece KKTC için yeni bir "devlet politikası" oluşturulacaktı. Öneriye askerler de destek veriyordu. Cumhurbaşkanı, tüm devlet kurumlarının başı olarak, Türkiye'nin bugüne kadar sürdürdüğü Kıbrıs politikasındaki kilit isim Rauf Denktaş'ın görevde kalmasını istiyordu. Ancak büyük bir engel çıktı: Hükümet başkanlık sistemine geçilmesine destek vermedi ve Denktaş devre dışı bırakıldı. AB ve ABD'yle yürütülen Kıbrıs müzakerelerinde Türkiye'nin elini güçlü tutmak için direniş gösteren Denktaş, örtülü olarak "istenmeyen adam" ilan edilmişti. Buna rağmen cumhurbaşkanlığı görevinden ayrıldıktan sonra da mücadelesini çeşitli platformlarda sürdürdü. Kıbrıs'ta silah yoluyla yapılamayan şeyin AB yoluyla yapılmak istendiğini belirten Denktaş, "Adada dili, dini ayrı iki millet vardır. İki ayrı halkın varlığı inkâr edilemez. Kıbrıs AB için feda edilemez" diyordu. Ecevit de Avrupalı politikacıların Kıbrıs'ı Rum adası olarak gördüklerini dikkat çekiyordu.

Beyin fırtınası

Think-Tank grubu!

Bülent Ecevit, DSP Genel Başkanlığından ayrıldıktan sonra Türkiye'nin sorunlarını tartışıp çözüm önerileri üretmek üzere Ulusal Uzmanlar Grubu'nu oluşturdu. Ecevitlerin daveti üzerine ben de gruba katıldım.

Ecevitlerin evinde iki haftada bir toplanan grup üyeleri beyin fırtınası yapıyordu. Ulusal Uzmanlar Grubu –soyadlarının ilk harflerine göre– şu isimlerden oluşuyordu:

Araştırmacı yazar Aytunç Altındal, Gazi Üniversitesi'nden Doç. Dr. Gıyasettin Aytaş, eski KKTC Büyükelçisi ve Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Ahmet Zeki Bulunç, televizyoncu yazar Hulki Cevizoğlu, köşe yazarı ekonomist Mehmet Uğur Civelek, gazeteci yazar Mehmet Çetingüleç, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Çağrı Erhan, Türkiye'nin ilk Kültür Bakanı Prof. Dr. Talat Sait Halman, Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil İnalçık, emekli Korgeneral Hasan Kundakçı, Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlber Ortaylı, Atılım ve Yakın Doğu Üniversiteleri (KKTC) Öğretim Üyesi, Dışişleri Bakanlığı eski 1. Hukuk Müşaviri Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı, Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Duygu Bazoğlu Sezer, Ekonomist bağımsız danışman Selim Somçağı, Devlet Güvenlik Mahkemesi eski Başsavcısı Talat Şalk (Beyaz Enerji soruşturmasını yürütürken Ecevit'in tepkisini çeken savcı, daha sonra Ecevit tarafından uzmanlar grubuna davet edilmişti), İstanbul Bağımsız Milletvekili Emin Şirin, Eski Turizm Bakanı, gazeteci yazar Dr. Ahmet Tan, Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hasan Ünal, Ga-

zi Üniversitesi Öğretim Üyesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Başkanı Prof. Dr. Alemdar Yalçın.

Daha sonra yeni isimlerin eklenip çıktığı grubun toplantılarına ait sonuç bildiğeleri basın toplantısıyla kamuoyuna açıklanıyordu.

Ulusal Uzmanlar Grubu, Türkiye'nin sorunlarına "ayrışma" yerine "kaynaşma" noktaları üzerinden çözüm üretmeyi hedefleyen, demokratik zeminin güçlendirilmesine, ulusal çıkarların ve milli birliğin korunmasına hizmet eden bir *think-tank* yapılımasıydı.

İlk toplantının gündeminde AB'yle ilişkiler vardı:

Türkiye'nin önüne ilgili-ilgisiz her konunun "şart" olarak konulması, milli hassasiyetlerin kaşınması, o güne kadar sorunsuz yaşayan, birlikte savaşmış, ortak zaferlere imza atmış, sevinci, üzüntüyü paylaşp evlilik yoluyla birbirine kaynaşmış insanların Alevi-Sünni, Türk-Kürt gibi gruplara ayrıştırılarak çatışma noktasına çekilmek istenmesi, "Türkiye'nin yakın geleceğindeki tehditler" olarak belirlenmişti. Ayrıca radikal akımların güçlendirilmesinden endişe ediliyordu.

Avrupa'da sınırlar kaldırılıp farklı ülkelerin insanları birleştirilirken Türkiye içindeki dini ve etnik grupların "azınlık" gibi tanımlamalarla birbirine düşürülmesini hedefleyen politikalar eleştiriliyordu.

AB'nin bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'a yeniden yargılama istemesi de "kışkırtma" olarak değerlendiriliyor, İmralı'daki duruşmaların sonunda Öcalan'ın "adil bir yargılama" yapıldığı için mahkeme heyetine teşekkür ettiği hatırlatılıyordu.

Ermeni soykırımını iddialarında tarihçilere, arşivlere, belgelere itibar edilmeksizin Türkiye'yi köşeye sıkıştırmaya dönük yaklaşımların Türk kamuoyunda AB karşıtlığını artırabileceğine dikkat çekiliyordu.

Kıbrıs, Ulusal Uzmanlar Grubu'nun üzerinde hassasiyetle durduğu bir konuydu. Hükümetin tavizkâr bir politika izlediği ve o arada hem Avrupa'nın hem de Amerika'nın Türkiye'yi oyuna getirdiği düşünülüyordu. Helsinki'de AB için Kıbrıs'ın bir şart olmadığı vurgulanırken, daha sonra Kıbrıs meselesi bir anda garantör ülkelerin (Türkiye, Yunanistan, İngiltere) sorunu olmaktan çıkarılıp AB gündeminin birinci sırasına oturtulmuştu.

Bu arada, dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adayı birleştirmeye dönük planı Kuzey ve Güney'de ayrı ayrı oylamaya sunulmuştu. Türk hükümetinin gizli desteğiyle Kıbrıs Türk tarafı evet oyu verirken, Rum kesimi birleşmeyi reddetti.

Referandumdan önce evet denilmesi halinde Türk tarafına uygulanan ambargonun kaldırılması için adımlar atılacağını vaat eden ABD ve AB ülkeleri, oylamadan sonra Türkler için hiçbir şey yapmadığı gibi Rum kesimini şımartmaya devam etti.

Bu durum Türkiye'de Batı dünyasına duyulan güvensizliği artırmıştı. Grubunun üyeleri kendi uzmanlık konularına göre toplantılarda brifing veriyordu. Ulusal Uzmanlar Grubu, aslında AB'ye karşı değildi. Üyelik süreci destekleniyordu; insan hakları, demokrasi, hukuk ve ekonomide AB standartlarının yakalanması isteniyordu. Ama ülkenin birlik ve beraberliği korunarak...

Ermeniler ve Ecevit'in gözyaşları

Ecevit, 30 Nisan 2005'teki toplantıda Ermeni meselesine duygusal açıdan yaklaşılması durumunda sorunların daha kolay çözülebileceğini söyledi. Ermeniler ile Türklerin uzun yıllar boyunca kardeş gibi yaşadıklarını, birbirlerini çok sevip güvendiklerini hatırlattı ve eski dostluklara doğru yelken açmak gerektiğini belirterek bir anısını paylaştı.

Bülent Ecevit: 1970'li yıllarda Kissinger beni ABD'ye davet etmişti. Gittiğimde New York'ta Ermeni protestocuların arasına buldum kendimi. Korumacılar beni o bölgeden uzaklaştırmak istediler. Kabul etmedim. Bir süre sonra içinde oturduğum arabanın yanına gelen göstericilerden biri eğilerek, "Ecevit Ecevit, Türkiye'deki Ermeniler sana emanet" dedi. Yani bizim Ermenilerle hiçbir sorunumuz yok. Birlikte yaşamış, kız almış, kız vermişiz. İki toplum kaynaşmış. Nasıl ayıracaksınız. Geçmişte savaş ortamında karşılıklı hatalar yapılmış ama bugüne taşımamızın hiç kimseye yararı yok...

Ecevit, anısını paylaşıırken gözlerinden yaşlar süzülünce Rahşan Harun kâğıt mendille eşinin yanaklarını sildi.

Rauf Denktaş'a onursal başkanlık

Bu arada KKTC'de cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış, Denktaş aday olmamış ve emekliye ayrılarak yerini Mehmet Ali Talat'a bırakmıştı. Bunun üzerine Ulusal Uzmanlar Grubu toplantısında, Denktaş'ın gruba katılması halinde Kıbrıs meselesinin daha sağlıklı tartışılabileceği fikri belirdi. Ecevit, öneriyi Rauf Denktaş'a iletmesi için Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı ile eski KKTC Büyükelçisi Dr. Ahmet Zeki Bulunç'u görevlendirdi. Denktaş "Sayın Ecevit'in bulunduğu her yerde ben de memnuniyetle yer alırım" dedi. Bunun üzerine Ecevit, Denktaş'ı telefonla arayarak teşekkür etti. Ardından Kıbrıs davasının sembol ismi Ulusal Uzmanlar Grubu'nun "Onursal Başkanlığına" getirildi.

Bülent Ecevit, nisan ayındaki son toplantının ardından Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i Çankaya Köşkünde ziyaret ederek Uzmanlar Grubu'nun çalışması hakkında bilgi verdi.

Görüşmede Denktaş'ın konumu da ele alındı. Ecevit, Denktaş'a Ankara'da bundan sonra nasıl bir protokol uygulanacağını merak ediyordu. Sezer, eski cumhurbaşkanlarına uygulanan protokolün aynısını uygulayacaklarını söyleyince Ecevit rahatladı. Denktaş Ulusal Uzmanlar Grubu toplantıları için Ankara'ya geldiğinde Çankaya'daki Camlı Köşk'te ağırlanacak, kendisine makam aracı, koruma ekibi gibi her türlü olanak sağlanacaktı.

Göz ameliyatı ve yaşlılık dönemi için bir nasihat

Ecevit son yıllarında görmekte iyice zorlanmaya başlamıştı. Karşıdan gelen birinin elini sıkmak için bazen başka tarafa doğru el uzatıyor, hatta önündeki bir şeyi almakta dahi güçlük çekiyordu. Sorunu katarakttı. İki gözüne de perde inmeye başlamıştı. Ameliyat için gözlerin iyice kapanması beklendi ve Nisan 2005'te operasyon yapıldı. Ecevit'in bir gözü yeniden görmeye başladı. Diğeri 6 ay sonra ameliyat edilecekti. Ama artık görebiliyordu. Kararıktan kurtulduğu için sevinçliydi. Ameliyat olduğunu Ulusal Uzmanlar Grubu toplantısında açıkladı.

O açıklama yaparken Rahşan Harun kulağıma eğildi.

Rahşan Ecevit: “Bizler artık 90’ımıza doğru gidiyoruz. Sizler daha çok gençsiniz. Deneyimlerimizi aktarayım da gelecekte ne-
lerle karşılaşacağınızı ve ne yapacağınızı bilin. Bu tür sorunlar çı-
kıyor. Gözünüz birden görmez hale gelebiliyor. Kulağınız iyi duy-
mayabiliyor. Başka hastalıklar ortaya çıkabiliyor. Ameliyatlarla,
tedavilerle sıkıntılarınızı gideriyor ve yolunuza devam ediyorsu-
nuz. Hayatın bir bölümü de böyle kendinizi yenileyerek geçiyor.
Bundan korkmayın, bunlara hazır olun...”

Arafat, Filistin, İsrail

Mısır büyükelçiliği baskınında teröristler nasıl ikna edildi?

Ankara'da Atatürk Bulvarı üzerindeki Mısır Büyükelçiliği 13 Temmuz 1979 günü 4 Filistinli terörist tarafından basıldı. Baskında 3 kişi yaşamını yitirdi. Ecevit Hükümeti işbaşıdaydı. Teröristler, Mısır'da hapiste bulunan arkadaşlarının serbest bırakılmasını istiyordu.

Bülent Ecevit: Olay üzerine, İçişleri Bakanımız Hasan Fehmi Güneş'le birlikte Mısır Büyükelçiliği'nin karşısındaki bir binayı kriz yönetim merkezi olarak kullanmaya başladık. Hemen Yaser Arafat'la bağlantı kurduk. Arafat, teröristlerle görüşmek üzere Abu Firas (Daha sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Türkiye Temsilciliğini yaptı) başkanlığında bir heyeti Ankara'ya gönderdi. Mısır Başbakanı ve İçişleri Bakanıyla da görüşüp, teröristlerin cezaevinde bulunan 3 arkadaşlarının serbest bırakılmasını istediklerini ilettik. Mısırlı yöneticiler, söz konusu kişilerin cezaevinde bulunmadığını, dışarıda iyi olanaklar içerisinde yaşadıklarını söylediler. Teröristlere bu bilgi iletildi. İnanmak istemediler. Bunun üzerine içlerinden bir temsilciyi bizim bulduğumuz binaya getirttik ve Mısır'daki arkadaşlarıyla görüşmesini sağladık. Görüşmeden sonra, Filistinli terörist çok öfkелendi, deliye döndü ve Arapça bağırıp çağırmaya başladı. Çünkü Mısır'daki arkadaşları, durumlarının çok rahat olduğunu, hükümetin kendilerine villa ve araba verdiğini, geri dönmek istemediklerini bildirmişlerdi. Bu görüşmenin ardından teslim olmaya karar verdiler. Olay bölgesi boşaltıldı. Teröristler dışarı çıkmaya başladı ve başlarındaki

kişi İçişleri Bakanımızla el sıkışıp öpüşerek teslim oldu. Teröristlerle öpüştüğü için çok eleştirildi Hasan Fehmi Güneş, ama o krizi çok iyi yönetti. Kriz sırasında görüştüğüm Yaser Arafat, bu kişilerin kendi kontrolleri dışında, bağımsız gruplar olduğunu, yine de görüşeceklerini söylemişti. Ankara'ya gönderdiği Abu Firas başkanlığındaki heyet de Filistinlilerle görüşmüştü. Türkiye o baskında sadece teröristleri yakalamakla kalmadı, Filistin Kurtuluş Örgütüyle ilk sıcak diyalogu kurmuş oldu. Onlara temsilcilik açma izni vererek, dünya çapında tanınma yolunda önemli bir adım attı. Arafat, Türkiye'nin bu desteğini hiçbir zaman unutmadı. Mısır Büyükelçiliğine başkan yapan teröristlerle daha sonra yolumuz cezaevinde kesişti. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından ben de üç kez cezaevine atıldım. Bunların ilkinde Mısırlı teröristlerle Ankara Kapalı Cezaevi'nde birlikte yattım. Ancak bir temasımız olmadı. Bu olayın Türkiye açısından bir başka önemi daha vardı. O da daha fazla can kaybı olmadan, teröristlerle görüşerek sorunun çözülmüş olmasıydı.

Ecevit, baskından sonra, valiliklere bir genelge gönderdi. Genelgede beklenmedik olaylar karşısında nasıl davranılması gerektiği anlatılıyordu.

Başbakan, devletin bu tür olaylarda dahi sözüne güvenilir olması gerektiğini, bu güven sayesinde Filistinli teröristlerce daha çok insan öldürülmesinin engellendiğini belirterek, "Devlet, karşısındaki kim olursa olsun, güvenilir olmak zorundadır. Yoksa bir kez aldatabilirsiniz. Bir dahaki sefere hiç kimse sizin sözünüze inanmaz" diyordu.

Arafat Ecevit'i neden kaçırmak istedi?

Ecevit ve Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat arasında Mısır Büyükelçiliği başkanında kurulan dostluk ilişkisi, daha sonra dayanışmaya dönüştü. Olaydan yaklaşık bir yıl sonra 12 Eylül 1980'de Türkiye'de darbe oldu. Ecevit önce cezaevine girdi, ardından evinde göz hapsinde tutulmaya başladı. O dönemde Arafat, Ecevit'i Türkiye'den kaçırmak için gazeteci Cengiz Çandar aracılığıyla haber gönderdi.

Çandar Nisan 2002 tarihinde *Star* gazetesindeki köşesinde 21 yıldır sır olarak kalan o teklifi açıkladı:

Ecevit'le Arafat 1978'den beri tanışıyorlar. O yıllarda FKÖ bürosunun Türkiye'de açılması Bülent Ecevit'in başbakanlığı dönemine denk geldi. FKÖ lideri Arafat açılış için Ankara'ya geldi. Arafat'ı çok yakından bildiğim için onda Ecevit'e karşı bir vefa ve şükran borcu duygusunun o zaman başladığını tahmin ediyorum. Arafat, Ecevit'ten her zaman "kardeşim", "dostum" diye söz eder. 12 Eylül'den sonra Ecevit Oran'daki evinde yaşıyordu. Evine pek insan girip çıkmaz olmuştu. Çünkü askeri idare var, evin kapısının girişinde polis noktası var. Her gelenin ismi oraya kaydediliyordu. Ben o dönemde ne zaman İstanbul'dan Ankara'ya gelsem Ecevit'e mutlaka uğradım. 1981'de Beyrut'a gidiyordum. Yine Ecevit'e uğradım. "Efendim Sayın Arafat'la görüşmeye gidiyorum. Sürekli bir temas imkânınız yok. Bir isteğiniz var mı?" dedim. "Bir tek şey rica edeceğim. Kendisi çok bilgili sahibi. Bölgeyi onun kadar iyi tanıyıp değerlendirebilecek kimse yoktur. Bana nakledilmek üzere bir ufuk turu yaparsa sevinirim" dedi... Beyrut'a ulaştım. Arafat'ın boynunda bir rahatsızlığı vardı. Doğu Almanya'da tedaviden yeni gelmişti. FKÖ merkezlerinden birine gittim. Arafat'la çok çabuk görüşenlerden biri idim. Ama yine de görüşebilmek birkaç gün sürerdi. Görevlilere gazeteci olarak gelmediğimi, Bülent Ecevit'in bir ricasını iletmek için geldiğimi söyledim. Dahili telefonlarla arandı; 5-10 dakika sonra Arafat'ın yanımdaydım. Ecevit'in adını telaffuz etmem tüm kapıları açmıştı. Odaya girerken korumaları, çok yorma diye uyardılar. Gece saat 11.30'du. İçeri girdim, sarıldık. "Kardeşim Ecevit ne yapıyor?" dedi, anlattım. Ardından da Ecevit'in ricasını ilettim. Bunun üzerine tam 2 saat boyunca anlattı ve not tuttum. Sonra kulağıma eğildi, danışmanlarının duymayacağı bir şekilde "Ecevit'in emrindeyim. Ne yapmamı istiyorsa yaparım" dedi. "Yok, tek ricası buydu" dedim. Tekrar kulağıma eğildi. "Anlamıyorsun, ben başka bir şey söylüyorum. İsterse Türkiye'nin dışına çıkartabiliriz" diye ekledi. Çok şaşırdım ve "Böyle bir talebi olduğunu zannetmiyorum" dedim. Bana döndü, "Bunu da kendisine ilet" dedi. Sonra da Ecevit'e verilmek üzere Filistin tarihini anlatan çok güzel bir kitabı bana ulaştırdı. Birkaç gün sonra Ecevit'i yine evinde ziyaret ettim. Notlarımdan önce Arafat'ın bölge analizini ilettim. Ardın-

dan da, “Türkiye’den çıkartabiliriz” sözlerini, “Emrinizdeyim” diye vurgulayarak ilettim. Sözlü bir karşılık vermedi. Başını hafifçe eğdi ve tebessüm etti. Bu gülüş, çok özel bir kişisel kimyayı ifade ediyor, karşılıklı olarak. Ve bugün Bülent Ecevit Başbakan Türkiye’de. Türkiye ne kadar İsrail’le yakın ilişkide olsa da bu jesti Sayın Ecevit unutmamıştır. Bu yüzden Ecevit’in ağzından bugün çıkan her sözün vurgusu çok önemlidir. Çünkü işin siyasi boyutu olduğu kadar insani boyutu da var.

Peki sık sık hapse atıldığı bir dönemde böyle bir teklif alan Ecevit ne yanıt vermişti?

Bülent Ecevit: Ben Türkiye’den kaçmayı hiçbir zaman düşünmedim. Kalıp, siyasi mücadeleye devam ettim. Açıklamalar yaptım. *Arayış* dergisini çıkardık. Ama yine de Sayın Arafat’ın zor günlerde bu şekilde bir mesajla dayanışma sergilemesi anlamlıydı.

İsrail’e “soykırım” suçlaması!

Ecevit Arafat’ın jestini hiç unutmadı. Hep ezilenlerden yana olmaya özen göstermiş bir siyasetçiydi. Filistinlileri de siyasi yaşamı boyunca yalnız bırakmadı.

Son başbakanlık dönemiydi. İsrail 2002 Nisan’ında Filistin’e aradı ardına saldırılar düzenlemeye başladı. O dönem *Sabah* gazetesi muhabiriydim. Ecevit *Sabah*’a özel bir açıklama yaparak Filistinlilere “soykırım” uygulandığını söyledi. Daha sonra partisinin grup toplantısında aynı değerlendirmeyi tekrarladı.

Bülent Ecevit: Geçmişte soykırma uğramış, büyük acılar çekmiş bir milletin şimdi dünyanın gözü önünde Filistinlilere karşı soykırım uygulamasını anlamakta güçlük çekiyorum.

Bu beklenmedik açıklama üzerine Türkiye ile İsrail arasında kriz çıktı. İsrail çok sert tepki gösterdi. Amerika’daki Yahudi lobileri harekete geçti. Dışişleri Bakanlığı’nın önerisi üzerine Ecevit krizi yatıştırma amacıyla yeni bir açıklama yaptı.

Bülent Ecevit: Grup konuşmamda yer alan “soykırım” sözcüğünün bazı çevrelerde benim maksadımı aşan yorumlara neden olduğu anlaşılmaktadır. Ben Ortadoğu’daki olayların yol açabileceği vahim sonuçlara değindim. Sözlerim son gelişmelerden ülkemizde ve bölgemizde duyulan kaygıları yansıtmaktadır.

Ecevit, daha sonraki günlerde gazetecilere yaptığı değerlendirmelerde Türkiye ile Museviler arasındaki tarihi bağlara ve yakın ilişkilere dikkat çekti. Böylece kriz dindirilmiş oldu. Ancak Ecevit bir yandan İsrail’le krizi dindirmeyi amaçlayan açıklamaları yaparken diğer yandan Filistinlilere sahip çıkmaya devam ediyordu.

Bülent Ecevit: Biz yüzyıllardan beri Filistin halkının da can dostuyuz. Uğradıkları felaketler karşısında daima yanlarında olduk.

“Arafat’ı Türkiye’ye getirelim”

Arafat’ın sağlığı 2004 yılında iyice bozuldu. Ecevit aktif siyaseti bıraktığı halde eski dostu için harekete geçti ve Cumhurbaşkanı Sezer’i arayarak Arafat’ın Türkiye’de tedavi ettirilmesini önerdi.

Sezer, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’le görüşeceğini söyledi. Ancak Türkiye harekete geçmekte gecikince Arafat bir uçakla Fransa’ya götürülüp askeri hastanede tedavi altına alındı. Kısa süre sonra yaşamını yitirdi. Tetkikler sırasında iddia edildiği gibi kanser olmadığı anlaşıldı. Filistin kaynakları, liderlerinin zehirlendiğini öne sürdü.

Mücadelesi, hitabeti ve ünlü kefiyesiyle zihinlere kazınan Arafat’ın yaşamı çileli, ancak dünya televizyonlarının Gazze’den canlı yayınladığı cenaze töreni muhteşem oldu...

Aileler, evlilik, ayrılık

Entelektüel altyapının kaynağı aile

Ecevit gerçek bir entelektüeldi. Sanata, edebiyata, felsefeye, tarihe ve dine olan ilgisinin altyapısı erken yaşlarda oluşturulmuştu.

Bülent Ecevit: Tek çocuk olduğum için annem ve babam bana çok özen gösterirlerdi. Küçükken ilgi alanlarım konusunda benimle mutlaka konuşurlardı. Böylelikle daha çocukluk yaşımdan itibaren birçok şeyi öğrenmiş oldum. Annem bilindiği gibi ressamdı (Nazlı Ecevit) ama diğer sanat dallarını da severdi. Babam doktordu, adli tabipti (Prof. Dr. Mehmet Fahri Ecevit). Kültürel gelişmemde rahmetli babamın ve annemin çok büyük etkisi olmuştur. Babam psikoloji, siyaset ve sanatla çok yakından ilgilenir, benim de ilgilenmemi teşvik ederdi. Çok çalışan ve okuyan bir insandı. Yıllarca hukuk fakültesinde adli tıp profesörü olarak ders verdi. Ders vereceği gün, sabah erkenden kalkıp her şeyi adeta yeniden öğrenirdi. Babamın bu özellikleri benim için çok yararlı oldu. Ayrıca matematikle yakından ilgilenirdi. Öztürkçe'ye çok bağlı bir insandı. O konularda ondan çok etkilenmiştim. Her ikisinin de entelektüel ilgilerinden etkilendiğimi düşünüyorum.

Celal Bayar'la sohbet

Ecevit'in çocukluk ve gençlik dönemlerinde Türkiye'de sadece CHP vardı. Dolayısıyla sağ kesimin Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan gibi sembol isimleri de

başlangıçta CHP milletvekiliydi. İnönü çok partili hayata geçişin yolunu açınca 7 Ocak 1946'da Demokrat Partiyi (DP) kurmuşlardı. Atatürk vefat ettiğinde Başbakan Celal Bayar'dı ve CHP'liydi. Özetle Türkiye'de bütün siyasi eğilimler CHP içerisinde filizlenmişti. Bir başka deyişle eski CHP, Türk siyasi yelpazesinin ortak paydasını oluşturuyordu.

Mustafa Bülent Ecevit'in babası da CHP'liydi. Evlerine muhafazakâr ama CHP'li çok sayıda siyasetçi, devlet adamı gelip gidiyordu. Onlardan biri de Celal Bayar'dı.

Bülent Ecevit: Eski Yunanca çalışmak istiyordum. İyi midir, değil midir diye araştırıyordum. Bir gün Keçiören'deki evimizde otururken Celal Bayar ziyaretimize geldi. Babamla tanıştırdı. Bana nelerle ilgilendiğimi filan sordu. Edebiyatla ilgilendiğimi, eski Yunanca'yla ilgilenmek istediğimi ama olur mu olmaz mı, diye düşündüğümü söyledim. Rahmetli Bayar'ın kızı eski Yunanca okumuştur Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde. Onunla görüş, onun düşüncelerini al, dedi. Ben de evlerine gidip kızıyla görüşmüştüm. Celal Bayar'la tanıştım ama rahmetli Adnan Menderes'le hiç tanışıklığım olmamıştı. Yani fırsat olmadı.

İslam'a olan ilgisi de aileden geliyordu. Dedesi Kastamonu Dayalı din bilgini Mustafa Şükrü Efendi'ydi. Ecevit, birinci ismi olan "Mustafa"yı dedesinden almıştı.

Bülent Ecevit: Onu göremedim maalesef... Benim doğumundan kısa bir süre önce vefat etmiş. Çok önemli bir din bilgini imiş. Aynı zamanda siyasetle de ilgileniyormuş. Türkiye'ye önemli misafirler geldiği vakit mutlaka toplantılarda bulunurmuş. Hatta emekliye ayrıldıktan sonra bile toplantılara katılmış. Bir de Abdülhamit'in isteğiyle yapılan Çin seyahati var. Çinlilerle bazı Batı ülkeleri arasında uzlaşma sağlamış. İlginç bir yaşamı varmış...

Saraydan gelen "halkçı"

Siyasette halkı önde tutan politikalar, onun "Halkçı Ecevit" diye anılmasını sağladı ama anne tarafından Osmanlı Sarayıyla bağlantılıydı.

Bülent Ecevit: Büyük dedem Ali Kırat Paşa Libya'ya yerleşmiş bir Türk ailesinden. Sonra Abdülhamit'in sarayına getirilmiş... Hacı Emin Paşa vardı, Şeyhül Haremeyn, kutsal yerlerden sorumlu. Epvey insanı hacca götürmüş. Onları göremedim tabii. O dönemin devlet adamları arasından tanıdığım Sadrazam Tevfik Paşa var. Tevfik Paşa'nın oğlu İsmail Hakkı (Okday), benim eniştem oluyor. İsmail Hakkı önce Padişah Vahdettin'in damadı idi. Kurtuluş Savaşı başlayınca asker olarak Anadolu'ya gitti. Bunun üzerine padişahın kızı ondan ayrıldı ve İsmail Hakkı benim teyzem Ferhunde Hanım'la evlendi.

Sadrazam Tevfik Paşa'yı görmüştüm. Babam beni onların evine götürürdü. Çok tatlı, sıcakkanlı bir insandı. Biliyorsunuz, Kurtuluş Savaşı sırasında Londra'daki toplantıya İstanbul Hükümetini temsilen gidiyor. Orada bir de Anadolu'dan gelen heyet var. O heyetin kimi temsil ettiği sorulduğunda Tevfik Paşa, "Anadolu'dan gelen heyet Türk milletini temsil eder" diyor. Çok ilginç bir tavrı vardı.

Şiirler ve çeviriler

Ecevit ilk kazancını, 1941 yılında çeviri yaparak elde etmişti.

Bülent Ecevit: Amacım kazanç sağlamak değildi. Fakat edebiyata çok düşkündüm. Tagor'un şiirlerini çok sevmeye başladım. Evvela annem ve babamda görüp okumuştum şiir kitaplarını. Sonra Tagor'un "Avare Kuşlar"ını çevirdim. İlk olarak ondan gelir sağlamış oldum.

Şiir yazmaya da aynı dönemde başlamıştı.

Bülent Ecevit: 1940-41, benim şiire ciddi olarak başladığım yıllardı. Fakat nedense sonra o şiirleri hor gördüm, kitabıma almadım. Mehmet Kemal'i bilirsiniz belki; çok iyi yazardı, iyi arkadaşım. O benden habersiz olarak çocukluk şiirlerimi bir kitap haline getirip bastırdı. Ben kızgınlıkla onu toplatmaya çalıştım, fakat sonra vicdan azabı duydum. 1940-41 yıllarında, yani ben 15-16 yaşlarındayken, *Hep Bu Topraktan* adlı bir dergi çıkıyordu.

Orada benim ilk çocukluk şiirlerim yer aldı. Ama şimdi yeni çıkaracağım kitaba bir kısmını koyacağım. (2005 yılında yayınlanan *Bir Şeyler Olacak Yarın* kitabından söz ediyor.)

“Rahşan, dünyada en çok sevdiğim sensin”

Peki Bülent ve Rahşan nasıl tanışmıştı? Rahşan, Bülent’in ilk ve tek aşkı mıydı? Daha önce hiç kız arkadaşı olmamış mıydı?

Bülent Ecevit: Hayır, kesinlikle olmadı çünkü çok erken yaşta birbirimize bağlandık. 1944’te tanıştık, 1946’da evlendik. Robert Kız Koleji Arnavutköy’de bir tepe üzerinde, Robert Erkek Koleji de ona yakın bir başka tepedeydi. O zamana kadar kız ve erkek bölümleri arasında herhangi bir sosyal etkinlik olmamıştı. İlk defa 1944 yılında kız ve erkek öğrenciler bir araya gelip tanışır oldular. Ortak etkinlikler başladı, o arada iki piyes oynandı. Altemur Kılıç sınıf arkadaşım. Onun yazdığı piyeste, Mehmet Akif’in güzel milliyetçi şiirinden bir bölümü benim okumam isteniyordu. Dekorasyonu da Rahşan yapacaktı. O vesileyle tanışmış olduk. Ondan sonraki piyeste yine bana bir şiir okuma görevi düştü, Rahşan’a da dekor görevi verildi. O şekilde birbirimizi tanımış olduk. Mezuniyet gününe yakın kız ve erkek bölümlerinin ortak çayı-pikniği vardı. O piknikte hiç ayrılmadık. Orada birbirimizi daha yakından tanıdık. Ondan sonra ben evlenme önerisinde bulunmayı aklıma koydum. Çok utanç verici bir insandım ona rağmen büyük bir cesaret geldi, Rahşan’a talip olma konusunda... Birlikte ilk defa dışarı çıktık, kendisini çok mütevazı bir yemeğe götürdüm. Dolmabahçe’ye Taksim’den inerken sol kolda Rusların Türkiye’de kurmuş olduğu mütevazı ama çok güzel bir lokanta vardı. Oraya götürdüm. Fasulye pilav yedik. Orada aklıma koydum, buradan çıkıp Dolmabahçe’ye inerken teklifimi yapacağım, nedense orayı seçmişim. “Dünyada en çok sevdiğim kimse sensin, benimle evlenir misin?” dedim. Ben söyledim, Rahşan çok şaşırdı, ne diyeceğini bilemedi ama reddetmedi.

Rahşan Ecevit: Babam ne der diye sadece telaş ettim... Anem ne der acaba diye düşündüm. Bırakırlar mı acaba, dedim.

Bülent Ecevit: Zenginlikler falan önermedim, tam tersine çok mütevazı şeyler önerdim ama onun buna ne diyeceğini bilmiyordum. Öyle lüks bir hayat değil, mümkünse kırsal alanda, küçük bir ev ve orada sen resim yaparsın, ben şiir yazarım, ara sırada şehre ineriz. Bunları söylemiştim. Hayalimdeki şeyleri ona aktardım. Rahşan da bunlara şaşırmadı, bunlara tepki göstermedi.

“Güzelliğine bağlandım... Çok tatlı bir yüzü vardı”

Rahşan'ı ilk gördüğü anda etkilenmişti.

Bülent Ecevit: Güzelliğine bağlandım. Çok tatlı bir yüz ifadesi vardı. Bir de sanat sevgisi ve sanatkârlığına... Bunlar herhalde beni çekti. Onun, benim hayal ettiğim gibi mütevazı ama güzel bir yaşam tarzını benimseyebilecek kimse olduğunu düşündüm. Yani uyum sağlayabileceğimizi hissettim daha ilk aşamada, o konuda yarınmadığımı da görmüş oldum.

Ecevit, evlilik niyetini önce kendi ailesine açtı. Ardından aileler arasında bağlantı kuruldu ve müstakbel kayınpederi Namık Zeki Aral onu işyerine çağırdı.

Rahşan Ecevit: Ben o zaman çok telaşlandığımı hatırlıyorum, çünkü annemin babamın buna izin vermeyebileceğini düşündüm ve korktum. Ama korktuğum gibi olmadı. Babam aslında çok sert görünen, çok yufka yürekli bir insandı ve beni de çok severdi, o nedenle kabul etti. Bir gün Bülent'le görüşmek istediğini söyledi. Babam bankada çalışıyordu ve bankaya çağırdı tanışmak için...

Bülent Ecevit: Rahşan'ın babası çok tutucu bir kimse ve ben de daha koleji yeni bitirmişim. Üniversiteye devam edip etmeyeceğim belli değil çünkü aklım fikrim şiirde. Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne yeni girmiştim. Orada 50 lira aylıkla tercüme yapıyordum. Ama geleceğime güveniyordum nedense. Ailelerimiz tanıştıktan sonra Rahşan'ın babası benimle görüşmek istedi. Merkez Bankası'nda bir özel yeri vardı babasının, çok önemli bir maliyeciydi. Oraya gittim ve açık açık söyledim.

Görüşme iyi geçti. Hemen nişanlandılar. Nişandan yaklaşık 1 yıl sonra; 22 Ağustos 1946'da da nikâhları kayıldı.

Rahşan Ecevit: Nişan hediyesi olarak ona bir yelek örmüş-tüm. Bir de şu duvardaki resmi yapıp hediye etmiştim.

Bülent Ecevit: Düğün töreni yapmayı istemedik. Diyanet İşle-ri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki, çok önemli bir din bilgini ve bi-zim yakın aile dostumuzdu; o bizim nikâhımızı kaydı, onun duası-nı aldık. O zamanki Çocuk Esirgeme Kurumu binasında nikâh tö-renleri yapılırdı. Orada nikâhımız kayıldı, davet falan vermedik.

Devalüasyonun parçaladığı aile!

Bülent Ecevit, İngiltere'de Türk Büyükelçiliğinin basın ataşeli-ğinde 120 lira maaşla görevlendirilmişti. Nikâhtan iki hafta sonra Londra'ya gideceklerdi ama...

Bülent Ecevit: Rahşan'la beraber gidecektik Londra'ya. Fakat tam hareket edeceğim günlerde Cumhuriyet döneminin en büyük devalüasyonu oldu. Bana kâtip olarak görev verilmişti. Kadrolu değildim. Zaten çok mütevazı olan aylığım birdenbire yarıya in-di ve o yüzden Rahşan'ı götüremedim. Bir yıl Londra'da ondan uzakta kaldım. Sonra maaş durumum biraz düzelince davet et-tim, geldi. Fakat bu sefer de İngiltere'de savaş sonrası yılların fa-kirliğine, benim kendi fakirliğim eklenmişti. Rahşan bir hayli za-yıf düştü. Ailesi resimlerini görünce telaşlandı, çünkü çok zayıf-lanmıştı. Rahşan'ı, biraz toparlanması için Ankara'ya çağrdılar. İlk yıllarımız sıkıntılı oldu, hasretli oldu ama bu birbirimize bağlılığı-mızı zayıflatmadı, aksine büsbütün güçlendirdi.

İngiltere notları

Londra havaalanında şok!

Evlendikten bir yıl sonra Londra'ya eşini ziyarete giden Rahşan Hanım, havaalanında büyük bir şok yaşadı. Ecevit orada yoktu...

Rahşan Ecevit: Ben ilk defa baba evimden ayrılıyordum. O güne kadar hep annemle, kardeşlerimle beraber evin kapısından çıkmışımdır. İlk defa bir başıma uçağa bindim. Çok korktum. Londra'ya giderken babam avucuma İngiliz parası koydu, onun bile kaç para olduğunu bilmiyordum ve öylece gittim. Gecenin saat 3'üydü. Havaalanında Bülent'i bulamadım. Kimse yoktu. Bana gönderdiği mektupların üzerindeki adresi vererek bir taksiye bindim. O adrese geldiğimde kapıyı çaldım çaldım, açan yok. Çok büyük korkuya kapıldım. Taksiye, "Gitme!" demiştim ama nereye gidecektim onu da bilmiyordum. Uzun çalışlardan sonra nihayet kapı açıldı ve Bülent'i gördüğüm zaman artık kendimi bıraktım. Meğer Bülent evin çatı katındaymış ve oradan kapının zilini duyamamış. Üstelik kendisine, "Bu akşam böyle bir uçak yok" demişler. O da rahatça uyumuş...

Can Yücel'le ev arkadaşlığı

Rahşan gidince daha büyük bir eve taşındılar. Ama yalnız değillerdi...

Bülent Ecevit: Londra'dan epey uzakta bir ev bulduk, büyükçe bir ev. Bizim dışımızda, ayrı bir bölümde Ali Nezih Tosun Bayraktar adında bir arkadaşımız –ki sonradan nedense Amerika'da bir tarikat şeyhi oldu, çok iyi bir ozandı– bir bölümünde de Ha-

san Âli Yücel'in şair oğlu Can Yücel kalıyordu. Hepimiz edebiyatla, sanatla ilgiliydik ve hepimiz dar gelirliydik.

Rahşan Ecevit: O arada şehre gidip geliniyordu ve saatlerimiz bozuktu. O bakımdan trene yetişmekte sıkıntı çekilirdi.

Bülent Ecevit: O zamanlar mühendis cetveli vardı. Sabahları mühendis cetveliyle trenin saatini hesaplardık. Can Yücel, "Hiç değilse 24 saatte iki defa doğruyu gösteriyor" derdi.

Rahşan Ecevit: Saatlerimizi ve nikâh yüzüklerimizi sırayla sattık.

Bülent Ecevit: Aslında pek çok yer değiştirdik, biraz daha ucuzunu bulalım diye... Tabii ucuz yerler rahatsız yerlerdi. Bu kez biraz daha rahat bir yere kavuşalım diye durmadan yer değiştirdik ama bütün yoksulluklara rağmen, zaman zaman senden ayrı kalmış olmama rağmen çok mutluyduk.

Trendeki yolcular neye gülüyordu?

Can Yücel ve Ali Nezih'le beraber kaldıkları o evde renkli günler yaşadılar.

Rahşan Ecevit: Şehir dışında büyük bir evdi. Yüzme havuzu ile tenis kortu vardı. Ama bizim tenis kortunda kullanılacak ne ayakkabımız ne de giysimiz vardı. Ev sahipleri bize top ve raket vermiş, "Sakin ola normal kösele ayakkabıyla tenis kortuna girmeyin" diye uyarmışlardı. Fakat bizim spor ayakkabılarımız yoktu. Tenis ayakkabısı alma imkânımız da olmadığı için, çorapla çıkmaya karar vermiştik korta. Şortla da çıkmak gerekiyordu tabii ama şort olmadığı için, pantolonların paçaları sıvanıyordu. Yolcu treni tenis kortunun hemen yanından geçiyordu ve trendeki yolcular onların o haline bakıp gülüyorlardı. Tren saati yaklaştıkça ben telaş ediyordum, bir an evvel bitirip korttan çıksalar da rezil olmasak tren yolcularına diye...

"İngilizler karaborsadan yiyecek almazdı"

Genç Ecevitlerin zorluk içerisindeki Londra yıllarında İngiltere'ye ait gözlemleri, onların gelecekteki yaşam biçimlerini şekillendirecekti:

Bülent Ecevit: İngilizlerin toplum bilinci ikimizi de çok etkiledi. Tabii İkinci Dünya Savaşı yeni bitmişti ve İngiltere'nin ekonomik sıkıntıları çok büyük ölçülerdeydi. Birkaç yıldan beri, her şey karneyle veriliyordu ve çok sınırlıydı. Orada İngilizlerin bütün sıkıntıları ortaklaşa yaşamaları, ikimizi de çok etkilemişti. Mesela bir-iki karaborsa yiyecek dükkânı vardı, sadece yabancılar giderdi ama İngilizler gitmezdi. O toplum bilinci, sıkıntılara birlikte katlanma anlayışı... Su kıtlığı da vardı. Ama herkes bilirdi ki İngiltere kralının ailesi de aynı kurallara uygun davranıyordu.

Savaşta yerle bir olan İngiltere'nin nasıl ayağa kalktığına yakından tanıklık etmişti.

Bülent Ecevit: Toplum bilinci ve dayanışmayı keşfetmiş bir halkın, savaş sonrası sıkıntılarını nasıl birlikte ve sosyal adalet anlayışı içinde göğüsleyebildiğini yakından gördüm. Darlığı olan bir ihtiyaç maddesinin sıkıntısına herkes şikâyetsiz katlanırdı. Çünkü herkes; bir köylü de, bir işçi de, bir küçük memur da bilirdi ki kendisi ne kadar et, peynir ya da yağ yiyebiliyorsa, kraliçe de, başbakan da, lordlar da o kadarını yiyebilmektedir. İngilizler savaş yıllarının ve savaş sonrasının ağır sıkıntılarına ve koca bir imparatorluğu yitirmenin yoksunluklarına rağmen kendilerini böyle bir toplum dayanışması içinde kalkandırabilmiş, yeni koşullara uydurabilmişlerdi.

İngiltere'de polisten korkulmaz!

İngiliz polisi Ecevit'i etkilemişti.

Bülent Ecevit: İngiliz toplumunun beni en çok etkileyen yanları arasında polislerin ve memurların durumu da vardı. İngiltere'de polis toplumun en saygın insanları arasındaydı. Polisten korkulmaz, polise saygı, sevgi ve güven duyulurdu. Polisler de tabii ona göre davranırlardı. Herkes polisin tarafsız olduğunu, gereksiz yere can incitmemeye özen göstereceğini düşünürdü. Polisle toplum öyle bir dayanışma içindeydi ki, polisler tabanca taşımazlardı. Copları da sadece bir alametifarika, bir süs gibiydi.

Memurların görev anlayışına da hayran kalmıştı.

Bülent Ecevit: Memurlarsa halka zorluk çıkarmakla, işleri yokuşa sürmekle değil, işleri kolaylaştırmakla kendilerini görevli sayarlardı. Halka tepeden bakmazlardı. Zaten İngiltere’de devlet memuruna “halkın hizmetkârı” (*civil servant*) denir. Resmi sıfatları budur. Bunu içlerine sindirmişlerdi. Dünyanın sanırım pek çok ülkesinde resmi dairede iş takibi zahmetli bir şeydir. İngiltere’de ise o yıllarda dairede iş takip etmek adeta bir zevkti. Hiç değilse o türlü memur-halk ilişkisine alışık olmayanlar için bir zevkti.

Sigara alabilmek için!

Londra’da sigara temin etmekte güçlük çekiyordu.

Bülent Ecevit: Birahanelerden sigara isteniyordu. Bir yerde sigara bulunmazsa, şansımı başka yerde denerdim. Böyle sıkıntılarla dolu ama o sıkıntılarda insana toplum bilinci bakımından çok huzur veren bir ortam vardı, takdir ederek katlanırdık. Sonra İşçi Partisi iktidara geldiği dönemde toplum bilinci tabii daha ileri ölçülere taşındı. Ondan da epey ders aldık.

Sigara bağımlılığı bira alışkanlığının yolunu açmaya başlayınca Rahşan Hanım duruma el koydu.

Bülent Ecevit: Aslında hiçbir zaman içkiye düşkünlüğüm yoktu. Fakat İngiltere’de herkes içerdi belli ölçülerde... Ben de büyükelçilikte basında çalışıyordum ve sık sık kokteyller olurdu. O kokteyllerde insan ister istemez birkaç kadeh içki içerdi. Bir de sigara alabilme bahanesiyle birahanelerden bira almaya başlamıştık. Bu şekilde alışkanlık haline gelmeye başladı. Rahşan’ın bundan rahatsız olduğunu fark edince içkiyi iyice frenledim. Ondan sonra da hiçbir zaman öyle fazla içki içmedim.

Rahşan Ecevit: Büyükelçilikteki davetlerde içki durumu çıktı ortaya ve bir gün fazla içmişti galiba ve ilk defa böyle sarhoşumsu gibi oldu. Ben öyle sarhoşumsu bir insan hiç görmemiş-

tim. Müthiş rahatsız oldum, ondan sonra bir daha içmedi. Birkaç yudum nezaketen uzatılanı aldı, o kadar...

Devletin borcu Ecevit'e kaldı

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yokluk ve yoksulluk sadece Avrupa ülkelerini değil Türkiye Cumhuriyeti devletini de etkilemişti.

Bülent Ecevit: Basın ataşeliğimiz çok yoksul sayılırdı. Tek basın ataşesi vardı. Bir de ben vardım kâtip olarak. Başka ülkelerde basın ataşesi bulunmadığı ve o konuda çok yetenekli olduğu için bizim ataşeyi o ülkelerde konferanslar vermeye gönderirdi devletimiz. Uzun süre ataşeliğin bütün sorumluluğu benim üstümde kalırdı. O arada devletimiz de yoksul olduğu için bazen aylarca ataşenin parası gelmezdi. O yüzden ataşelik binasının bazı masraflarını –başta tabii elektrik olmak üzere– ben yüklenmek zorunda kalırdım. Tabii benim de olanaklarım son derece sınırlıydı. *Encyclopedia Britannica* galiba 24 cilt filandı, taksitle almıştım, büyük fedakârlıklarla... Fakat basın ataşeliğinin masraflarını karşılayabilmek için o taksitle aldığım ansiklopedileri satmak zorunda kaldım.

Giyim tarzı ve yün çorabın faydası!

Rahşan Ecevit'in giyim tarzı İngiliz hanımların sadeliğini yansıtıyordu:

Rahşan Ecevit: Ben modayı takip etmedim. Son yıllarda moda benim tarzıma geldi. Spor bir stil...

Bülent Ecevit: Senin giyim kuşam zevkin İngiliz hanımlarınki-ne benzer. Sade şeyler, şıklıktan fazla hoşlanmayan...

Rahşan Ecevit: Değişikliklerden etkilenmedim hiç. Aslında kendi bildiğim gibi giyindim. Sevdiğim gibi giyindim ve modayı da hesaba katmadım. Birçok insan modaya uyayım derken çok masraf etmiş olur, benim o masrafım olmuyor.

Biz evlendikten sonra ilk evimizi Londra'da açtık. Gördüm ki,

kendi genç kızlığımdaki kıyafetler oranın kıyafetlerine oldukça uyuyor. Onun için fazla sıkıntı çekmedim. Orada dört yıl falan kaldık. Yıllar zarfında bazı alışkanlıklar edindik. Mesela, Bülent eskiden yün çorap giymezdi, aklımıza gelmemişti. Orada baktım ki, herkes yün çorap giyiyor. Sonra anladım ki, orası çok rutubetli bir memleket, o nedenle yün çorap giyiliyordu. Biz de yün çorap giymeye başladık. Hâlâ yün çorap giyeriz. Yün olmayan çorabımız yoktur. Ama çok faydasını gördük. Hiç ayaktan gelen hastalıklara maruz kalmadık.

Askerlik, gazetecilik, ABD bursu

DP ile mücadele için Türkiye'ye dönüş

Türkiye'de çok partili hayatın gizli oyla yapılan ilk genel seçimi 14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilmiş ve Demokrat Parti yüzde 52,68'le tek başına iktidara gelirken CHP yüzde 39,45'te kalmıştı. Ecevitler İngiltere'den Türkiye'ye dönme kararı aldı.

Bülent Ecevit: Ben Londra'dayken 1950'de ilk demokratik seçimler oldu Türkiye'de. Demokrat Parti büyük oy farkıyla iktidara geldi. Ben bir yandan Demokrat Parti'nin kurulmasını ve güçlenmesini demokrasi açısından uygun buluyordum ama bir yandan da Cumhuriyet Halk Partisi'ne aileden gelen bağlılığım vardı ve yeni iktidarın daha ilk aylarında laiklikten ve Atatürk devrimlerinden ödünler verebileceği izlenimleri edinmeye başladım. Bu beni çok rahatsız etti ve Türkiye'ye dönme kararını verdik Rahşan'la birlikte. Profesör Nihat Erim'in uygun görmesiyle *Ulus* gazetesinde yazmaya başladım.

İlk dönemde benden sadece sanatla ilgili konularda yazı isterlerdi. Ben de resimle özellikle ilgiliydim ve resim sergilerini takip eder ve onlarla ilgili değerlendirme yazıları yazardım. Fakat gazete hep siyasetle dolu olduğu için benim sergilerle ilgili yazılarım, genellikle o sergiler kapandıktan sonra basılırdı. Bu da beni çok rahatsız ederdi. Daha sonra siyasetle ilgilenmeye başladım.

Ecevit çifti Londra'daki zor günlerin benzerini Ankara'da yaşıyordu.

Rahşan Ecevit: Londra'daki yoksulluğumuz Türkiye'ye döndüğümüzde de devam etti. Kavaklıdere semtinde bir ev tuttuk. Çok küçük bir daire idi. Portakal sandıklarının üstlerine basma kumaşlar örtmek suretiyle kanepeler, sehpa yapmıştık. Yatağımız da bir demir somya ve onunda üstüne bir şilte ve yine basma örtülerle kaplıydı.

Bülent Ecevit: Her şeye rağmen kitabımız vardı ve bir kitaplık yapmamız gerekiyordu, ama paramız yetmiyordu. İşte o portakal sandıklarından keserek biçerek raflar yapmaya başladık. O sırada bir yaşlı kadın geldi, "Evladım benim için de bir kitaplık yapar mısın?" dedi.

Babası üzüntüden felç oldu

Bülent Ecevit Türkiye'ye döndükten bir yıl sonra babası vefat etti. Prof. Dr. Mehmet Fahri Ecevit 1943-1950 arasında 7 yıl CHP milletvekilliği yapmıştı. 1950 seçimlerini kaybedince üzüntüden kısmi felç geçirdi ve 1951 yılında hayata veda etti:

Bülent Ecevit: Babam çok duygusal, çok heyecanlı bir insandı. Bazı şeylere çok çabuk hiddetlenirdi. Bu, onun erken sayılabilecek bir yaşta, 51 yaşında ölümüne neden oldu... Babamın erken ölümüne yol açan özellikleri benim için uyarıcı oldu ve kendimi duygusal olarak disiplin altına almaya teşvik etti. Rahşan'la da bu konuda tam bir uyum içerisindeydik.

Hint felsefesinden etkilendiğim için şuna özellikle dikkat ettim: Öyle büyük üzüntü uyandıracak olumsuzluklar karşısında fazla üzülmemeye; sevinç uyandıracak olaylara da fazla sevinmemeye zamanla kendimi alıştırdım.

Ben siyasal hayattaki olumsuz gelişmelere, zorluklara tahammül edebilmişimdir. Eşim de aynı tabiatla olduğu içindir ki, bana destek oldu. Onun için kazançlarımız karşısında aşırı sevinç gösterilerinde bulunmak beni tedirgin ediyor.

Rahşan'ın ve benim bu özelliğimiz, siyasetin üzücü, hayal kırıklığı uyandıran aşamalarında kendimizi kontrol etmemizi kolaylaştırdı.

“Siyasette ihanet sık olur”

Siyaset yaparken başarı, başarısızlık, hayal kırıklığı, ihanet gibi duyguları sıklıkla yaşadılar ama olumsuz gelişmelere karşı kendilerini korumayı öğrenmişlerdi.

Rahşan Ecevit: Ben herhangi bir olay karşısında çok fazla üzüleceğimi hissettiğim anda hemen başka bir konuyla ilgilenmeye başladığım için geride kalan konu beni fazla etkilememiş oluyordu.

Bülent Ecevit: Siyasette bunu yapabilmek çok önemlidir, çünkü insan siyasette sık sık üzücü olaylarla, hayal kırıklıklarıyla hatta ihanetle karşılaşır. Bunlar karşısında duygularını frenlemesi çok önemlidir. İkimizde de bu terbiye gelişti.

Sultan Vahdettin’in eski damadından hediye

Gazeteciliğe onunla başladı. Yaşamı boyunca yanından ayırmadı. Çok değer verdiği Erika marka daktilonun anısı çocukluk dönemine uzanıyordu.

Bülent Ecevit: Rahmetli eniştem İsmail Hakkı Okday benim yazıyla, edebiyatla ilgilendiğimi bildiği için daktilo armağan etmişti. Böylece daha ilkokul öğrencisiyken daktilo kullanmayı alışkanlık edinmiştim. Babamın sayesinde tabii... Bu da gazetecilikte çok işime yaradı.

Rahşan Ecevit: İki tane daktilomuz vardı, biri de babanın kendi daktilosuydu herhalde. Böylece evimizde iki Erika oldu. Rahmi Koç, Erika’yı müzesine koymak için istedi.

Bülent Ecevit: Birçok kuruluş da istedi, üniversiteler filan... Kendimiz getireceğiz dedim. Rahmi Koç’un bir müzesi varmış. İlk fırsatta İstanbul’a döndüğümde götüreceğim.

Genelkurmay istihbaratta yedek subaylık

Ecevit 1951 yılının Kasım ayında askere gitti. İlk yeri, Ankara’da 35. dönem tank okuluydu.

Bülent Ecevit: Tankçı olarak beni ayırdılar, sonra yedek subaylık aşamasında Genelkurmay Başkanlığı'nda görev aldım. Benim için eğitici oldu. İstihbarat dairesinde ve protokol bölümünde çalışıyordum. Kendim istihbaratçı değildim ama istihbarat bölümünde çalıştım. Özellikle protokol işleri yani Türkiye'ye gelip giden aşağı yukarı bütün komutanların ve yetkililerin hepsiyle görüşüyordum, çevirilerini yapıyordum. Böylelikle Genelkurmay'ı yakından tanıdım. Çok değerli subaylar vardı. Onlarla görüşme buluşma olanağını buldum. Bu da tabii benim için çok eğitici oldu.

Ecevit askerdeyken Rahşan Hanım da çalışmaya başladı.

Bülent Ecevit: Maddi sıkıntılarımız devam ediyordu tabii... Ben de Rahşan da tercüme yaparak o sıkıntılarımızı gidermeye çalıştık. Hafta sonları kitap çevirileri yapardım.

Rahşan Ecevit: Bülent askere gidince maddi sıkıntı baş gösterdi. Onun üzerine ben de çalışmaya karar verdim. Amerikan Haberler Merkezi'ne girdim. Oranın kapısının iki tarafında vitrini vardı. O vitrinlerin tanzimini bana verdiler. Duyurular, kitaplar, broşürler filan, onları yerleştirirdim ve aynı zamanda tercüme yapardım. Daha sonra bir petrol şirketine girdim. Çok zorluk çektim ama sonunda başardım. Bir kazanç ihtiyacıyla girdim oraya, aynı zamanda da benim için bir eğitim yeri oldu. Eski radyo binasının yanında sekreterlik okulu kurulmuştu, orada da tercümanlık yaptım.

Bülent Ecevit: Benim sınıf arkadaşlarımdan Tunç Yalman'ın babası Rahmetli Ahmet Emin Yalman iyi bir gazeteciye. *Vatan* gazetesini çıkarıyordu. Bana katkıda bulunmak için beğendiğim bir romanı İngilizce'den Türkçe'ye çevirmemi istedi ve zevkle yapmaya başladım. Thornton Wilder adlı Amerikalı bir yazarın "Androslu Kadın" adlı yapıtını çevirmeye başladım. Bir gün gazete merkezine gittiğimde baktım ki benim çevirilerin yanında bir sözlük, benim Öztürkçelerimi Osmanlıca'ya çeviriyorlar.

Genel yayın müdürlüğü

Askerlik bitince Ecevit gazeteciliğe yoğunlaştı.

Bülent Ecevit: Askerlikten sonra gazeteciliğe daha çok vakit ayırarak devam ettim. Evvela *Ulus* gazetesinde çalıştım ama *Ulus*, iktidardaki Demokrat Parti tarafından fiilen kapatılınca, onun yerine *Yeni Ulus*, sonra *Halkçı* gazeteleri çıktı rahmetli Nihat Erim'in yönetiminde... Ben de oralarda çalışmalarına devam ettim. O zamana kadar düzenli, günü gününe çıkan yazılarım yoktu. Fakat o aşamadan itibaren günlük bir sütunum oldu. Sadece sanat olayları, yurtdışı yazıları değil, iç siyasetle ilgili yazılar da yazmaya başladım. Bu beni ister istemez siyasete yaklaştırdı. Genel yayın müdürlüğü ve başyazarlık da yaptım.

Yoğun çalışma temposu yüzünden ayru evde görüşemez olmuşlardı.

Rahşan Ecevit: Bülent askerlikten sonra *Ulus*'ta çalışmaya başladı. Gece nöbetlere kalıyordu. O, gece, ben gündüzleri çalıştığım için görüşmemiz pek mümkün olmuyordu. Akşam eve geldiğimde, o uyumuş oluyordu. Ben de ona not bırakıyordum, uyandırmak istemiyordum. Sonra yavaş yavaş buna alıştık. Bu şekilde bir müddet yaşadık. Sabaha karşı özellikle o kış günlerinde kırıpikleri donmuş olarak gelirdi, çok üzülürdüm. Ama mutluyduk.

Amerika'da gazetecilik

Bir süre sonra Ecevit için Amerika'da "konuk gazeteci" olarak çalışma imkânı doğdu.

Bülent Ecevit: 1954 yılı sonlarında Amerika'dan benim için çok önemli olan bir davet aldım. Gazeteci olarak beni çağırıyorlardı. North Carolina'nın Winston-Salem şehrinde yayınlanan bir gazete (*The Journal and Sentinel*) için çağırılıyordum. Küçük bir gazete olmakla birlikte dünya sorunlarıyla yakından ilgilenen önemli bir gazeteydi.

Başındaki gazeteci bütün Amerika'da çok saygın bir kişiydi ve benim Türkiye'den gelmemi o istemişti. Üç ay orada kaldım. Amerikan toplumunu çok yakından izleme ve öğrenme olanağını buldum. Çünkü her önemli toplantıya –eğer istersem– beni de davet ediyorlardı. Benden izlenimimi istiyorlardı. Böylelikle Amerikan toplumunu, Washington'da, New York'ta tanıyabileceğimden çok daha yakından tanıma olanağını bulmuştum. Aynı zamanda gazetecilik deneyimim çok gelişmişti.

Zencilerle nasıl dost oldu?

O yıllarda ırk ayrımcılığı devam ediyordu. Ecevit “Aydın Karanlık Yüzü” başlıklı bir makale kaleme aldı.

Bülent Ecevit: Zencileri hor görme, onları birçok haktan yoksun bırakma dönemi idi. Winston-Salem'de de “eşit ve ayrı” ilkesi benimsenmişti. Nispeten ilerici bir tanımdı, çünkü eşitlik kavramı vardı, eşit fakat ayrı. Bütün bir şehir siyah-beyaz olarak düzenlenmişti. Mesela, beyaz tarafında bir çağdaş hastane varsa, onun benzeri bir hastane de zenci tarafında vardı. Fakat birbirleriyle görüşmezlerdi bile...

Hatta beyaz tarafına iş gereği ya da çarşıdan bir şeyler almak için gelen zenci bir aile, çocuklarına bir Coca Cola alma ihtiyacı duyduğunda, bizi dükkânın dışına çıkarırlardı. Zenciler, otobüslerde hep arka sıralarda otururdu. İlginç bir şey, bana çok garip gelen bir şey, kiliselerde bile ayrı otururlardı. Bunu çok yadırgamıştım, çünkü bizde ırk ayrımcılığı diye bir şey yoktur.

Türk olarak ben, zenci tarafıyla da çok yakın ilişki kurdum. Evvela beni kuşkuyla karşıladılar. Acıma duygusuyla sanki oraya gidiyormuşum gibi... Oysa doğal olarak, kendi insanlık anlayışının bir gereği olarak içtenlikle kendileriyle görüşmek istiyordum. Bunu sonunda anladılar ve bana çok açıldılar. Birbirimizi çok yakından sevdik. Ayrılacağım gün, benim yazdığım izlenim ve gözlemleri bütün bir sayfa halinde yayınladılar gazetede.

Ben zencilere yapılan zulüm ve davranışın uygunsuz olduğunu, çok açık bir şekilde anlattım. Gazetenin genel yayın müdürü, editörü bunu aynen basacaklarını söyledi. “Ama ihtiyaten, sen ayrıl-

dıktan sonra basalım. Çünkü sana çok tepki gelecektir bu yazın dolayısıyla” dediler.

Gerçi hemen ayrılamadım. Belli etmeden bir-iki gün daha kaldım. Hakikaten genel yayın müdürünün tahmin ettiği gibi bana karşı tepkileri belirten yazılar çıktı. Ama birkaç yıl sonra oraya gittiğimde durum çok değişmişti.

Türkiye’nin ilk televizyoncusu

Ecevit, ABD’de gazeteciliğin yanı sıra televizyonculuk da yapmıştı. Böylece Türkiye’de televizyon deneyimine sahip ilk kişi olmuştu.

Bülent Ecevit: Türkiye’de daha televizyon yoktu. Ben, Amerika’da Winston-Salem’deki *The Journal and Sentinel* gazetesinde çalışırken, gazetenin aynı adlı bir televizyonu vardı. Beni sık sık televizyona çıkarırlardı. Siyasi, sosyal nitelikte söyleşiler için ilk televizyon deneyimimi Amerika’da kazanmış oldum.

Amerikalılara Türkiye’yi anlatma fırsatı da bulmuştu.

Bülent Ecevit: Türkiye’yle ilgili epey bilgi verdim onlara. Ayrıca Amerika’daki gözlemlerim hakkında bilgi verdim televizyonda.

Bülent Ecevit Amerika’dayken Rahşan Hanım da gazetecilik yapmaya başlamıştı.

Rahşan Ecevit: Bülent Amerika’dayken ben de İstanbul’da onun annesiyle birlikte yaşamaya başladım. O üç aylık sürede, ben de okul arkadaşımız Tunç Yalman’ın babası Ahmet Emin Yalman’ın çıkardığı *Vatan* gazetesinde ve okul arkadaşımız Altemur Kılıç’ın *Devir* dergisinde çalıştım.

Ecevitlerin üç aylık ayrılığı Paris buluşmasıyla noktalandı.

Rahşan Ecevit: Bülent Amerika’dayken ben biraz para biriktirmiştim ve o parayla Paris’te buluşmayı planladık. Buluştuk, an-

cak o para yetmeyince zor durumda kaldık. O zaman yine okul arkadaşımız Gülgün Üstündağ'ın yardımıyla sıkıntıyı aştık. Onların evine misafir olduk.

Bülent Ecevit: Güzel sanatlarla öteden beri çok yakından ilgilenirdik. Sabah-akşam resim galerilerini, müzelerini dolaştık Rahşan'la birlikte, o bakımdan çok faydalı oldu.

“Çok delikanlı şeyler yapardık”

Ecevit Türkiye'ye döndükten sonra Demokrat Parti'nin baskıcı uygulamalarına karşı mücadele için arkadaşlarıyla birlikte *Forum* adlı bir dergi çıkarmaya başladı.

Bülent Ecevit: Demokrat Parti döneminde demokrasinin büyük ölçüde kısıldığı aşamada, *Forum* dergisini kurduk. *Forum*'da ideolojik bakımdan çok farklı bilim adamları ve yazarlar bir araya geliyorlardı. Sosyal ve ekonomik görüşleri bakımından farklı olsalar da demokrasi ve özgürlükte birleştikleri için bir araya geliyorlardı. Yazıları yazmadan önce toplanır, demokrasiye nasıl katkıda bulunabileceğimizi konuşurduk. Çok delikanlı şeyler yapardık... Görüşmeler, tartışmalar yapardık ve kamuoyunda çok etkili olmaya başlamıştı *Forum* dergisi.

Ecevit'in yazılarını önce Rahşan Hanım gözden geçirirdi.

Bülent Ecevit: Genelde yazılarımı Rahşan'a gösteriyordum. Başka bazı güvendiğim kimselere de fırsat bulursam gösterirdim. Çok yararlanırdım bundan. Her konuda olduğu gibi yazarlıkta da Rahşan'la çok yakın diyalog içinde olurduk. Görüşür, tartışırdık. Onun düşüncelerini alırdım ve bana çok faydalı tavsiyelerde bulunurdu. Zaten *Forum*'daki toplantılarımıza katılırdı. Birlikte tartışırdık. Bu, bizim evliliğimizi pekiştirmemizde çok etkili oldu.

Karakolda sorgu

O arada Rahşan Hanım ve bazı arkadaşlarıyla birlikte HELİ-KON adlı bir sanat derneği kurdular. Mitolojide, “ilham perileri-

nin bulunduğu dağ" anlamına gelen HELİKON derneği, İstanbul'da azınlıklara karşı saldırıların gerçekleştiği 6-7 Eylül 1955 olaylarından sonra kapatıldı. Emniyet derneğin kapatılma nedeninin "Hellençe isim takmak" olduğunu açıkladı. O günlerde kamuoyunda Yunanistan'a karşı büyük tepki vardı. Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalandığı yolundaki yalan bir haber, azınlıklara karşı saldırıları tetiklemişti.

Dernek kapatılırken Ecevit gözaltına alındı.

Bülent Ecevit: Çok acı olaylardı. Bu olaylar İstanbul'daydı, biz Ankara'daydık. Fakat o dönemlerde bir gece kapımızı çaldılar, bizi karakola davet ettiler. Beni ve diğer arkadaşlarımı sorguya çektiler. Sanki o olaylardan biz sorumluymuşuz gibi...

Sorgulamadan sonra Ecevit serbest bırakıldı ama dernek bir daha açılmadı.

Henry Kissinger'dan ders

Ecevit, 1957 yılı başında Rockefeller Foundation Fellowship bursunu kazandı. Süresi 1 yıldı. Bu kez Rahşan Hanım'la birlikte Amerika'ya giderek Harvard Üniversitesi'nde Ortadoğu tarihi ve sosyal psikoloji üzerine çalışmaya başladı.

Bülent Ecevit: Evet, Harvard Üniversitesi'nin bulunduğu kasabada bir yılı geçirmeyi kararlaştırmıştık. Aslında o bir yıl Amerika'da gezebilirdik, fakat belli bir yerde ilgimi yoğunlaştırmak bana daha çarpıcı geldi. O şekilde bir toplumu daha yakından tanıma olanağını buluyordu insanlar. Nitekim Winston-Salem deneyimimde bunu görmüştüm. Harvard'da ikimiz de bol bol okuduk tabii... Çok zengin bir kitaplığı vardı. Ama bir yandan da Türkiye'ye günlük yazılar gönderiyordum, çünkü seçimler yaklaşıyordu. O sırada ben de seçim çalışmalarına katkıda bulunmak istiyordum. Harvard Üniversitesi'nde edindiğim bilgiler, görüşler, Türk siyasetine yeni boyutlar katacak şekilde bana fayda sağlamıştı. Bizi mutlu kılan bir yıla yakın süre geçirdik. Fakat bir yılın

tamamlanmasına üç ay kala Türkiye’de erken seçimler gündeme geldi. Ben de seçim çalışması yapılırken gazeteden uzakta bulunmayı içime sindiremediğim için, daha erken Türkiye’ye döndük. Dönüş o dönüş... Kendimi siyasetin içinde buldum.

Amerika’da bulunduğu dönemde Harvard Üniversitesi Rektörü olan Henry Kissinger’in “antikomünizm” seminerlerine de katılmıştı. Seminere katılanlar içerisinde daha sonra İsveç Başbakanı olan Olof Palme ve Bertrand Russel (ünlü İngiliz matematikçi ve filozof) gibi isimler de vardı.

Bülent Ecevit: Evet, o ilginç bir seminerdi. Benim bulduğum bursun içerisinde ayrıca bir seminer gibiydi... Burs dışında tamamen serbesttik. O bursun içinde ayrıca Kissinger’in başında bulunduğu 1,5 aylık toplantıya katılma olanağını buldum. Orada kendisiyle görüşmelerimiz oldu. Birbirimizi yakından tanıma olanağını bulduk.

Rahşan Ecevit: Sonra o Türkiye’ye geldi.

Bülent Ecevit: İlişkilerimiz devam etti Kissinger ile...

“Yaptığım resmi beğenmeyince ağlardım”

Yurtdışı gezileri ve ardından gelen siyaset Rahşan Hanım’ı resimden koparmıştı.

Bülent Ecevit: Rahşan çok güzel resim yapardı. Daha çocukluğunda başlamıştı resim yapmaya. Gençliğinde de çok güzel resim yapardı ve onun bu sanatta çok daha gelişebileceğini düşünürdüm. Fakat biz siyasi gezilere başlayınca Rahşan da beni izlemeye başladı. Oysa resim çok vakit ayırmak isteyen bir sanattır. Mesela, bir ozan herhangi bir saatte aklına eserse oturup bir şiir yazabilir. Fakat resmi ciddiye alan bir sanatçı aynı şekilde sanat eserini yaratamaz. Geniş vakit ayırmak gerekir. Kaldı ki, Rahşan her konuda çok titiz bir insan. Resim yapmadığı zamanlar adeta işkence gibi oluyordu, değil mi?

Rahşan Ecevit: Yapamadığım zamanlar, beğenmediğim zamanlar yaptığımı ağlardım.

Bülent Ecevit: Neticede benim yaşam biçimim nedeniyle Rahşan ressamlığı bırakınak zorunda kaldı. Ama resme ikimizin de ilgisi devam etti. Kaldı ki, annem de iyi bir ressamdı. O bakımdan aile içinde resimle ilişkimiz devam etti.

Yıldızının parladığı yıllar

Nasıl milletvekili oldu?

Ecevit'in siyaset dünyasında yükselişini anlatırken yanlış bir bilgiyi düzeltmek gerekiyor: Google'dan tarama yapılıncı hepsi birbirinden kopyalanmış köşe yazılarında, "Ecevit'in ABD'de Bilderberg toplantısına katıldıktan sonra Başbakanlığa kadar yükseldiği" öne sürülüyor. Oysa bu doğru değil. Ecevit'in katıldığı Bilderberg toplantısı 1975 yılında Çeşme'de yapılmıştı. O tarihten önce Başbakanlığa yükselmiş, hatta Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirip halkının gözünde "kahraman" olmuştu.

Ecevit'in siyasette yıldızı 1957 seçimleriyle parlamaya başladı. Seçimler nedeniyle ABD'deki burs programını yarıda kesip Türkiye'ye döndü ve henüz 32 yaşındayken İnönü ona milletvekilliği teklif etti. İnönü'yle görüştüktan sonra Rahşan Hanım'a gitti. "Yazarlık mı, siyaset mi" diye tartışıp karar vermeye çalıştılar. Çünkü zorlu bir mücadeleye soyunuyorlardı.

Rahşan Ecevit: Bugün bile Bülent bana der ki, "Siyaset bana fazla gelmiş, sıkılmışım, bunalmışım siyasetten. Senin suçun, ben istemedim, sen istedin bunu." Böyle itham eder beni...

Bülent Ecevit: Bazen siyasetten uzaklaşma özlemi duyduğum olurdu. Aslında Rahşan'da da o özlem vardı. Ama zor durumlarla karşılaştığımız zaman tam aksine birlikte siyasete devam etme güdüsü depreşirdi içimizde.

Rahşan Ecevit: Türkiye'yi çok ilgilendiren bir gelişme olduğu zaman siyasete devam etmeyi istiyorduk.

Bülent Ecevit: Benim milletvekili olmak için girişimlerde bulunduğumu söylemişlerdi. Kesinlikle öyle bir durum yoktu. Tam

aksine ben aktif politikaya girmemek için sonuna kadar direndim. Fakat sonunda rahmetli İsmet İnönü ile Kasım Gülek (CHP eski Genel Sekreteri) milletvekili olmam için istekte bulundular. Onların isteğini kabul ettim.

Rahşan Ecevit: Amerika'da sekiz ay kaldık ve Türkiye'de seçim lafı çıkınca hemen ayrıldık. Gazetede ki seçim kampanyasına biz de katılalım diye... Bülent, yazılarıyla seçime destek vermeyi düşünüyordu. Ama öyle olmadı, milletvekili adaylığı teklifini aldı.

İnönü'nün damadı gazeteci Metin Toker'in kendi yerini Ecevit'e verdiği öne sürülüyordu.

Bülent Ecevit: Onu bilmiyorum ama ben bir girişimde bulunmadım. İsmet İnönü ve Kasım Gülek istekte bulundu benden. Metin Toker de destek verdi.

Ecevit, kamuoyunda "Zonguldak milletvekili" diye biliniyordu ama 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimde parlamento ya adımını Ankara milletvekili olarak atmıştı. İyi bir hatipti. Hemen dikkat çekti. Meclis'te CHP adına sık sık kürsüye çıkıyordu. Ancak Demokrat Parti iktidarında muhalefetin açıklamaları 5 dakikayla sınırlandırıldığı için konuşması hep yarıda kesiliyordu. Radyo da DP'nin kontrolündeydi. Türkiye olaylarla çalkalanıyordu. İktidar 15 milletvekilinden kurulu bir Tahkikat Encümeni oluşturmuş ve her türlü siyasi faaliyet ve toplantıları yasaklayacak kadar geniş yetkilerle donatmıştı. CHP'nin gayriresmi yayın organı olan *Ulus*'un baskısı ve dağıtımı engelleniyor, gazeteyi dağıtmak için otomobilleriyle matbaaya giden CHP milletvekilleri polis barikatıyla karşılaşılıyordu.

Bülent Ecevit: O sırada Türkiye'de demokrasiye yönelik baskılar giderek artıyordu. Demokrasiyi benimsemiş bir kimse olarak bundan çok büyük bir rahatsızlık duyuyordum. Onun için siyasal mücadeleye açıkça girmiş oldum. İlk Ankara milletvekili seçildim. Ondan sonraki seçimlerde işçi yoğun illerde adayların arasına işçileri, sendikacıları da alma kararı vermiştik. Zonguldak'tan da bir işçi adayı gelmesi şarttı. Fakat orada CHP'den aday olabi-

lecek kimseler aralarında anlaşılamadılar ve beni önerdiler. Zonguldaklı olmadığım halde, benim kontenjandan adaylığımı istediler. Ben de, “Onur duyurum ama kontenjan kabul etmem. Aday yoklamasına girerim, kazanırsam gelirim” dedim ve bunu kabul ettiler. Zonguldaklılar her zaman bana siyasette destek oldular.

Darbecilerden Ecevit’e tehdit!

Siyasete girdikten yaklaşık 3 yıl sonra 27 Mayıs askeri müdahalesiyle karşılaştı. İhtilalciler *Ulus*’un başındaki Ecevit’in kendilerine destek vermesini istiyordu.

Bülent Ecevit: 27 Mayıs 1960’ta, askerin müdahalesi aşamasına varıldığında Türkiye’de demokrasi fiilen çökmüş durumdaydı. Onun için geniş halk toplulukları kucak açtı o müdahaleye. Ben de ilk başta iyi karşıladım bunu. Çünkü o sıkıntıları, acıları ben de çekiyordum. Fakat daha birkaç hafta geçmeden bu askeri müdahalenin aslında demokrasiyle bağdaşmayacak yöntemler izlemeye başladığını gördüm. Ona göre yeni bir tavır aldım. O sırada CHP’nin gazetesi *Ulus*’ta yazar ve yönetici durumundaydım. Gazeteyi, bu müdahaleyi yapan askerleri uyaracak şekilde kullanmaya başladık.

O arada 27 Mayısçıların içinde bir grup “ülkü ve kültür birliği” adı altında bir oluşumu başlattılar. Bunu gizlice yürütüyorlardı, fakat bazı gazeteci arkadaşlarımdan bilgiler alıyordum. Bu “ülkü ve kültür birliği” programında totaliter ülkelerde rastlanmayan ölçüde koyu totaliter bir rejim gördüm. Tabii bu beni çok ürküttü. Bunun üzerine *Ulus* gazetesinde parti meclisimizin onayını alarak bir kampanya açtım bunlara karşı. Çok rahatsız oldular. 27 Mayısçılardan biri, beni Meclis binasına çağırdı. Orada bunların fikir önderi durumunda birisi de vardı ve beni ikna etmeye çalıştılar. Kaygılarının yersiz olduğunu söylediler. Ama direndim. Onun üzerine beni tehdit ettiler. Ben de oradan ayrıldım gittim. Fakat birkaç gün sonra 27 Mayısçıların kendi içlerinde bir darbe oldu. O tehlikeden kurtulmuş oldum ama bu askeri müdahalelerin nasıl yozlaşabileceğini gösteren bir şeydi.

Ecevit'i tehdit eden grubun içerisinde Alparslan Türkeş yoktu ama...

Bülent Ecevit: Görünürde yoktu yani beni çağırınlar arasındayoktu ama o da o ekiptendi. Bu gruptakiler başka ülkelere; İsviçre'ye, Hindistan'a filan dağıtıldılar. Askerler onları tehlikeli buldukları için uzaklaştırdılar.

Cumhurbaşkanı olmak için üniversite şartının nedeni

Ecevit daha sonra Kurucu Meclis üyesi oldu. Yeni anayasayı hazırlamak üzere 6 Ocak 1961'de toplandılar. Rahatsızlık duyduğu ama tepki gösteremediği bir madde vardı.

Bülent Ecevit: Anayasa çalışmalarına katkıda bulundum. Bir noktada itirazım vardı, ama itirazımı dile getiremedim. O da şuydu: Cumhurbaşkanının mutlaka üniversite mezunu olması şartı getiriliyordu. Neden böyle bir şart koymuşlardı anayasa taslağına? Çünkü rahmetli Celal Bayar okul (üniversite) bitirememişti ve onun yeniden seçilmesini engellemek istiyorlardı. "Celal Bayar, demokrasiyle bağdaşmayacak bir harekete kalkıştı" deniliyordu. Bu, bana hiç gerçekçi gelmiyordu. Dünyada üniversite mezunu olan, memleketlerine çok kötülük yapmış birçok cumhurbaşkanı, birçok devlet başkanı vardı. Ama bu maddeye karşı çıkamıyordum, çünkü ben de üniversite mezunu değildim. Kendim için öyle bir şey istiyormuşum sanılır düşüncesiyle bu şartın konulmasına karşı çıkmamıştım. Bunun için de vicdan azabı duyuyorum.

Anayasa'daki bu hüküm yaklaşık 40 yıl sonra Ecevit'in karşısına çıktı. DSP-MHP-ANAP koalisyonu döneminde Demirel'in görev süresi sona eriyordu. Aday arayışları sırasında hem koalisyon ortakları, hem de muhalefetten Ecevit'e cumhurbaşkanı olması için telkin ve öneriler geldi. Gerekirse anayasadaki "üniversite mezunu olma" şartının uzlaşmayla kaldırılabileceği söylendi. Ancak Ecevit istemedi.

Bülent Ecevit: Çeşitli partilerden değişik kimseler bunu istediklerini söylüyorlardı. Ama ben parti genel başkanı olarak bunu içime sindiremedim.

“Bütün içtenliğimle Demirel için çalıştım”

Muhalefet ve koalisyonun güçlü desteğine rağmen aday olmayan Ecevit, Demirel’in cumhurbaşkanlığı süresini bir dönem daha uzatmak istiyordu. Çok çaba sarf etti. Ama diğer partilerden, hatta DSP içinden bile itirazlar vardı. Demirel yeniden cumhurbaşkanı adayı olamadı. Partilerarası uzlaşmayla Sezer önerildi ve seçildi. Ecevit, eski rakibi Demirel’i önce heveslendirip sonra saf dışı bırakmakla suçlanıyor, “Finali Ecevit kazandı” yorumları yapılıyordu.

Bülent Ecevit: Hiç duymadım bu yorumu. Ben bütün içtenliğimle onun için çalıştım. Geçmişte çok kavgalarımız, karşıtlıklarımız olmuştu ama cumhurbaşkanlığında iyiydi. Özellikle Türk cumhuriyetleriyle, Balkan ülkeleriyle ilişkilerde önemli katkıları olmuştu. Bunların aksamadan devam etmesinin yararlı olacağını düşündüm ve içtenlikle Sayın Demirel’in yeniden cumhurbaşkanı olabilmesi için elimden gelen çabayı gösterdim.

Peki cumhurbaşkanlığı görevi sona erdikten sonra Demirel’le hiç görüşmüşler miydi?

Bülent Ecevit: Buna pek fırsat olmadı. Görüşmedik.

Bir kırgınlık olabilir miydi?

Bülent Ecevit: Bende yoktu.

Ya Demirel’de?

Bülent Ecevit: Niye olsun?

“Menderes’in idamını içime sindiremedim”

Ecevit, 1960 öncesi DP iktidarının baskıcı uygulamalarına tepkili olmasına rağmen, 27 Mayıs’tan sonra yargılanan DP yöneticilerine karşı öç alma dönemi açılmasını istemiyordu. İdamları önlemek için İnönü’yle birlikte harekete geçti.

Bülent Ecevit: 27 Mayıs’ın çok kanlı bir şekilde sonuçlanmasının beni tedirgin ettiğini her vesileyle söyledim. O konuda rahmetli İsmet İnönü de aynı düşünceleri, aynı kaygıları besliyordu. İçtenlikle idam cezası çıkarılmaması, sert tepkiler gösterilmemesi için elimizden geleni yaptık. Rahmetli Menderes’in, Zorlu’nun, Polatkan’ın idamlarının olacağı günlerde İsmet İnönü kapı kapı dolaştı, idamları engellemeye çalıştı. Ben de kendisine inanarak destek oldum ama parti içerisinde bu görüşü paylaşmayanlar da bir hayli fazlaydı. Artık belliydi idam edilecekleri.

İnönü’nün girişimlerine rağmen idamlar gerçekleştirildi. Askerlerin gözü dönmüştü. Ülkenin başbakanını, bakanlarını idam sehпасına çıkaracak kadar ileri gitmişlerdi. Ecevit olayın burada kalmayacağını düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Bir kere insani açıdan çok üzüldüm, bunun bir karşı tepki süreci başlatacağını düşünüyordum. Her açıdan içime sindirememiştim.

Çalışma hayatında devrim!

Acı olayların ardından İsmet İnönü tarafından 10 Kasım 1961 tarihinde hükümet kuruldu. Bülent Ecevit’e kritik bir görev verilmişti.

Bülent Ecevit: Çalışma Bakanlığı bana rahmetli İsmet İnönü tarafından önerildi. Ben çok genç olduğum için aklımdan geçmiyordu. “Bu görevi bana verin!” diye bir davranışım olmadı kesinlikle. Rahmetli İnönü, Çalışma Bakanlığını önerince benim bilhassa hoşuma gitti, çünkü kendi halkçılık ve sol anlayışım baki-

mından geniş imkânlar sağlayacak bir bakanlıktı. Hakça bir düzen yolunda imkânlar sağlayacaktı. O nedenle bu görevi sevine rek kabul ettim. Üç defa hükümet değişti zannediyorum, üçünde de İsmet İnönü aynı görevi bana teklif etti.

O dönem Bahçelievler'de oturuyorlardı. Doğruca eve gitti. Hecanlıydı.

Bülent Ecevit: Teklifi kabul ettikten sonra eve gittiğimde gece uyuyamadım.

Rahşan Ecevit: Ben sadece senin çok ürküğünü hatırlıyorum.

Bülent Ecevit: Çankaya'dan eve giderken çok büyük bir kaygı içindeydim. Kıvanç duyuyordum tabii, çok önem verdiğim şeyleri yapabilme olanağı sağlayacaktı, sağladı da... Ama bir yandan da ağır bir sorumluluk getirmiş oluyordu.

Çalışma hayatının en büyük reformları Ecevit'in 1961-1965 yılları arasındaki Çalışma Bakanlığı döneminde gerçekleştirildi. Patronların, hatta bazı partililerin yoğun tepki ve tehditlerine rağmen işçilere grev ve toplu sözleşme hakları verildi.

Bülent Ecevit: Toplu sözleşme, grev hakkı, tabii işverenlere de lokavt hakkı ilk defa o dönemde tanındı. CHP içinde benim de dahil olduğum bir ekip önceden çalışmalarını yapmıştı toplu sözleşme düzenine geçişin. Onun için hazırlıklı gelmiş oldum göreve ve hemen uygulamayı başlatabildim. İyi bir kadrosu vardı bakanlığın. Fakat benim düşündüğüm şeyleri düşünemiyorlardı. Tabii Türkiye'de alışılmamıştı. Benim düşüncelerimi görünce onlar da şevkle sarıldılar işe. İş kanunu yeniden hazırlandı. Sosyal Sigortalar Kurumu, işçi sigortalarından sosyal sigorta düzenine geçti. Yani aileleri filan da kapsar hale geldi. Bunların hepsi çok önemli şeylerdi. Çok şükür gerçekleştirdik, ama bununla iş bitmez, asıl köylü mağdur durumdadır Türkiye'de. Nüfusun yarısı köylüdür ve fakirdir, onun için işçiler de köylü kökenlidir. Köylüyü de yoksulluktan kurtarmamız, tarımı geliştirmemiz gerekir ve bir yandan da memurlara benzer haklar verilmeli, derdim.

Fakat uzun yıllar beklemek gerekti. Memurlara bu hakların hiç

değilse bir kısmını 57. Koalisyon Hükümeti döneminde verebildik. Çalışanlar için çok önemli bir başka düzenlemeyi; İş Güvenliği Yasası'nı da koalisyon hükümeti döneminde çıkardık. Böylece işten atılmaları zorlaştırdık.

Köylü için de benim kafamdaki Köy-Kent modeli idi. Onun ilk adımlarını attık, fakat daha sonra maalesef Dünya Bankası'ndan destek gördüğü halde projemizi bugünkü hükümet rafa kaldırdı.

Eğitime ve adalete çok önem veriyorduk. Onun için 1970'li yıllarda, açık yükseköğretimi Türkiye'ye getirdim. Açık öğretim hâlâ Anadolu Üniversitesi'ndedir. Daha da geliştirecektik ama olmadı. Hiç unutmam, açık yükseköğretimi ortaya attığım vakit pek çok profesör, rektör müthiş karşı çıkmışlardı. Onun için çetin bir mücadele vermek gerekti; verdik ve çok şükür kazandık ama onu daha da geliştirmek mümkün. Bunlar beni manen tatmin eden hizmetlerim.

“Beni, ‘ortanın solu’ hareketi bakanlığa getirdi”

Ecevit'i CHP içerisinde parlatan “Ortanın solu” hareketi olmuştu. “Halkçılık” temeli üzerine oturtulan bu hareket partiye de ivme kazandırmıştı.

Bülent Ecevit: O zaman genç sayılabilecek milletvekilleri, CHP'de “halkçılığın” önemli bir yer tuttuğunu fakat uygulamada bunun gereğinin yapılmadığını, sosyal adalete, işçi haklarına daha çok önem verilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bunun için bir araya geldik. Öyle gizli çalışma olarak değil, herkesin önünde böyle bir düşünce oluşturma süreci başlattık.

“Ortanın solu” bir gruptu ve rahmetli İsmet İnönü de bunu destekledi. Onun desteği çok büyük önem taşıyordu. “Sol” lafının, “komünist”le eşanlamlı telaffuz edildiği bir ortamda, CHP'nin bir “ortanın solu partisi” olduğunu söylemek kolay değildi. Toplum kabul ettirmek çok zordu. Onun için başlangıçta epey sıkıntı çektik. Oylarımız düştü ama direndik. Bunun bir zaman meselesi olduğunu düşünüyorduk ve sonunda bu hareket beni Çalışma Bakanlığı'na getirdi.

İşçilere tanınan yeni hakların sanayiye geliştireceğini düşünüyordu. Bu nedenle Türkiye'yi adım adım dolaşıp işadamlarına yeni işçi haklarını anlatmaya başladı. Ama iş dünyası tepkiliydi.

Bülent Ecevit: Türkiye'ye işçi haklarını, toplu sözleşme ve grev haklarını getirdik. O yasayı çıkaracağımız vakit iş çevreleri, sanayici çevreleri çok tedirgindiler. Türkiye'de sanayinin çökeceğine inanıyorlardı.

Ben hemen hemen bütün Türkiye'yi dolaştım ve işadamlarıyla bir araya gelerek onlara olumlu telkinlerde bulunmaya çalıştım. Bu düzenlemeler kabul edildiğinde, sanayimizin daha güçleneceğini anlattım. Fakat çok tepki geliyordu. Bazı sanayi odalarına gittiğimde beni kabul etmiyorlardı. Hiç alınganlık göstermeden çalışmalarımı devam ettirdim. Tabii çağdaş düşünen işadamları da vardı. Onlar destek oluyorlardı. O zamana kadar, yani toplu sözleşme grev hakları yasalaşınca kadar sanayiciler babadan kalma usullerle çalışıyorlardı. Fakat toplu sözleşme-grev hakkı gelince, sendika özgürlüğü gelince iş ciddileşti. Seminerler düzenlemeye başladılar, işçileri yönetim teknikleri üzerinde aydınlatmaya başladılar. Ekonomide büyük gelişme oldu.

İşçilere haklar verilmeseydi...

Peki işçilere bu haklar verilme ne olurdu?

Bülent Ecevit: 70'li yılların özellikle ikinci yarısı, Türkiye'de şiddet, terör eylemlerinin, ideolojik kavgaların çok ileri ölçülere vardığı bir dönemdi. Fakat işçiler bu hareketin dışında kalınışlardı. Eğer toplu sözleşme hakkı o sırada gelmiş olmasaydı felaket olurdu Türkiye'de. İşçiler haklarını aramak için yasadışı yollara sapabilirlerdi.

Ecevit genel sekreter

Bakanlık döneminde sergilediği pırıltı, Ecevit'in yolunu açmıştı. Parti içindeki muhafazakâr kesime ve İnönü'ye rağmen 1966 yılında Genel Sekreterlik görevine getirildi.

Bülent Ecevit: Sol hareket gelişmeye başlayınca, parti içinde gelenekçi çevrelerde büyük kaygı ve tepki oluştu. Partiyi, tutucular mı, ilericiler mi yönetecek mücadelesi başladı. Rahmetli İnönü, “ortanın solu” kavramını ilk gündeme getiren kimse olarak bizim harekete güç katmıştı, ama bir yandan da denge kurmak istiyordu parti içinde. O yüzden benim genel sekreter olmamı istemiyordu. Arkadaşlarımın genel sekreter olmam yönündeki isteklerine uzun zaman direnmişim ama sonra kabul ettim ve kurulayda kazandık. Ondan sonra partide bölünmeler oldu. Fakat her bölünmeden sonra daha da güçlendik. Evvela bir zayıflama dönemi, ondan sonra güçlenme dönemi yaşandı. Halk kendini CHP'ye daha yakın görmeye başladı “ortanın solu” hareketiyle birlikte...

Bülent Ecevit'in genel sekreter olması toplumda güçlü bir rüzgâr estirirken, CHP'ye de yeni bir gelir kaynağının kapısı açılmıştı.

Rahşan Ecevit: Eşimin genel sekreter olmasıyla birlikte partinin hiç parası olmadığını öğrenmiş oldum. Bir hayli borcumuz vardı. Ben de harekete geçip partiye nasıl para getirebiliriz, gelir sağlayabiliriz diye düşündüm. O zamanlar benden hep Ecevit resimleri istenirdi ve ben de onları fotoğrafçıda çoğaltarak isteyenlere verirdim. Ama çok pahalı olurdu çoğaltmak. Sonra günün birinde şöyle bir çare buldum: Resimleri matbaada bastırdım, böylece herkesin isteğini karşılamak daha kolaylaştı. Bunu para karşılığı yaparsak partiye gelir sağlayabilirim, diye düşündüm. Resimleri bastırdığım matbaada satışa başladım. Baktım çok iyi gidiyor, hatıra eşyalarının üzerine de Ecevit resimleri koydum, parti amblemini koydum ve o şekilde satmaya başladık partililere. Epey bir gelirimiz oldu. Hatırlıyorum, partide bir toplantı yapılmıştı, o toplantı da bayağı bir resim satmıştık. Torba torba madeni para toplamıştık. Sonra gelip onu parti genel merkezinde masanın üzerine boşalttık. Baktık böyle para toplanıyor, ondan sonra işi ilerlettik.

Bülent Ecevit: Tabii alışılmamıştı böyle şeylere... Ben de çok yadırgadım kendi resimlerimin basılmasını. Rahşan'la tartıştıktan sonra hatıra eşyası, broşürler falan, onları da satışa çıkarttık. Git-

tiğimiz toplantılarda tezgâhlar kuruyorduk. Gençler, hanımlar başına geçiyorlardı. Ben konuşmamın sonlarına doğru veya bir noktasında, “Yeni bir halkçı hareket başlattık, fakat bunu iş çevreleri desteklemiyorlar. Onların ihtiyacı da yok ama biz eğer bu partiyi, bu hareketi geliştireceksek mutlaka kendi gelirimizi kendimiz sağlamalıyız, bunun için işte şu satışları yapıyoruz. Eğer bize destek olursanız, partiyi kurtarınız...” deyince beni bırakıp o tezgâhlara koşuyorlardı ve onları alıyorlardı.

Gelir yaratmak için parti üyelerine de yazı gönderilerek bağış yapmaları istenmişti. Ancak bazı partililer, “Koskoca CHP halka avuç açamaz!” diye tepki gösteriyorlardı.

Bülent Ecevit: Tabii, Türkiye’de alışılmamıştı bunlara... Hiçbir partide böyle halktan bağış toplama yoktu ve bu çok ayıp sayılırdı... Sonra onları aştık.

Balo yerine çay partisi dönemi!

CHP’de tek parti döneminin alışkanlığıyla balolar düzenleniyordu. Ama Ecevitler bu toplantıları, halka açmak için “çay partisine” dönüştürdü.

Rahşan Ecevit: O zaman CHP adında “halk” olduğu halde halkla birlikte olmuyordu. Balolar yapıldığında, “Bu davetlerin kapısından baktığınızda içeride halkı göremezsiniz” derdim hep... Sonra Bülent genel sekreter olduğunda rahatlamıştım. Onun genel sekreter olmasından yararlanarak ev ev dolaştım Ankara’da. Gittiğimiz diğer illerde de dolaştım. Onları çay partilerine davet ettik. Ankara’da bir düğün salonu kiraladık. Halkı davet etmiş oldum. Kendim dağıttım davetiyeleri. Gelenlerin hepsi halktan insanlardı. Toplantılarda çay ve pasta ikram ettim. Piyango da düzenlemiştik. Ufak hediyeler dağıtıyorduk. O hediyeleri de arkadaşlarımızdan topladık. Herkes evinde kullanmadığını versin dedik. Piyangolar çekildi. Boş yoktu. Komşu bakkallardan da bir şeyler alıp verdik.

Muhtıraya karşı istifa

Ancak 12 Mart 1971'deki askeri müdahaleden sonra Ecevit için yeni bir dönem başladı. CHP'nin muhtıracılar tarafından kurulan hükümete katkıda bulunmasına tepki gösteren Ecevit, genel sekreterlikten istifa etti.

Bülent Ecevit: 12 Mart'a doğru Türkiye'de olaylar ivme kazanmıştı. 12 Mart 1971'de ise ciddi olarak demokrasiyi tehdit eden, rejime ara verme yolunda olaylar yaşandı. Bu beni çok rahatsız ediyordu tabii... O gün Adana'da çiftçilerle, köylülerle bir toplantımız vardı ve oraya gidiyorduk. Yolda otomobilin radyosundan, Ankara'da bir yönetim değişikliği olduğunu ve Süleyman Demirel'in görevden çekilmek zorunda kaldığını duyduk. Rahmetli Nihat Erim Başbakanlığa getirilmişti. O beni şoke etti, çünkü bir Cumhuriyet Halk Partilinin, öyle bir ortamda, asker dayatmasıyla oluşturulan hükümette olmasının rejime, ortanın solu hareketine büyük zarar vereceğini düşündüm. Çok ciddi olarak sarsıldım. Büyük özen göstererek, umut bağlayarak başlattığımız demokratik sol hareket bu olaydan büyük zarar görecekti. Çünkü askeri müdahalenin arkasında destekçi olarak Cumhuriyetçi Halk Partisi'nin bulunduğu izlenimi yayılacaktı. Biz CHP'nin dış etkenlerden bağımsız olarak çalışmalarını sürdürmesinden yanaydık. Ordunun arkasına sığınmak gibi bir davranışı kesinlikle önleme kararındaydık.

Hemen Ankara'ya döndük ve arkadaşlarla bir değerlendirme yaptık. O sırada rahmetli İnönü, CHP'li Nihat Erim'e onay vermişti. Kurulan hükümette başka CHP'liler de vardı, onları da desteklemiş oldu...

Belki Türkiye'yi yumuşak bir geçişle esenliğe çıkarmak istiyordu fakat ben bunu içime sindiremiyordum. Çünkü halkın gözünde bütün güvenilirliğimiz ortadan kalkmış olacaktı. Onun için görevden (genel sekreterlikten) ayrılmaya karar verdim.

İnönü ailesinden Ecevit'lere teselli ziyareti

Ecevit istifaya karar vermişti ama bunu doğrudan İnönü'ye söylemekten çekiniyordu. Bir ara yol buldu.

Bülent Ecevit: İsmet İnönü'nün bir sözü beni rahatsız etmişti; "Partinin kuralları işliyor" demişti. Çok rahatsız oldum ve istifaya karar verdim. Fakat İnönü'ye çok büyük sevgim ve saygım vardı. Öyle bir zamanda istifamı kabul etmeyeceğini biliyordum. Onun için önce açıklamamı yaptım, Bahçelievler'deki evimizin önünde... Sonra İnönü'ye gittim. Gittiğimde, "Niye bana daha önceden danışmadın" dedi. "Danışsaydım karşı çıkardınız, benim de yüzüm tutmazdı size karşı" dedim. Çok sıkıldı ve üzüldü ama ben daha çok üzüldüm onu üzdüğüm için. O şekilde oradan ayrılmış oldum. İlişkilerimiz çok uygarca ve insancaydı. Örneğin, sayın hanımefendi eşiyile birlikte evimize kadar gelip bizi teselli etti... İstifadan sonra, böyle oldu... Ancak, bu davranışım mücadeleimizde bize halk gözünde çok büyük bir inanılrlık getirdi.

Demokrasiye bağlılığımızı ortaya koymak için askeri müdahale dönemine rağmen bütün Türkiye'yi dolaştım. Bu şekilde çalışmalar ve konuşmalar yaptıkça halkın bize olan güveni büsbütün arttı. Fakat o konuşmalarda İnönü'ye saygısızlık etmemeye büyük özen gösteriyordum. Çok dikkatli bir üslup kullanıyordum.

12 Mart döneminde bir gün Nazilli'ye gittik. Büyük bir kahvede işçiler toplanmışlardı ve ben konuşuyordum ama İnönü'ye gölge düşmesin diye çok ürkek konuşuyordum. Onun üzerine bir işçi mikrofonu benim elimden kaptı ve dedi ki, "Ecevit Ecevit... Eğer sen İsmet İnönü'yle karşı karşıya geldiğinde mücadeleyi sürdürmek istersen seninle beraberiz. Bunu yapmayacaksan, bizi yorma." Ben onun üzerine mikrofonu aldım, "Elimden geleni yapacağım..." dedim.

İnönü ayağa kalktı, ceketinin düğmesini ilikledi ve...

CHP içinde Ecevit ve İnönü ekipleri arasında mücadele yoğunlaşınca, 5 Mayıs 1972'de olağanüstü kurultaya gidildi. Ecevit ve İnönü'nün parti meclisi listeleri oylamaya sunuldu. Ecevit'in listesi 709, İnönü listesi 507 oy aldı. İnönü ayağa kalktı, ceketinin düğmesini ilikledi ve Ecevit'in yanına giderek elini sıktı...

Savaş meydanlarının yenilmez kumandanı İnönü, CHP kurultayında aldığı yenilgiden bir gün sonra genel başkanlık ve milletvekilliği görevlerinden istifa ettiğini açıkladı. Bunun üzerine 14

Mayıs'ta genel başkanlık seçimi için olağanüstü toplantı yapıldı. Ecevit kurultaydaki 913 delegeden 826'sının oyunu alarak Atatürk ve İnönü'den sonra CHP'nin 3. genel başkanı seçildi.

Bülent Ecevit: Artık saflarımız ayrılmıştı ama ben daima İnönü'ye karşı çok saygılı oldum. İnönü'ye rağmen bir Parti Meclisi seçilmişti. Onun üzerine istifa etti ve sonra ben adaylığımı koydum. O işbaşındayken adaylığımı koymadım. Yani İnönü'ye karşı aday olmadım...

Ecevit, İnönü'ye karşı Hint felsefesinden yararlanmıştı.

Bülent Ecevit: Hint felsefesinin en önemli eserlerinden biri *Bhagavad Gita* diye bir kitaptır. O kitaptaki bir kumandanın karışına büyük bir ordu çıkar; kendisinin en çok saydığı ve sevdiği liderler, kumandanlar da oradadır. Bu çok rahatsız eder Hintli kumandanı. Bir yandan savaş vermeye mecbur, ama bir yandan da onlara çok büyük saygı besliyor. Ben nasıl onlara el kaldırırm diyorum. Onun üzerine, böyle bir durumla karşılaştığı vakit mücadeleden kaçılmayacağı, buna hakkı olmadığı anlatılıyor. Sonra felsefe kısmına giriliyor, yani "Ölen de birdir, ölmeyen de bir" diye, çok ilginç bir şey çıkıyor...

Benim 12 Mart dönemindeki zorluklarımın başında, rahmetli İnönü'ye karşı tavır almak zorunda kalmak geliyordu. Bu beni çok rahatsız ediyordu, çünkü o çok büyük bir insandı. Ben onun yanına dış politikacı olarak gittim. Ondan büyük yakınlık görmüştüm. Fakat bir inanç sorunuyla karşı karşıya gelince İnönü'ye karşı da olsa bir tavır almak zorunda kaldım. Ondan sonra daha açık bir şekilde mücadelemi devam ettirdim.

Kurultayı kazanıp genel başkan seçildikten sonra da İnönü'yle diyalogu koparmadı.

Bülent Ecevit: Genel başkan olduktan sonraki ayrıntıları hatırlamıyorum. Yani görüşmelerimiz oldu, ama ayrıntıları hatırlamıyorum.

O dönemin gazetelerinde Mevhibe İnönü'nün Ecevit'e sert tepki gösterdiği, ihanetle suçladığı yolunda iddialar yer almıştı.

Bülent Ecevit: Yok hayır, o tür tepkilerde bulunmadı.

“Siyaset terbiyemi İnönü'den aldım”

İnönü, Ecevit'in siyaset hocasıydı. Hayatındaki yeri büyüktü.

Bülent Ecevit: Bir kere deyim yerinde ise “siyaset terbiyemi” ondan almıştım. İsmet İnönü işitme bakımından sıkıntısı olduğu için görüşmelerde yanında mutlaka birini bulundururdu. Özellikle yabancı gazeteciler geldiğinde... Bu vesileyle onunla çok yakından ilişki kurmuş ve pek çok şey öğrenmiş oldum.

Rahşan Ecevit, İnönü ailesine fazla yaklaşılamamıştı.

Rahşan Ecevit: Ben pek dostluk kuramadım onlarla... Çok önemli kimseler oldukları ve ben de o zaman çok genç olduğum için ürkerdim. Çok büyük insanlar diye beni korkuturdu. O bakımdan bir dostluğum olmadı hanımefendiyle, hayır olmadı. Karşılaştık tabii ama hiç konuşmadık.

Rahşan Hanım'a potansiyel *first lady* olarak bakılıyordu. Bu durum Mevhibe İnönü'de bir tavır geliştirmiş olabilir miydi? Böyle bir sezgisi olmuş muydu?

Rahşan Ecevit: Hayır, onu hiç düşünmedim. Öyle şeyler zaten hiç düşünmem, yani aklıma gelmez, geçmez.

Halk gönüllüleri

Bülent Ecevit genel başkan seçildikten sonra Rahşan Hanım yoksul ailelerin çocuk ve kadınları için “gönüllülük” esasına dayalı bir örgütlenme modeli geliştirdi.

Bülent Ecevit: Gecekondu semtlerindeki çocuklara, hanımlara, gençlere destek oluyorlardı.

Rahşan Ecevit: Köylü derneklerinden önce, “Halk Gönüllüleri” diye bir gönüllü grubu oluşturduk ve onlarla kasabaların yoksul semtlerine gitmeye başladık. Bunlar kadınlara dikiş, okuma-yazma dersleri vermeye başladı. Siyaset hiç karışmıyordu bu gruplara. Her partiden insanlar katılıyordu. Halk Gönüllüleri’nin en önemli şubesi, Ankara Mamak’ta idi. Orada hem çocuklara hem de yetişkinlere, günün her saatinde gönüllü öğretmenler tarafından dersler verilirdi. Çocuklar belirli saatlerde gelip orada ders çalışabiliyorlardı. Özellikle yoksul evlerde çocukların ders çalışma imkânları çok sınırlıydı. Onlar orada hem sobanın etrafında sıcak bir ortamda hem de elektrik ışığında, gönüllü öğretmenlerle derslerini yapıyorlardı. Bu o kadar başarılı oldu ki, çevre okullardan öğretmenler gelip, “Bizim çocuklara ne oluyor, ne yapıyorsunuz burada” diye sormaya başladılar. Çok teşekkür ediyorlardı çocuklar okullarında daha başarılı oluyorlar diye...

Ancak Rahşan Hanım’ın çalışmaları parti içinde rahatsızlık yaratmıştı.

Rahşan Ecevit: Ben bu çalışmayı yaparken hiç parti ayrımı gözetmiyordum. Her partiden gelenler oluyordu. Hatta o zaman bizi çok ürküten ülkücüler bile geliyordu. Onlara da “Buyur” diydük. Bir barış ortamı içinde çalışma yapılıyordu. Ama bundan bizim partililerimiz biraz rahatsız oldular. Neden rahatsız olduklarını tam olarak anlayamadım. Başka partilerden insanları kendi partimize çekmiş oluyorduk. Anladığım kadarıyla partinin içindeki bazı kimseler bu çalışmalara uzak kaldıkları ve onun nimetlerini toplayamadıkları için bana kızıyorlardı. İstemiyorlardı o çalışmayı yapmamı. Engellemeye çalışıyorlardı.

Bülent Ecevit: O zamana kadar partiler, sosyal çalışmalara hiç özen göstermemişti. Ne eski CHP ne de diğer partilerde öyle bir alışkanlık yoktu. Sadece siyaset yapılarak oy isteniyordu Türkiye’de. Rahşan başka bir boyut getirdi yani sosyal katkı boyutu. Onun için pek çok kimseyi rahatsız etti. Hatta o sıralar ben partinin ilk genel sekreteri olduğumda hiç gelirimiz yoktu ve çok ağır borcumuz vardı. Rahşan resimler, kitaplar satarak gelir sağlamaya çalışınca, ona bile yine kendi partimizin önde gelenleri karşı çıktılar.

Rahşan Ecevit: Yeniliklere karşı çıkıldığı için değil de, o yeniliklerin getirdiği oyların bölüşülmesinde bir sıkıntı yaşıyordu. Partinin içinden itiraz edenler, kendi hegemonyalarının kırılmasından rahatsız oldular.

Köyden kente aracısız tüketim zinciri

Bülent Ecevit'in siyasette yıldızı iyice parlarken Rahşan Ecevit 1976-1978 döneminde kurduğu Köylü Dernekleri aracılığıyla köy ürünlerinin daha iyi değerlendirilmesini sağlayıp kırsal kesimden eşine olan desteği artırmaya çalışıyordu.

Rahşan Ecevit: Uzun yıllar eşimle birlikte Türkiye'yi dolaşırken köylülerin yalnızlığına şahit oldum ve onları uzman kişilerle bir araya getirmek istedim. Bunun için derneği kurdum; o derneğin içinde köylülere yardımcı olabilecek uzmanlar vardı. Bu uzmanlar gönüllü olarak çalışıyorlardı. İlçelerde tüketim kooperatifleri ve üretim kooperatifleri kurmaya başladık. Böylece üreticiler ürünlerini aracısız olarak tüketici kooperatiflerine veriyorlardı. Zamanla iş genişledi, rekabet arttı, kıskançlıklar da... 12 Eylül darbesinde hepsi kapatıldı, köylülerin dernek kurmaları yasaklandı. Daha sonra da bir daha hayata geçiremedik.

Gecekondularda nabız yoklaması

Rahşan Hanım aynı zamanda kamuoyu araştırma şirketi gibi çalışıyordu.

Bülent Ecevit: Rahşan toplum sorunlarıyla çok yakından ilgilenirdi ama 12 Eylül dönemine gelinceye kadar, siyasetle etkili bir şekilde ilgilenmedi, hatta hoşlanmazdı siyasetten. Yine de siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlarla yakından ilgilenirdi. Halkın sorunlarının çözümüne katkıda bulunmayı amaçlayan örgütlenmeyi ilk defa Rahşan başlattı. Bu o zamanki CHP'lilerin yapmadıkları bir şeydi.

Mesela ben bir açık hava toplantısında konuşurken, Rahşan kalabalığın içinde dolaşırdı. Hiç tanımadığı gecekondu semtleri-

ne giderdi. Sonra akşamüstü buluştuğumuzda, ben onun halktan aldığı izlenimleri ve bilgileri öğrenirdim.

Rahşan Ecevit: Genellikle kasabanın meydanında, kahvesinde konuşmaya başladığı zaman ben oradan uzaklaştırdım. Yoksul semtler genellikle hafifçe tepelere doğru yayılmış olurlardı. Ben de hızlı hızlı oraya yürürdüm ve orda oturanlar beni görünce bir yabancı olarak evlerine buyur ederlerdi. Kim olduğumu belli etmeden onlarla sohbet eder, düşüncelerini öğrenirdim birçok konuda.

Ancak sosyal sorumluluk projelerine rağmen hemen her dönem Rahşan Hanım'dan yakınan milletvekilleri ortaya çıkıyordu.

Rahşan Ecevit: Zannedersen, o benim biraz açık sözlülüğümden ileri geliyor. Herhangi bir milletvekili sorun yarattığı zaman, ben fazla açık konuştuğum için rahatsız oluyorlardı herhalde. Belki de öyle yapmamam gerekirdi, bilemiyorum.

Bülent Ecevit: Ona çok tepki olmaz. Daha çok destek görürdü. Rahşan Ecevit'e sahip çıkan çok geniş bir kesim var demokratik solcular arasında.

Basın ambargosunu aşmanın yolu

CHP'ye ilişkin haberlerin gazetelerde yeterince yer almadığını gören Rahşan Ecevit, *Umut* isimli bir gazete çıkardı. Sahibi ve başyazarıydı.

Rahşan Ecevit: Partiyle ilgili haberler basında çok ufak yer alıyor, birkaç satırla geçiriliyor. Biz de daha ayrıntılı bilginin kendi yandaşlarımıza ulaşabilmesini sağlayabilmek amacıyla bu gazeteyi düşündük. Arkadaşların yardımıyla çıkarttık kendi gazetemizi ve böylece partimizin faaliyetlerini gazeteye koyabilme imkânımız oldu.

Ancak gazete etkili olunca engellemeler başladı.

Rahşan Ecevit: İleriki yıllarda satışı engellediler. Gazeteler balya balya gönderilirdi. Satılmayan kısmı iade ediliyordu, en

azından ben öyle biliyordum. Ama baktık ki, balyalar açılmadan iade ediliyor. Galiba etkili olduğu için bu yolla okunmasını engelliyorlardı. Sonra gazeteyi kapatmak zorunda kaldık. Yani gazete bayileri kullanılarak gazetemizin satışı engellendi.

Bu arada Oran'da ev satın alnuşlardı.

Bülent Ecevit: Bahçelievler'den Oran'a 1970'te geldik. O sırada şimdi gördüğünüz ağaçların hiçbiri yoktu. Tamamen bomboştu. Ama her türlü çiçek vardı. Orada Rahşan'la sık sık yürüyüşe çıkıyorduk.

Rahşan Ecevit: Evet her türlü çiçek vardı. Her bahar müthiş bir çiçek denizi halini alıyordu. 15 gün ya da 1 ay sonra, bazı çiçekler yok olup çok değişik renkte yeni çiçekler çıkıyordu. Böylece 2-3 ay devam ediyordu.

Bülent Ecevit: Tabii kuşlar, böcekler, kaplumbağalar filan...

Rahşan Ecevit: Evimizi 2 bin lira taksitle aldık. Çok zorlanmıştık taksitleri öderken... Toplam borcumuz 128 bin lira idi ve her ay o 2 bin lirayı bulup vermek çok zor gelmişti bize. Yıllarca borç ödedik, ama başardık...

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan için savunma

Ajanlar, komandolar, DEV-GENÇ!

Türkiye’de 1960’lı yılların sonlarına doğru öğrenci olayları hız kazandı. Ecevit, gençleri birbirine düşürerek ülkede demokrasiyi yıkmayı hedefleyen iç ve dış ajanların harekete geçtiğini fark etmişti. Meclis kürsüsünde, yurt gezilerinde ve gazetelere verdiği demeçlerle uyarılarda bulunmaya başladı.

21 Temmuz 1968-Demeç

Bugün pek çok şeye pek çok büyüklerden daha iyi akıl erdirebilen gençlerin büyük bir kısmı oy hakkından yoksundur. 18 yaşını dolduran her genç askerlik yapabilmekte, evlenebilmekte, suç işlerse sorumluluğunu taşımakta, her türlü hakları kullanabilmekte ama toplumun, devletin yönetimine gelince, akıllı ermez çocuk yerine konmaktadır. Oy kullanırlmamaktadır. Oy kullanamayan genç, kendini demokratik rejimde yeterince görevli ve sorumlu saymamaktadır. Üstelik politikacılar da oyu olmadığı için gençliği seçmen saymamaktadırlar. Gençliğin istek ve ihtiyaçlarıyla gereğince ilgilenememektedirler. Gençliği toplum ve devlet yönetiminde daha etkili kılmak için, gençliğin gücünü ve etkinliğini demokratik mekanizma içinde değerlendirmek ve daha yapıcı duruma getirmek için alınması gereken tedbirlerden biri, erginlik çağına yani 18 yaşına gelen bir gence oy hakkı tanınmasıdır.

25 Şubat 1969-Meclis konuşması

Sokaklarında sık sık çarpışmalar olan, kan dökülen bir Türkiye... Bir kısım Müslüman halkın bir kısım Müslüman halka karşı cihada

çağrıldığı bir Türkiye... Koca Alman ulusunu felakete sürüklemiş SS özentilerinin hükümet tarafından gençlik üzerine yüksekokullara saldırtıldığı bir Türkiye... Yasalar içinde gösteri yapanların üzerine devlet kuvvetlerinin koruyuculuğunda silahlı, gözü dönmüş kimselerin saldırtıldığı bir Türkiye... Güvensizlikten, yoksulluktan, haksızlıktan bunalmış bir Türkiye... Kardeş kanına bulanmış bir Türkiye...

26 Aralık 1969-TBMM grup toplantısı

Böyle bir çağda en doğru değer ölçüsünü bulduğunu sanan, gerçeğin ta kendisini bulduğunu sanan her gencin, her aydının ardından koşamayız, sürüklenemeyiz. Fakat onları itmeyiz de. Nitekim itmiyoruz. Bunlar arasında zaman zaman bizleri yuhalayanlar, bizlere en ağır hakaretler yöneltenler de oluyor. Hiçbirine küsmüyoruz, küsmedik ve küsmeyeceğiz... Bunlar arasında zaman zaman CHP doğrultusundaki gençlerin üstüne silahla yürüyenler oldu. Bunlar için bile günün birinde bize göre doğru olan görüşlere, bize göre doğru olan yola kendi akıllarıyla gelirlerse diye, gönüllerimizi ve kapılarımızı açık tutuyoruz. Ama bu gençlerin hepsini, hangi düşünce ve eğilimde, hangi davranış ve tutumda olurlarsa olsunlar o halleriyle bağrımıza basalım, o halleriyle bizden kopmalarını önleyelim, buna imkân yok. ...O zaman biz kendi kimliğimizi yitiririz. O zaman kendi bildiğimiz doğru yoldan saparız.

8 Ocak 1970-Almanya'da işçilerle konuşma

Biz sağımızda ve solumuzda olanların, herkesin söz hakkı olduğunu kabul ediyoruz. En sağdaki de, en soldaki de konuşsun, ama zora başvurulmasın, tabanca çekilmesin, zorbalığa meydan verilmesin...

23 Mart 1970-Demeç

Her şeyin söylenmesinin serbest olduğu bir rejimde, isteklerini zor kullanarak, hele silah kullanarak gerçekleştirmeye çalışmayı tasvip etmiyorum. Zaten bu yola başvuran, yetişkinler tarafından kışkırtılan bir azınlıktır. Devrimci gençliği adeta nefis müdafaasına mecbur eden iktidar da olaylardan aynı derece sorumludur. Fakat ne olursa olsun, insanca bir düzen isteyenler, topluma fikirlerini silahla yaymaktan kaçınmalıdır.

19 Nisan 1970-Demeç

Eğer bazı gençler kışkırtmalara uyarak silahlı eylemlere kalkışıyorlarsa, bunun bir nedeni de isteklerini oyla dile getirme olanaklarından, hakından yoksun oluşlarıdır.

16 Mayıs 1970-Çorlu konuşması

Siyasal mücadelelerde silah ve kaba kuvvet kullanılmasını önleyecek her tedbirin yanında oluruz. Yeter ki bu tedbirler eşitlikle uygulanınsın. Yeter ki Başbakan kendi taraftarlarını silahlanmaya, zorbalığa teşvik etmesin. Fakat düşünce ve anlatım özgürlüğüne, halkın ve gençliğin siyasetle ilgilenme özgürlüğüne herhangi bir kısıntı getirilmesine razı olmayız. Bizden önce Anayasa razı olmaz. Demokraside silahlı mücadelenin yeri yoktur. Gene demokraside düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırı yoktur.

15 Nisan 1970-Meclis konuşması

Gitgide yaklaşan siyasal zorbalıkların, saldırganlıkların, cinayetlerin, devrimcilik veya solculuk adına yapılanları da, din ve milliyetçilik adına yapılanları da bir amaca yönelmektedir: Demokrasinin yıkılması ve bir dikta rejimi kurulmasını sağlamak.

10 Ocak 1971-İzmir konuşması

Gençler karşılıklı silahlanıp birbirlerini vururlarsa, sömürü düzeni devam eder ama halka dönük devrim yapılamaz. Gerçek kahramanlık silahın karşısına silahsız ve inançlı olarak dikilebilmektir. Halka inanan, halkı seven, halka silahla gitmez; inançla, sevgiyle gider. Üniversiteye silah girmesinin herkesten çok biz karşısında olduk. CHP kaba kuvvete dayanan, silahtan kuvvet almaya çalışan her türlü eylemin karşısına çıkmıştır.

29 Ocak 1971-Meclis konuşması

Artık açıkça anlaşılmaktadır ki, çoğu kez emniyet ajanları ardından sürüklenen DEV-GENÇ'le, devlet büyüklerinin kanatları altındaki "Hamiyetli komandolar" Demirel Hükümeti'yle bilinçli veya bilinçsiz işbirliği halinde, Türk demokrasisini yıkmak için kanlı tertiplerle, son numaralarını göstermektedirler.

Hükümetin ve komando denen sağcı gençlerin davranışları, kendi ilkel devlet ve toplum anlayışlarıyla tutarlıdır. Fakat DEV-GENÇ'in kanlı eylemlerini yönetenler, heyecanlarını sömürerek arkalarından sürükledikleri bir kısım gençlere de, sözde kurtarmak istedikleri Türk halkına da ihanet içindedirler. Gerekirse silahların üstüne silahsız gideceğiz. Fakat hiçbir zaman silahlı tedhişçiliği solculuk sanan sahte devrimcilerin kanlı ellerine ellerimizi vermeyeceğiz.

Bizim gibi düşünen ve bizim desteklediğimiz gençler, devrimciliği büyük kentlerin bulvarlarından halkın içine ve köylerin tarlalarına, devrimci düşünceyi sosyete salonlarından köy kahvelerine ve gecekonduklara taşıyan gençlerdir. Akıllarının, düşüncelerinin, yüreklerinin erişemediği yere silahla erişmeğe kalkışanlar, bizden değildir ve biz onlarla beraber değiliz. Çünkü biz gerçek devrimci eylemin, gençleri gençlere kırdırmak değil, demokrasinin olanaklarından yararlanarak, halkla birlikte halkı kurtarmak olduğuna inanıyoruz.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamını durdurmak için!

Ecevit'in uyarıları doğru çıktı. 12 Mart 1971'te askerler muhtıra verdi ve demokrasi kesintiye uğradı. Türkiye'yi istikrarsız ve güçsüz hale getirmek isteyenler hedeflerine ulaşmıştı.

Bir süre sonra üniversite eylemlerini yönettikleri düşünülen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan yakalanarak idam cezasına çarptırıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 10 Mart 1972 tarihinde idamı onayladı.

Ecevit, Menderes ve arkadaşlarının haksız idamına karşı çıktığı gibi Gezmiş, Aslan ve İnan'ın idam cezalarının kaldırılması için de çaba gösterdi.

Bülent Ecevit: Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına idam cezası verilince çok rahatsız oldum, çok üzüldüm. Çünkü hiçbir cana kıymamışlardı o gençler. Rejime başkaldırmışlardı ama cana kıymamışlardı. Haksız bir idam yapıldığı takdirde, kanlı eylemlerin yaygınlaşacağı kaygısını taşıyordum. Meclis'te çok uzun bir konuşma yaptım. Değişik kesimlerden gençlerin karşıt eylemlere girdiğini, onlar içinden üçünü alıp idam sehpasına götürmenin haksız-

lık olduğunu anlatmıştım. Kesinlikle idamın doğru olmayacağını, onun için bu gençlerin canlarına kıyılmaması gerektiğini çok açık bir şekilde söylemişim.

O günlerde büyük olayların içinde yaşıyorduk. 1970’li yıllar çok üzücü çok acıydı. Biz de mecburen o olayların içinde bulurduk kendimizi, yaşırdık. Ama terör eylemlerine karşı kesinlikle tavır alırdık. Kendimize saldırılar olduğu halde onların dışında kalırdık. Bazı gecekondu semtlerinde partililerden bazıları silah kullanma izni isterlerdi bizden... “Bakın, onlar her gün üzerlerimize silahla saldırıyor, bizim silahımız yok” diyorlardı. Biz de her türlü olayın dışında kalmalarını telkin ediyorduk. Eğer o zaman Cumhuriyet Halk Partisi de bu olayların içine girmiş olsaydı, Türkiye’de büsbütün feci şeyler olurdu.

Üç gencin babaları hayatlarının bağışlanması talebiyle TBMM’ye dilekçe vermişti. Dilekçe komisyonu başvuruları değerlendirmek üzere 27 Mart 1972 tarihinde özel bir oturum düzenledi. Ecevit orada uzun bir konuşma yaparak gençlerin bağışlanmasını istedi.

27 Mart 1972-TBMM

Ben ölüm cezasına ilke olarak karşıyım. Onun içindir ki, rahmetli Nevşehir Milletvekili Selahattin Hakkı Esatoğlu arkadaşımın daha 1970 başlarında hazırladığı “ölüm cezasının kaldırılmasıyla” ilgili yasa tasarısını imzalamıştım. Fakat bugün burada Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ın hayatlarının bağışlanması için konuşmamın nedeni, ölüm cezasına ilke olarak karşı duruşum değildir. Yasalarda ölüm cezası yer aldığı sürece, somut ölüm cezalarına ilke açısından karşı çıkmamanın yararsız olacağını bilirim. Konuya hukuk açısından da bakıyorum. Bu hem bizim yetkimiz dışındadır, hem de Türk yargıçlarının adaletine güveniyorum.

Konuşmamın ölüm cezasına çarptırılan gençler için iyi duygular, düşünceler beslemekle de ilgisi yoktur. Bu gençlerden hiçbirini tanımam. Hiçbirinin düşüncelerine hiçbir zaman katılmadım. Hiçbirinin eylemlerini doğru bulmadım. Doğru bulmak şöyle dursun, onların düşüncelerine de, eylemlerine de herkesten daha çok, daha sürekli, da-

ha yüksek sesle karşı çıktım. Bu gençlerin hayatlarının bağışlanması dileğinde bulunmayı gerekli görüşümün başlıca nedeni şudur: Ne kadar ağır suç işlemiş olurlarsa olsunlar, o suçların bu gençlerden daha başka ve daha büyük sorumluları vardır. Bu gençler kışkırtılmışlardır, oyunlara sürüklenmişlerdir, tuzaklara çekilmişlerdir. Sahne arkasında bu kışkırtmaları yapmış, bu oyunları, tuzakları hazırlamış olanlardan birçoğu serbest ve itibarlı durumdadırlar. Hiçbir kovuşturma yok haklarında. Onların günahı birkaç gencin hayatıyla ödenmek ve örtülme istenmektedir. İşte bu büyük bir haksızlıktır. Tarih bu kadar büyük haksızlığa katlanmaz, günün birinde örtüyü kaldırır.

“Demokrasimizin temeline daha fazla insan kanı karışmasın”

Ecevit konuşmasında birtakım ajanların kışkırtması sonucu yaşanan olaylardaki sorumluluğun sadece gençlerde olmadığını, halka inanmayan bazı aydınların da askeri müdahaleye ve dikta rejimine zemin hazırladıklarını düşünüyordu. 12 Mart muhtırası öncesinde yalnız resmi makamların değil, geniş halk toplulukları dışında kalan birçok çevrenin ve kuruluşun da sorumsuz davranışına dikkat çekerek konuşmasını sürdürdü.

27 Mart 1972-TBMM (Devam)

Gençlerin rejimi tahribe yönelik şiddet eylemlerinin tahrik kaynakları arasında hiç şüphesiz bu gibi bazı çevreler de yer almaktadır. O dönemde iktidar neden böylesine sorumsuzca davranmıştır. Belki de bir ölçüde iktidarın kontrolü dışına çıkan bazı resmi kuruluşlar neden bu kadar kışkırtıcı rol oynamışlardır? Bir kısım aydınlar neden demokrasiden umut kesmişlerdir ve gençleri ateşe sürenlerin arasında yer almışlardır? Bunlar, derinliğine siyasal ve sosyolojik araştırmaları gerektiren ilginç sorulardır. Fakat nedenleri ne olursa olsun yöneticiler, bazı resmi kuruluşlar, çeşitli çevreler ve kurumlar, sorumsuzluğun her türlüünü yapmışlardır. Şimdi günahlarının kefaretinin bir avuç genç ödeyecek. İşte benim kabul edemediğim budur. İleride tek yanlı şartlanma ortamından çıkıldığında, her şeyin daha serbestçe konuşulup yazılabildiği ve öğrenilebildiği günler geldiğinde kamu vicdanı da kabul etmeyecektir. Bunu bugün de kamu vic-

danırın büyük bir kesimi kabul etmiyor. Ama kabul etmediğini yüksek sesle söyleyemiyor.

Belli ki suç işlemiş gençler de ne ölçüde kıskartılmış ve oyuna getirilmiş olduklarını, kamuoyuna ve hatta kendi kendilerine itiraf etmeye ruhen hazır değiller. Çünkü o zaman kendi kendilerine saygılarını yitireceklerdir. Kendi kişilikleri etrafında örülen efsane yıkılacaktır. Kendilerini boşlukta bulacaklardır. Bu kendilerine, şimdilik ölümden de ağır geliyor olabilir.

Eğer bu gençlerin işledikleri suçlarda sorumluluğun ne kadar yaygın olduğu ve nerelere kadar ulaştığı, hafifletici bir neden olarak hesaba katılmaksızın, tek yanlı bir suçlama ve cezalandırma yoluna, hem de en ağır ölçüsüyle cezalandırma yoluna gidilirse, birtakım yetişkinlerin ve eski yetkililerin sorumlulukları, günahları, geniş ölçüde kendi kurbanları olan bazı gençlerin canıyla ödetilmek istenirse, duruma daha serinkanlı ve çok yönlü bakılabilecek günler geldiğinde, derin pişmanlıklar duyulabilir. Toplum şimdiye kadar olduğundan daha derin bunalımların içine düşebilir. Bu ölüm cezalarının bağışlanmasını bu nedenle istiyorum. Toplumda yeni yaralar açılmasın diye, hesaplaşmalara yol açılmasın diye istiyorum. Toplumda barış istediğim için, demokrasimizin temeline daha fazla insan kanı karışmasını, kin duyguları karışmasını istemediğim için diliyorum bu ölüm cezalarının bağışlanmasını.

Bu gençlerin hayatlarının bağışlanması yolunda ileri sürülebilecek dileklerin ne kadar istismar konusu yapılabileceğini biliyorum. Nitekim yapılmaktadır da. Bunu göze alıyorum.

Eski Demokrat Partili milletvekillerinin siyasal haklarının tanınması için girişimde bulunduğumuz zaman da, bazı çevreler bize ağır ithamlarda bulunmuşlardı; CHP'yi Demokrat Parti'ye benzetmek anlamında "demokratlaştığımızı" ileri sürmüşlerdi.

Oysa ne o zaman "demokratlaştığımız" için eski demokratların siyasi haklarının geri verilmesini istemiştik, ne de şimdi "Marksist" veya "Maoist" olduğumuz için bu gençlerin hayatlarının bağışlanmasını istemekteyiz.

Askeri mahkemelerin verdiği ölüm cezalarının bağışlanmasını isteyişimin herhangi bir şekilde o mahkemelerin adaletinden kuşku duyarak anlamına gelmediğini içtenlikle belirtirim. Askeri hâkimlerimizin tam bir bağımsızlıkla hüküm verdiklerine güveniyorum. Siyaset or-

ganlarına, özellikle parlamentoya düşen ödev, ölüm cezalarını toplum koşulları açısından, toplumsal nedenleri açısından ve toplum yararı açısından, doğuracağı toplumsal ve siyasal sonuçlar açısından tartmaktır. Bu ölçülere vurularak tartıldığında, gençler için ölüm cezasının fazla ağır geldiğinin görüleceğine inanıyorum.

Yıllar yılı ülkemizde öyle bir hava esti ki, nice babalar çocuklarına sahip çıkamadılar. Hocalardan nicesi öğrencilerine sahip çıkamadılar. Devleti yönetenler devlete sahip çıkamadılar. O yüzden büyüklerin günahları veya yetersizliği yüzünden, devleti yönetenlerin günahları veya yetersizliği yüzünden veya belki onları da aşan bazı etkiler yüzünden gençler arasında pek çok kurban verildi bugüne kadar. Artık bu kadar kurban yetsin, diyorum. Onun için ölüm cezalarının bağışlanmasını diliyorum...

Ancak Ecevit'in nefesleri kesen konuşması ve babaların fer-yatları üç genci darağacından kurtarmaya yetmedi. Meclis onayladığı idam kararından geri adım atmadı...

Kıbrıs satrancı

Monet müzesine Ecevit katkısı

CHP, yeni lideri Ecevit'le girdiği 1973 yılındaki genel seçimde yüzde 33,3 oy aldı. Çok partili hayata geçildikten sonra CHP ilk kez DP'nin devamı olan Adalet Partisi'ni geçerek birinciliği yakalamıştı. AP yüzde 29,8'de kalmıştı. Ancak bu oy oranı tek başına hükümet kurmaya yetmiyordu. Ecevit yüzde 11,8 oy alan MSP'yle koalisyon kurdu ve 1974 yılının Ocak ayında başbakan oldu.

İlk dış gezisini 4 Nisan 1974 tarihinde Fransa'ya gerçekleştirdi. Fransa Devlet Başkanı Georges Pompidou vefat etmişti. Cenaze töreninden sonra Ecevit'in yarım günü boştu. Ünlü Fransız Ressam Claude Monet'nin Paris yakınlarında evi, atölyesi ve resimlerine konu olan ünlü "Su Bahçesi" bulunuyordu. Evin müze-ye dönüştürüldüğünü zanneden Ecevit ziyaret etmek istedi. Ancak böyle bir müze olmadığını söylediler. Monet'nin oğlu bir süre önce ölmüş, ev devlete kalmış ama müze haline getirilmemişti. Evi ve ünlü bahçesini görmeyi çok isteyen Ecevit'in ısrarı üzerine Fransız makamları ziyarete izin verdi. Paris'ten bir buçuk saat uzakta Giverny isimli köye gittiler. Yolda ilin valisi ve köyün belediye başkanı Ecevit'i karşıladı. Sıkıntılı görünüyorlardı. Köye ulaştıklarında sıkıntının nedeni anlaşıldı. Monet'in evi, atölyesi ve ünlü "Su Bahçesi" ihmal edilmişti.

Bülent Ecevit: O bahçe bizzat Monet tarafından düzenlenmişti. Bir dere üzerine suni göl yaptırmış, resimlerinde görülen Japon köprüsünü kurmuş ve o bahçede sayısız nilüfer resimleri yapmıştı.

Ancak Monet vefat ettikten sonra oğlu ve devlet tarafından ihmal edilen bahçe bozulmuştu. Yine de eski anıların hüznünlü güzelliklerinden parçalar kalmıştı. Ecevit, Monet'nin resimlerini düşünerek bahçeye baktı; eksilen, bozulan, yok edilen kısımları hayalinde tamamlayarak güzelliği görmeye çalıştı.

Bülent Ecevit: Evin içini toz toprak kaplamıştı. Konsolların çekmeceleri, dolapların kapıları açıldığında dışarıya Monet'yle ilgili resimler, albümler, mektuplar, belgeler taşıyordu. Tuvalde Monet'nin tamamlanmamış yağlıboya bir resmi vardı. Duvarlarda o dönemin önemli ressamlarının eserleri asılıydı. Monet'nin bahçede bulunan biri küçük, biri büyük iki atölyesinin içinden de ağaçlar yükseliyordu.

Ecevit'e eşlik eden Fransızlar bu görüntülere hem şaşırıyor, hem de bakımsızlık yüzünden mahcubiyet yaşıyorlardı.

Ecevit'in ani ziyareti, ünlü ressamın paha biçilmez mirasının koruma altına alınmasını sağladı. Ziyaretin ardından ev müze haline getirildi. Birkaç yıl sonra Rahşan-Bülent Ecevit çifti Monet müzesine ziyarete gitti. Her şey aslına uygun hale getirilmişti. Bahçeden kır çiçekleri toplayıp Türkiye'ye getirdiler ve Monet'nin tablolarına benzer bir kompozisyon oluşturup kurutarak evlerinde sakladılar.

Bülent Ecevit: Çok önemli bir ressamdı ve benim de Rahşan'ın da çok sevdiğimiz bir ressamdı. Fransa Cumhurbaşkanı Pompidou'nun vefatı dolayısıyla cenaze törenine katılmak için Paris'e gitmiştik. Törenden sonra Monet'nin evine gitmek istedik. Paris'e yakın bir köyde evi vardı. Orası çok güzel bir müze sanıyordum, Paris'ten 50-60 kilometre mesafedeydi. Fakat Fransızlar benim gitmemi istemedi. Türlü bahaneler ileri sürüldü. Ben ısrar ettim ve gidince gördüm ki ev perişan halde. Hiçbir temizlik yapılmamış. Hatta evin içindeki taşsız zeminde kocaman bir ağaç fıskırmış. O kadar ihmal edilmiş yani...

Çok mahcup duruma düştü Fransızlar. Orada bölge valisi de vardı. Biz evden ayrılırken "Size teşekkür ederiz. Ne kadar ihmal edilmiş bir yer olduğunu bize acı bir şekilde hatırlattınız. Söz veriyoruz. Buranın en kısa zamanda müze haline getirilmesi, baki-

mının yapılması için ilgili makamları uyaracağız” dedi. Bakımsız ama çok etkileyici bir yerdi. Monet’nin mezarlığı, resimleri için kullandığı küçük yapay malzemeler yerlerinde duruyordu. Çok etkilenmişim. Sonra bir daha gittiğimde, baktım ki ciddiye almışlar, Amerikalıların da maddi katkısıyla evi onarmışlar. Oraya layık bir şey ortaya çıkmış.

Rahşan Ecevit: Evi restore etmişler, bahçenin otlarını temizleyerek çiçekleri ortaya çıkarmışlar. Onun resimlerinde kullandığı cinsten çiçekleri yaşıtmışlar.

Kıbrıs Barış Harekâtı’nın perde arkası

Ecevit başbakan olduktan birkaç ay sonra Kıbrıs karıştı. 15 Temmuz 1974’te adaya çıkan Yunanlı Albay Nichos Sampson komutasındaki askerler Rum lideri Makarios’u devirdi. Sampson Cumhurbaşkanı oldu. Ardından Rum çeteleriyle birlikte Türklerin yaşadığı kasabalara, köylere saldırıp soykırım uygulamaya başladılar. Sampson, “Türk kasabı” diye anılıyordu.

Kıbrıs’ta 1967 yılında da Türklere saldırılar olmuş, ancak ABD verdiği silahların kullanılmasını yasakladığı için adaya çıkarma yapılamamıştı. Rum ve Yunan çeteleri Türkiye’nin yine bir şey yapamayacağını düşünüyordu. Rum radyosu moral bozmak için sık sık “Bekledim de gelmedin” şarkısını çalıyordu.

Oysa bu kez durum farklıydı. Ecevit, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne önceden hazırlık yaptırmıştı. Amerika dahil hiç kimse çıkarmayı engelleyecek durumda değildi.

Başbakan Ecevit, 20 Temmuz 1974’te radyo ve televizyondan Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlatıldığını açıkladı. Yunanlılar ve Rumlarla birlikte dünya şaşkınlık içerisindeydi. Kıbrıs Türklerinin Bayrak radyosu gün boyunca, “Bu kadar yürekten çağırma beni, bir gece ansızın gelebilirim” şarkısı çalmaya başladı.

Bülent Ecevit: Harekât günü, Başbakanlık kapısının önüne çıktım. “Biz yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getiriyoruz” dedim. Barış Harekâtı olmasaydı, Kıbrıs topraklarında Türk halkı diye bir halk kalmayacaktı. Kıbrıs Türk halkının özgürlüğü, aynı zamanda Türk ulusunun özgürlüğünün de bir güvencesidir.

ABD'den bombalama tehdidi!

Türkiye ayağa kalkmış, “Karaoğlan” kahraman olmuştu. Dağlara taşlara adı yazılıyor, evlerin, kahvehanelerin duvarlarını, otomobillerin camlarını “Kıbrıs Fatih”nin resimleri süslüyordu.

Kıbrıs Barış Harekâtı Ecevit'in Amerikalılara yaşattığı ikinci şoktu. Harekâttan 20 gün önce de, ABD'nin koyduğu haşhaş ekimi yasağını kaldırmıştı.

Bülent Ecevit: Amerika'nın dayatmasıyla Türkiye'de haşhaş ekimi yasaklanmıştı. 1 Temmuz 1974'te bir Bakanlar Kurulu kararı yayınlandı. Haşhaş ekimi yasağı sona erdiriliyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nden buna çok yoğun tepki geldi. Fakat bu yasağın yüzünden köylüler çok zor durumda kalmışlardı. Amerikalılar onların uğradıkları zarar dolayısıyla yardım vaadinde bulunmuşlar ama bunu yerine getirmemişlerdi. Ayrıca bu yasağın karşılığı olarak bize askeri yardımın artırılacağı söylenmişti. Bu sözlerini de tutmamışlardı.

MSP'yle kurduğumuz koalisyon hükümeti programının en başında, haşhaş ekim yasağını kaldıracağımızı söylemiştik. Bunu yaptık. Amerika'dan müthiş tepkiler geldi... Amerikalı bazı yetkililer, çok ağır tehditlerle dolu demeçler veriyorlardı: “Sultan Ahmet Camii'ni bombalarız”, “Haşhaş ekilen köyleri bombalarız”, “NATO'dan Türkiye'yi çıkarırız”, “Türkiye'ye saldırırız”, “Türkiye'yi bombalarız” gibi...

Fakat ben aldırış etmedim bu tehditlere, çünkü çok haklıydık... Bir yandan yasağı kaldırırken, bir yandan da haşhaş ekiminin gençliğe zarar vermemesi için gerekli bütün tedbirleri hazırlamıştık. Bu tedbirleri Birleşmiş Milletler'e sunduk. BM bizi haklı buldu ve hazırladığımız programı bütün dünyaya örnek gösterdi. Bununla beraber Amerika Birleşik Devletleri bize saldırıya devam etti, çünkü onlar da haksız olduklarını biliyorlardı.

O sırada Cumhurbaşkanı Nixon'un başı dertteydi. Halkını avuttacak, oyalayacak bir şey bulmaya ihtiyaçları vardı. Bizim haşhaş yetiştiren köylülerimizi gözlerine kestirmişlerdi.

Bunun hemen arkasından 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta darbe oldu. Yunanistan adına yapılan bir darbe... Yunanistan'da cunta

hükümeti vardı 6 yıldır. Türkleri tamamen yok etmeyi planlıyorlardı, bunu açıklamışlardı. Makarios da Türkleri yok etmek niyetindeydi, fakat Enosis'i, yani Yunanistan'la birleşmeyi istemiyordu. O sırada Yunanistan'da bir cunta yönetimi olduğu ve Kıbrıslı Rumlara da baskı rejimi uygulanacağını düşündüğü için istemiyordu. Ama cunta da Makarios da Türklere soykırım planlıyordu.

Cuntacılar, "Amerika şu sırada Türkiye'ye çok kızgın, Kıbrıs'ta darbe yapmamızın tam zamanı, Amerika da bize destek olur veya karşı çıkmaz" düşüncesindeydiler. 15 Temmuz darbesinin çok kanlı olacağı belliydi. Rumlar yalnız Türklere karşı bir soykırıma başlamakla kalmamıştı. Aynı zamanda Rum gerillaların kendi aralarında çok ciddi kavgalar vardı. Barış Harekâtı'ndan kısa bir süre sonra Kıbrıs'a, Lefkoşe'ye, Girne'ye gittiğimde, duvarlarda Rum gerillalarının birbirlerine karşı tehdit dolu yazılarını gördüm.

Beş günde harekât planı

Yunan cuntası Kıbrıs'ta darbe yapınca Ecevit müdahale için şartların olgunlaştığına karar verdi.

Bülent Ecevit: Ben 15 Temmuz günü Afyon ve Denizli'ye gidecektim, haşhaş ekimiyle ilgili karar verirken aldığımız tedbirleri anlatacaktım. Etimesgut'taki askeri havameydanına gittiğimizde bana Başbakanlık'tan, Yunan cuntasının darbesiyle ilgili mesaj geldi. Onun üzerine Denizli gezimi iptal ettim, sadece Afyon'a gittim. Orada hem köylülere gereken bilgileri verdim, telkinlerde bulundum hem de Kıbrıs'taki Türklerin haklarını sonuna kadar koruyacağımızı söyledim.

Afyon'a hareket etmeden önce Ankara'da gerekli talimatı vermiştim. Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay, kendi aralarında durumu tespit etsinler, neler yapılabilir bunları görüşsünler, ben dönünce bir araya gelelim, demiştim. Döner dönmez hemen Başbakanlık'ta Milli Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırdık.

Londra'da uzun gece!

Yunan cuntasının darbesinden sonra kısa sürede Kıbrıs'a müdahale edilebildi. Hızlı müdahalenin sırrı, hazırlıkların önceden tamamlanmış olmasıydı.

Bülent Ecevit: Aslında hükümeti kurduğumuzda ilk yaptığım işlerden biri, Kıbrıs'ta Türkler bir saldırıya uğrarsa, tehditlerle karşılaşırsa, ne gibi tedbirler alınabileceğiyle ilgiliydi; incelemeler yapmıştım. Bu yüzden içim rahattı... O incelemeler sırasında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, bu işin üstesinden gelebileceği sonucuna varmıştım. Bu beni rahatlatmıştı.

Üç garantör devleti var Kıbrıs'ın; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere... Bir adım atmadan önce mutlaka onlarla görüşmem gerekiyordu ama Yunanistan saldırgan ülkeydi... Derhal İngiltere'ye gitme kararı verdim, yani onlardan davet beklemeksizin... "Geliyoruz..." deyip, zannederim 16 Temmuz'da Londra'ya gittim.

Bunun öncesinde de harekât için hazırlıkların hemen başlamasını söyledik. Çok kısa bir sürede çıkarma yapabilecek duruma gelmemiz gerekiyordu. Gerekli birliklerin, hava ve deniz kuvvetlerinin hazırlıklarının üç gün içinde gerçekleşmesini istemiştik.

Bizim bu hazırlıklarımız tabii göz önünde gerçekleşiyordu, çünkü uzaydan da izliyorlardı. Fakat daha önceki yıllarda benzer hazırlıkları yapıp çıkarma yapmadığımızı gören Yunanistan, İngiltere, Amerika, ciddi bir harekâta bulunmayacağımızı düşünüyorlardı. Böyle düşünmeleri de bizim işimize geliyordu.

Temmuzun 16'sını 17'sine bağlayan gece Londra'da İngiltere Başbakanı James Callahan ve Dışişleri bakanıyla bir araya geldik. Dışişleri Bakanımız rahmetli Turan Güneş, o sırada Çin'de idi. Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık (CHP), İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk (MSP) gelmişti benimle Londra'ya. Uzun bir görüşme yaptık İngilizlerle ertesi sabaha kadar... Kıbrıs'taki Yunan darbesinden dolayı fazla rahatsızlık duymaz gibi bir havadaydılar, beraber müdahale etme düşüncesini kabul etmediler. Görüşmeler sırasında başbakan da diğerleri de sık sık dışarı gidiyorlardı. Sonradan anladık ki, bu gidişler, Amerikalılarla yapılan görüşmeler içinmiş...

Amerika ikna etmek isterken düğmeye basıldı

...Ve Amerika devreye girdi. Üst düzey bir temsilci Ankara'ya gönderildi.

Bülent Ecevit: İngilizler, bu gidiş-dönüşlerin sonunda Amerika'nın bir mesajını getirdiler. Önemli bir Amerikalı danışman Joseph Sisco'nun toplantıya dahil olmak istediğini söylediler. Ben, Amerika'nın müttefikimiz olduğunu ve her konuyu görüşebileceğimizi ama Kıbrıs'ta garantör olmadığı için bu toplantıya katılamayacağını ama isterlerse daha sonra ayrıca görüşebileceğimizi anlattım.

Ertesi gün Sisco Türkiye'ye geldi. Onunla ve beraber gelen yetkililerle uzun bir görüşme yaptık. Görüşmelerimiz sırasında bir askeri harekâta çok da hazırlıklı olmadığımız havasını vermeye çalışıyordum ki, bizi engellemeye kalkışmasınlar... Sisco da ikide bir kalkıp Amerika'yla konuşuyordu. Sonunda dedi ki, "Ben Atina'ya gideyim, Yunanlılarla görüşeyim, herhalde bir sonuç alabiliriz."

Ben de, bizim böyle bir görüşmeyi istemediğimizi ama onların Yunanlılarla görüşebileceklerini söyledim. "Ama en geç cuma günü gelin, daha fazla geç kalmayın" dedim. Neden bu süreye ihtiyaç duyduğumuzu sordu. Meclis'te toplantı olduğunu belirterek, "Bu toplantı sırasında sizin Ankara'da bulunmanız doğru olmaz" dedim.

Kendisini o şekilde idare ettik. Atina'dan sonra tekrar bize geldi. Ama Atina'da hiçbir ciddi görüşme yapamamış, cunta komutanlarının başları son derecede havadaymış ve gayet sert konuşmalar yapmışlar. Yani oradan hiçbir sonuç alamamış. Alamayacağı belliydi. Bize geldi, verilen saatten çok geç geldi, gece yarısını geçmişti. Bizi bir askeri harekâta başvurmamamız konusunda ikna etmeye çalıştı.

Oysa ABD Temsilcisi Sisco, Ecevit'le görüşürken Türkiye askeri harekâtı başlatmıştı.

Bülent Ecevit: Sisco ile görüşmelerin sonlarına doğru harekâtı söyledik... 1967'de Kıbrıs'ta Türkler soykırımla karşılaştığı zaman, Türkiye'nin bazı girişimlerde bulunmak istediğini ama

Amerika'nın Türkiye'nin elini kolunu bağıladığını ve sonucun ortada olduğunu anlattık. "Onun için bu sefer sizi dinlemeyeceğiz!" dedim. "Yani... siz askeri harekâta kararlı mısınız?" diye sordu. "Kararlıyız..." dedim. "Ne zaman yapacaksınız bu harekâtı?" dedi. Saatile baktım, "Şu sıralarda başlamış olması gerekir..." dedim.

Çok üzüldü tabii, kapkara oldu yüzü... Amerika'da böyle bir şeye alışmamış... "Siz şimdi havayollarını da kapatırsınız" dedi. "Evet" dedim. "O zaman ben bir an önce gideyim" dedi. "İyi olur, daha güzel bir zamanda sizi bekleriz" dedim.

Vedalaşmak üzere Başbakanlık kapısına birlikte yürüdük, tam ayrılacak, durdu, "Dışarıda gazeteciler doludur, onlara ne diyeceğim?" dedi. "Bir şey söylemek istemiyor musunuz?" dedim. "Ne diyebilirim?" dedi. "O zaman ben bir eski gazeteci olarak, gazetecilerle görüşürüm, size müdahale etmezler" dedim.

Sabahtan rica etmiştim gazetecilere, "Bugün bana hiçbir şey sormayın..." diye, bu sözlerini tuttular. Yabancı gazeteciler de ne olduğunu anlamadıkları için soru sormadılar. O şekilde uğurladık.

Amerikalı diplomat Ecevit'in kulağına ne dedi?

Sisco Ankara'dan ayrılıp tekrar Yunanistan'a gitti. Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtı'yla birlikte Yunanistan da karışmış ve 6 yıldır iktidarda olan darbeciler devrilmişti.

Bülent Ecevit: Sisco Yunanistan'a gitti, ama artık orada da rejim değişmişti. Oradan tekrar Ankara'ya geldi. Rahmetli Turan Güneş görüştü onlarla... Ben kapıdan uğrayıp, "Hoş geldiniz!" dedim ve ellerini sıktım. Ayrılırken, Sisco'nun yardımcılarının biri kulağıma eğildi, "Sizi kutlarım" dedi. Sonra Amerika'ya gittiğimde, Sisco, çok önemli bir kuruluştaki benim onuruma yemek verdi ve bana bir konuşma yaptırdılar.

"Amerika'ya karşı açık davranılmalı"

Deneyimlerine dayalı olarak Türk devlet adamlarının Amerika'yla ilişkilerinde dikkat etmesi gereken çok önemli bir noktanın altını çiziyordu.

Bülent Ecevit: Amerika'yla ilişkilerde çok açık davranılırsa, sağlıklı ilişki kurulabilir. Bazı sıkıntılar çekilebilir, biraz kavga gürültü olur ama sonunda uzlaşılır.

Harekâtın sınırları daha geniş tutulabilir miydi?

Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün tek kurşun atmadan Hatay'ı almasından sonra ikinci toprak kazanımı Bülent Ecevit'in Kıbrıs Barış Harekâtı'yla gerçekleşmişti. Ancak harekât Kıbrıs Türklerinin bulunduğu bölgenin ötesine geçmedi. Türkiye'de bazı yorumcular, "Eğer harekât sınırlı tutulmasa Türkiye'nin masada eli daha güçlü olurdu" şeklinde değerlendirmeler yapıyordu, ama Ecevit aynı fikirde değildi.

Bülent Ecevit: Kesinlikle öyle değil, çünkü orada 150 bin kadar Türk vardı, 600 bin kadar da Rum... Biz dünyadan hiç tepki almaksızın Barış Harekâtı'ru yaptık. Eğer ölçüyü kaçırsaydık, "işgalci devlet" durumuna düşmüş olacaktık. "Kurtarıcı devlet" işleviyle Kıbrıs'a gittik. Kıbrıs'taki darbeyi önlemek ve Türkleri bir soykırımdan kurtarmak için harekât düzenledik. Eğer adanın bütününe almaya kalkışsaydık, bütün dünyayı da karşımıza alırdık. Aslında hiçbir diplomasi uzmanı da böyle bir iddiada bulunmuyor.

Peki Kenan Evren'in bir açıklamasında söylediği gibi Türkiye'nin "fazla toprak alması" gibi bir durum söz konusu olmuş muydu?

Bülent Ecevit: Hayır... Öteden beri Türklerin elinde var olan toprak miktarı yüzde 30 küsur oranında. Onun (Evren'in) öyle bir konuşma yapmış olmasına çok içerledim.

Ecevit, adadaki Türk nüfusun korunmasını esas alıyordu.

Bülent Ecevit: Kıbrıs'taki Türkleri barışa kavuşturmak için ne yapmak gerekiyor? Bunu da düşünerek, ona göre hareket ettik.

1967'de İnönü başkanlığındaki hükümette bakandım ve tabii o dönemde Kıbrıs'ta istenmeyen bazı gelişmeler yaşanmıştı. O deneyimle 1974'te Başbakanlığa geldiğim vakit "Kıbrıs'ta bir şeyler olabilir, Türklerin başı derde girebilir, mutlaka hazırlıklı ol-

malıyız” dedim. Genelkurmay’la her ihtimale karşı planlar yaptım. Eğer Kıbrıs’ta ve Yunanistan’da gerekli tedbirleri almak zorunda kalırsak, durum ne olur, nasıl sonuç alabiliriz? Olumlu sonuçlar alabilmek için neler yapmalıyız? Bütün bunları değerlendirdim. Emindim ki, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin gücü bir hareketi barış içinde sağlamaya yeterlidir. Ayrıca Yunanistan’da 6 yıldan beri işbaşında olan bir cunta hükümeti vardı. O yüzden Yunanlıların dünyada itibarları çok düşüktü. Ayrıca devlet başkanının başı dertteydi. Makul ölçüler içerisinde Kıbrıs’ta sorunu çözebileceğimize inanıyordum. Diplomaside koşulları iyi değerlendirmek çok önemli. Biz o sırada bulunan ortamı çok iyi değerlendirdik. Kısa sürede, birkaç gün içinde çok olumlu bir sonuç aldık.

“Kıbrıs Fatihi” uyarısı!

Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra sokaktaki coşkuyu bir genelgeyle frenlemeye çalıştı.

Bülent Ecevit: Büyük bir mutluluk yayılmıştı Türkiye’ye. Türk ulusu kendine daha çok güvenir duruma gelmişti. Bana “Kıbrıs Fatihi” diyorlardı, ama ben asla bu deyimı kullandırtmadım. Tam tersine mesela otobüslere “Kıbrıs Fatihi” diye miğferli resimlerim asıldığı zaman valilere telefon ettim, “Bu tür şeyleri yaptırtmayın. Bizim amacımız fetih değil barıştır...” diye. Ama buna rağmen, “Kıbrıs Fatihi” sözü yerleşti. Toplumda büyük bir heyecan vardı. Türk ulusu uzun yıllardan beri ilk defa kendini kanıtlanmış oluyordu. Dünya kamuoyunda da olumlu etkiler oluyordu.

Tabii büyük bir hayal kırıklığı içine sürüklendi Amerika. İlişkilerimiz büyük bir soğuma sürecine girdi. Biz Amerika Birleşik Devletleri’ni gücendirmemek için elimizden geleni yaptık, fakat kendi hakkımızı da savunduk.

Ecevit’le sohbet ederken Barış Harekâtı’nın üzerinden 30 yıl geçmişti. Savaşla elde edilen toprakların masada kaybedilme riski vardı. Rum tarafını üye yapan Avrupa Birliği’nin baskısıyla Kıbrıs sanki Türkiye’nin üzerinde bir yükmüş gibi hava yaratılıyordu. Ecevit gelişmeleri üzüntüyle izliyordu.

Bülent Ecevit: Kıbrıs'la ilgilenme hakkı bulunan sadece üç ülke var. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan. Başka hiçbir devleti ya da kuruluşu ilgilendirmez. Yıllardan beri sanki Kıbrıs'ta Rumların egemenliği varmış da Türkiye bunu çiğnemiş gibi gösteriliyor. Oysa tarihsel süreç içinde görüyoruz ki, aslında Kıbrıs adası hiçbir zaman Rum adası olmamıştır. Yıllarca Osmanlı yönetiminde kaldı. Ancak 1950'lerin sonunda ilk defa Rumların egemenliğinde bir yönetim kurulmak istendi. Bu yönetim, uluslararası antlaşmalara uygun davranmadı, tam aksine tutum içinde oldular. Adadaki Türklere karşı yoğun saldırılar, soykırım davranışları içerisine girdiler. Sonra Türkiye asker göndermek zorunda kaldı. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti varlığı ortadan kalkacak olursa, bu Türk topraklarına saldırı olacaktır. Çünkü KKTC Türkiye'nin uzantısıdır. Hem Türkiye için hem de Doğu Akdeniz için Kuzey Kıbrıs'ın ne kadar önemli olduğu haritaya bakılınca görülür. Kıbrıs bizim için önemli değil diye konuşanlar aslında Türkiye'nin gerçeklerini bilmez görünüyorlar.

Türkiye'nin herhangi bir parçası başka ülkeler tarafından ele geçirildiği takdirde, bundan ne kadar rahatsızlık duyarsak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti topraklarının alınması durumunda da o kadar içimize sindiremeyeceğimiz bir durum ortaya çıkar.

“Erbakan aslında iyi bir insandır”

Kıbrıs Barış Harekâtı, koalisyon ortağı MSP lideri Necmettin Erbakan'ın da tam destek verdiği ve övündüğü bir harekâtı.

Bülent Ecevit: Harekât, ikimizin ortak kararıyla gerçekleşti. Aramızda hiçbir tartışma olmadı. O da katıldı görüşmelere...

Ancak uzun yıllar sonra Erbakan, “Kıbrıs'a harekâtı biz yaptık” dedi.

Bülent Ecevit: Bu sözlerin ciddiye alınacak tarafı yoktu, çünkü aslında Barış Harekâtı kararını, bütün bakanlar kurulu üyeleri ortaklaşa vermişlerdi. Milli Güvenlik Kurulu toplanmıştı ve hemen Londra'ya gitme kararı alınmıştı. Yani her şey bağlan-

muş, planlanmıştı. Zaten birkaç gün önceden karar alınmasaydı, harekât yapılamazdı. Sayın Erbakan'ın bu sözleri kendine bir sonuç çıkarma hevesinden ibarettir. O bakımdan üzerinde durulacak bir şey de değil bence.

“Yüz bin tank, yüz bin uçak” sorunu

CHP-MSP koalisyonu başlangıçta uyumluydu.

Bülent Ecevit: Sayın Erbakan aslında iyi bir insandır. Fakat en-gin hayalleri vardır ve o hayallerine alışı. Onları ciddiye almaya başlar. Bu da tabii devlet işlerinde o kadar iyi olmaz. Bunun bazı ilginç bir örneklerini yaşadık. Bir sabah Başbakanlık odasında gazetelerin manşetini gördüm. Sayın Erbakan bir demeç vermiş, şöyle diyor: “Biz Türkiye’de yüz bin uçak, yüz bin tank yapacağız.”

Tabii çok şaşırdım. Olacak şey değil, yapılacak bir şey değil. Hükümette böyle bir şey düşünmemiş, konuşmamıştık. Hemen Sayın Erbakan'ı davet ettim. “Nerden çıkardınız? Böyle bir şey nasıl söylersiniz? Nasıl yapacağız, kime yaptıracağız yüz bin tank ve yüz bin uçağı” diye sordum.

“Efendim, siyasette böyle şeyler temenni manasında söylenir” dedi. Ondan sonra bir daha bu konu gündeme gelmedi. Koalisyon ortağı olarak, temelde hiç anlaşılmadığımız şeyler oluyordu yani Sayın Erbakan, olmayacak hayaller kurardı ve o hayallere inanırdı. Kendisinin kişisel karakteridir bu, ama genelde aramızda Sayın Erbakan'ın kişiliğinden kaynaklanan bir sorun olmamıştır. Partisinden kaynaklanan sorunlar vardı. Özellikle af konusunda sorunlar oldu, yoksa onun dışında aramızda üzücü bir olay olmamıştır.

Koalisyon neden bozuldu?

Ancak hiç beklenmedik bir olay, Ecevit'in bir dış gezisi sırasındaki vekâlet sorunu, 26 Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyonunun 17 Kasım 1974'te bozulmasına yol açtı.

Bülent Ecevit: O konu şöyle: Kıbrıs Barış Harekâtı'nın üzerinden üç ay geçmişti. Hiç ilişkimiz olmayan ülkelerden davet ettiler.

İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya... İlk defa o ülkeler topluca Türkiye'ye çağrıda bulunuyorlardı. Çok sıcak ilişkiler başlamıştı aramızda. Bu geziye giderken Sayın Erbakan'a vekâlet bırakmak istemedim. Çünkü Barış Harekâtı'yla ilgili olarak bizi çok güç durumda bırakacak konuşmalar yapabiliyordu. Bir de Kıbrıs'la ilgili olarak kendisinin birtakım istekleri vardı. Onun için Başbakanlık vekâletini ona vermedim. Kendisine de bunu söyledim: "Sizin burada söyleyeceğiniz sözler, hükümetin politikası olarak görülebilir. Siz de İslam ülkelerine gezilerde bulunun."

Buna şiddetle tepki gösterdi. Yine kendi grubu içinden de tepkiler geliyordu. "Sen yokken başbakan vekilliğini bana vermezsen biz de hükümetten ayrılırız" dedi. Hükümet bu nedenden dolayı dağıldı.

1974 Affı

Hükümetteki ilk çatlak vekâlet sorunu değildi. Daha önce de af konusunda anlaşmazlık çıkmıştı. CHP toplumda huzurun sağlanması için af çıkardı, ama bu kararı ortağı MSP desteklemiyordu.

Bülent Ecevit: Terör eylemleri çok yaygınlaşmıştı o dönemde. Ölçülü bir affın huzur getireceğini düşünüyorduk. Nitekim bunu büyük ölçüde sağladı, ancak koalisyon içinde sorunlar çıktı. Çünkü suçluların ne ölçüde aften yararlanacağı konusunda koalisyon ortağımızla bizim partimiz arasında bir anlaşmazlık çıktı. Sıkıntıları yaşadık.

14.12.1974 Kurultay konuşması

Genel af, koalisyon ortağımızın sözünü çiğnemesine ve engellemesine rağmen, Anayasa Mahkemesi kararıyla istediğimiz gibi gerçekleşti. Biz örnek aldığımız Batı demokrasilerinin ilkelerine uygun olarak, siyasal suç diye, düşünce suçu diye bir suç türü kabul etmiyorduk. Eylem suçu olabilirdi. Ama demokrasilerde siyasal suç veya düşünce suçu olamazdı. Gerçekleşen af, CHP'nin vermiş olduğu söze uygun olarak, siyasal suçlardan ve düşünce suçlarından hüküm giymiş olanları da kapsamına aldı. Sağcı muhalefetin bekleyişleri boşa

çıktı. Ne kan döküldü, ne anarşi hortladı. Ne zamana kadar?... CHP hükümetten ayrılıp da şiddet eylemcileri, özellikle sağın şiddet eylemcileri meydanı yeniden boş buluncaya kadar.

Kissinger'dan Ecevit'e Kıbrıs desteği

Ecevit'in siyasete atılmadan önce Amerika'da öğrencisi olduğu Kissinger Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında ABD Dışişleri Bakanıydı. Kıbrıs Harekâtı Türkiye'yi uluslararası camiada sıkıntıya sokmuştu. Türkiye'ye ambargo uygulanıyordu. Önce Türkiye'ye karşı çıkan Kissinger, daha sonra eski dostuna destek verdi:

Bülent Ecevit: Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan iki yıl sonraydı. Barış Harekâtımızı önlemek için çalışmış olan Kissinger, o sırada yine Dışişleri Bakanı idi. Çok akıllı ve iyi niyetli bir adamdı. Aradan kısa zaman geçtikten sonra benim Kıbrıs Barış Harekâtı'yla ilgili bilgi ve görüşlerimi Amerikan kamuoyuna iletmem için bir geziye çıkmamızı istedi. "Ben bu gezinin masrafını karşılamayacağım. Doğrudan doğruya sizin partiniz karşılasın. Bunun kıymeti başka olur" dedi ve biz de öyle yaptık. Gerçekten çok verimli bir gezi oldu. Kissinger'ın danışmanı ve yardımcısı Sisco, Amerika'da benim önemli kuruluşlarla bu konuda görüşmeler yapmamı sağladı.

Amerika'da suikast girişimi

Ancak Ecevit gezide suikast girişimiyle karşılaştı.

Bülent Ecevit: New York'ta Waldorf Astoria Oteli'nde toplantı yapacağız. Toplantıdan önce beni koruma görevi verilmiş olan polisleri aynı otele yerleştirmişler. Polisler, "Orada Rumlar size saldırılar düzenleyeceklerdir, çok ciddi sorunlar karşımıza çıkabilir. Bu geziyi mutlaka yapmak istiyor musunuz?" dediler. Yapmak istediğimi söyledim. "O zaman otelin arka kapısından girin" dediler. "Hayır, bunu yapamam. Doğrudan doğruya herkesin içinden girerim" dedim.

Sonra otele gittik, kapının önü Rumlar tarafından tıklım tıklım doldurulmuştu. Rumların kendilerine özgü başlıkları vardı, din

adamları da gelmiş, tahrik ediyorlardı. İçeride büyük bir salonda da Türkler toplanmıştı. Onlarla konuştuktan sonra gördüm ki, salona sığmamış olanlar, hemen dışındaki büyük lobide toplanmışlar. Oraya gittim. Biraz yüksekçe bir merdivenden konuşma yaparken, bazı Rumlar, Rahşan'la benim yanı başımıza kadar yaklaştılar. O sırada birinin Türk aleyhtarı bir terörist olduğunu sonradan öğrendik, beni ve Rahşan'ı tam vuracakken, korumalar, ikimizi birden oradan uzaklaştırdılar. Adam tabancasını çekmişti bize karşı.

Rahşan Ecevit: Hiçbir şey yapmadık, çünkü insan biraz donup kalıyor ya, öyle bir şey oldu. Görünce hareketsiz kaldık şaşkınlıktan... Bir koruma hemen tabancalı adamın eline yapıştı ama bu arada başka birileri de bir şey yapabilir diyerek sahnenin üstündeki korumalar bizi götürdüler.

Bülent Ecevit: Korumacılar çok hızlı hareket ettiler.

Rahşan Ecevit: Kollarımızın altından tutarak uçurdular adeta bizleri...

Bülent Ecevit: Yan salonda bir düğün varmış. O kalabalıkta ayakları yerden kesilmiş bir kadın ve bir erkeğin korumalar tarafından getirildiğini görünce, herkes şaşkınlık içinde bize baktı. Sonra bizi başka salona götürdüler. "Artık aynı yoldan dönemezsiniz herhalde" dediler, "Hayır, dönerim" dedim.

İlginç bir şey, adamın kolu havalarda dolaştı, meğer kolu protezmiş. Sonra dava açıldı adam aleyhinde. Beni jürili bir mahkemeye götüreceklerdi, fakat Ankara'ya dönmek zorundaydım. Onun üzerine New York savcılığı, bir jüri oluşturdu ve o adamı sorguya çektiler.

Beş kere mahkemesi oldu saldırganın. Ben "Bağışlanmasını istiyorum" dedim. Ona rağmen, hapse yolladılar. Sonra o korumalar Türkiye'ye geldi, gittikleri yerlerde büyük tezahüratla karşılandılar. O korumalardan zenci olanı, bu son Amerika'ya gidişimde de beni ziyarete geldi, Birleşmiş Milletler'de...

Rahşan Ecevit: Ki hâlâ mektup atarlar, tebrik atarlar...

Olaylar, suikastlar, kontrgerilla

MSP'liler CHP otobüsünde!

Türkiye'de seçim otobüsü fikrini ortaya atan ve ilk uygulamasını yapan Rahşan Ecevit'ti. Seçim gezilerinde eşinin kamyonların üzerine çıkarılıp konuşturulmasından rahatsız olmuştu.

Rahşan Ecevit: Gittiğimiz yerlerde konuşma yapacağı zaman Bülent'i bir kamyonun üzerine çıkarırlardı, fakat izleyenlere görünmesi için kamyonun yükseklği bile yeterli olmazdı. Daha yüksek bir yerde konuşma yapması gerektiğini düşünüyordum. Onun için kürsüler kurulurdu, ama o da bayağı bir masraftı. Ayrıca Bülent'le birlikte üstüne çok sayıda kimse çıkıyordu, çökerse diye korkuyorduk.

Onun üzerine, her yere zaten otobüsle gidip geldiğimiz için, o otobüsün üstünü güçlendirdik ve içeriden de bir merdiven yapıldı. Oradan üstüne çıkıp konuşmasını rahatça gerçekleştirdi.

Otobüsün içinde fotoğrafçılar için bir karanlık oda yapılmıştı, ama onu kullanmadılar. Bülent özellikle sıcak günlerde çok terliyordu, çamaşırını değiştirmek için bu odayı kullanmaya başladı. Ama orası da çok küçüktü. Daha sonra yine otobüs içinde daha büyük bir oda yaptık. O odadan yukarı çıkması için bir de kapak açtık. Eskiden merdivenle çıkıyordu otobüsün üstüne, ama şimdi elektrikli bir asansörle çıkıyor!

Bunu ilk biz yaptırдық ve herhalde çok başarılı oldu, bizi dinleyenler mutlu oldu, daha rahat görebildiler, izleyebildiler Bülent'i. Sonra bir gün genel merkeze bir grup genç geldi. "Biz, üniversiteden geliyoruz, partilerin propaganda araçları üzerinde çalışıyo-

ruz ve sizin bu otobüsün içini görebilir miyiz? Planı var mı, planını verin” dediler. Ne yaptık bilmiyorum ama herhalde otobüsün içini gösterdik ve sonra öğrendik ki MSP’liler de aynı otobüsten yapmak istemişler, o nedenle gençler gelmiş...

Bülent Ecevit: O otobüsten önce, açık hava toplantılarına giderken toplantı kürsüsüne ulaşabilmek için insanlar kan ter içinde kalıyordu.

Rahşan Ecevit: Sonra ses tertibatını da çok geliştirdik. Meydanların dışındaki kesime büyük hoparlörler koydurduk ve o şekilde ses çok iyi duyulur oldu.

Mavi renk neden simge oldu?

Mavi, Türkiye’de Ecevitleri simgeleyen, onlarla bütünleşen bir renk haline gelmişti:

Rahşan Ecevit: Bülent konuşurken vatandaşların arasına girerdim. Kürsü her zaman çok kalabalık olurdu. Bir gün birisi yanımda, “Hangisi Ecevit?” falan diyordu. O zamanlarda erkeklerin gömlekleri genellikle beyazdı. Daha sonra ona mavi gömlek giydirdim belli olsun diye. Sorduklarında, “Bak, mavi gömlekli olan” diyordum..

Bülent Ecevit: Ama sonra mavinin bilincine vardık.

Rahşan Ecevit: Mavinin bilincine varıldı ve sonra birçok CHP’li mavi gömlek giyerek gelmeye başladı toplantılara.

Bülent Ecevit: Maviyi bir simge olarak aldık. Ferahlık, gökyüzü rengi ve özgürlüğü simgeliyordu. Yaygınlaştı mavi, Bir de tabii Türk motiflerinde mavinin önemli yeri vardır, çinilerde filan... Bizim halkımızın da tadına vardığı bir renk. Giderek partililerimiz benim toplantılarıma beyaz güvercinler getirmeye başladılar. Ben konuşurken onları havaya kaldırıyorlardı ve gitgide artık bizim simgemiz oldu bu ikisi...

Isparta’da taşlanma!

Ecevit yurt gezilerinde sık sık saldırılarla karşılaşmaya başladı. Demirel’in memleketi Isparta’da taş yağmuruna tutulmuştu.

Bülent Ecevit: Bu eylemleri yapanların, kışkırtanların arkasında çok güçlü çevreler vardı. Biz hedef olurduk çoğu zaman. Genel sekreter olarak sanırım ilk gezim Isparta'yaydı. Orada çok sakin ve barışçı bir şekilde konuşmaya başladım. Ama meydanda toplanmış halkın dışındaki çevreler bize her türlü saldırıyı yaptılar.

Rahşan Ecevit: Meydandaki binalarda hatta inşaat halindeki bir binadan taşlar fırlattılar mitinge katılanların üstüne. Birçok kişi yaralandı, bayağı kanlar içinde kaldı... Bülent kürsüde konuşuyordu, bir yandan da taş atılıyordu, inşaat taşları... Feryatlar, kıyamet kopuyordu, büyük taşlar atılıyordu... Hatırlıyorum, önümüze bir adam geldi, başından ve boynundan kanlar iniyordu... "Aşağıya bakın, bana ne yaptılar" diyordu. Bülent'in konuşması teybe alındığı için, bütün bu sesler, taşların sesleri, feryatlar teybe alınmıştı. O kasetin adı "Isparta taşlaması" oldu.

Bülent Ecevit: Halkın yılgınlığa kapılıp düşmesini önlemek için kürsünün üstüne çıktım ve oradan konuşmama devam ettim. İlk orada başladı saldırılar. Ondan sonra da devam etti olaylar. Bana iki taraftan da saldırı gelirdi. Sağcı kesimden bize saldırılar olduğu gibi hızlı solcu kesimden de gelirdi. Solcular daha çok konuşmalarımı sabote etmeye yönelik ifadeler kullanarak engellemeye çalışırlardı. Ama sağdakiler bayağı fiziki saldırı yaparlardı.

Isparta'daki saldırılardan ötürü Demirel'in kardeşi Şevket Demirel'i suçluyorlardı.

Rahşan Ecevit: Şevket Demirel, meydana bakan bir binanın balkonunda oturmuş, ayak ayak üstüne atmış, saldırıları seyrediyordu.

Peki Ecevit, kardeşiyle ilgili olarak Süleyman Demirel'e sitem etmiş miydi?

Bülent Ecevit: Düşüncelerimizi söyledik tabii...

24 Ağustos 1975'te Isparta olayları için bir gazeteye verdiği demeç:

İki yıl önce Isparta'da partimize karşı saldırı düzenleyenler Demirel'in yakınlarıydı. Geçenlerde de Demirel ailesinden birinin yol-suzluğunu açıklayan kimsenin evi bombalanmıştır. Böyle saldırılara Demirel'in tepki gösterdiği duyulmamıştır. Kendi bakanının kışkırttığı zorbalar profesörlerin evini bombaladığında Demirel geçmiş olsun bile dememiştir. Şiddete gerçekten karşı olan, kimden gelirse gelsin şiddete karşı çıkar.

Sadece Isparta'da değil, Niksar, Kelkit ve Şiran'da da ağır saldırılara uğradılar.

Bülent Ecevit: Kelkit, ülkücülerin hâkim olduğu bir yerd. Orada saldırıya uğradık. Ama özellikle Niksar'da çok ciddi saldırılarla karşılaştık. Parti otobüslerinde gençlik ve kadın kollarından insanlar vardı. O otobüse taşlarla çok ağır bir biçimde saldırıldı. İnsanları çok zor kurtardılar. Otobüste ben de vardım. Orada devlet yoktu. Niksar'ın büyük bir meydanı vardı, etrafında apartmanlar. Ama meydanda hiç kimse yoktu. Her taraftan ateş ediliyordu. Rahşan'la ben, otobüsün kürsüsüne çıktık. Koruma müdürüm Mümtaz Karaduman ve bir iki arkadaş geldiler ve biz öylece boşluğa hitap ettik. O da çok ilginç bir durumdu. Tabii çok tehlikeli bir durumdu. Oradan gece ayrılmayı göze alamadık, ne olacağı belli değildi. Hepimiz o küçük otelde toplandık, sabahı orada bekledik. Ondan sonra da tabii valiliğe (Tokat) başvurdum, Ankara'ya başvurdum. Ama hiçbirisi yardımcı olmuyordu. Ertesi gün geziye devam ettik. Erzincan'a gittik. Erzincan'dan çıkışta da saldırılar gelmeye başladı. Yetkililer genellikle uzakta oluyorlardı.

Şiran'da saldırganlar kadın kılığına girmişti.

Bülent Ecevit: Şiran'da üzerimize saldıranlar görünürde çarşafli kadınlardı. Fakat kadınların o şekilde hareket etmesi mümkün değildi. Bir arkadaşımız yaralandı. Fakat Şiran'da onu tedavi ettirme imkânı yoktu. Onun için Erzincan'daki Ordu Komutanı Orgeneral Fethi Esener'i defalarca aradım ve helikopter göndermesini istedim. Hava şartları elverişli değil diye göndermedi.

“Bir şey olursa ikimize birden olsun”

Rahşan Hanım, “Bir şey olursa ikimize birden olsun” diye saldıran sırasında eşinin yanından ayrılmıyordu.

Rahşan Ecevit: Yanında olursam onu koruyabilirmişim gibi hissederdim kendimi... Onun yanında bulunmak isterdim herhangi silahlı bir saldırı sırasında. Yine de bir şey olacak olursa ikimize birden olur diye... Zaten gezilere genellikle beraber çıkma fikri de bu düşünceden çıkmıştı.

Kontrgerillanın ortaya çıkışı

1 Mayıs 1977’de Taksim Meydanı’nda İşçi Bayramı kutlanacaktı. Alanda toplananların üzerine ateş açıldı, 34 kişi öldürüldü, yüzlerce kişi yaralandı. Ecevit devlet içindeki kontrolsüz yapılanmadan kuşkulanıyordu.

Bülent Ecevit: Ben “kontrgerilla” lafını kullanmadım. Fakat Özel Harp Dairesi’nin sivil uzantısı olabilirdi. 1 Mayıs’ta Taksim alanında çok büyük bir topluluk vardı değişik grupların katıldığı. Orada bir saldırı oldu. Halkın üzerine ateş açıldı ve 30’un üstünde insan öldü. Çok ciddi bir olaydı ve devlet vardı işin içinde, o belliydi. Ondan sonra ben, cumhurbaşkanına (Fahri Korutürk) çıktım. Özel Harp Dairesi’nin sivil uzantısı hakkında edindiğim bilgileri anlattım.

1974’te rahmetli Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar bana gelip örtülü ödenekten birkaç milyon lira istemişti. Ne için istediğini sordum. Özel Harp Dairesi için, dedi. O zamana kadar adını bile duymadığım bir resmi daireydi. Şimdiye kadar giderlerinin nereden karşılandığını sordum. O zamana kadar dairenin tüm giderlerini bir gizli ödenekle ABD’nin karşıladığını ancak artık bu parasal katkıyı kestiğini söyledi. Özel Harp Dairesi’nin nerede bulunduğunu sordum. Amerikan Askeri Yardım Heyeti’yle aynı binada, yanıtını aldım. Hayrete düştüm, kaygılandım. Bu yapının sivil uzantıları da vardı.

Cumhurbaşkanı Korutürk asker kökenli olmasına karşın o ko-

nuda bilgisi yoktu. Çünkü ancak bu işin içinde olan askerler bilirdi. Aslında askerlerin kusuru yoktu. Fakat o sivil uzantısı dediğim kimseler ömür boyu görevlendirilmiş devleti korumak için. Öyle deniyordu. Bunlar tarafından o olayların yapılabileceğini söyledim cumhurbaşkanına. O bunu Başbakan Demirel'e söyledi. Demirel de açıkladı. O şekilde ortaya çıkmış oldu.

“Kontrgerilla” tabiri resmi tabir değil, kullanmadım ben bu tabiri, fakat genelde “kontrgerilla” diye bilindi. Devletin silahlandırdığı ve eğittiği kimseler, sonunda devleti değil, partiyi [iktidarı kastediyor] güçlendirmek için birtakım girişimlerde bulunuyorlardı! Kontgerilla tabirini kullanmadım ama gerçekleri ortaya çıkarmış oldum. Yani o tabirle kastedilen şeylerle ilgili, gelişmelerle ilgili brifing verdim ve kamuoyuna da elimdeki bütün bilgileri açıkladım.

Ağca'yı cezaevinden kim kaçırdı?

Milliyet gazetesi başyazarı Abdi İpekçi 1 Şubat 1979 tarihinde düzenlenen suikast sonucu yaşamını yitirdi. Barış adamıydı. Türkiye'yi karıştırmak isteyenler onun ölümüyle büyük infial yaratacaklarını biliyorlardı.

Tetikçi Mehmet Ali Ağca olaydan 6 ay sonra, 25 Haziran 1979 tarihinde yakalanarak Maltepe Askeri Cezaevi'ne konuldu. Ancak 24 Kasım 1979 tarihinde cezaevinden kaçırıldı. Daha sonra Papa II. Jean Paul'e suikast düzenleyen Ağca'yı askeri cezaevinden kontrgerilla ile bağlantılı kişilerin kaçırdığı öne sürüldü. O dönemde İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olan Orgeneral Necdet Üruğ, kaçırılma olayı için, “Bunu Özel Harp Dairesi'ne mal etmeden, Özel Harp Dairesi'nde çalışanların bireysel gayretleri diyebilirsiniz” demişti. Ecevit de Özel Harp Dairesi'nden şüpheleniyordu.

Bülent Ecevit: Bu kadar ağır suçtan askeri cezaevinde yatan bir kimsenin oradan kaçabilmiş olması olacak şey değildi. Silahlı Kuvvetler'in içinde böyle bir olay olması beni çok üzmüş ve şaşırmıştı.

Kontrgerilla açıklamasının ardından gelen suikastlar!

Taksim'deki 1 Mayıs katliamı üzerine Ecevit kontrgerillayı deşifre edince suikastlar birbirini izledi. Kanlı 1 Mayıs'tan 28 gün sonra, 29 Mayıs 1977'de İzmir Çiğli Havalimanı'nda Ecevitler parti otobüsüne binerken silahlı saldırıya uğradı. Uzun menzilli bir tüfekle özel yapım bir kurşun ateşlenmişti. Öldürme kastıyla sıkıldığı belliydi. Kurşun Ecevit'in Robert Kolej'den beri yakın arkadaşı olan Mehmet İsvan'ın bacağına isabet etti.

Bülent Ecevit: Bize saldırılar artmıştı. İzmir'de kanlı olaylar meydana gelmişti. Bu olaylar vatandaşları çok ürkütmüştü. Ona rağmen İzmir'e toplantıya gittik. Oradan yola çıkıp çevredeki birkaç ili dolaştıktan sonra gece tekrar İzmir'e dönmek üzere plan yaptık. Uçakla gittik. İndiğimizde etrafımızı bir topluluk sardı. Biraz ilerde parti otobüsü duruyordu. O otobüse gittik. Merdivenden çıkarken bize yardımcı olan arkadaşımız Mehmet İsvan öndeydi. Rahşan'ı tuttu çıkartmak için, fakat tam o sırada bir patlama oldu ve Mehmet İsvan yaralandı. Orada bazı emniyet görevlileri beni gözden saklamak istediler. "Merak etmeyin, bu bir çocuk patlangacıdır" dediler. Fakat Mehmet İsvan ciddi şekilde yaralanmıştı. Onu hastaneye bıraktık. Sonra gezimize devam ettik. Yol boyunca oradaki emniyet müdürü, "Ciddiye alınacak bir taraf yok, bir çocuk patlangıcı..." demeye devam ediyordu. Fakat Mehmet'in sağlık durumu çok kötüydü.

Rahşan Ecevit: Mehmet İsvan beni otobüse çekmek üzere elini uzatmıştı. O anda bir kurşun geldi, onun bacağına saplandı. Eğer birkaç saniye sonra ateş edilse, Mehmet beni arabaya çekmiş olacak ve o kurşun benim sırtıma saplanacaktı. Ama beni aşip onun bacağına saplandı.

Kurşun sıkıldığında Bülent Ecevit de otobüsün kapısında idi. Rahşan Hanım'la yan yana duruyordu. Eğer önce Ecevit kendi başına otobüse binmek için hamle yapsa, ilk basamakta vurulabilirdi. O dönemde iktidarda Milliyetçi Cephe Hükümeti vardı ve böyle bir olay Türkiye'de büyük karışıklıklara neden olabilirdi. Çünkü Ecevit Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirdiği için güçlü bir rüzgâr arkasına almış, iktidara gelmeye hazırlanıyordu. Ama

havaalanı gibi korumalı bir bölge içerisindeyken bile eski başbakanın otobüsüne rahatlıkla ateş edilebiliyordu.

Aradan yaklaşık 40 yıl geçti. Örtbas edilen o olay hâlâ aydınlatılamadı. Polis başlangıçta olayı geçiştirmeye çalıştı. Hatta suç CHP'lilerin üzerine atılmak istendi. CHP'li 2 genç gözaltına alındı ama belgelerin düzmece olduğu anlaşıncaya serbest bırakıldı. Daha sonra saldırganın Ankara Altındağ Karakolu'nda görevli bir polis memuru olduğu, silahın da Özel Harp Dairesi'ne zimmetli Amerikan yapımı ve Türkiye'de sadece 3 adet bulunan "Tengas" isimli özel bir silah olduğu öne sürüldü. Polis memuru "dikkatsizlik sonucu yaralamaya sebebiyet vermekten" 3 ay hapis cezasıyla kurtuldu. Polisin arkasında kimlerin bulunduğu, silahın eline nasıl geçtiği ortaya çıkarılamadı.

İzmir Devlet Hastanesi'ne kaldırılan Mehmet İsvan'ın bacağından iri bir mermi çıkarılmıştı. Balistik uzmanları mermideki kimyasal bileşimi açıklayamadı. Sadece o güne kadar böyle bir mermi görmediklerini söylüyorlardı.

Bülent Ecevit: Emniyetten ısrarla kullanılan mermiyi istiyorlar, doktorlar da vermiyordu.

Rahşan Ecevit: Doktorlar kurşunu polislere vermiyorlar, çünkü o kurşun gazlı bir kurşunmuş ve daha önce hiç görülmemiş Türkiye'de. Kurşun vücuda girdikten sonra orası sırf yara olmuyor, gaz vücuda yayılıyor ve öldürüyor. Böyle bir kurşun...

Bülent Ecevit: Sonra arkadaşımız kendi parasıyla defalarca İsviçre'ye gitti tedavi görebilmek için. Çünkü deyim yerindeyse esrarengiz bir mermi... İçişleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye'de öyle bir mermi bulunmadığını söylediler. O merminin sırrına bir türlü vâkıf olamadık. Ama Mehmet İsvan'da sakatlık kaldı bir ölçüde...

Rahşan Ecevit: Dizinden vurulduğu için topallayarak yürürdü hep...

Bülent Ecevit: Hedef Rahşan'dı. Ona yardım ederken merdivende Mehmet İsvan kurşunu yedi. Olay örtbas edildi. Biz 70'lerin sonlarına doğru iktidara tekrar geldiğimiz dönemde bile, o şey örtbas edildi. Olayın ortaya çıkarılması için kime görev verseysek sonuç alamadı.

“Suikastın içinde devlet vardı”

Olaydan devleti sorumlu tutuyordu.

Bülent Ecevit: Belli ki bize karşı bir suikasttı. Devletin onun içinde olduğu belliydi. Sonra olay örtbas edildi.

Peki kontrgerilla parmağı olabilir miydi?

Bülent Ecevit: Olabilir, tabii.

Rahşan Ecevit: Ankara’ya dönünce öğrendik ki, bu mermi ve mermiyi kullanacak silahlardan sınırlı bir miktar dışarıdan Türkiye’ye gelmiş. Füze cinsi bir silahtı. Çok tehlikeli olduğu için kullanımı özel kurallara bağlanmıştı. İçindeki kimyasal bileşim o kadar bilinmez ve tehlikeliydi ki, yaralanan arkadaşımız Mehmet İsvan Türkiye’de tedavi edilemedi. İsviçre’de dünyanın parasına uzun bir tedavi uygulandı. O dönem Menemen Savcısı kendi inisiyatifıyla olaya el koymuştu, ama ne oldu, belli değil. Silahı polisin ateşlediği belliydi. Ateşlediği bilinen polis de, olayı örtbas etmeye çalışan komiser de sonra kurtuldular.

Bülent Ecevit: Tıpkı 1 Mayıs gibi, Çiğli olayı da örtbas edildi.

“Size ateş edilecek!”

Kontrgerillanın sivil uzantıları Çiğli suikastından 5 gün sonra, 3 Haziran 1977 günü bu kez Taksim mitinginde saldırı planlamıştı. Başbakan Demirel bir gün önce istihbaratı Ecevit’e iletince, yüz binlerce kişi sokaklara döküldü ve plan suya düştü.

Bülent Ecevit: Seçime bir-iki gün kala Taksim’de toplantımız vardı. Bir akşam evvel Demirel bana bir not gönderdi ve dedi ki, “Yarın, Taksim alanında konuşurken, Sheraton Oteli’nin üstünden size ateş edilecek, ona göre tedbir alın...” Ben onun üzerine radyodaki seçim konuşmamı değiştirdim ve dedim ki, “Devletin görevi, öyle bir şey varsa beni korumaktır. Fakat böyle bir ihbar yapıldığına göre ben sizleri, vatandaşlarımı o toplantıya davet edemem. Çünkü herkes ciddi bir tehlikeyle karşılaşabilir. Ama

Rahşan'la ben, Taksim Meydanı'nda otobüsün üstüne çıkacağız ve orada ben konuşmamı yapacağım. Ama siz vatandaşlarınızı davet etmiyorum.”

Fakat İstanbul'da havaalanına indiğimizde gördük ki, oradan itibaren bir miting başlamış, yani görülmemiş bir şey o uzun yol... Yeşilköy'den Taksim Meydanı'na kadar tükenmeyen bir yoldu ve mütemadiyen TRT'den bir anons yapılıyor, toplantının iptal edildiğine dair. Fakat herkes sokaklarda olduğu için kimse o anonsu dinlemiyor. O şekilde bir toplantı oldu ve bir olay da olmadı. Böylelikle sonuçlandı.

Unutulmaz Taksim mitinginden iki gün sonra 5 Haziran 1977'de yapılan genel seçimde CHP yüzde 41,4'le birinci parti oldu. Bu, CHP'nin çok partili siyasal yaşama geçtikten sonra elde ettiği en yüksek orandı. Bir önceki seçime göre oyunu 8 puan artırmıştı. Ancak milletvekili sayısı 213'te kaldığı için tek başına iktidara gelecek çoğunluğu sağlayamadı. Adalet Partisi yüzde 36,9'la 189 milletvekili çıkarmış, MSP 24, MHP 16, Cumhuriyetçi Güven Partisi 4 milletvekilliği kazanmıştı.

Bülent Ecevit: Seçim barajları çok yüksekti. Yüzde 41 oy bugünkü ölçülerle çok büyük oran sayılır. Fakat bu, hükümeti kurmamıza yetmiyordu. O koşullarda evvela azınlık hükümeti kurmayı denedim. O yetkiyi alamadım.

Demirel, Ecevit'i neden reddetti?

CHP azınlık hükümetine güvenoyu çıkmayınca Ecevit Demirel'e sürpriz bir öneri götürdü.

Bülent Ecevit: Hükümeti kurmakla görevlendirildim ama güvenoyu alamayınca görevi Cumhurbaşkanı Sayın Korutürk'e iade ettim. Sayın Demirel'e cumhurbaşkanı aracılığıyla mesaj gönderdim. Dedim ki, eğer tek başına azınlık hükümeti kurarsa kendisine dışarıdan destek veririz. Ülke için bu daha hayırlı olur. Gerilim azalır. Ancak MSP ve MHP'yi almasın. Bir süre sonra Sayın Demirel'le Çankaya Köşkü'nde bir araya geldik. MSP ve MHP'yle

İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti kuracağını söyledi. “Size haber göndermişim. Sizi dışarıdan desteklemeye hazır olduğumuzu sayın cumhurbaşkanı söylemedi mi?” diye sordum. “Söyledi, ama sizden destek alamazdım. Bugüne kadar size çok ağır sözler söyledim. Şimdi destek alsam kamuoyuna anlatamazdım” dedi. Eğer İkinci MC Hükümeti kurulmasa ve biz Sayın Demirel’e dışarıdan destek versek, ülkedeki tansiyon daha fazla yükselmez, belki de darbe ortamına doğru gidilmezdi.

İkinci MC iktidarı 5,5 ay sonra gensoruyla düşürüldü. Ardından Ocak 1978’de Ecevit Hükümeti kuruldu. Ancak hükümeti kurmak için 226 milletvekili gerekiyordu. CHP’nin milletvekili sayısı 213’tü. Adalet Partisi’nden transfer edilen 11 milletvekilinin yanı sıra CGP ve DP’nin dışarıdan desteğiyle bıçak sırtında kurulan hükümet 21 ay görev yapabildi.

Bülent Ecevit: Bize dışarıdan katılanlarla birlikte Meclis’te yeterli çoğunluğa ulaşabildik. Onun için rahat bir koalisyon değildi.

“Türkiye’de derin devlet var”

Ecevit, Taksim katliamı ve Çiğli suikastından sonra Türkiye’de üç kez başbakanlık yaptı. Ama hiçbirinde tek başına güçlü bir şekilde iktidara gelemediği için ne Taksim’deki 1 Mayıs katliamı aydınlatılabildi, ne de Çiğli suikastı...

Ancak derin devlet yapılanması içinde Türkiye’nin çıkarlarına hizmet etmeyen “kontrolden çıkmış” uzantılara karşı her zaman duyarlı oldu Bülent Ecevit.

Kasım 2005’te Hakkâri’nin Şemdinli ilçesinde bir kitapçıda bomba patladı. Bombayı atıp kaçtığı öne sürülen kişi vatandaşlar tarafından yakalandı. Bombacının arkadaşları dışarıda bir otomobilde bekliyordu. Belli ki amaçları karışıklık yaratmaktı. Vatandaşlar söz konusu otomobile saldırdı. Otomobildeki kişiler aracı bırakıp kaçtı. Resmi aracın bagajından Kalaşnikov silahlar çıktı. Bunun üzerine olaylar büyüdü, halk kaymakamlık binasına yürüdü. Provokasyon başarılı olmuştu. Diğer ilçelerde ve Hakkâri il merkezinde de yürüyüşler başladı. Olaylarda 3 kişi ya-

şanını yitirdi, çok sayıda kişi yaralandı. Ölenlerin cenaze töreni on binlerce kişinin katılımıyla gerçekleştirildi ve bölücü örgüt PKK'nın pankartları eşliğinde mezarlığa kadar yürüyüş yapıldı. Devlete çalıştığı varsayılan kişiler devleti o kadar sıkıntılı bir duruma düşürmüştü ki, ancak F-16'larla yürüyüşçülerin üzerinden alçak uçuş gerçekleştirilerek gözdağı verilebildi.

Başbakan Tayyip Erdoğan bombalama olayına adı karışan kişilerin herhangi bir resmi kurumla bağlantısı olup olmadığını ortaya çıkarıp suçluların cezalandırılacağı sözünü verdi. Ecevit ise 19 Kasım 2005 günü, "Türkiye'de derin devlet var" başlıklı bir açıklama yaptı. Saptamaları 1977'deki ilk açıklamasının devamı niteliğindeydi:

19 Kasım 2005

Son aylarda derin devlet kavranuru bir kez daha gündeme getirmeye çalıştım ama maalesef kamuoyuna yansıtılmasını sağlayamadım. Türkiye'de bir derin devlet olayı var. Yıllardan beri oluşan ama bugünkü hükümet döneminde artık engellenemez hale gelen bir olay. Olayları devletin de izleyemediği görülüyor. Türkiye'de derin devlet olayının üzerinde mutlaka önemle durmak gerekir.

"Derin" yapının yüzeydeki üyeleri

Peki, "kontrgerillanın sivil uzantıları" olarak da adlandırılan derin devlet yapılanmasında kimler yer alıyordu.

Bülent Ecevit: Hiç tahmin etmediğiniz kişiler bu yapı içerisinde yer alır. Esas itibarıyla bu yapı işgal karşısında ülkeyi savunmakla görevlendirilmiştir. Ama bazen amacından çıkarılarak iktidarı korumak için kullanıldığı olur. Bir ilde, ilçede, köyde, mahallede sıradan vatandaşlar bu yapının üyesi olabilir.

AB'ye üyelik fırsatı doğdu mu?

Ecevit AB üyeliğini reddetti mi?

Başbakan Ecevit'in 1978'deki Başbakanlığı döneminde AET'ye (Avrupa Birliği'nin ilk hali olan Avrupa Ekonomik Topluluğu) tam üyelik teklifini reddettiği öne sürülüyordu. Peki gerçekte böyle bir teklif gelmiş miydi Türkiye'ye?

Bülent Ecevit: Böyle bir teklif de, o teklifi reddetmek de söz konusu olmadı. Biz üyeliğe sıcak bakıyorduk. AB'ye girmek istiyorduk ama bunun için önce bazı koşulları yerine getirmiş olmamız gerekiyordu. Özellikle mali açıdan. Onunla ilgili çalışmaları-mız vardı. Bunu belli bir plan ve sürede gerçekleştirmek istiyorduk. Fakat bunları yapmaya fırsat olmadı.

AB'nin önde gelen yöneticileriyle, üst düzey yetkilileriyle çok sıkı ilişkilerimiz vardı. Bunun zeminini hazırlıyorduk ama dediğim gibi bazı ekonomik koşulları yerine getirmemiz gerekiyordu. İkincisi daha elverişli bir ortama gelebilmek için hazırlık yapıyorduk. Fakat ona da vaktimiz elvermedi.

Şunu da unutmamak lazım ki, o dönemde Türkiye'de entelektüel kesim hemen tümüyle AB'ye karşıydı. Şimdikinden çok farklı bir ortam vardı. Onun için iyi hazırlık yapmamız, kamuoyunu çok iyi hazırlamamız gerekiyordu. Görüşmelerimiz devam ediyordu.

Ben ilişkileri sürdürdüm ve geliştirdim. Sık sık toplantılar yaptık, AB ülkelerinde olsun Türkiye'de olsun. Türkiye'yi içerde ve dışarıda çok iyi hazırlamamız gerekiyordu.

İddialara tezle yanıt

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden Doçent Dr. Hakkı Uyar'ın hazırladığı tez de Ecevit'in başbakanlığı döneminde AET'den üyelik teklifi gelmediğini anlatıyor. Tezin özeti şöyle:

Türkiye'ye AET üyeliği konusunda bir teklifte bulunulmamıştır. Türkiye'nin yoğun olarak kendi iç sorunlarıyla boğuştuğu bir dönemde cunta yönetiminden yeni kurtulmuş olan Yunanistan, 12 Haziran 1975 tarihinde AET'ye üye olmak için başvuruda bulunmuştu. Dış ilişkilerde hep Yunanistan'ı dikkate alan Türkiye bu kez Yunanistan'ın başvurusunu izlemedi. ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargo nedeniyle iç ve dış sorunların dev boyutlara ulaştığı söz konusu tarihte Türkiye'de MC Hükümeti iktidardaydı. Başbakan Süleyman Demirel, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'di. Yunanistan'ın başvurusunu izleme konusunda ne hükümetten ne de iş çevrelerinden bir ses çıktı. Tek ses çıkaran Büyükelçi Tefvîk Saracoğlu idi. "Biz de derhal müracaat edelim. Bize ne evet, ne hayır diyeceklerdir. Ama bu durum Yunanistan'ın üyeliğini geride bırakabilir. Aksi durumda Türkiye Yunanistan'ın içinde bulunduğru bir AET dışında kalamaz. Bu düşünülemez dahi" diyordu. Ancak kendisini dinleyen çıkmadı...

Doç. Uyar'a göre, Türkiye AET'ye üyelik konusunda en büyük fırsatı Demirel'in 1975 yılındaki başbakanlığı döneminde kaçırdı. O dönemde Yunanistan'ın tam üyelik başvurusu takip edilse, Türkiye de üyelik kapısını aralayabilirdi.

Darbe, cezaevi, yasaklar

12 Eylöl darbesi nasıl geldi?

Ecevit, 1979'daki ara seçimlerde CHP'nin oy kaybetmesi üzerine istifa etti. Demirel azınlık hükümeti kurdu. Ancak darbe olacağını önceden sezmiş, uyarılar yapmaya başlamıştı.

Bölent Ecevit: Zaten komutanlar aylar öncesinden niyetlerini açıklıyorlardı. Baskılarını, tehditlerini saklanuyorlardı. Ama ona rağmen Demirel hiçbir adım atmadı.

Ülke darbenin eşiğindeydi. Sağ sol çatışması had safhaya ulaşmıştı. Gençler, siyasiler, sendikacılar, sivil toplum örgütlerinin liderleri öldürölüyordu. Başbakan Demirel rahatsızlanmış, evde yatak istirahatine çekilmişti. Ecevit ziyaret etmek istedi. Demirel kabul etmedi. Ve beklenen darbe gerçekleşti. İki lider uzun süre siyasi yasaklı olarak kaldı. Daha sonra tekrar halkla buluştular. Devir değişmiş, geçmişteki acı tecrübelerden ders çıkaran liderler dost olmuştu. Darbeden 30 yıl sonra Ecevit, Demirel'le bir görüşmesinde konuyu tekrar açtı.

Bölent Ecevit: "O zaman konuşabilsek belki birçok şeyi değiştirebilirdik. Neden ziyaret talebimi kabul etmediniz?" diye sordum. Bana "O zamanın şartlarında öyle gerekiyordu" dedi.

"Ancak savaşta CHP ile koalisyon yaparız!"

Peki, Demirel hissedememiş miydi darbe olacağını?

Bülent Ecevit: Artık onları bana sormayın... Ama belliydi. Memlekette herkes ayağa kalkmıştı. İki büyük parti el ele vermeden bir çözüm yolu bulunamayacağı belliydi. Onun için ben hemen her gün bu koalisyonun gereğini vurguluyordum. Fakat Sayın Demirel, “Ancak savaş döneminde CHP’yle birleşip koalisyon yapabiliriz” dedi. O bakımdan umutsuz bir durum vardı.

Oysa dediğim gibi, eğer iki büyük parti bir araya gelselerdi, o zaman askerler de geri çekilirdi. Fakat iki büyük parti bir araya gelmedikçe, devletin güvenlik güçleri görevlerini yapmıyordu, bazıları da yapamıyordu.

Sayın Demirel, ancak savaş olursa CHP’yle koalisyon kuracağını söylüyordu ama savaştan daha beter durum vardı aslında. Çünkü savaşta saflar bellidir, silahlar ele alınır. Burada öyle değil... İki parti bir araya gelmezse olayların üstesinden gelemeyeceğimizi çok açık bir şekilde biliyordum. Zaten halk da bunu görüyordu. Kendi kendini aldatmıyordu halk.

Eğer o sırada koalisyon için bize yeterli baskı gelseydi, hem Silahlı Kuvvetler’in üst kademelerinden, hem de toplum kesimlerinden daha farklı olabilirdi. Hemen hemen her basın toplantısında, iki partinin koalisyon yapması durumunda olayların önlenileceğini söylediğimde, gazeteciler Demirel’in istemediğini hatırlatıyor ve “Neden bunun üstünde duruyorsunuz?” diyorlardı. Ben de, “Sizlerden yeterli katkı, baskı, telkin gelse Demirel’in durumu değişir” derdim. Askerler de koalisyon isteklerini belirttiler, fakat bir süre sonra ümit kestiler ve darbeyi yaptılar.

Gece yarısı telefonu!

Ecevitler ertesi gün yurt gezisine çıkmaya hazırlanıyordu. Gece telefon çaldı. Arayan Ecevit’in yakın arkadaşlarından, eski Milli Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ’dı.

Bülent Ecevit: Biz ertesi sabah Rahşan’la birlikte İstanbul üzerinden Trabzon’a gidecektik, Rahşan yol hazırlıklarını yapıyordu. Ben de konuşma notlarımı hazırlıyordum.

Gece yarısından sonra istirahate çekildik. Kısa bir süre sonra rahmetli Mustafa Üstündağ’dan telefon geldi, bir şeyler olduğu-

nu, askerlerin duruma el koyduğunu söyledi. Genelkurmay başkanını aradım, kendisi çıkmadı. Özel kalem müdürü çıktı, “Bu müdahaleyi yapan Silahlı Kuvvetler mi, başkaları mı?” diye sordum. “Silahlı Kuvvetler” dedi.

Tabii başka bir grup yapsaydı daha sakıncalı durumlar olabilirdi. Sabah bizi almaya geldiler. İrfan Özaydınlı, emekli orgeneral, bizim parti meclisi üyemizdi biliyorsunuz. Beni almaya onu göndermiş askerler. Sayın Demirel’e de galiba Nahit Menteşe gidip haber vermiş.

Ülkede yönetime el konulduğu Milli Güvenlik Konseyi’nin 1 numaralı bildirisiyle kamuoyuna duyuruldu. Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren imzasını taşıyan bildiride hükümetin ve Meclis’in feshedildiği belirtiliyordu.

Liderlere darbe tebligatı

Darbe sırasında Demirel başbakandı. 12 Eylül sabahı erken saatlerde Demirel, Ecevit, Erbakan ve Türkeş’in evlerine subaylar gitti. Askeri yönetimin liderlere gönderdiği yazılı talimat şöyleydi:

TSK yönetime el koymuştur. Hükümetiniz feshedilmiş, parlamento üyeliğiniz düşmüştür. Talimatı getiren subayın ikazlarına uyunuz.

Ecevit ve Demirel ailelerinin Hamzakoy’a, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş’in Uzunada’ya götürülmesi kararlaştırılmıştı. Türkeş evinde bulunamadığı için tebligat yapılamadı. Hakkında tutuklama kararı çıkarılacağı yolundaki uyarı üzerine 14 Eylül’de Ankara Merkez Komutanlığı’na teslim oldu ve Erbakan’ın yanına gönderildi.

Subaylar, Ecevit çiftini Oran’daki, Demirel çiftini Güniz Sokak’taki evlerinden aldılar:

Bülent Ecevit: İki subay geldi. Nazik bir şekilde bizi almaya geldiklerini söylediler. Yanımıza bazı ihtiyaçlarımızı aldık Rahşan’la ve bizim için ayrılan yere gittik. Üst düzey subayların kaldığı Hamzakoy diye yazlık tatil yerine götürdüler bizi.

Ecevitler ve Demireller aynı uçakta!

Ecevit ve Demirel çifti zorunlu Hamzakoy yolculuğuna, aynı uçakta gittiler. Ağızlarını bıçak açmıyordu. Yolculuk boyunca konuşmadılar.

Bülent Ecevit: Aramızda bir görüşme fırsatı olmadı.

Rahşan Ecevit: Aynı uçağa bindik ama ayrı ayrı geldik.

Bülent Ecevit: Aynı koltuklara oturtulduk. Uçağın bir tarafındaki kanepelere biz oturduk, karşı taraftakilere onlar oturdular.

Bülent Ecevit: Birbirimize baktık tabii.

Rahşan Ecevit: Baktık ama pek konuşmadık. Pek değil, hiç konuşulmadı.

Bülent Ecevit: Selamlaştık.

Rahşan Ecevit: Selamlaşmanın ötesinde bir şey olmadı. O şeyi düşünmedim, yani “Bak senin yüzünden oldu” gibilerden. Sadece durumun iyi olmadığını, güzel olmadığını düşündüm, o kadar...

Bülent Ecevit: Duygusal bakmadık o an duruma... Gerçeği görüyorduk artık. Duygusal düşünmek için ortam elverişli değildi. Çok üzüliyordum, çok kırılıyordum ama artık durumu kabul etmekten başka yapabileceğimiz bir şey yoktu o aşamada...

Reddedilen taahhütname

Hamzakoy’da bir ay süren zorunlu ikamet sırasında askerler Ecevit ve Demirel’e konuşma ve açıklama yapmalarını yasaklayan birer taahhütname imzalatmak istedi.

Bülent Ecevit: Hamzakoy’da Sayın Demirel’lerle aramıza bir mesafe koydular. Aynı motele götürüldük ama yan yana olmadık. Arada bir-iki ev daha vardı. Orada beklemeye başladık. Tabii radyo-televizyon dinleyebiliyorduk. Çok nazik bir korgeneral vardı orada. Bizimle ilgili iki önemli toplantı düzenledi. Birisinde Rahşan’ı, beni, Sayın Demirel ve hanımefendiyi motel odalarından birinde bir araya getirdiler, televizyon kurdular ve “Devlet başkanının konuşması olacak, siz de dinleyebilirsiniz” dediler. Dinledik. Kamuoyuna hitaben çok sert bir konuşmaydı. Siyase-

tin “çamur” olduğunu söyledi. Bu söz, daha sonra Rahşan’ın ayrı parti kurma kararında önemli etken oldu. Bütün siyasetçileri karalamasını hiçbirimiz hazmedemedik. Sonra yine bir araya getirdi bizi komutan. “Milli Güvenlik Konseyi sizleri evlerinize geri göndermeyi düşünüyor. Ancak sizlerin hiçbir konuşma yapmama, şunu yapmama, bunu yapmamanız gerekiyor...” diye.

Rahşan Ecevit: Yazılı bir kâğıda, madde madde sıralanmış, “şunları yapmamayı taahhüt ediyorum” diye imzalatmak istediler.

Bülent Ecevit: Ben de imzalamadım, Demirel de imzalamadı... O şekilde odalarımıza gittik. Orada kaldığımız bir ay süresince herkesle görüşmemize izin veriyorlardı, daha doğrusu istiyorlardı. Çünkü ben telefonda siyasetçi arkadaşlarımla görüşünce benden ve onlardan –tabii Demirel için de aynı durum söz konusu– niyetlerimiz hakkında her türlü bilgiyi almış olacaktı. İstedikleri şartları kabul edemeyeceğimizi söyledik ona rağmen bizi bırakmayı kabul ettiler.

Elbiselerin içindeki kurabiyeler

Rahşan Ecevit: Hamzakoy’dayken giyeceklerimizi kardeşimin (Asude Aral) evine gönderiyorduk, o da yıkayıp ütülüyor, bize geri gönderiyordu. O çamaşırların içine, çok güzel kurabiyeler yapıp onları koyuyordu. Ben de heyecanla hep onları bekliyordum. O kurabiyeler bittiğinde, “Çayda bu akşam kurabiye yok” diyordum. Meğer Bülent hep saklarmış. “Al bak bir tane sakladım sana” derdi.

Yemeğin parasını ödemek isteyince...

Hamzakoy’dan ayrılmaya hazırlanırken Ecevit askerlere yemeğin parasını ödemek istedi.

Bülent Ecevit: Biz ayrılırken yemek masraflarını karşılamak istedik ama kabul etmediler. “Misafirimizsiniz” dediler. Gayet güzel yemekler çıkıyordu sabah, öğle, akşam. İstedığımız gazeteler geliyor, telefon bağlantıları yapılıyordu. Öylelikle askerler, birinci ağızdan bizim ne düşündüğümüzü öğrenme olanağı buluyorlardı.

Yalnız bir müddet sonra ben telefon bağlantılarını sınırlattım. Sabah, akşam, gece-gündüz telefon çalıyordu ve hep bir şeyler söylemem gerekiyordu. Bir süre sonra bir saat sınırlaması getirdik.

O şekilde sona erdi. Giderken bizi uğurladı yine komutan. Milli Güvenlik Konseyi'nin bizden beklentilerini söyledi, ama onlara angaje olamayacağımızı söyledik. Demirel de, ben de şartları imzalamadık, ona rağmen eve döndük.

Kedi kurtarma operasyonu!

Hamzakoy'da unutamadıkları olaylardan biri askerlerin kedi kurtarma operasyonuydu.

Bülent Ecevit: Silahlı Kuvvetler'in etkili tedbirleri oluyor. Bir gün bizim kaldığımız evin yakınlarındaki bir tümseğe iki-üç kedi yavrusu sıkışmış, bağıyorlar, inemiyorlar...

Rahşan Ecevit: Bizim binanın penceresinden bir metre kadar bir mesafede yüksek duvar vardı, o duvarın üstünde bir geçit. Bir de baktık, kedi miyavlaması. Yavru kediler düşmüş oraya, çıkamıyordu.

Bülent Ecevit: Komutan rica etti askerlere, onları kurtarmaları için... Onlar da, "Baş üstüne" dediler. Süngülerle üstüne yürüdüler...

Rahşan Ecevit: Sonra, kediler korkudan kendileri fırladılar oradan.

Konuşma yasağı ve CHP'den istifa

Bülent Ecevit darbeden yaklaşık 1,5 ay sonra, 30 Ekim 1980 tarihinde CHP Genel Başkanlığı'ndan istifa etti. Ecevit Hamzakoy'da taahhütname imzalamaya yanaşmamıştı ama darbeciler yine de konuşmalarını yasakladılar. İstifanın bir nedeni genel başkanlara getirilen konuşma yasağı, diğer nedeni ise o dönemde kendisine yeterince destek olmayan parti yöneticileriydi.

Bülent Ecevit: Aslında başında CHP'den beklentilerim vardı. Özellikle Milli Güvenlik Konseyi'nin CHP'yi kapatma kararı bel-

li olunca, genel merkezdeki arkadaşlarımla buna karşı kesin vaziyet almamız gerektiğini düşündüm. Dedim ki, "CHP, bu devleti kurmuş olan ve Türkiye'ye demokrasiyi getirmiş olan partidir. Bunun için kapatılmasını kabul edemem."

Beklentilerimi partinin başındaki arkadaşlarıma bildiriyordum fakat yerine getirmiyorlardı. Bu şekilde aramızdaki ilişkiler kopmaya başladı CHP yöneticileriyle.

Mesajlarımı kamuoyuna iletmekte çok zorluk çekiyordum, fakat buna rağmen yine de düşüncelerimi bütün açıklığıyla kamuoyuna duyurmak için elimden geleni yapıyordum. Gerek Türk gerek yabancı muhabirlerden gelen istekleri karşılıyordum. Komutanlardan tepkiler gelmesine rağmen gazetecilerle görüşmeye devam ettim.

Mumcu ve Kışlalı ile dayanışma

Ecevit, darbe döneminde Uğur Mumcu ve Ahmet Taner Kışlalı gibi ünlü gazetecilerle güçlü bir dayanışma içerisindeydi. Mumcu ve Kışlalı, Ecevit'in mesajlarını dolaylı yoldan da olsa kamuoyuna ulaştırıyorlardı.

Bülent Ecevit: İkisi de çok değer verdiğim insanlardı, Allah rahmet eylesin. Onlara mesajlar gönderirdim, onlar da kendi düşünceleri doğrultusunda yazılar yazarlardı. Çok iyi ilişkimiz olmuştu.

Aydın Doğan'ın desteğiyle darbeye karşı *Arayış*

Ancak açıklamalar Ecevit'in başını belaya soktu. Askerler yakın takipteydi. İç ve dış basındaki yorumları yüzünden hakkında çok sayıda dava açıldı.

Bülent Ecevit: Evet, benim hakkımda birçok dava açıldı fakat o davalar 12 Eylül öncesinde yaptığım konuşmalarla ilgili değildi; onlarda davalık bir şey bulamadılar. Milli Güvenlik Konseyi'nin bize koyduğu yasakları çiğneyerek düşüncelerimi açıklamaya devam ettiğim için açıldı davalar.

12 Eylül sonrasında cezaevine üç defa gönderilmemin nedeni, askeri yönetim döneminde almış olduğum tavırdır. Bana konulan yasaklara karşı bir dergi çıkartmaya karar verdim. Geniş bir aydınlar topluluğu destek verdi. Onların çoğu orada tanıştılar birbirleriyle. Birçoğuyla ben de tanışmıyordum ama bu insanlar dergiye katkıda bulunmayı kabul ettiler. İçlerine sindi. Bu beni çok sevindirdi, Türkiye’de toplumun demokrasiye yatkınlığı bakımından.

Tabii maddi olanaklarımız yoktu. Milletvekili aylığı falan da kaldırılmıştı. O sırada Sayın Aydın Doğan’dan bir istek geldi. Yazı isteği. Ben de böyle bir projem olduğundan bahsettim, “Basımını siz yaparak yardımcı olur musunuz?” dedim, “Olurum” dedi. O sayede, *Arayış* adlı bir dergi çıkartmaya başladık. O dergide Silahlı Kuvvetleri incitmemeye azami özen göstererek, yolu açmaya çalışıyorduk. Çok seviyeli bir dergi oldu ve bana kıvanç veren bir çevre oluştu. Şu anda isimlerini hatırlayabildiklerim Nahit Duru, Ertuğrul Özkök, Şükrü Sina Gürel, Murat Yetkin vardı. Sonradan önemli profesyonel kadrolar arasına katılan arkadaşlar vardı, çok iyi bir kadroydu. Her hafta düzenli toplanıyorduk bütün çalışanlarla.

Arayış dergisinin yayınlanmasına birkaç ay göz yumuldu. 2-3 ay sonra, “Yazmaya devam ediyorsunuz, Milli Güvenlik Konseyi bundan şikâyetçi, rahatsız” denildi. Rahatsızlığı ileten Ankara Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Recep Ergun’du.

Bülent Ecevit: Ben de dedim ki, “Bana genel başkanlık sıfatım dolayısıyla yasaklar getirildi, ben de genel başkanlıktan istifa ediyorum.” Sayın Ergun, “Ama toplum sizi zaten genel başkan olarak görüyor” dedi. “Ondan ben sorumlu tutulamam...” dedim.

CHP ile ipler neden koptu?

Ecevit CHP’yle ipleri tamamen koparmayabilirdi. Çünkü duygusal bağı kopmamıştı. Ama parti içerisinde daha başından beri Ecevit’e tepkili olan çevreler darbeyi fırsat bilmişti.

Bülent Ecevit: Başlangıçta kesin bir tavrım yoktu. Ama bu süreçte yöneticilerle aramızda bir bağ kalmadı. Bir aşamadan sonra artık parti yöneticileriyle ipler kopmuştu ve ayrı bir partinin kurulmasının daha uygun olacağını düşündüm. Ama insani ilişkilerimiz her zaman gayet iyi oldu. Ben de o arkadaşlarıma ağır baskı döneminde yük olmak istemedim. Yasaklı olduğum için parti kuruculuğu yapamazdım. Fakat Rahşan Ecevit o arada benim isteğim üzerine, benim doğrultumda yeni parti çalışmalarını başlatmış oldu.

Ulucanlar Cezaevi

Darbeciler 1981 yılının Aralık ayında Ecevit'i Ankara Ulucanlar Cezaevi'ne attı. (Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnân bu cezaevinde idam edilmişlerdi. Cezaevi daha sonra müzeye dönüştürüldü. Ecevit'in şapkası ve kravatı hâlâ o müzede sergileniyor.)

Bülent Ecevit: Milli Güvenlik Konseyi bana ve diğer liderlere konuşma ve yazma yasağı getirdiği halde ben bu yasağı dinlemedim. Siyasal düşüncelerimi belli ölçülerde, kıskartıcı olmayan bir şekilde iç ve dış basında dile getirdim. Onun üzerine ilk dava açıldı aleyhimde. Üç aylık hapis cezası aldım.

Ulucanlar Cezaevi'nin kapısına kadar Ecevit'e eşlik eden Rahşan Hanım'ın gözlerinden yaşlar süzülüyordu.

Rahşan Ecevit: Bülent, hapse mahkûm olduğunda hemen cezaevine gitmedi, bir süre sonra [1 hafta] girdi. Ancak kötü bir tesadüf oldu. Bülent, hapishaneye gireceği gün, sabaha karşı annemin sancıları tuttu. Böbrek sancısıydı ve çok şiddetliydi. Ne olduğunu önce anlayamadık, karın ağrısı sanmıştık. Hastaneye götürmek zorunda kaldık. Hastanede böbrek iltihaplanması teşhisi konuldu. "Hemen ameliyat olması gerekiyor" dediler ve ameliyata alındı, sabaha karşı.

Ondan sonra da Ulucanlar Cezaevi'ne gittik. Bülent'i orada bırakınca, ağlamışım. Daha ne yapabilirim ki? Süre üç aydı. Uzun gelmişti bana, dayanamayıp ağlamışım.

Kürt salatası

Cezaevinde tanıdık bir isimle karşılaştı.

Bülent Ecevit: Şerafettin Elçi oradaydı. Bildiğiniz gibi benim başbakanlık dönemimde (1978-1979) o Bayındırlık bakanı idi. Beraber çalışmıştık onunla. Orada da ilişkilerimiz devam etti.

Rahşan Ecevit: Oradaki ilişkilerinize bir şey ilave edebilir miyim? Biraz kadınsı olacak ama... Bülent o hapisten çıkıp eve geldiğinde bana dedi ki, “Elçi Bey’in çok güzel bir salatası vardı, ondan yapalım... Kürt salatasıymış. O günden bugüne biz de hep o Kürt salatasından yiyoruz.

Peki nasıl bir salataydı? Neler vardı içinde?

Rahşan Ecevit: Bildiğimiz salatalık domates ve soğanı çok küçük doğrayarak ve bir de domatesin birini de rendeleyip suyunu içine koyuyor ve suluca bir salata oluyor, kaşıkla yenilen bir salata. Tabii zeytinyağlı ve limonlu...

Ecevit, Ulucanlar’da “Hilton” diye anılan ayrı bir bölümde kalıyordu.

Bülent Ecevit: Beni hükümlülerle bir araya getirmezlerdi. Onların seslerini, türkülerini dinlerdim uzaktan. Ama bana ayrılan dairenin hemen dışında polis hükümlüler vardı. Onlarla selamlaşır, bir ölçüde görüşebilirdik.

Ondan sonra da hükümlü görevliler, cezaevi görevlileri vardı. Mesela birisi hastabakıcılıkla ilgilenirdi. Çok hassas bir insandı. Hastabakıcı olduğu halde iğneyi o yapamazdı. Dayanamazmış. Halbuki hanımını öldürmüş bir kişiydi. Kim bilir ne sebeple yaptı bunu...

Oradaki baş ziyaretçilerimden biri de Sayın Ayşe Gürocak’tı. Ayşe Gürocak bildiğiniz gibi öğretmen kökenlidir ve cezaevinde cezalıların psikolojik sorunlarıyla ilgilenirdi. O vesileyle beni sık sık ziyarete gelirdi. [Daha sonra DSP milletvekili oldu.]

“Görölmüştür” damgalı açılmamış mektuplar

Ecevit'e gelen mektupların üzerinde “görölmüştür” damgası vardı. Ancak cezaevi yönetimi zarfları açmıyordu. Okunmuş gibi gösterip okumadan Ecevit'e getiriyorlardı. Darbe dönemi olduğu halde mektup gönderenler içerisinde bir subay dahi vardı.

Bölent Ecevit: Savcılar da benimle çok yakından ilgilendiler. Gerek Ankara savcısı, gerek oradaki savcı ve müdür, çok saygılı davrandılar. Mesela mektuplarımdan hiçbirini açtırmazlardı. Açılmadan bana gelirdi mektuplar. İlginç bir şey; mesela bir subay bana oradan geçmiş olsun mektubu gönderirdi. Zarf açılmasın diye zarfın üstüne kendi adını ve adresini de yazardı.

Rahşan Ecevit: Yani suçlu birine yazarken açıkça adresini ve ismini verebiliyordu.

Bölent Ecevit: Bir subaydan böyle bir mektup gelmesini hiç unutmam.

Leğende banyo

Cezaevinde genel kullanıma açık banyo vardı. Ancak Ecevit orayı kullanmak istemiyordu. Özel banyo formölünü Rahşan Hanım buldu.

Rahşan Ecevit: Evet, ben bir leğen gönderdim. Yıkanacak yeri yoktu.

Bölent Ecevit: Vardı gerçi, ama ben herkesin içinde girmek istemiyordum. Onun için evden Rahşan bir leğen göndermişti.

Rahşan Ecevit: Leğen gönderdim. Onu koyduğu yerde bir delik varmış, oradan su gidiyormuş. Zaten ona bir de ufak ocak göndermiştim. Suyunu orada ısıtıp onunla yıkanıyordu.

Bölent Ecevit: Bir şikâyetim yoktu.

Ecevit'e siyaset yaptırmamak için komplo

Ecevit infaz yasasının “meşruten tahliye” olanağından yararlandı ve iki ay hapis yattıktan sonra 1 Şubat 1982 tarihinde erken

tahlîye oldu ama kısa bir süre sonra bu kez Danimarkalı gazeteci John Stage'e demeç verdiği iddiasıyla gözaltına alınıp tutuklu siyasilerin bulunduğu Ankara Dil Okulu'na gönderildi.

Bülent Ecevit: En sıkıntılı dönemim o oldu, çünkü ben aslında o iddiaya mesnet olan demeci vermemiştim. Bazı demeçler vermiştim ve onlarla ilgili davalarım kapanmıştı. Fakat bir gün tanımadığım Danimarkalı bir gazeteci [John Stage] çatkapı eve geldi ve benimle görüşmek istedi. “Ben cezaevinden yeni çıktım. Önümde de bir başka cezaevi süreci var. Bu arada yeni bir demeç vermek istemiyorum” dedim. “Ben sizden demeç istemiyorum. Sadece sizi tanımak istiyorum, sizinle sohbet etmek istedim” dedi. “Peki...” dedim. Öyle sakıncası olmayan bir sohbet oldu. Fakat bu gazeteci, daha önce çıkan demeçlerimden alıntılarının olduğu bir haber yazmış. Onların, o alıntılarının cezalarını çektiğim halde onları yeni bir demeç varsayıp yeniden beni mahkûm etmek istediler.

Rahşan Ecevit: Bu demeci de bir yabancıya vermiş olduğun için beş yıla mahkûm etmek istiyorlardı.

Bülent Ecevit: Evet tabii. Memleket aleyhinde bir demeç olduğu düşüncesiyle bir dava açtılar aleyhimde. Halbuki dediğim gibi o gazeteci eski demeçlerimden alıntılar yapmıştı. Bu yüzden bana çok ağır gelen bir cezaydı. Beş yıllık bir hükümlülük isteniyordu. Bununla ilgili ciddi görüşmeler, tartışmalarımız oldu savcılarla. John Stage adındaki o gazeteciye böyle bir demeç vermediğimi söyleyince, “O zaman ondan bir açıklama gelsin” dendi.

Danimarkalıyı bulmamız gerekiyordu. Fakat Lübnan'da iç savaş vardı, o da oraya gitmiş. O yüzden erişemedik. Sonra Arjantin'de bulunduğunu öğrendik. Oraya haber gönderdik. Büyükelçi de şaşırdı tabii, niye bu gerekiyor diye. “Başka türlü Ecevit kurtulmayacak” dediler. Derhal büyükelçiliğimize gitti adamcağız ve “Ben Ecevit'ten bir demeç almadım” diye yazılı bildirimde bulundu büyükelçiye.

Bu kez gazetecinin ifadesinin Ankara'ya ulaşması sorun oldu.

Bülent Ecevit: Evet. Evvela, “Gelmedi” dendi açıklama için. Sonra, “Geldi ama Türkçe değil” dendi. “Tabii Türkçe değil ama

tercümesi yapılabilir” dedik. “Onu tercüme yaptırmak için gerekli tahsisat yok Dışişleri Bakanlığı’nda” dediler. “Eee, ben vereyim karşılığını” dedim. “O da yasak...” dendi. Sonunda razı ettik Dışişleri Bakanlığı’nı. Fakat bu sefer de, “Mektubu bulamadık” dediler. Orada birtakım dairelerde kaybolmuş mektup... Nihayet bulduk... Savcılar getirdiler. Fakat baktım ki, İngilizce çevirisinde asıl can alıcı noktalar yok. Bu sefer onun tartışması, mücadelesi başladı. Böyle ilginç bir macera yaşadık...

Eğer beni kurtaracak olan o mektup bulunamasa ve beş yıllık ceza yürürlüğe girseydi, Türk Ceza Yasası’na göre, bizlere siyaset yasağı kalksa bile ben artık siyasete devam edemeyecektim. Bir komploydu bu.

Rahşan Ecevit: Durmadan her gün Danimarka sefaretine gidiyorduk. Neticede izini bulduk ve onu oradan istettim ben. O demeci...

Bülent Ecevit: Her konuda Rahşan ihtiyacıma koşardı. Yemek ihtiyacı, çamaşır vs. Bir yandan da hakkımdaki davalarla ilgili belgeleri bulmak, konuşmaları bulmak ve onları bana zamanında yetiştirmek çok ağır bir görevdi. O görevi de başarıyla yerine getirdi.

Evren’den Ecevit’e ziyaret talebi!

Ecevit’e komplo düzenleyen darbecilerin başında, emekliye ayrılması gerekirken Ecevit tarafından Genelkurmay Başkanlığı’na atanan Orgeneral Kenan Evren vardı. Peki ne düşünüyordu Evren hakkında?

Bülent Ecevit: Kızgın değilim ama kırgındım.

Hapse atıldığında görüşmeyi denemiş miydi?

Bülent Ecevit: Hayır, denemedim.

Bu noktada bir parantez açmak gerekiyor: 12 Eylül darbesinden sonra Ecevit defalarca hapse atılmış ve siyaset sahnesinden silinmek istenmişti. Ama bu girişimler başarılı olamadı. Ecevit

DSP'yi kurarak mücadeleye devam etti. Ve uzun yıllar sonra yeniden iktidara geldi. Gazeteler "70'lik devrimci" başlığıyla çıkarken Kenan Evren hâlâ hayattaydı. Darbeden yaklaşık 20 yıl sonra, 20 Mart 2000 tarihinde Başbakan Ecevit'i makamında ziyaret etmek için randevu istedi.

"Size yapılan onca şeyden sonra talebi reddetmeyi düşündünüz mü?" diye sordum.

Bülent Ecevit: Aramış bir kere. Görüşmemek nezaketsizlik olurdu.

Peki görüşmede eski günlerin muhasebesi yapılmış, örtülü de olsa hesabı sorulmuş muydu?

Bülent Ecevit: Hayır. Bize oy verdiğini söyleyince anladım ki, o da pişmanlık yaşıyor. Üzerine gitmek istemedim.

İngilizce mektupların kontrolü

Dil Okulu'nda tutuklu bulunduğu sürede Ecevit'e yurt içinden gelen mektupların zarfları açılıyor, okunuyor, öyle teslim ediliyordu. Ancak yabancılardan gelen mektuplarla ilgili bir sorun vardı.

Bülent Ecevit: Mektupları kontrol etmeye mecburdular artık. Askeri tesiste başka türlü olmazdı. Fakat ilginç bir şey oldu. Bir yarbay cezaevi müdürü vardı orada. Çok iyi bir kimse. Bir gün, sıkıyönetimdeki yetkililere, "Buraya iyi İngilizce bilen bir iki yedek subay gönderin" demiş. "Niye ihtiyacın var, İngilizce bilenlere?" denilince, subay da, "yabancı ülkelerden İngilizce mektuplar geliyor, bizim onları tercüme ettirmemiz gerekiyor" demiş. "Şimdiye kadar nasıl yaptınız bunları?" demişler. O da, "Burada Ecevit'e okutuyordum o mektupları" demiş. Türkiye'de böyle ilginç şeyler olur.

Perinçek'le voleybol, Türkeş'le yürüyüş

Ankara Dil Okulu'nda sadece Ecevit değil, Türkiye'deki siyasi yelpazenin her diliminden tutuklu bulunuyordu.

Bülent Ecevit: Türkeş oradaydı. Birçok siyasi oradaydı. Bazı komünistler, Marksistler de oradaydı. Fakat hepimiz çok iyi geçirdik. Doğu Perinçek ve arkadaşları da oradaydı. Zaman zaman onlarla voleybol oynardık. Türkeş voleybola katılmazdı ama görüşürdük. Beraber yürüyüş yapardık.

Sanskritçeyi Kürtçe zannettiler

Demokratik solcular, MHP'liler, Marksistler, Maocular hepsi bir aradaydı. Dışarıda sağlanamayan barış içeride sağlanmış gibiydi. Ancak o arada CHP davası açıldı.

Bülent Ecevit: MHP'li avukatlar benim aleyhimde çok uzun bir dava dilekçesi vermişlerdi sıkıyönetim komutanlığına. Yüzlerce maddeden oluşuyordu. Akıl almaz şeyler vardı. Mesela, ben gençliğimde biliyorsunuz Hint edebiyatıyla, Sanskritçe'yle ilgilenmiştim. Benim Sanskritçe'yle ilgilenmemi Kürtçülük olarak görmüşler nedense...

Bunu sordum cezaevindeki MHP'lilere, "Nereden çıktı?" diye. "Biz de anlayamadık" dediler. Orada çok yoğun bir çalışma yapıyordum, savunma için. Bazen sabahlara kadar benim Erika daktilomda dilekçe yazıyordum. Bir gün Sayın Yaşar Okuyan'la bahçede dolaşırken, o da gazetecidir biliyorsunuz, "Sabahlara kadar ne yazıyorsunuz böyle?" dedi. Ben de söyledim. "Sizin avukatların arasında, Sanskritçeyi Kürtçe sananlar var" dedim. Çok mahcup oldu, bozuldu... "Ben yardım edebilir miyim yazmanıza?" dedi. Yardım etmek istedi.

Rahşan Ecevit: Evraklarımız evde darmadağınktı, o dönemde. Ben evvela eve raflar koydurttum. Dosyaları orada tanzim ettim. Ondan sonra Bülent'in savunma için istediği belgeleri rahatça bulup göndermeye başladım.

Bülent Ecevit: Rahşan'ın yükü çok ağırdı.

Yavaş bir toplum için koşturmak komik

Ecevit Türkiye'deki yayın yasakları nedeniyle yabancı basın üzerinden mücadeleyi sürdürdü. O Avrupa ülkelerinin demokra-

si duyarlılığını harekete geçirmeyi hedeflerken darbeciler başka davalar açtı. Dil Okulu'nda yaklaşık 2 ay tutuklu kaldıktan sonra 3 Haziran 1982'de tahliyesine karar verildi ama dışarı çıkamadı. Çünkü askerler bir başka suçtan Ecevit'i 3 ay 27 gün hapse çarptırmıştı.

Bu dönemde koşuşturmaktan bitkin düşen eşine gönderdiği mektuplardan birinde toplumun duyarsızlığını eleştiriyordu.

...O yorgunluğa, o uykusuzluğa, o gıdasızlığa, o gerilime kimse dayanamaz Rahşanım. Bunun kimseye yararı da olmaz. Ben cezaevine girmeden önce, bana, 'Artık koşuşturma' diye çıktığını unutma. Kendine de hatırlat. Böylesine yavaştan alan bir topluma öylesine koşuşturmak biraz komik oluyor: Üstelik de geçersiz oluyor. Biz alıp başınızı bir koşu gidiyoruz, sonra geriye bakıp, arkadakilerin neden o kadar geride kaldıklarına şaşıyoruz. Gideceği istasyona daha erken varmak için trenin içinde koşan yolcuya benziyoruz. Sonra da aynı istasyona, biz nefes nefese, kan ter içinde, ama tüm öteki yolcular dinlenmiş ve pür sıhhat iniyoruz aynı anda. Bu saçmalık değil mi? Hangi istasyona gideceksek bu trenle gideceğiz. Haydi benim Rahşarım, toparla kendini! Seni dün gördüğüm hale geleceksen dünyayı kurtarmak benim işime gelmez. Beceremem de zaten...

Rahşan Hanım eşine kısa bir notla yanıt verdi:

Üzülmemeye çalışıyorum. Dünyanın bir ucunda da olsan sen var-sın ya, yaşıyorsun ya yeter diye düşünmeye çalışıyorum. Seni çok seviyorum...

Öcalan'ın yakalanması, MHP'yle koalisyon

DSP'nin kuruluşuna Hamzakoy'da karar verildi

Rahşan Ecevit, Kenan Evren'in siyaseti "çamur" olarak nitelemesini içine sindiremiyordu.

Rahşan Ecevit: Kenan Evren televizyona çıkıp, "Siyaset bir çamurdur" dediği zaman çok öfkelenmiştim. Hamzakoy'da idik. Hele biz buradan kurtulalım, mutlaka bir parti kurmanız gerekiyor, diye düşündük.

Darbe döneminde hazırlanan 1982 Anayasası'yla liderlere 10'ar yıl siyaset yasağı getirildi. O arada yeni partiler kuruldu ancak Ecevitler askeri yönetimin icazetiyle parti kurmaya karşı çıkıyordu. Bazı girişimleri desteklediği yönünde sahte bildiri ve demeçler piyasada dolaşmaya başlayınca Ecevit 3 Mart 1983 tarihinde yazılı açıklama yaptı.

Bülent Ecevit: Bilinen koşullar ve yasaklamalar yüzünden şu sırada ülke sorunlarıyla ilgili düşüncelerimi Türk kamuoyuna duyuramaz durumda oluşum istismar edilerek, bu tür yöntemlerle bana yamanacak demeç ve düşünceler benimle ilgili olamaz ve şu dönemdeki herhangi bir partileşme girişimiyle aramda bağlantı yoktur ve kurulamaz. Sırası gelince ve yayınlama olanağını bulduğum zaman, ülke sorunları üzerine kendi düşüncelerimi kendim açıklayacağım.

Hiçbir siyasi oluşumu desteklemediğini söylediği halde bu açıklamaya İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yayın yasağı konulması şaşırtıcı olmuştu.

Ecevit: Böyle bir yayın yasağının ancak bir amacı olabilirdi: Partileşme girişimleriyle ilgilenmemde, kurulacak partilerden birini desteklememde sakınca olmadığını, tam tersine benden böyle bir destek beklendiğini veciz biçimde bana anlatmak!

Ecevit 1983 yılında yapılan genel seçimlere katılan yeni sol partileri “askerlerin kontrolünde” olduğu gerekçesiyle desteklemedi. Sivil yönetime geçilmişti ama sıkıyönetim devam ediyordu. “İcazetsiz bir parti” kurulması gerektiğini düşünen Ecevit, Kıbrıs Türk Gazeteciler Cemiyeti’nin çağrılısı olarak Kuzey Kıbrıs’a gitti ve mesajını orada düzenlediği basın toplantısıyla verdi.

16 Şubat 1984-Kuzey Kıbrıs

Ben Halkçı Parti ile SODEP’i hiçbir aşamada desteklemedim. Bu herhangi bir kişisel nedene dayarınamaktadır. Benim demokrasi ve sosyal demokrasi anlayışından kaynaklanmaktadır. Aldığım pek çok haberlere göre bazı kimseler benim bu iki partiden birini desteklediğim izlenimini yaymaya çalıştılar: Bu beni çok tedirgin etti. Ama öyle bir durum olmadığını açıklama olanağından bile yoksundum. Seçimler öncesinde geçerli olan koşullar ve kurallarla gerçek bir demokratik sol parti kurulamayacağı inancındaydım. Şimdi geriye doğru baktığımda o inancım sürüyor. Yine o dönemde tüm partilerin ister istemez, birer çatı örgütü olarak kurulması gerekiyordu. Oysa gerçek bir sosyal demokrat veya demokratik sol partinin temelden, halk temelden örgütlenmesi gerekir. Önce çatı kurulamaz. Önce halkın eliyle temelleri atılır ve halk yapısını inşa eder, ortaya çıkarır, çatısını da halk çatar. Falanın veya filanın yazıhanesinde veya evinde birkaç şöhret bir araya gelecek, parti kuracak, o da sosyal demokrat parti olacak. Bu mümkün değildir.

Son aylarda kuruluş hazırlıkları yapılan Demokratik Sol Parti’yle ilgili açıklamalara bakıldığında ise, bu partinin bir demokratik sol veya sosyal demokrat parti olabilmek için gereken koşullara, kurallara tam uyum sağlayarak kurulmaya çalışıldığı görülüyor. Bunu çok sağlıklı buluyorum.

Aktif siyasetle ilgilenemeyecek durumdayım. Anayasa buna engel. Dolayısıyla kurulacak bu partinin yönetiminde benim herhangi bir ro-

lüm olamaz ve olmayacaktır. Ama olmasına gerek yoktur. Çünkü bir demokratik sol veya sosyal demokrat parti için gerekli olan, onu temelden itibaren kuran halkın yönetmesidir. Kuruluş hazırlıkları, gördüğüm kadarıyla böyle bir anlayış içerisinde yürüdüğü için yeni bir demokratik sol parti kurma girişimini olumlu buluyorum ve buna katkıda bulunanlara başarılar diliyorum.

Ecevit, DSP'ye desteğini açıkça ilan etmişti. Bu konuşmanın ardından kuruluş çalışmaları hızlandırıldı ve Demokratik Sol Parti 1985 yılında siyasal yaşamda yerini aldı. Rahşan Ecevit, kurucu genel başkanlığı üstlenmişti.

Rahşan Ecevit: DSP'yi özgürlük, eşitlik, adalet, sömürsüz bir düzen, süngüsüz barış ve sürekli demokrasi için emekçilerle birlikte kurduk.

Savunma!

Siyasi yasaklı Bülent Ecevit, toplantılara katılıp DSP'ye desteğini açıkladığı için hakkında suç duyurusunda bulunuldu. Bunun üzerine 17 Temmuz 1986 tarihinde Ankara 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde manifesto niteliğinde bir savunma yaptı:

Sayın yargıç,

Bu davada benim yargılanmamdan çok yasaların irdelenmesi gerekir. Davanın dayanağı olan Siyasal Partiler Yasası temel hukuk kurallarıyla, Anayasa'yla, bazı yeni yasa değişiklikleriyle çelişmektedir. Ayrıca yaşamın gerçekleriyle ve gerekleriyle çelişen yanları vardır.

Siyasal yaşamımızı düzenleyen yasaların ne kadar olağandışı koşullarda hazırlandığı göz önünde tutulursa, bu çelişkiler doğal karşılanabilir. Fakat doğal karşılansa da çelişkiler ve tutarsızlıklar içinden adaletin tutarlı bir yol açması beklenir. Bu yolu da bazı temel hukuk kuralları göstermektedir. Çelişen yasa hükümlerinden hangileri hukuk mantığına daha uygunsa, hangileri daha yeniyse ve hangileri sanığın lehineyse onlara ağırlık verilmelidir.

Yasalarla yaşamın gerçekleri ve gerekleri arasındaki çelişkilere çözüm getirmekse, adaletin daha duyarlı, fakat bir o kadar da önemli ve

onurlu bir görevidir. Bu görev yerine getirilirken, toplumsal koşullardaki, davranışlardaki ve değerlerdeki değişimleri ve toplumun benimseyip yöneldiği genel siyasal hedefleri göz önünde tutmak uygun olur.

Türkiye'nin siyasal yaşamını düzenleyen yeni yasalar, toplumun sesini duyuramadığı, yasama organını denetleyemediği ve sosyal gerçekliklerin göz ardı edildiği bir dönemde hazırlanmıştır. Türk toplumunun genel siyasal hedeflerinin başında demokrasinin geldiği de pek dikkate alınmaksızın hazırlanmıştır. O yüzden toplum bu hedefe doğru hızlı bir açılma içine girince, yeni yasalardan bazısı toplumun bir hayli gerisine düşmüştür. Rejimin yasal çerçevesi ile yaşamın gerçekleri arasında bir uçurum açılmaya başlamıştır.

Doğal hukuku laikleştirip rasyonelleştirmenin ve pozitif hukukla bağdaştırmanın öncüleri arasında yer alan on yedinci yüzyıl düşünürü Hugo Grotius'a göre doğal hukuk, insanın kendi aklıyla bulabileceği hukuk kurallarından oluşan ve pozitif hukukun da bunu göz önünde tutarak oluşturulması gerekir. Yani bir insan tüm yasaları bilmese bile, ki hukuk bilgini de olsa bilemez, yasa kurallarını, nelerin yasak, nelerin serbest olduğunu kendi aklıyla bulabilmelidir. Oysa ülkemizde doğal hukuka, sosyal gerçekliklere ve siyasetin kurallarına sırt çevrilerek hazırlanmış yasaların bazı kurallarına akıl erdirmek çok zordur.

Geçen yüzyılın hukuk felsefecilerinden Friedrich von Gierke de pozitif hukuk doğal hukukla çelişirse nasıl bir durum ortaya çıkacağını dramatik bir biçimde anlatır. Doğal hukuk ruhunun hiçbir zaman yok edilemeyeceğini, söndürülemeyeceğini belirttikten sonra, "Eğer" der, "bu ruh pozitif hukukun gövdesi içine giremezse, buna engel olursan, odanın içinde bir hayalet gibi dolanır durur ve bir yarasa gibi yasaların kanını emer."

Ben bu kadar dramatik bir ifade kullanmak istemiyorum. Ancak şunu söylemekle yetineceğim: Eğer yasalar yaşamın gerçeklerinden ve gereklerinden koparlarsa, topluma zarar verdikleri gibi, kendi yaşama güçlerini de yitirirler. Sayın başbakanın deyiimiyle "hayatıyetini kaybederler." Başbakan Sayın Turgut Özal bu deyiimi bu yıl 19 Şubat günü Londra'da Krallık Uluslararası İlişkiler Enstitüsündeki konuşmasında kullandı. Konuşmasının sonunda bazı eleştirileri yanıtlarken şöyle dedi: "Bu Anayasayla ve yasalarla bizim demokratik olamayacağımız ileri sürüldü. Oysa ben, demokrasiye yalnızca yasalardan yola çıkan yaklaşımların karşısındayım. Eğer yasalardan yola çıkarsak, kökleşmiş

demokrasilerde bile demokrasinin ruhuna aykırı birçok madde bulabiliriz. Aslında bunlar uygulamada hayatîyetini kaybetmiş maddelerdir. Şu sırada Türkiye’de de benzer bir durum yaşanmaktadır.”

Yine o günlerde sayın başbakanla görüşen Amerikan Helsinki Gözetim Komitesi üyesi Jeri Laber de “Türkiye’de Yeni Bir Çığır” başlıklı yazısında, “Bugün Türkiye’de başbakan bile yasaların dışına çıkmakla övünüyor” diyordu. Amerikalı gözlemci az söylemiş. Sayın başbakan veya başka yüksek yetkililer, 84. Madde ve geçici 15. Madde örneklerinde görüldüğü gibi zaman zaman Anayasanın da dışına çıkmakla övünüyorlar; çünkü yaşamın gerçekleri ve siyasetin gerekleri onları buna zorluyor. Başbakanın deyişiyle “demokrasinin ruhuna aykırı” maddeler, o “ruh” ülkede, von Gierke’nin sözünü ettiği “ruh” gibi dolaşmaya başlayınca uygulanamaz duruma geliyor.

Siyasal iktidara düşen görev, “hayatîyetini kaybetmiş” yasa maddelerini yürürlükten kaldırmak veya değiştirmektir. Zamanı geldiği, koşulları olduğu halde siyasal iktidar bu görevini savsaklarsa, o zaman uygulamayı akılla mantıkla bağdaştırma, yaşamın gerçekleri ve gerekleriyle uzlaştırma ve yasalardaki çelişkileri giderme görevi adalete düşer. Bu, bir bakıma adaletin evrimci işlevidir. Adaletin bu işlevi yerine getirmekten kaçınamayacağı, alıkonamayacağını, bundan 183 yıl önce Amerikalı Başyargıç Marshall şöyle anlatıyordu: “Bir kuralı belirli durumlara kimler uyguluyorlarsa, o kuralı açıklamak ve yorumlamak zorundadırlar. Eğer iki yasa birbiriyle çelişiyorsa her birinin nasıl uygulanacağına mahkemeler karar vermelidir.”

Adaletin eğer böyle bir işlevi ve yetkisi bulunmasaydı; adaletin görevi hangi eyleme hangi yaptırımın uygulanacağını mekanik yaklaşımla belirlemekten ibaret olsaydı, çağımız teknolojiyle adaletin işini bilgisayarlar üstlenebilirdi. Fakat bu hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Çünkü hukukun özü yasa maddeleri değildir; hukukun özü hak duygusudur ve adalet bilincidir; bu duygu ve bilinç de bilgisayara işlenemez.

Şimdi görülmekte olan dava adaletin bu yeri doldurulmaz işlevine özellikle gereksinme olan bir davadır. O açıdan bu davada sözlerime başlarken söylediğim gibi, benim yargılanmamdan çok yasaların irdelenmesi gerekmektedir. Yine bu davada benim aklanmamdan daha önemlisi, demokrasinin ve demokratik hukuk devletinin gözetilmesidir.

Bu davayla ilgili olarak yurttaşlarımdan aldığım tellerden biri “Adalet Türk demokrasisini koruyacaktır” diye başlıyordu.

Türk halkının çilesini çekerek, iradesini kullanarak kurmakta olduğu demokrasinin korunması başka bazı güçlerden değil, adaletten bekliyor olması çok sevindiricidir.

Sayın Yargıç,

Yaşayabilmek için kendimi özgür bir ülkede farz etmek zorundayım. Umarım ki fazla yanılıyor olmayayım!

“Hayalim gerçekleşti”

DSP’ye destek açıklamasının oy kullanma hakkı kadar meşru olduğunu belirten ve “Kendi düşüncemi desteklemem yasaklanamaz” diyen Ecevit, savunmadan sonra beraat etti.

Rahşan Hanım istediği gibi bir partiye kavuşmanın sevincini yaşıyordu.

Rahşan Ecevit: Hayalim gerçekleşti diyebilirim. CHP, en başta çok kavgalı, gürültülü bir parti idi. Bunların bir partide olmaması gerekir, diye düşünürdüm. Bizim partimiz zannedersen en çok üzerinde durduğum konu olduğu için kavgasız, gürültüsüz bir parti oldu. Kongrelerinde filan iskemlelerin havada uçtuğu bir parti olmasın istiyordum. Nitekim öyle bir parti olmadı. Amacım parlamento toplunun her kesiminden, özellikle köylü kesiminden ve işçi kesiminden kimseleri sokabilmektir. Onu tam gerçekleştiremedim. Ama buna rağmen yine de diğer partilerden farklı bir parlamento grubumuz oldu. Seçimler öncesinde partimizden aday olmak isteyenler, kendi özgeçmişlerini içeren dosyaları bize gönderiyorlardı. O dosyalara baktığımız zaman müracaatı yapan kimselerin genellikle halk kesiminden, daha az varlıklı kimselerden oluştuğunu söyleyebilirim.

Bülent Ecevit: Tabii önemli olan şu: Çok büyük ölçüde köylüden, işçiden oluşan grup kurmak mümkün değildi, fakat kurduğumuz grupların içinde ve başında halkla bütünleşmiş kimseler vardı. Başka partilerdeki önde gelen kimselerden çok farklı bir sosyal yapı oluşmaya başladı Demokratik Sol Parti’de. Kendini halkın üstünde görmeyen, hiç aydın olma iddiasında bulunmayan

ama gerçekte aydın olan kimseler, büyük ölçüde bizim ön saflarımıza geldi. Yani halkla ciddi bir bütünleşme meydana geldi.

Rahşan Ecevit, o dönemdeki CHP'nin halkla kaynaşmada sıkıntı çektiğini düşünüyordu.

Rahşan Ecevit: Eski yıllardaki CHP'nin halkla bütünleşmediğini düşünüyordum. O nedenle DSP'yi kurduğumuz zaman zannediyorum halkla bütünleştik. O zamanlar CHP daha çok toplumun üst tabakasıyla haşır neşir oluyordu. Halka yönelik çalışmalar yeterli değildi.

Bülent Ecevit: CHP aslında bir halkçı parti olarak kurulmuştu. Gerçekten de 30'lu yıllarda, 40 yılının başlarında halkı kaldıracak, güçlendirecek önlemler alıyor, düzenlemeler getiriyordu. Sosyal anlamda partinin yapısı sağlıklı bir düzeye oturmuştu. Fakat CHP'nin başlattığı bu değişime partinin üst düzey kadroları bir noktadan sonra uyum sağlayamaz hale geldiler. Bazı şeyleri geride bıraktılar, toplumdaki değişime yeterince uyum sağlayamadılar. Başlangıçta gerçek halkçı bir parti idi fakat onun devamı için yapılan şeylere uyum sağlayamamışlardı.

Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına tepki

Ecevit, Köy Enstitüleri'nin devamı konusunda parti yöneticilerinin yeterince çaba harcamadığını ve gelen tepkilere karşı direnç gösteremediğini düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Mesela Köy Enstitüleri son derece olumlu bir girişimdi. Bütün dünyada eşi görülmemiş, köylüyü büyük bir atılımla kalkındırmayı amaçlayan bir karardı. Fakat parti yöneticileri, bazı çevrelerden gelen tepkilerle geri adım atmak zorunda kaldı. Böylelikle CHP, kendi kendine halktan, tabandan kopuş sürecine girdi.

Ecevit, İnönü'den her zaman saygıyla söz eder, onun bir asker olmasına karşılık Türkiye'de demokrasinin gelişmesine yaptığı katkıya dikkat çekerd. Ancak tepkileri önemseyerek Köy Enstitüleri'ni kapatmasını örtülü biçimde eleştiriyordu.

Bülent Ecevit: İsmet İnönü'nün Köy Enstitüleri'ni içtenlikle istediği kesindir. Ama bir noktadan sonra devam edemeyeceği düşüncesine kapıldı. Aslında çok samimi idi o konuda. 1950 yılında, artık partinin içinde "Köy Enstitüleri yüzünden oylarımız düştü" diyen kesimler vardı. Köy Enstitüleri'nin kurulmasında çok samimiydi İsmet İnönü ama bir noktadan sonra o mücadeleyi sürdüremez duruma gelmişti.

Aslında Türkiye'de halkı ön safa geçirecek yapısal değişiklikler ortaya çıktığı vakit, hep karşısında tepkiler bulmuştur. Atatürk 1930'larda ısrarla toprak reformunu yapmak istedi. Meclis konuşmalarında bunu özellikle ve çok bilinçli bir şekilde dile getirdi. Ama Atatürk devletin başında iken bile o engeller aşılamadı.

Rahşan Ecevit: Köy Enstitüleri'nin komünizmi getireceği düşünülüyordu ve daha çok bir komünist hareket olarak görülüyordu. İşin içinde halk olduğu zaman komünistlik damgası yapıştınıyordu.

"DSP, CHP geleneğinin canlandırılmasıdır"

Ecevit, CHP'yi eleştirirken bile korumaya özen gösteriyordu.

Bülent Ecevit: Eğitimle ilgili olarak Hasan Âli Yücel'in (Millî Eğitim Bakanı) büyük katkıları olmuştu CHP'ye bakan olarak. Fakat iktidardan ayrıldıktan sonra Hasan Âli Yücel'e karşı parti içinde de bir tepki başladı. Sanki partiyi yenilgiye uğrattı gibi bir hava vardı. CHP başlangıçta halkçı parti idi fakat o yapıyı sürdürmedi. Biz evvela CHP'nin içinde bu değişikliği yapmaya çalıştık ve başarılı olduk. Partinin yapısını değiştirdikçe, başlangıçta tepki aldık fakat kısa bir süre sonra CHP'yi Türkiye'nin en güçlü partisi haline getirebildik ve iktidara taşıdık. Ama sonra birkaç defa bölünme oldu. Kopuş oldu CHP'de. Aynı isimle devam etme diye bir durum yoktu. Onun için DSP ile CHP'nin o halkçılık geleneğini canlandırmaya çalıştık.

Darbe olmasa CHP bölünecekti

Eski CHP'nin bir süre sonra kuruluş ilkelerinden uzaklaştığını düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Aslında CHP gerçek anlamda bir halkçı parti olarak kurulmuştu. Fakat bir süre sonra fazla tutuculaştı ve bu tutuculaşma adeta CHP'yi halktan koparıcı bir etki göstermeye başladı. Eğer 12 Eylül askeri müdahalesi olmasaydı CHP bölünecekti o isimle veya başka bir isimle. DSP'nin kuruluşuyla bir bakımdan doğal bir süreç devam etmiş oldu. Biz CHP'nin başlangıçtaki halkçılığını gerçek anlamda sürdürme olanağını bulduk. Kaçınılmaz olarak ismi değiştirmek zorunda kalmıştık ama CHP'nin gerçek amaçlarını gerçekleştirme yoluna girdik.

Abdullah Öcalan nasıl yakalandı?

Darbecilerin gözetiminde hazırlanan 1982 Anayasası'nın 4. Maddesi ile siyasi parti liderleri ve merkez yöneticilerine getirilen 10 yıllık siyaset yasağı ancak 5 yıl uygulanabildi. 6 Eylül 1987'de gerçekleştirilen referandumla siyasi yasaklar kalktı. Ecevit'in başında bulunduğu DSP barajı aşamadı ancak yüzde 8,5 gibi yüksek bir oy oranına ulaştı. Daha sonra düzenli olarak oyunu artırmaya başlayan DSP, 1991 seçimlerinde 7 milletvekiliyle Meclis'e girdi. 1995'te ise 75 milletvekili çıkardı. ANASOL-D Hükümetinde koalisyon ortağı oldu. Ecevit başbakan yardımcısıydı. Hükümet gensoruyla düşürüldü. Ancak DSP Meclis'te 4. parti olmasına rağmen tüm partilerin güvenoyuyla 11 Ocak 1999'da 56. azınlık hükümetini kurdu. Ecevit Hükümeti, yaklaşık 18 yıldır Türkiye'nin başına bela olan bölücü teröre en büyük darbeyi o üç aylık sürede indirdi ve Abdullah Öcalan 15 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirildi. MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun, Başbakan Ecevit ve Cumhurbaşkanı Demirel'e haberi "paket geldi" şifresiyle verdi.

Bülent Ecevit: Bir gece yarısı MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun aradı ve o konuyla ilgili çok önemli bir bilgi verebilecek durumda olduğunu, fakat bunun çok gizli kalması gerektiğini söyledi. Ben de hemen Cumhurbaşkanı Sayın Demirel'e telefon ettim. Cumhurbaşkanlığı'nda bir araya geldik ve orada birlikte dinledik MİT Müsteşarı'nın verdiği bilgileri...

O olayın öncesinde tabii birtakım dış ilişkiler var, fakat bunları

hiçbir zaman söyleyemem. Sonra açıklığa kavuştu onun getirileceği... MİT kendi uçaklarının dışında özel sektöre ait bir uçak kiralar ve o uçağın içindekiler bile nereye gittiklerini bilmiyorlardı. Uçak, epey uzun süre muhtelif Afrika ülkelerinde dolaştı, içindeki MİT görevlileri de gerçeği anladılar.

Orada konuşulanlar sır olarak kaldı. Eğer sıkı tutulmasaydı, bu yayılabilirdi. Özellikle dost ülkeler arasında istihbarat alışverişi son derecede önemlidir. Bu alışveriş genel olarak yabancı ülkeler arasındaki ilişkilerin çok daha ötesindedir. İstihbarat örgütleri kendi aralarında toplanır. Böyle bir yakalama olayını gerçekleştirirken bir örgütün başka örgütlerle ilişki kurması son derece doğal. Eee tabii bu ilişkilerini hükümetlerine de bildirirler. Biz sır tuttuk, MİT sır tuttu, sonuç aldık. Sürekli telefonla konuşuyorduk, zaten o uçağın durumu bana bildiriliyordu. Ama olay tamamen bir kesimin içinde kaldı, tutuldu. Güvencesi sağlanmış oldu sırrın.

Gizli işlerin içinde olmadım

Öcalan'ın yakalanma süreci dışında siyaset yaptığı dönemde şeffaflığa hep önem verdiğine dikkat çekiyordu.

Bülent Ecevit: Ben hiçbir zaman gizli işlerin içinde olmadım. Onun için yaptığım her görüşme, verdiğim her emir, hep açık olmuş ve bir süre sonra basında bütün açıklığıyla yer almıştır. Hiçbir şeyi gizlemedim. Apo'nun yakalanma süreci hariç. O süreçte de ülkelerin siyasetçileri arasında böyle bir konuşma, diyalog geçmedi. Sadece MİT ile CIA arasında bilginin dahilinde görüşmeler yapıldı. Ben de operasyonun selameti için bunu hiç kimseye açmadım. Amerikan tarafı basına açıklama yaptıktan sonra bu operasyonun perde arkası konusunda bilgi verdim. Onun dışında bugün kendime sakladığım, açıklamadığım hiçbir konu yoktur...

...Ve DSP birinci parti

Öcalan yakalanmış, bölücü terör bıçakla kesilir gibi durmuştu. Ecevit'in DSP'si bu operasyondan yaklaşık 2 ay sonra, 18 Nisan 1999'da gerçekleşen genel seçimlerde yüzde 22,19 oy ve 136 mil-

letvekiliyle birinciliği elde etti. Seçim kampanyasında bu olayın kullanılış biçimi kamuoyu tarafından takdir edilmişti.

Bülent Ecevit: Ben bunu, devletin başarısı olarak gördüm ve o şekilde gösterdim. Bazı kimseler, “Ecevit bu sayede seçimlerden iyi sonuç aldı” dediler ama aksine bu konuyu devletin sorumluluğu olarak tanıttığım için halk tarafından destek gördüğüme inanıyorum.

“Kenya fatihi”

Kıbrıs Harekâtı’ndan sonra “Kıbrıs Fatihi” olarak anılan Ecevit için Öcalan yakalandıktan sonra “Kenya Fatihi” sloganları atıldı ama o bu sıfatı fırsat olarak kullanmak istemedi. Peki olayı sahiplense daha yüksek oy alabilir miydi?

Bülent Ecevit: Zannetmiyorum. Aksine ben orada bir sorumluluğu göstermiş oldum ve halk da bunu değerlendirdi. Halkımızın devlet bilinci çok önemlidir. Kasti değildi tabii ama devlet anlayışımın dili olarak, bu konuyu istismar etmeyi aklımdan bile geçirmedim.

Ecevit, DSP’nin büyümesindeki ana etkenin “güven” olduğunu düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Bir kere halk güvenilir buldu. Genellikle vatandaşlar arasında partilere bir güvensizlik, güven eksikliği vardır, derece farkıyla da olsa. Fakat Demokratik Sol Parti’ye tam bir güven vardı. Seçim öncesinde, diğer partiler birbirlerine güvenmedikleri için bizi desteklediler ve bir azınlık hükümeti kurduk. Bu da bize daha güçlü biçimde iktidara gelme olanağı sağladı. İkincisi, somut konular üzerinde yoğunlaştırdık konuşmalarımızı, tavırlarımızı. Boş laf yerine somut çözümlerle kamuoyunun karşısına çıktık.

Ecevitler arasında işbölümü vardı. Bülent Ecevit partiye, Rahşan Hanım da hükümete karışmıyordu.

Rahşan Ecevit: Ben genel merkezde, illerden ilçelerden gelenleri dinliyorum ve onların bize getirdikleri şikâyetleri eşime ulaştırıyorum. Bu şikâyetler çok değişik konularda oluyor tabii; kimi siyasi oluyor, kimisi ekonomik oluyor. Ama öyle zannediyorum ki insanlarımızın nabzını elimde tutabiliyorum.

Bülent Ecevit: Çeşitli toplumsal örgütler de hep Rahşan'ın karpısını çalar genellikle, ondan bir şeyler beklerler. Çünkü elinde yetki olmasa bile, onların haklı isteklerini uygulamak için elinden gelen çabayı gösterir. Sadece partililerin istekleri için değil haklı bulunduğu konularda herkes için çırpınır durur.

MHP ile koalisyon sancısı!

DSP'nin birinci, MHP'nin ikinci, ANAP'ın dördüncü parti olduğu 1999 genel seçimlerinden sonra bu üç partinin koalisyonuyla hükümet kuruldu. Ancak DSP ile MHP arasında koalisyon görüşmesinden önce büyük bir kriz yaşandı. Rahşan Ecevit sert bir açıklama yaparak MHP'yi eleştirdi.

Rahşan Ecevit: Bir defa MHP'nin geçmişiyle ilgili çok acı hatıralar vardı kafamda. O hatıralar nedeniyle doğrusu hiç inanmadığım bir koalisyondu, fakat bir çaresizlik de vardı. Seçimde böyle bir sonuç alınmıştı. Mecburen o koalisyon yapılacaktı. Ama ben o demecimle, "Biz bu işi bile bile yapıyoruz. Yani MHP'yle koalisyon kurmazdık ama biz bu işi çaresizlikten yapıyoruz" demeye getirdim.

Ecevitlerin MHP tartışması!

Koalisyon kurulduktan sonra da Rahşan Hanım MHP hakkındaki olumsuz görüşlerini korudu. Bu konuda Ecevit'le fikir ayrılığına düşmüşlerdi.

Rahşan Ecevit: MHP'nin bence ruhu değişmemişti, düşünce itibariyle de değişmemişti ama üzerinden yıllar geçmişti o acı günlerin. Bence MHP, kendisini saklama gereği duydu ve bu şekilde koalisyonda devam etti. Ben MHP'nin düşüncelerinin değişmiş olduğunu hiç sanmıyorum.

Bülent Ecevit: Aslında koalisyon döneminde çok iyi ilişkilerimiz oldu.

Rahşan Ecevit: Biliyorum. Ben de onu demeye getirdim. Bana göre MHP geçmişteki gibi davranırsa bir yere varamayacağını bildiği için, o gibi davranışlardan kaçınarak koalisyona girdi. Bir koalisyon oluştu, ama dediğim gibi ben onların samimiyetine inanmadım. Sadece kendilerini o güne ayarladılar.

Bülent Ecevit: Şunu eklemek isterim, belki biraz farklı bir yönden bakış olacak. Aslında 1980'lerden beri hem Türkiye'de hem dünyada çok şey değişti. Örneğin ideolojik çatışmalar bütün dünyada sona erdi. O arada tabii MHP'nin tavırları, düşünceleri bundan etkilendi. Eskisi gibi bir tavır sürdürmenin kendileri için yararlı olamayacağını gördüler. Şunu da eklemek isterim ki, hükümet döneminde katkıları çok verimli oldu. Sayın Devlet Bahçeli'nin genel başkanlığı, ilişkilerimizin ılımlı olmasına önemli katkıda bulundu.

Ecevit çifti arasında belirgin bir görüş ayrılığı vardı, ama kamuoyundaki yansımalar DSP ile MHP ortaklığının Türkiye'de kutuplaşmayı azalttığını gösteriyordu.

Bülent Ecevit: Aslında 57. Hükümet Türkiye'de uzlaşılı kültüre çok büyük katkıda bulundu ve o sayede birçok reform gerçekleştirdi. Bunda tabii MHP'nin de katkıları oldu. 1980'lerin başlarından itibaren, daha doğrusu Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren bütün dünyada ve Türkiye'de çok şey değişti. Kırıcı ideolojiler yine vardır dünyada, ama çok sınırlı kesimlerde var. Büyük çapta ideolojik çatışmalar, artık geçerli olmuyor. Bu bakımdan eski davranışları sürdürmenin geçerli yol olmadığını bütün partiler idrak etmeye başladılar. Tabii MHP'yle bizim ilişkilerimizde de bu gelişme kendini göstermiş oldu.

Rahşan Ecevit: Bir şey ekleyebilir miyim? Bu senin söylediklerin yukarı katlarda oldu. Aşağı katlarda şiddet ve baskı devam etti. İnsanlar şikâyet etmekten dahi korkacak durumdaydı.

Bülent Ecevit: Evet bazı olumsuz eğilimler devam etmiş olabilir MHP'de. Ama genelde bir yumuşama oldu tabii. Eskisi gibi kanlı bıçaklı olaylar Türkiye'de kalmadı gençler arasında.

İdeolojiler öldü mü?

Türkiye’de yıllarca ideolojik gerekçelerle çatışanlar, şimdi aynı çatı altında bir araya gelebiliyordu. Peki ideolojiler ölüyor veya ekonomik taleplere mi dönüşüyordu? Ya da ideolojik çatışmalar dünyada sadece zayıf ekonomilerde mi zemin buluyordu?

Bülent Ecevit: Genelde dediğiniz gibi, yoksulluğun doğurduğu tepkiler hâlâ ideolojik karşıtlıkları besliyor. Bu da tabii doğal bir tepki. Küreselleşme toplantılarındaki mitingler bundan kaynaklanıyor, büyük ölçüde. Yalnız Türkiye’de değil, bütün dünyada globalleşme ortamının yarattığı tepkilere rağmen eskisine göre daha çağdaş bir sol akımın gelişmesinde yarar var. İdeolojiler ölmüyor, değişiyor. Eski karşıtlıklarını, sertliklerini kaybediyor. Bir de din konusu ayrı bir nitelik taşıyor.

Ecevit, Türkiye’de oyların büyük bloklar halinde gezmeye başlamasını siyasi zeminin kayganlığına bağlıyordu.

Bülent Ecevit: Dünyada çok hızlı değişimler oluyor ve henüz dünya yerine oturmadı. Türkiye’de de siyaset yerine oturmadı. Onun için beklenmedik değişiklikler olabiliyor. Eskisine göre farklı bağlılıklar oluşuyor, ideolojiler, dinler arasında. Aslında bu dönemde çok acı olaylar oluyor uluslararası alanda. Son derece acı olaylar. Artık eskisi gibi büyük savaşlar söz konusu değil, ama bazı toplumların içindeki küçük savaşlar veya bazı azınlık gruplarının tepkilerinden doğan sarsıntılar, çatışmalar devam ediyor.

İdeolojik bazı akımlar, isterlerse son derece de kolay yoldan, Amerika’daki 11 Eylül olaylarında olduğu gibi çok güçlü devletlerin karşısına çıkabiliyorlar. Bu bakımdan da daha dünya yerine oturmadı diyebilirim.

“Demirel çok yetenekli bir insan”

MHP gibi, 12 Eylül öncesinden çok tepkili oldukları partiyle aynı koalisyonda bir araya gelebilmişti Ecevitler. İdeolojik öfke de yumuşama vardı. Peki Bülent Bey, 12 Eylül öncesinde “siyasi hasım” olarak gördüğü Demirel hakkında ne düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Çok yeteneği olan bir insan. Dünya görüşlerimiz bir hayli farklı birbirinden, ama iyi bir insan. Cumhurbaşkanlığından önce aramızda kavgalar, tartışmalar olduğu halde cumhurbaşkanlığı döneminde çok iyi ilişkilerimiz oldu ve orada ben de çok başarılı bir görev yaptı.

Ya başbakanlık yaptığı 12 Eylül öncesi dönemde nasıldı?

Bülent Ecevit: Onu konuşmayayım. Artık o dönemi tartışmak istemiyorum. Kendisiyle cumhurbaşkanlığı döneminde çok iyi ilişkilerimiz oldu. Orada başarılı cumhurbaşkanlığı yaptı. Türkiye'nin ekonomik sorunlarını çok iyi bilir ve değerlendirir. Ayrıca cumhurbaşkanlığı döneminde, Balkan ülkeleri, Orta Asya, Kafkasya cumhuriyetleriyle çok iyi ilişkiler kurdu. Onun için onun, görevinde bir dönem daha kalmasını istedim.

Sağ-sol çatışması

Geçmişte Demirel'le yaptıkları tartışmalardan rahatsızlık ya da pişmanlık duyuyor muydu?

Bülent Ecevit: Eee, tabii karşılıklı iki partiydik ve birbirimizle ilgili tartışmalarımızın olması doğaldı. Fakat ben daima zor dönemlerden geçiş sürecinde, Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında bir diyalogu önerdiğim halde, Sayın Demirel buna hiçbir zaman gerek görmemişti. O günlerden bugünlere yalnız Türkiye değil dünya da değişti. Sağ ile sol arasında çok keskin farklılıklar, çatışmalar artık dünyada da olmuyor. Onun için Türkiye'de daha kolay yol alabileceğimiz bir ortama girmiş olduk. Koalisyon hükümetimiz sırasında bildiğiniz gibi Sayın Demirel cumhurbaşkanıydı. O aşamada da onunla ilişkilerimiz çok iyi geçti.

Rahşan Ecevit-Nazmiye Demirel

Peki Rahşan Ecevit'in Nazmiye Demirel'le ilişkileri nasıldı?

Rahşan Ecevit: Ben kendisiyle hiç konuşmadım ancak davetlerde gördüm. 12 Eylül döneminde bir defa görüştük. Çünkü ora-

da (Hamzakoy'da) konuşmayı dinlerken bizi bir araya getirdiler. Onlar küçük ayrı bir dairedeydiler, biz ayrı bir dairedeydik. Kumandan bizleri bir araya getirdi ve Kenan Evren'in konuşmasını dinletti.

Yolsuzluklar

“Partiler arasında yolsuzluk ittifakı var!”

Türkiye’de çok partili hayata geçilecek, böylece devlet mekanizmalarının yanı sıra siyasi partiler de birbirlerini denetleyecek ve yolsuzluklar önlenecekti. İnönü ülkeyi kendi partisinin hegemonyasından kurtarma kararı aldığı anda, demokrasiyi güçlendirmenin yanı sıra, daha temiz bir toplum oluşturma hayalini kuruyordu. Ama öyle olmadı. Demokrasisi gelişmiş ülkelerde siyasi partiler birbirlerini denetleme başarısını gösterirken, Türkiye’nin siyasetçileri denetimi aşmanın yolunu buldu.

Bülent Ecevit: İsmet İnönü İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çok partili demokrasiye geçiş kararını verdiği vakit, bunun başta gelen gerekçesi olarak, “Demokrasiye geçerse yolsuzluklar daha kolay önlenir” demişti fakat tam tersi oldu. Asıl çok partili demokrasiye geçildikten sonra yolsuzluklar arttı maalesef. Partiler birbirini denetlemek yerine birbirinin yolsuzluklarını görmezden gelip aralarında bir denge kurma yoluna gittiler. O nedenle iş çıkırından çıktı.

Rahşan Ecevit: Bir de ahlak zafiyeti oluştu dünyada ve Türkiye’de. O da yolsuzlukları artırdı herhalde.

Bülent Ecevit: Dünyada değil tabii çünkü birçok ülke yolsuzluğa karşı ciddi tedbirler alıyor. Ama bizde sen benim yolsuzluğumu görme, ben senin yolsuzluğunu görmeyeyim havası var genellikle birçok parti arasında. Birbirlerini görmezden geliyor, aklıyorlar. Özellikle bankacılık sektöründe karşılıklı görmezliğe gidildi. Birçok yolsuzluk, birçok usulsüzlük oldu, görmezden gelindi.

Yolsuzlukların yolu nasıl açılıyor?

Partizanlığın yolsuzlukları beslediğine dikkat çekiyordu.

Bülent Ecevit: Partizanlık, yolsuzluğun önünü açmaktadır bir bakıma... Devlet ihalelerinde partizanlık çok önemli bir faktördür ve yolsuzlukları kolaylaştıran bir unsurdur.

Rahşan Ecevit: Yapılması kolay olduğu için bu kadar çok yolsuzluk olabilir mi acaba?

Hayatı boyunca yolsuzluklara karşı hassasiyet gösterdiği halde AK Parti iktidarının ilk döneminde kendisini suçlayan açıklamaların yapılmasından ve hakkında soruşturmaların gündeme getirilmesinden dolayı incinmişti.

Bülent Ecevit: Hakkımda 25 soruşturma dosyası hazırlandı. Türkiye’de, olmaz olmaz... Beni sıkıntıya sokabilirler diye düşünbilmesi bile önemli insanın.

Rahşan Ecevit: Ecevit, bu partiyle ilgili o kadar kötü şeyler söylemiş ki intikamını almak isterler tabii.

En çok da, “Ecevit yemez ama bürokratların ya da siyasilerin bazı usulsüz işlemlerine istemeden, bilmeden onay verebilir” şeklindeki yorumlara kızılıyordu.

Bülent Ecevit: Kim, ne para yemiş? Birtakım insanlar bizim iktidarımız döneminde de para yediler tabii. Bütün iktidarlar dönemlerinde yediler. Biz de ona karşı çeşitli kanunlar çıkarttık. Bankalarla ilgili düzenlemeler yaptık. Ama bizim hükümet içinde kim, hangi parayı yedi? Böyle bir şey yok. Ama bu hava yayılıyor: “Ecevit iyi ama yemez yedirir.” Kime ne yedirmişim? Büyük söylemeyeyim, umulmadık şeyler çıkabilir, fakat şu ana kadar herhangi bir bakanımızın, hırsızlık sayılabilecek bir şey yaptığına tanık olmadım.

“Romanya başbakanı her gün telefon açıyordu”

Romanya’da zor duruma düşen Banko Turko’nun kurtarılması için yardım gerekiyordu. Ecevit bu yardıma onay verdiği için eleştiriliyordu.

Bülent Ecevit: Ee tabii, çünkü üst üste iki bakan, başbakan Romanya'dan Allah'ın her günü bize telefon açıyorlar. "Aman perişan olduk, bu banka Romanya'nın çok önemli bir bankası, bu bir Türk bankası, şunu bir kurtarın, yoksa biz perişan oluruz..." diye. Biz de destek olduk, çünkü bizim bıraktığımız yeri Yunanlılar dolduruyordu.

Off-shore'zedeler

Türkiye'de de off-shore yüzünden binlerce vatandaş mağdur olmuş ve Başbakan Ecevit'ten yardım istemişlerdi.

Bülent Ecevit: Bize niye ümit bağlıyor yani o bankaların bir macera olduğu belli... Onlara gitmiş, teslim olmuşlar, paraları girdince de bizim kapımıza dayandılar. Türkiye'nin banka düzenindeki bozukluğu düzeltmek için uğraştık, büyük ölçüde düzelttik ama hâlâ sıkıntılar var.

Demirel'in onayıyla yeğeninin bankasına el konuldu!

Ecevit'in Başbakanlığı döneminde (1999 yılında) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından el konulan bankalardan biri de Cumhurbaşkanı Demirel'in yeğeni Yahya Murat Demirel'e ait olan Egebank'tı. Hükümet bankaya el konulmasıyla ilgili kararnameyi Çankaya Köşkü'ne gönderdi. Herkes Demirel'in ne yapacağını merak ediyordu. Yeğenine sahip çıkıp kararnameyi onaylamayabilirdi ama onayladı.

Rahşan Ecevit: Sahip çıkmadı galiba değil mi?

Bülent Ecevit: Nasıl sahip çıkacak!

Sonuç olarak bankaya el konuldu. Murat Demirel "zimmete para geçirmek" suçundan 2000 yılında tutuklandı, yaklaşık 2 yıl hapis yattıktan sonra tahliye oldu. Tutuksuz devam eden yargılamalar sonucunda 2012 yılında 17,5 yıl hapis cezası aldı. 2017 yılında bir başka davadan bu kez 12,5 yıl hapse çarptırıldı. Ancak kayıplara karıştı. Yurtdışında olduğu iddiaları var.

Hayvan sevgisi

Hayatını köpeklere adayan kadın!

Ecevitlerle görüşmelerimizin büyük bölümüne tanıklık eden Rahşan Hanım'ın kız kardeşi Asude Aral hakkında bilgi vermek, daha doğrusu hakkını teslim etmek gerekiyor.

Çok az insanın gösterebileceği özveriyle yıllardır Çankaya hayvan barınağındaki yüzlerce köpeğe bakan, her gün yemek götürün, hastaneye taşıyan Asude Hanım'dır.

Sahipsiz köpekleri sakat, pis, güzel, çirkin demeden kucaklayan Asude Aral'la birlikte barınağa gitmiştim. Köpeklerin onu gördükleri anda nasıl heyecanlanıp yanına doğru koştuklarına, kuyruklarını sallayıp kucağına atlamaya çalıştıklarına tanıklık ettim. Kimi bacağını kaybetmiş, kimi araba altında kaldığı için belinden aşağısı tutmayan, kimi yeni ameliyat olduğu için sargılı, bir bölümü de sahipleri tarafından terk edilmişliğin travmasını yaşayan köpekler için Asude Hanım her şey demektir. Sürüne sürüne, seke seke, koşa koşa onun yanına geliyor, etrafında halka oluşturuyorlardı. Biliyorlardı ki onları doyuracak, hastaneye götürecek, iyileştirecek bir koruyucuları var...

Asude Aral Amerikan Haberler Merkezi'nden emekli. İstese emekli maaşıyla rahat bütün dünyayı gezerek keyifli bir yaşam sürebilirdi. Ama o maaşını ve özel otomobilini tamamen köpeklerle tahsis etmiş, kendini dünyanın görünür nimetlerinden arındırmayı başarmış büyük bir kadın.

Rahşan Hanım da kardeşi gibi gerçek bir hayvansever.

Rahşan Ecevit: Dünyaya yeniden gelsem ya veteriner ya doktor olmak isterdim, çünkü hayvanları ve insanları çok seviyorum. Onlara faydalı olmak istiyorum.

Milli Piyango'dan para çıksa...

Büyük bir ikramiye çıksa ne yapmak isterlerdi? Bu soruyu Rahşan Hanım'a yöneltmiştik.

Rahşan Ecevit: Herhalde parayı Asude'ye verirdim. O da barınaklardaki köpeklere harcardı. Her birine ayrı bir kulübe yapar, her köpeğin ayrı yemek kabı olurdu.

Ecevitlerin özellikle kedilere büyük ilgisi vardı.

Rahşan Ecevit: Bülent milletvekili olduğu sıralarda annemlerin Bahçelievler'deki iki katlı evinin alt katına taşınmıştık. Dolayısıyla bir bahçemiz olmuş oldu. Bizim bahçedeki bir-iki kediyi beslediğimizi fark eden konu komşu yardıma muhtaç bir kedi bulduğu zaman, bahçemize atmaya başladı ve kedilerin sayısı arttı. Ancak onların bir-iki tanesini evimize alabildik. Diğerleri dışarıda kaldı. O zaman benim adım "kedi meraklısına" çıktı. Oysa ben, elimden geldiğince onlara yardımcı olmaya çalışıyordum, yoksa bayağı bir yükü onlara bakmak. Adeta o yüzden zayıflamıştım, çünkü kedilerin sayısı artmıştı. Onları besleyeyim derken çok yorulmuştum. Sonra o evden ayrılınca bir-iki tanesini bahçeli olmayan evimize götürdük. Ama dediğim gibi bir kere de adımız çıkmış oldu.

Bir gün Bülent konuşma metnini evde unutmuştu. Onu almaya eve koştum. Geldiğimde pencerede hamile bir kedi vardı. Bak-tım ki doğurmak üzere. Mecburen onu içeriye aldım ve doğumu-na yardımcı oldum. Ebelik etmiş oldum. Sonra bir güzel çamaşır sepetinin içine kediyi bıraktım. Konuşma metnini alıp gittim. Az daha yetiştiremeyecektim Bülent'in konuşmasını...

Apollo ve kedinin büyükelçisi

Aynı bahçenin önünde bir de köpek doğumu olmuştu. Üstelik uzay aracı Apollo'nun fırlatılacağı gece.

Rahşan Ecevit: O günlerde Apollo 11 adında bir uzay aracı fırlatılacaktı. Tam da o gün bizim Bahçelievler'deki evimizin hemen kapısının yakınında, bir ağacın çukurunda bir köpek 11 yavru do-

ğurdu. Biz de o köpeğe Apollo 11 dedik ve ondan sonra o 11 yavruyu komşulara sevdirebilmek için uğraştık durduk aylarca...

Ecevit kedilerin güçlü karaktere sahip olduğunu düşünüyordu.

Bülent Ecevit: Kediler, kişilikleri çok güçlü olan hayvanlardır. Onun için ilişkilerde dikkatli davranmak gerekir. Bir davette Yunanistan büyükelçisi vardı, sohbet sırasında evindeki kediden bahsediyordu. Misafirlerden biri, “Aaa, sayın büyükelçi, sizin de mi kediniz var?” dedi. O da, “Hayır, hanımefendi kedimin bir büyükelçisi var” dedi. Bu gerçekten çok iyi bir tanımlamadır, yani evin sahibi olmak ister kedi.

Uçaktaki kuzu, banyodaki keçi!

Özellikle 1980 öncesindeki yurt gezilerinde, kırsal kesimden Ecevitlere çeşitli hayvanlar hediye ediliyordu.

Rahşan Ecevit: Gezilerde bize tavşan hediye ettiler. Denizli’de horoz, bazı yerlerde kuzu verdiler. Çok güzeldi. Kıvırcık siyah bir kuzuydu. İşte ben o kuzuyu uçakta kucağıma alıp Ankara’ya getirmiştım. Fakat sonunda tabii köye göndermek zorunda kaldık. Apartman dairesinde oturduğumuz için koyacak yerimiz yoktu. Hatta bir seferinde keçi vermişlerdi ve keçinin bir hafta içinde boynuzları çıkmıştı. Biz onu banyoya koymuştuk, yeni çıkan boynuzlarıyla banyo kapısına vurup duruyordu çıkmak için. Sonra onu da köye göndermek zorunda kaldık. Kaz verdiler, tavuk verdiler... Bulgaristan’a gittiğimizde Bulgaristan Cumhurbaşkanı bize bir çift kuzu hediye etti, bir dişi bir erkek. Onu da ne yapacağımızı bilemedik; Tekirdağ’da bir arkadaşımızın çiftliği varmış, onları da oraya gönderdik.

Olmaz artık!

Hediyelerde ölçü iyice kaçınılmıştı.

Bülent Ecevit: Büyük bir tehlikeyi atlattık, ilçe başkanlarımızdan biri de aslan hediye etmeye kalkıştı...

Rahşan Ecevit: Bir çilli horoz hediye etmişlerdi Denizli’de. Onu da eve götürüp banyoya kapattık, ortalığı kirletmesin diye. Banyonun havalandırması vardı, her sabah çok erken uyanır ve öterek oradan apartman halkını uyandırır. Köyden kalma alışkanlığıydı. Horozu da bir çiftliğe gönderdik.

Uyuyan kediyi neden uyandırmadı?

Rahşan Hanım’ı 2017’de Oran’daki evde ziyaret ettik. Asude Hanım’la birlikte yine bilinen nezaketleriyle kapıda karşıladılar.

Bahçede, mutfakta, salonda, kütüphanede, her yerde kediler dolaşıyordu. Rahşan Hanım onlara isimler vermişti. Biz salondaki o meşhur mavi koltuğa geçtik. Yanımızdaki sandalyeye oturan Rahşan Hanım’ın kucağına bir kedi atladı ve orada uyumaya başladı. Kedi uyuduğu sürece yerinden kalkmayan Rahşan Hanım, “Peygamberimiz de elbisesinin eteğine kedi oturduğunda ona dokunmazmış. Kalkmak istediğinde kediyi rahatsız etmemek için eteğini kesermiş” dedi.

Oran’daki kütüphane evde, Ecevit’e ait olan her şey yerli yerinde duruyordu. Rahşan Hanım, kız kardeşi, kedileri ve Ecevit’in anılarıyla birlikte sessiz bir yaşam sürüyordu.

Bülent Ecevit ruhunu evde bırakmıştı ve Rahşan Hanım onu hissedebiliyor ve “Bülent’in burada bizimle olduğuna inanıyorum” diyordu.

Aşk, sevgi, kadın hayranlar ve özel yaşam

“Bir defa sevdin mi, iyi sevmişsen devam ediyor”

Uzun yıllar sevgi ve saygıyı koruyarak yaşayabilmenin sırrını çözmüşlerdi.

Bülent Ecevit: Sevgi bizi sürekli olarak bağladı ve birliğimizin gelişmesine katkıda bulundu. Biz her konuyu aramızda tartıştık. Yani birimizin dediğini illa kabul etmezdik. Aramızda bazen uzun uzadıya tartışma yaşanırdı ama kırıcı olmadan, Karşılıklı eğitici olarak. Sonuçta uzlaşmaya varırdık. Bu bizim için çok eğitici bir yöntem oldu. Hem evlilik yaşamımızı pekiştirdi, hem de bizim toplum sorunlarına ilgimizi artırdı. Aşk tekdüze bir şey değil. Her çiftin kendi yapısına göre, kendi iç tutumuna göre değişik olur. Bizim özelliğimiz belki çok erken yaşta evlendik. Sılandırları birlikte çektik ama bu şekilde duygusal bağlılığımız da artmış oldu.

Rahşan Ecevit: Hayatı ilk birlikte gördük. Hayatla mücadeleleyi birlikte başlatmış olduk. Bir defa sevdin mi, iyi sevmişsen devam ediyor. Bitmiyor yani...

Bülent Ecevit: Birçok Batı ülkesinde aslında sevgi ve aşk ayrımı yok. Sevgi var. Hep sevgi dedik. Geçenlerde genç öğrenciler geldiler, çok ilginç söyleşimiz oldu kendileriyle. Bu konuyu onlarla da tartıştık ve şu sonuca vardık ki, birçok Batı ülkesinde aslında sevgi ve aşk ayrımı yok, sevgi var. Biz de zaten aşk sözcüğünü kullanmadık değil mi? Hep sevgi dedik.

Rahşan Ecevit: Sevgi aslında daha genel bir şey değil mi?

Bülent Ecevit: Ama dediğim gibi Avrupa ülkelerinde, Fransa'da ikisi arasında ayrılık yoktur.

"İkimizin arasındaki herhalde aşktı"

Rahşan Ecevit: Aşkta farklı bir şey var, sevgide farklı bir şey. Bence aşk, iki cins arasında oluşan bir şey. Ama sevgi genel bir tabir herhalde. O bakımdan ikimizin arasındaki herhalde aşktı ve o da hiç bitmedi. Ama neden bitmedi, onu bilemiyorum. Zamanla iki insan birbirini çok tanıyor, birlikte hayatı göğüslüyor. Bunlar birbirine daha çok yaklaşıyor ve aşk büyüyor.

12 Eylül'den sonra Ecevit hapse girerken, Rahşan Hanım cezaevinin kapısında ağlamış ve eşinin kendisi için ifade ettiği anlamın büyüklüğüne dikkat çekmişti.

Rahşan Ecevit: Bülent benim için sadece bir eş değil, aynı zamanda bir dost. Benim hayat arkadaşım. Cezaevine girdiği günlerde ben ona olan sevgimi şu şekilde ifade ediyordum: O benim eşim olmanın dışında aynı zamanda kardeşim, babamdır. Bunu kavramak belki biraz zor olur herkes için. O nedenle bizim bu duygularımızı anlamaları da zorlaşıyor...

Ecevit, kendisine âşık olan kadına ne dedi?

Peki siyasi hayatı boyunca Rahşan Hanım dışında Ecevit'e ilgi duyan başka kadın olmamış mıydı? Efsane olduğu dönemlerde dahi hiçbir kadın Karaoğlan'a duyduğu sevgiyi, aşkı dile getirmemiş miydi?

Bülent Ecevit: Öyle çok fazla bir talip olmadı. Sadece parti meclisinden biri vardı. Benimle olmak istediğini söyledi.

Rahşan Ecevit: Yaa, öyle biri vardı, değil mi?

Bülent Ecevit: Ben de bir gün odama davet edip açıkça söyledim: "Kusura bakmayın, ben eşimi çok seviyorum" dedim. Rahşan'a ne kadar bağlı olduğumu görünce anlayışla karşılayıp geri çekildi.

Ya mektuplar. Kadın hayranlarından mektup gelir miydi? Aşk mektupları?

Bülent Ecevit: Gelirdi ama fazla cesaretlendirmezdim.

Müzikli toplantılarda dans teklifi almış mıydı?

Bülent Ecevit: Çok fazla istekle karşılaşmadım. Zaten ben gençliğimde fazla utangaçtım. O nedenle.

Rahşan Ecevit: O zamanlarda dans etmesini de bilmiyorduk tabii.

“Yeniden canlansak Rahşan’ı bulabilir miyim acaba?”

Ecevit çifti Türkiye’de sadakatin sembolü olarak görülüyordu. Aralarında yılların yıpratamadığı güçlü bir bağ vardı. Bülent Ecevit, spiritüalistlerin reenkarnasyon inancına ihtimal vermiyordu, ama öldükten sonra Rahşan Hanım’la buluşma konusunda güçlü bir istek duyuyordu.

Bülent Ecevit: Öldükten sonra yeniden yaşama dönme konusunda bir teşhise varmak zor. Hatta olanaksız. Allah’ın nasıl düzenlediğine bağlı bir şey. Ama Hint felsefesinde, düşüncesinde vardır reenkarnasyon. Bir temenni, olursa diye. Keşke olabilse. İçimden hep geçer; yeniden canlanma, yeniden dirilme diye bir olay varsa, Rahşan’ı yeniden bulabilir miyim acaba, diye. Sonra o da beni ararmış!

Rahşan Ecevit: Yani o iş olur mu, olmaz mı bilmiyorum tabii ki ama olursa acaba nasıl bulurum diye bir şeyler düşünmeye çalışırım.

“Eşini aldatıyor”

Aralarındaki güçlü sadakate rağmen bir sabah uyandıklarında gazeteleri okurken gördükleri bir haber başlığı Rahşan Hanım’ı şoke etmişti.

Rahşan Ecevit: Gazeteyi aldığımda hem de ön sayfasında, “Bayan Ecevit eşini aldatıyor!” diye bir haber gördüm. Çok heyecanlandım, büyük bir üzüntüyle okumaya başladım. Meğer benim çay sevmediğim duyulmuş ve ben bunu da izah ederken şöyle demişim: “Eşime refakat etmek için ben her zaman ona koyduğum bir bardak çayın karşılığında kendim de bir çay alırım, ama onu içmem, çünkü çay sevmem. Dudağıma götürüp bırakırım.”

Bunu yazmışlar ve başlığını o şekilde koymuşlardı haberin.

Çayı sevmem, çünkü annem çocukluğumda çay içirmezdi. Genç kızlığımda da hep süt içtik. Süt verirdi bize, çayı ancak babam içerdi. Biraz annem belki içerdi. Ama biz çocuklar pek çay içmedik.

“Sıkıntılarının içine çocuk sokmak istemedik”

Siyasi temponun yüksekliği Ecevitlerin çocuksuz kalmasına yol açmıştı.

Rahşan Ecevit: Çok sıkıntılı bir gençlik dönemi yaşadık. O sıkıntılarının içine bir de çocuğu sokmak istemedik. Daha sonra, siyasete atılmış oldu Bülent ve siyasetin getirdiği birtakım zorluklar vardı, devamlı seyahatler vardı. Evde pek fazla oturulamıyordu. O zaman bir çocuk olsa kim bakacak diye düşünerekten çocuğumuz olsun istemedik. Böylece hayat geçti gitti ve biz çocuksuz kaldık. Ama her zaman söylediğim gibi, Türkiye’nin bütün çocuklarını biz kendi çocuğumuz addettik hep.

Peki hiç, “Keşke çocuğumuz olsaydı” diye pişmanlık yaşamışlar mıydı?

Rahşan Ecevit: Hayır, hiç hissetmedik onu. Çocukların hepsi bizimdi çünkü.

Bülent Ecevit: Rahşan’la aynı düşünüyorum. Yaşamımız öylesine yüklüydü, hatta öylesine gerilimliydi ki birçok aşamada, o sıkıntılarının içine bir de çocuğu sokmak içimizden gelmiyordu. Ama bütün çocuklara yönelik bir sevgi ikimizin de içinde zamanla büsbütün geliştii.

Rahşan Ecevit: Zaten bir çocuğumuz ya da çocuklarımız ol-

saydı eğer bu hayatı da yaşayamazdık galiba, siyaset kolay bir şey değil.

Ecevitler, siyasi yaşamlarının zirvesinde oldukları günler de dahil olmak üzere sıradan vatandaşlarla eşit koşullarda yaşamaya özen gösterdiler.

Rahşan Ecevit: Tutumlu davranışımızı devam ettiriyoruz. Alışkanlık oldu herhalde. Düşmez kalkmaz bir Allah derler, onu da hep düşünürüm. Kötü şeyler olabilir ileride diye... Bir de çok çok paraya muhtaç olacağımız, ne bileyim büyük hastalıklar olabilir, onu düşünürüm. Ben her zaman korkarım... Dediğim gibi ileride neler olacağını hiçbir zaman bilemeyiz.

Oysa defalarca başbakanlık yapmışlardı. Herhangi bir rahatsızlıkta devlet onlara bakabilirdi. Ayrıca halk onların dara düşmesine izin vermezdi.

Rahşan Ecevit: Her insan kendi ayakları üzerinde durmak ister, başkalarının verecekleriyle yaşamak istemez tabii.

Rahşan Ecevit'in altın, elmas, pırlanta gibi takılardan uzak durmasının bir nedeni vardı.

Rahşan Ecevit: Benden kötü durumdakileri özendirmemek için imkânım olduğu sıralarda takmadım. Onları teşvik edip kendi aileleri içinde zor durumda bırakmamak için yaptım.

Yokluk içinde geçen çocukluk ve gençlik yıllarını unutmamışlardı.

Rahşan Ecevit: Kendi genç kızlığım sırasında da tutumlu davranmam gerekirdi, çünkü ailemin durumu fevkalade iyi değildi. Ben o zaman, insiyaki olarak yani bir içgüdüyle ailemin para konusundaki tarzına uydum. Daha sonra evlendiğimizde de fazla paramız yoktu.

Bülent Ecevit: İki dönem çok sıkıntı çektik. Biri Londra'da...

Rahşan Ecevit: Harp sonrasıydı ve her şey vesikaya bağlıydı.

Bülent Ecevit: Doğru dürüst ev bulanuyorduk. Orada Rahşan zafiyet geçirdi. Sonra bir de 12 Eylül döneminde sıkıntı çektik.

Zenginliği belli etmeden yaşamak

Rahşan Hanım, sahip olduğu zenginliği dışarıya yansıtarak yaşam sürmeye pek sıcak bakmıyordu.

Rahşan Ecevit: Çevrelerini özendirdikleri için onların o şatafatlı hayatını beğenmiyorum. Bir insanın parası olabilir ama onu kimseye belli etmeden de yaşayabilir. Yıllar önce daha ben annemlerle otururken, üst katımızda bizden çok daha varlıklı bir aile yaşırdı. İki kızları vardı. Onlara, yazın tatile giderken giymeleri için elbiseler diktirmişlerdi. Sonra bir gün çok büyük feryatlar geldi yukarıdan. Öğrendik ki, evdeki yardımcı kız, kaskandığı için olacak herhalde, elbiselerin hepsini kesmiş. Çok imrenmiş, kendisinin olmayınca hepsini doğramış.

Bulaşıkla birlikte sorunları yıkamak!

Ecevitlerin evinde bulaşık makinesi yok. Rahşan Hanım elde yıkamayı tercih ediyordu. Çünkü...

Rahşan Ecevit: Biz iki kişiyiz, iki kişinin de bulaşığı o kadar fazla değildir. Bazen nedense yığılıyor bulaşık, ama biraz da bulaşık yıkamayı seviyorum, çünkü onlar beni dünyanın sıkıntılarından kurtarıyor. Eve geldiğimde bulaşık yığılmışsa dışarıda geçirdiğim zaman zarfındaki sinirimi, bunalımlarımı alıp götürüyor. Sorunlar hep duruyor orada, ama ben kendimi rahatlatıyorum. Bir müddet için kafama rahatlık, huzur veriyor. Bulaşık makinem yoktur, ama ben mutluyum.

Karaoğlan'ın ağarmayan saçları!

Ecevit'i sevenler onu hep "Karaoğlan" olarak görmek istiyordu. Rahşan Hanım eşinin saçlarını, imajını bozmasın diye kendi elleriyle boyuyordu.

Bülent Ecevit: Nasıl görmek istiyorsa ben de öyle davranıyorum.

Rahşan Ecevit: Ben de onun ilk siyasete başladığı zamanlarda-ki fiziğini kaybetmemesine dikkat ediyorum. Ve zannedersem bunu bizim partililerimiz de istiyorlar ki, bir ara ben hasta iken ihmal ettim ve çok eleştiri aldım.

Kış ve özlemi duyulan yaşam

Ecevitlerle mevsimleri de konuştuk.

Rahşan Ecevit: Kışı çok fazla sevmiyorum, yaz aylarını seviyorum, diğer mevsimleri seviyorum. Aslında kışın karla da manzara güzel ama yeşillik kayb olduğu için fazla hoşlanmıyorum. Diğer üç mevsimi de çok severim.

Bülent Ecevit: Bende aynı mevsimlerden hoşlanırım. Eee tabii kış ayının getirdiği rahatsızlıklar var ama kışın da kendine göre güzellikleri var.

Rahşan Ecevit: Tabii, kar eriyip de yarı çamurlaştığı zaman güzel olmuyor ama...

Siyaset onları hayallerinden uzaklaştırmıştı.

Bülent Ecevit: Benim YAPAMADIĞIMIZ diye bir şiirim var. Onun içinde nelerden kendimizi yoksun bıraktığımızı açıklıyorum.

Rahşan'a

akşam kapı eşiğinde bir terli giysi gibi
soyunmak vardı derdinden evrenin
bir entari serinliğini giyinmek
kendi derdini tesbih gibi çekmek elinde

yün örmen vardı akşamları koltuğa gömülü
karşında polisiye roman okumak vardı
sorgusuz bakışmak yoruldukça gözlerimiz
sevinçsiz gülmek üzüntüsüz ağlamak

oturmağa konuklar gelmesi bazen
 çevresinde bir masanın kaygısız
 sıcacık konularda bir demli çay gibi
 bilmedik komşularla konuşmak

dünyamızla uyuşmak vardı
 oyunda sonunu görmeden oynamak
 sevinebilmek kazandığına
 yitirildiğine yerinebilmek

düşünmeyebilmek yoruldukça düşünmekten
 kamaştıkça örtebilmek gözlerini
 düşlerde bile ışıktan sakınarak kendini
 uyuyabilmek vardı vaktinde rahat

“Keşke siyasete hiç girmeseydik”

Ecevitlerin de “keşke”si vardı.

Bülent Ecevit: Keşke, siyasete hiç girmeseydik, dedik. Öyle gençlik çağımızdaki hayallerimize uygun bir yaşam biçimimiz olsaydı... “Keşke”miz bu.

Rahşan Ecevit: Ama olmadı. Bir odalı bir evimiz olacaktı, tabii mutfak banyosu ayrı, ama bir odalı olacaktı ve onun içinde çok mutlu olacaktık. Bülent şiir yazacaktı, ben de resim yapacaktım ve onunla hayatımızı kazanacaktık. Ama bu gerçek olmadı.

Bülent Ecevit: Siyaseti sevmediğim için değil, Rahşan’ın da hayalini kurduğu bir yaşam istediğimiz için. Yoksa siyaset özellikle Türkiye gibi sorunları çok yüklü olan bir ülkede bir vatan-daşlık görevi haline gelmiş oluyor. Yani keşkelerimizi yapamadık, siyasette kaldık.

Rahşan Ecevit: Siyaseti isteyerek yaptık, ama fazla hoşlanmı-yarak yaptık.

Yaşamın muhasebesi

“Siyasal yaşamım boşa gitmedi”

28 Mayıs 1925 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelen Mustafa Bülent Ecevit, 2001 yılında 76. yaşını kutlarken Türkiye'de dördüncü kez başbakanlık görevini yürütüyordu. Doğum gününü nedeniyle kendisine yazılı sorular göndermiştim. Ertesi gün Başbakanlık'tan arayıp soru ve yanıtları bir zarf içerisinde bana ulaştırdılar. İşte Ecevit'in yaşamını sorguladığı o röportaj.

Büyük bölümü siyasetle geçen 76 yılı geride bıraktınız. Neler hissediyorsunuz? Bir muhasebe yapabilir misiniz?

Bülent Ecevit: Siyasal yaşamımda birçok güçlük, engellerle karşılaştım ama Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sorunlarının çözümüne ve dış ilişkilerine katkıda bulunabildim.

- Demokrasinin kesintiye uğradığı dönemlerde demokrasi mücadelesi verebildim.
- İçtenlikli dindarların duygularını incitmeksizin laikliğin gelişmesine katkıda bulundum.
- İşçi hakları için verdiğim uğraşlardan sonuç alabilmenin mutluluğunu duydum.
- Kıbrıslı Türklerin özgürlüğüne katkıda bulunabildim.
- Demokratik sol hareketin oluşumu için çalıştım. Demokrasinin gereği olan uzlaşma kültürünün gelişmesine yardımcı oldum.

Bu gibi etkinliklerimi anımsayınca, siyasal yaşamımın boşa gitmediğini düşünüyorum.

Siyasetçi olarak yaşamaktan mutlu musunuz? Sadece edebiyatla uğraşmayı tercih eder miydiniz?

Bülent Ecevit: Sırf siyasetçi olarak yaşamak da, sırf edebiyatla uğraşmak da benim için manen doyurucu olmaz. Yaşam tekdüze değildir, çok boyutludur. Bir siyasetçinin yaşamı salt siyasetle dolu olursa, onun topluma yararı sınırlı kalır. Veya bir edebiyatçının yaşamı salt edebiyatla dolu olursa onun esin kaynağı kurur.

Siyasetin öteki yüzünde ne görüyorsunuz?

Bülent Ecevit: Siyaset özveri gerektiren çetin bir uğraştır. Siyasete giren kişi, her çileyi, her ihaneti, her yenilgiyi göze almalıdır.

Görünmeden dolaşabilmek

En çok neyi özlüyorsunuz?

Bülent Ecevit: Rahşan'la birlikte kırlarda yürüyebilmeyi, görünmeden dolaşabilmeyi, daha çok okuyabilmeyi, şiire ve sanat etkinliklerine daha çok vakit ayırabilmeyi ve Türkiye'nin tarihsel zenginliklerini daha yakından görebilmeyi özlüyorum.

Sizi ne mutlu eder, ne üzer?

Bülent Ecevit: Beni en çok mutlu eden, insanlığın mutluluğuna katkıda bulunabilmektir. Beni en çok üzen de insanların üzülmeleridir.

Hayalleriniz gerçekleşti mi?

Bülent Ecevit: Ben hayal kurmaktan çok tasarım kurmakla tatmin olurum.

Türkiye'nin ufkunda neler görüyorsunuz?

Bülent Ecevit: Türkiye'nin ufkunu aydınlık görüyorum. Çünkü Türk halkının olağanüstü yeteneklerine güveniyorum.

“Felsefenin kazanımları kalıcıdır”

Teknoloji çağından bilgi çağına girilen bu yüzyılda yeniden doğmak ister miydiniz?

Bülent Ecevit: Her çağın kendine özgü güzellikleri ve zenginlikleri vardır. Teknoloji ve bilgi çağının olanaklarını olabildiğince değerlendirmek gerekir. Ama teknolojiye ve bilgiye kendimizi fazla kaptırıp da bilimin ve felsefenin değerini unutmamalıyız. Bilimin ve felsefenin kazanımları çağcıl değil, kalıcıdır.

Yeniden doğsanız ne yapardınız? Yine siyasetçi olmayı mı tercih ederdiniz?

Bülent Ecevit: Sorunları büyük ölçüde çözülmüş ve hakça bir düzene kavuşmuş bir ülkeden yeniden doğsa idim yine siyasetçi olmayı düşünmeyebilirdim.

Hayatı dolu dolu yaşadığınızı düşünüyor musunuz?

Bülent Ecevit: Yaşadığım kadarıyla Allah’a şükrederim.

Yeni yaşınızda yeni başlangıçlar yapmayı düşünüyor musunuz?

Bülent Ecevit: Eğer vaktim olursa daha yapmak istediğim şeyler var. Bunların başında nüfusumuzun hâlâ yaklaşık yarısını ama en yoksul kesimini oluşturan köylümüzün kalkınması için uğraşmak geliyor. Onun içindir ki bu yaşımda Köy-Kent hareketini başlatmaya çalışıyorum.

Son mesaj

“Türkiye’nin başı daima dertte olacak,
ama paniğe gerek yok”

Yarım yüzyıllık siyasi birikime ve devlet deneyimine sahip olan Ecevit’e belgesel çekimlerinin sonunda, “Türkiye’nin geleceğini nasıl görüyorsunuz? Türk halkına mesajınız nedir?” diye sormuş-tuk. İşte o mesaj:

Bülent Ecevit: Tüm Türkiye’nin, tüm ulusun çok kapsamlı bir gelenek birikimi var. Jeopolitik konumumuz da çok önemli. Özellikle Avrupa ile Asya arasında yakınlaşmayla birlikte, Avrasya süreci oluşmaya başladığından beri Türkiye’nin önemi büsbütün arttı. Aslında Avrasya coğrafyası Orta Avrupa’dan başlayıp Orta Asya’ya kadar gider. Böylece Asya’nın kapıları da Türkiye’ye açılmış olur. Bu durum Türkiye’ye çok büyük olanaklar sağlıyor, çünkü Türkiye Avrasya’nın anahtar unsuru durumunda. Türkiye bütün bu ülkelerle tarihsel, kültürel anlamda uyumlu bir ülke. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra hepsiyle çok rahatça ilişki kurar duruma geldik. Rusya’yla da olumsuz ilişkilerimiz olmadı. Bu durumda Türkiye bütün dünya açısından son derece değerli hale geldi.

Önemli olan ölçüyü kaçırmadan, bizim politik konumumuzdan kaynaklanan olanaklarınızı değerlendirmemiz. Aynı zamanda şunu bilmemiz gerekiyor: Türkiye, dünyanın en duyarlı ülkesidir, coğrafi bakımdan. Onun için Türkiye’nin başı daima dertte olacaktır, daima sorunlarla karşılaşacaktır. Ama hiçbir zaman paniğe kapılmaya gerek yok. Türkiye bütün sorunların üstesinden gelebilir.

Bu Avrasyalaşma süreci içinde bazı ülkeler Türkiye’yi etkisiz

birakma çabası içindedirler. Fakat diğer yandan Türkiye'ye mecburdurlar.

Avrupa Birliği, kendisini NATO etkisinden kurtarmak için ayrı bir güvenlik birimi kurmak istedi. Özellikle Fransa, Almanya, İngiltere, NATO'dan ayrı askeri birimleri olsun istiyorlardı. Fakat bu bizi Amerika'dan koparmış olacaktı. Amerika da buna karşıydı, ama açıktan söyleyemiyordu. Türkiye tek başına iki yıl mücadele etti. Kendi haklarından vazgeçemeyeceğini söyledi, yani Türkiye'yi Avrupa Birliği'nin kuracağı savunma ve güvenlik kurumunun dışında tutamayacaksınız, dedik.

“Laik, demokratik düzen sayesinde önemliyiz”

Bunları niçin anlatıyorum; Türkiye tarihten gelen gücünü doğru kullanabilirse, her sorunun üstesinden gelecektir. Atatürk döneminin Türkiye'de kurduğu laik demokratik düzen, hem Batı dünyasında hem diğer bölgelerde Türkiye'ye büyük saygınlık veriyor. Bu laik demokratik düzen sayesinde, Türkiye son derece önemli bir ülke. Dediğim gibi, eğer kendi değerlerimizin, kendi benliğimizin değerini bilirsek, çok önemli bir konumdayız. Eğer “Her istediğimizi yaparız” gibi bir davranış içine girmeden, sorumlu davranırsak hiçbir sorun altında ezilmeyiz. Bu bakımdan halkımız kendine güvenmeli.

“AB'ye ve NATO'ya bağımlı kalmamalıyız”

Siyasal açıdan da, ekonomik açıdan da Avrupa Birliği'ne ve NATO'ya bağımlı kalmamalıyız. Bütün dünyaya açılmalıyız. Kendi bölgemizdeki ülkelerle, Rusya'yla, Orta Asya ülkeleriyle, Uzakdoğu'yla her bakımdan çok özel olan ilişkilerimizi geliştirirken, bir yandan da Hindistan'la ilişkilerimizi geliştirmeliyiz.

Nüfus bakımından en yoğun iki ülkeden biri olan Hindistan'la çok eski bağlarımız vardır. Hindistan'da “Hint ulusu” kavramını değiştiren unsur, Mahmut Şah dönemindeki Türklerdir. Hindistan'da bize yakınlık gösterecek unsurlar var, onlarla ilişkilerimizi geliştirirken eğitime önem vermeliyiz.

Türkiye, bütün dünyayla ilişki kurabilecek tek ülkedir...

Veda

Uğurlama...

Laik, demokratik düzene bağlılığıyla bilinen Danıştay 2. Daire Üyesi Mustafa Yücel Özbilgin, 17 Mayıs 2006 tarihinde makamında uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirdi. Suikast Ecevit'te büyük tedirginlik yaratmıştı. Olay gününün akşamı parti yöneticileriyle evde toplantı yaptı ve "Türkiye'de laiklik büyük bir tehdit altında" dedi.

Ertesi gün Kocatepe Camii'nde cenaze töreni vardı. Çok yorgun olduğu ve yürümekte zorlandığı halde törene katılmak istedi. Cami avlusu ve etrafta toplanan binlerce kişi sloganlar atarak suikasta tepki gösteriyordu. Ecevit tören alanına geldiğinde, sloganlar yerini alkışlara bıraktı. Kalabalığın arasından gönüllü bir koridor açıldı. O adım attıkça önündekiler saygıyla sağa sola doğru çekiliyordu. Rahşan Hanım ve Koruma Müdürü Recai Birgün'ün desteğiyle bitmek bilmeyen uzun ince bir yolda yürüyüp Özbilgin'in ailesine başsağlığı diledi. Yaşarken son alkışları orada aldı!...

Eve döndüğünde tansiyonu yükselmişti. Yiyecek konusunda pek talepte bulunmazdı, ama o gün dondurma istedi. Akşamüzeri fenalaştı ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ne kaldırıldı.

Duygusal ve heyecanlı bir insan olan babasının 51 yaşında ölümünden ders çıkaran Ecevit, siyasi yaşamı boyunca sevinç ve üzüntüde aşırılıktan kaçınarak 81 yaşına ulaşmayı başarmıştı. Ancak, babasından 30 yıl fazla yaşamasına rağmen onunla aynı sonu paylaşmaktan kurtulamadı: Beyin kanaması.

Hastaneye kaldırıldıktan 10 gün sonra, 28 Mayıs 2006'da 81. yaşına, solunum cihazına bağlı olarak girdi.

Rahşan Hanım her gün ellerini tutup onunla konuşarak uyardırmaya çalışıyordu. Geleceğe ilişkin planlarından, hayallerinden söz ediyordu. Bazen de çok sevdiği “Sarı Gelin” türküsünü dinletiyorlardı, belki uyanır diye...

Gazetelerde Ecevit’in iyileşmesi için “dua edilmesini” içeren haber ve yorumların sayısı 15 bini aşmıştı.

Ecevit 171 gün direndi, bazen ufak hareketlerle tepki verir gibi oldu ama 5 Kasım 2006 Pazar günü saat 22.40’ta yaşama veda etti.

O uzlaşmacıydı. Laik demokratik cumhuriyetin çatısı altında herkesin dil, din, mezhep çatışması gibi tuzaklara düşmeden huzur içerisinde yaşamasını istiyordu.

Sevgi, saygı ve aşkın sembolüydü.

Centilmendi.

“Halkçı Ecevit”ti. Halktan biri gibi yaşaması onu Türkiye’nin “ortak paydası” yapmıştı.

Barış adamıydı. Kıbrıs savaşını bile “Barış Harekâtı” adıyla başlatmıştı.

Son yolculuğunda Türkiye ağladı.

“Pülümür’ün yaşsız kadını” şiirindeki Anadolu mozaigini oluşturan insanlardan sanat, edebiyat ve siyaset dünyasına, Karadeniz takalarındaki balıkçılardan Zonguldak’ın madencilerine kadar herkes cenaze törenindeydi. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yöneticileri ve gaziler de kahramanlarını uğurlamaya gelmişti.

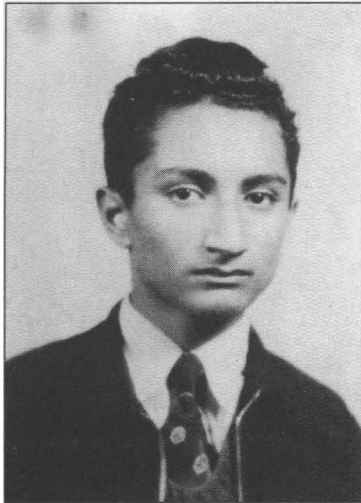
11 Kasım 2006 günü başta Rahşan Ecevit olmak üzere çoğu kadın yüz binlerce kişi cenaze aracıyla birlikte saatlerce yürüdü. Kocatepe Camii’nden devlet mezarlığına kadar.

...Ve Karaoğlan’ı yüreklerine gömdüler!

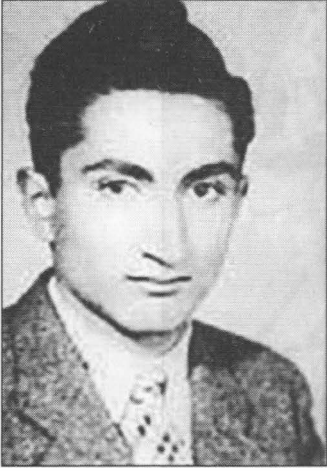
Albüm

Bülent Ecevit 3 yaşında.

Bülent Ecevit, Robert Kolej'e başladığında.

Rahşan Aral ve Bülent Ecevit Robert Kolej döneminde.

Daha sonra Genelkurmay İstihbarat'a geçen Topçu Asteğmen Bülent Ecevit.

Rahşan ve Bülent'in nişan fotoğrafı.

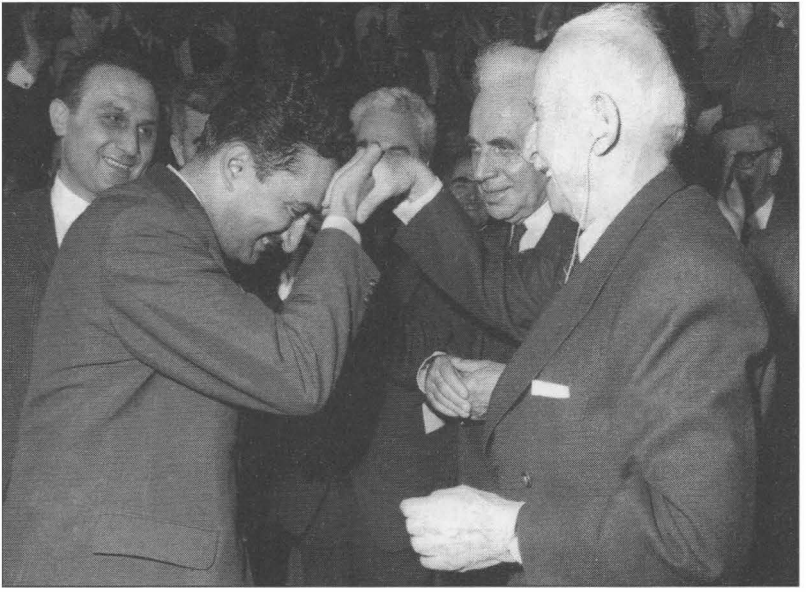
İngiltere'de, arkadaşlarıyla birlikte kiraladıkları evin bahçesinde.

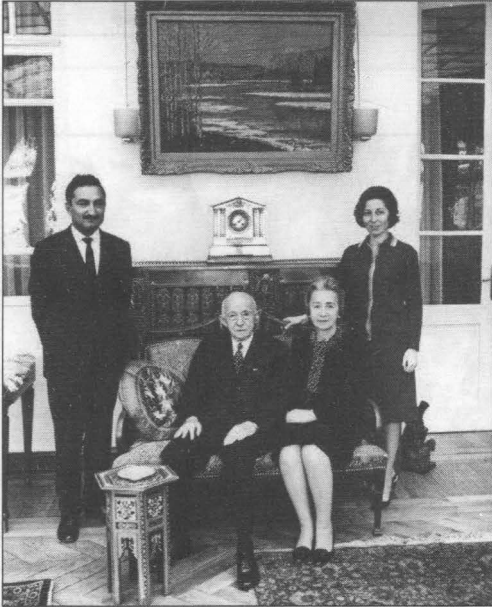
Rahşan-Bülent Ecevit çifti İngiltere’de

Çalışma Bakanlığı döneminden bir anı.

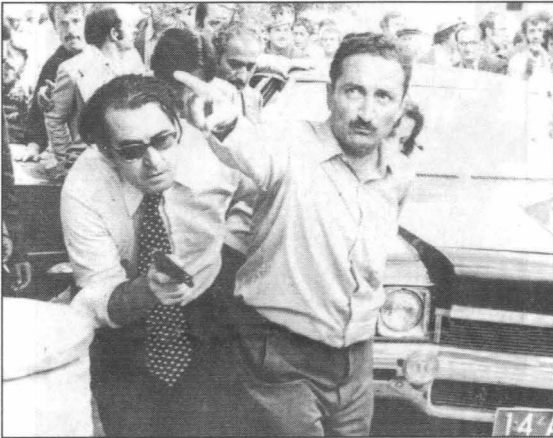
Ecevit, İnönü'nün elini öperken. (Fotoğraf: Hüseyin Ezer)

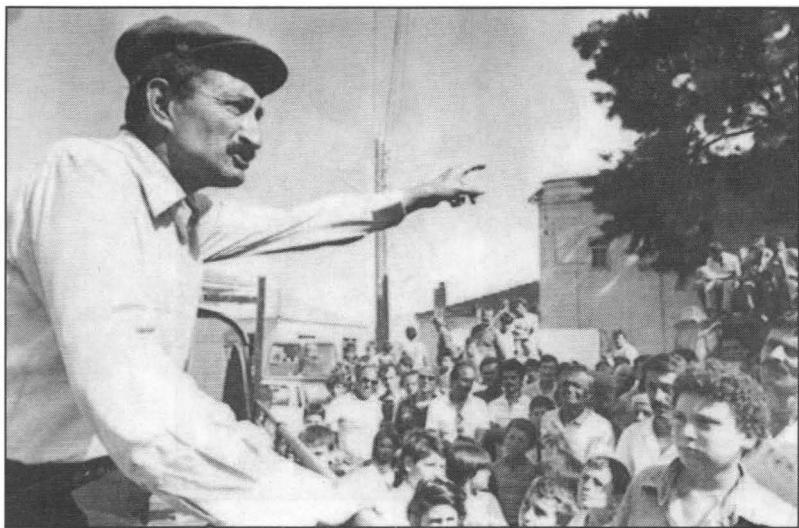
Ecevit ve İnönü aileleri. (Fotoğraf: Ara Güler)

Bir yurt gezisinden.

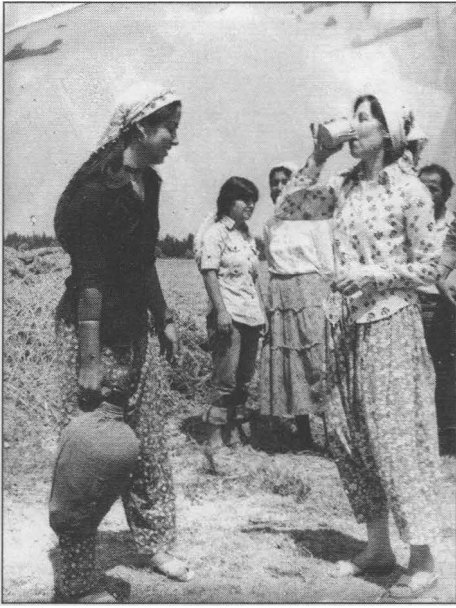
Ecevit yurt gezilerinde silahlı ve taşlı çok sayıda saldırıyla karşılaştı.

Karaoğlan kasketini takıp Anadolu'yu adım adım dolaştı.

Ecevit'in unutulmaz Taksim mitingi.

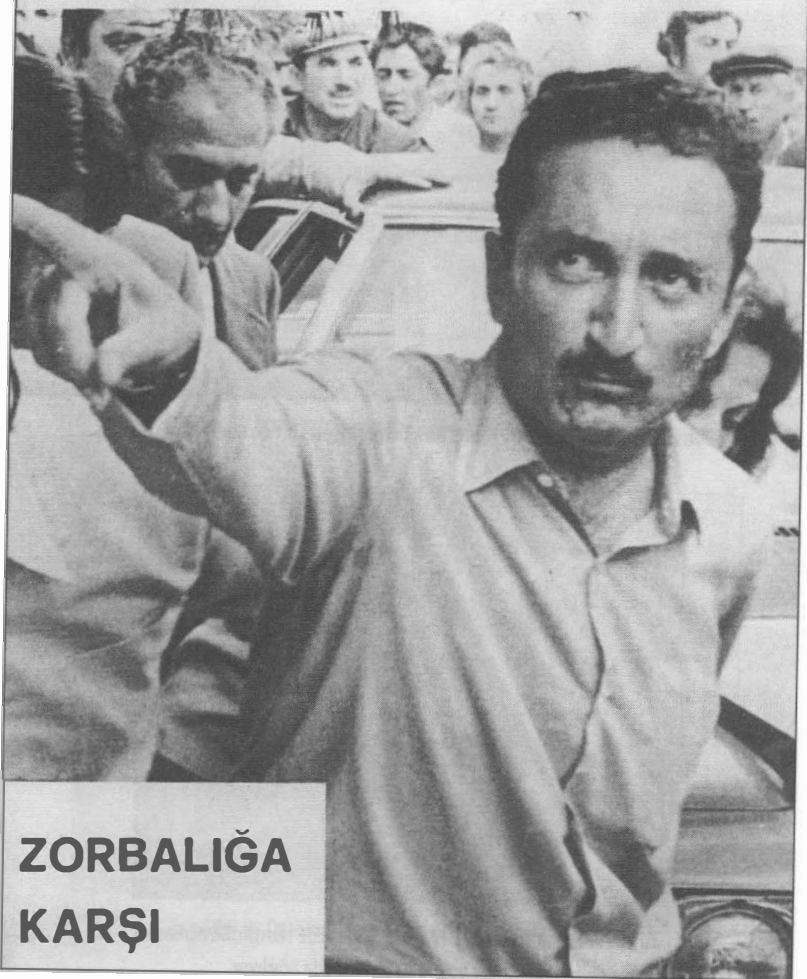

**Rahşan hanım yurt gezilerinden birinde köylülerin
ikram ettiği suyu içerken.**

Rahşan Hanım Ecevit'in notlarını kaydederken.

ECEVİT

**ZORBALIĞA
KARŞI**

Kıbrıs Fatihi Ecevit ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurucu lideri Rauf Denktaş.

Yıl 1979. Başbakan Ecevit, FKÖ'nün Türkiye'de temsilcilik açmasına izin veriyor ve Arafat'ı Ankara'da ağırılıyor.

12 Eylül darbesinden sonra Hamzakoy'a götürölmek üzere havaalanına getirilen Ecevit ve Demirel çifti kendilerini taşıyacak askeri uçağı beklerken hiç konuşmadılar.

Ecevitler ve Demireller aynı uçakla Hamzakoy'a götüröldü.

12 Eylül dönemi-Ecevit savunma yaparken.

Ecevit'le 1996 yılında uçakta sohbet.

Ecevitlerin Oran'da kütüphaneye dönüştürdükleri evde eşim Tülay'la.

Ecevitler ve kayınvalidem Ulviye Hanım'la bizim evde, kahvaltıda.

Ecevitlerle 2003 yılını uğurlarken.

Ecevit hastayken, GATA'da kaldıkları odada doğum günü kutlaması.

Hürriyet arşivi.

Elveda Karaoğlan.

Rahşan Hanım, Tülay'ın piyanoda çaldığı "Sarı Gelin" türküsüne eşlik ederken.

Rahşan Hanım'la, Ecevitlerin kitaplığında çalışırken.

